

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ
ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ФІНАНСІВ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФІНАНСІВ ТА МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ВІДДІЛ
ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ У СХІДНОМУ РЕГІОНІ

IV Всеукраїнська науково-практична конференція

«СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ»

Збірник матеріалів

10 квітня 2015 р.

Харків, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

УДК 336
ББК 65.26я4
С 56

Рекомендовано до видання Вченою радою фінансового факультету
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця (протокол № 7 від 30.03.2015 р.)

Редакційна колегія збірника (оргокомітет конференції):

Пономаренко В. С.	д. е. н., проф., ректор ХНЕУ ім. С. Кузнеця (голова оргкомітету);
Внукова Н. М.	д. е. н., проф., зав. кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ ім. С. Кузнеця (заступник голови);
Журавльова І. В.	к. е. н., проф., зав. кафедри фінансів ХНЕУ ім. С. Кузнеця (заступник голови);
Проноза П. В.	д. е. н., проф., декан фінансового факультету ХНЕУ ім. С. Кузнеця (заступник голови);
Носова О. В.	д.е.н., проф., зав. кафедри економіки і фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ; завідувач навчально-методичного відділу
Тарасенко В. В.	Держфінмоніторингу України у Східному регіоні;
Унинець-Ходаківська В. П.	к. е. н., доц., декан факультету фінансів та банківської справи Національного університету ДПС України;
Успаленко В. І.	к. т. н., проф., завідувач кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури;
Череватенко В. А.	к.е.н, доц. заступник директора з розвитку Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі;
Андрійченко Ж. О.	к. е. н., доцент кафедри управління фінансовими послугами ХНЕУ ім. С. Кузнеця (відповідальний секретар).

С56 Сучасні проблеми фінансового моніторингу: Збірник матеріалів IV Все-
української науково-практичної конференції (10 квітня 2015 р.). – Х.:
ХНЕУ ім. С. Кузнеця, ТО Ексклюзив, 2015. – 224 с.

ISBN 978-966-2166-83-5

У збірнику за матеріалами конференції представлені оригінальні авторські бачення вирішення сучасних проблем фінансового моніторингу.

Видання призначене для фахівців органів державного контролю, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ББК 65.26я4

ISBN 978-966-2166-83-5

© Колектив авторів, 2015

© ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 330.101:338.054.23:338.246.025

ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Бандурка О. М.

Поширення тіньової економіки негативно позначається на дієвості механізмів та інструментів глобального управління та управління національними економіками. Основними сучасними проблемами тінізації економічних відносин у глобальному вимірі визнані тіньова зайнятість та тінізація фінансових потоків. Незважаючи на те, що проблема тінізації вже вийшла за межі національних економік, поки що відсутній цілісний та скоординований між країнами план дій щодо подолання тіньової економіки. Існуючі програмні документи або стосуються подолання її окремих проявів, зокрема відмивання «брудних грошей», боротьби з економічною злочинністю тощо, або спрямовані на протидію тіньовій економічній діяльності у масштабах національних економік.

Тінізація економічних відносин має специфічний вплив на економіку України. Зовнішні кризові явища швидко призводять до масштабного вилучення капіталів з офіційної економіки, що поглиблює її кризовий стан. У контексті ризиків розбалансованості світової економіки та загроз чергової економічної кризи руйнування механізмів та інструментів тінізації економічної діяльності є передумовою забезпечення стійкості економіки до кризових явищ.

Високий рівень тінізації економіки України зумовлений несприятливим інституційним середовищем ведення бізнесу. До найістотніших чинників тінізації національної економіки належать: суперечливість та дублювання законодавчої та нормативно-розпорядчої бази, недієвість організаційно-інституціональних механізмів антикорупційного законодавства, неефективність функціонування судової та правоохоронної системи, недосконалість адміністрування податків, ускладненість доступу до земельних ресурсів, високий рівень злочинності, відсутність історичної практики дотримання норм та моральних стандартів законослухняної поведінки у суб'єктів господарювання та громадян.

Зниження рівня тінізації економіки є передумовою досягнення ці-

лей та ефективності заходів, передбачених Програмою економічних реформ в Україні, проголошених Президентом України П.О. Порошенко. Масштаби тінізації економічних відносин в Україні продовжують залишатися наближеними до їх критичного рівня, який за оцінками експертів дорівнює 40 %. За таких умов важелі регулювання економіки втрачають дієвість, що загрожує результативності реалізації реформ.

Пріоритетами оздоровлення економіки у контексті реалізації Програми економічних реформ є детінізація фінансових потоків, легалізація ринку праці та правове регулювання земельних відносин.

Для ліквідації схем мінімізації оподаткування, виведення ліквідних активів з компаній та грошових коштів за межі країни необхідно вжити наступні заходи щодо обмеження можливостей використання «технічних» акцій та посилення державного контролю за обігом векселів:

- запровадження єдиного державного реєстру виданих векселів та забезпечення доступу до нього державних органів, у тому числі Державної фіскальної служби, Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг, Державної служби фінансового моніторингу тощо;

- вивчення правомірності та доцільності здійснення операцій з купівлі-продажу векселів страховиками;

- доповнення вимог щодо формування статутного капіталу компаній, для яких мінімальний обсяг статутного капіталу та сума, яка має бути сплачена в грошовій формі, встановлюються на законодавчому рівні, вимогами щодо складу активів;

- запровадження повноважень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо можливості призупинення обігу фіктивних цінних паперів і деривативів, відміни реєстрації їх випуску, здійснення перевірки достовірності даних, наданих емітентом, при реєстрації проспекту емісії, а також надання права вимагати проведення додаткової аудиторської перевірки і незалежної оцінки майна, а також отримання додаткової рейтингової оцінки емітента у випадках, коли виникають сумніви у достовірності даних емітента, які містяться у документах, наданих для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів.

Основними напрямками детінізації ринку праці є:

- перерозподіл обсягів страхових внесків між працівником та роботодавцем. за умов збереження на існуючому рівні або зменшення розриву між фактичною вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичним обсягом отриманих коштів для працівника;

- запровадження «періоду очікування» для осіб, які не сплачували страхові внески до пенсійної системи, що полягає у підвищенні віку вихо-

ду на пенсію для осіб, які не сплачували внески до пенсійної системи або сплачували їх не в повному обсязі.

Запровадження «періоду очікування» дозволить подолати практику відсутності санкцій за недотримання норм законодавства;

- посилення зв'язку між фактично сплаченими страховими внесками та розміром пенсійного забезпечення;

- посилення відповідальності за ухилення від сплати податків і страхових внесків та покращення їх адміністрування, зокрема, збільшення штрафних санкцій за ухилення від оформлення трудових відносин між працівником і роботодавцем, запровадження карної відповідальності посадових осіб роботодавця за не оформлення трудових відносин з працівником, розширення повноважень Інспекції з питань праці щодо здійснення перевірок додержання законодавства про оплату праці.

Разом з тим, заходи, які пропонуються Міністерством соціальної політики щодо запровадження індикативної заробітної плати з метою обчислення внесків до Пенсійного фонду та інших фондів соціального страхування, на нашу думку, не сприятимуть зменшенню тінізації ринку праці, а їх реалізація може призвести до подальшої тінізації заробітних плат.

До напрямів детінізації ринку землі слід віднести:

- зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення (за умов завершення інвентаризації земель та формування кадастрово-реєстраційної системи), що зменшить мотивацію значної кількості суб'єктів господарювання у використанні тінювих і корупційних схем переведення сільськогосподарських у інші категорії земель;

- забезпечення прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо прийняття рішень про передачу у власність або користування земельних ділянок державної та комунальної власності;

- забезпечення вільного доступу фізичних та юридичних осіб до інформації про вільні земельні ділянки та генеральні плани населених пунктів, що сприятиме залученню ширшого кола учасників у земельні аукціони;

- використання технологій космічного зондування, що дозволить прискорити здійснення інвентаризації земель, забезпечити повноту та точність даних у державному земельному кадастрі та здійснювати систематичний контроль цільового використання земель, визначення структури і площ посівів основних сільськогосподарських культур;

- вдосконалення нормативних актів з інвентаризації земель у частині запровадження дієвих процедур, які б дозволяли обґрунтовано здійснювати виправлення помилок у державному земельному кадастрі при виявленні невідповідності фактичних меж ділянок тим, що зазначені у кадастрі, з ме-

тою недопущення «легалізації» правопорушень, пов'язаних із самовільним захопленням земельних ділянок або їх нецільовим використанням;

- спрощення процедур передачі у власність або оренду земельних ділянок промисловості, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб.

Література:

1. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрямки подолання. - К.: НІСД, 2011. - 31 с.

2. Мазур І.І. Детінізація економіки в трансформаційних суспільствах. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2007. – 30 с.

УДК 336

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ЗА НОВИМИ МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ

Внукова Н. М.

2014 року відзначено 25 річницю створення FATF (Financial Action Task Force) Групи з розробки фінансових заходів з протидії відмиванню коштів, міжурядового органу, створеного 1989 року міністрами країн-членів FATF. Відповідно до мандату FATF розробляє стандарти і сприяє ефективній імплементації правових, регуляторних та оперативних заходів боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення та інших загроз цілісності фінансової системи.

Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму» (від 17.11.2010 р № 2698-VI) органом, уповноваженим Україною на виконання функцій підрозділу фінансової розвідки, є центральний орган виконавчої влади з питань фінансового моніторингу України (Державна служба фінансового моніторингу України)¹.

З 22 по 27 червня 2014 року в Парижі проходило Пленарне засідання FATF², де представники фінансової розвідки України як учасника Комітету Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню

¹ http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=2591&lang=ru

² http://www.sdfm.gov.ua/news.php?news_id=2594&lang=ru

коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) взяли участь в обговоренні плану роботи FATF на 2014-2015 роки, звіті співголів Координаційної групи з глобальної мережі та Робочої групи з міжнародного співробітництва, а також доповідях про прогрес з часу проведення взаємних оцінок членів, які підпадають під процедуру посиленого моніторингу, оновлених результатів роботи у нарадах на вищому рівні (інформації про діяльність FATF та країн G 20 по боротьбі з корупцією), процесі 4-го раунду оцінки FATF щодо консолідованих процедур оцінки, розкладу оцінок FATF, а також в обговоренні питань щодо ризиків, тенденцій і методів відмивання коштів та фінансування тероризму.

Україна також підводить підсумки 10 річного періоду членства в Групі Егмонт - об'єднанні підрозділів фінансової розвідки країн світу. Станом на 01.01.2014 року відповідно до підсумків діяльності за 2013 рік на обліку з фінансового моніторингу було 179 банків, 2825 інших учасників ринку фінансових послуг, 1752 професійних учасників ринку цінних паперів та 7797 спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу³.

За оцінками FATF розмір «відмитих» злочинних доходів складає від 2 до 5% світового ВВП і постійно збільшуються, що за обсягом складає майже 2 млрд. дол. США [2].

Прикладом великого міжнародної мережі відмивання грошей може бути розслідування правоохоронних органів Молдови, Служби з фінансового моніторингу Молдови і Служби з попередження та боротьби з відмиванням грошей Національного центру з боротьби з корупцією Молдови схеми виведення з Росії через Молдову майже 700 млрд. рублів, в якій брав участь 21 банк⁴.

У листопаді 2014 року Служба безпеки України ліквідувала потужний конвертаційний центр, який функціонував на території Дніпропетровської, Запорізької, Харківської, Київської областей та Києва. Щомісяця в "тіньовий" оборот виводилося понад 500 мільйонів гривень⁵.

В Україні 9 березня 2011 р. прийнята «Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року» [3]. Одним з її досягнень є представлення в грудні 2012 року Держфінмоніторингом України типологій легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, а 2013 року представлено дослідження з актуальних методів та способів легалізації доходів, де наведено результати аналітичної роботи, проведеної Держфінмоніторингом України, і спрямованої на

³ http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2014/20140226/zvit%202013.pdf

⁴ <http://news.rambler.ru/27030795/>

⁵ <http://news.meta.ua/cluster:39465165-SBU-likvidirovala-nelegalnuiu-finansovuiu-strukturu-s-oborotom-500-mln-grn/>

попередження злочинів у сфері відмивання коштів, що можна вважати основою для підготовки змін до спеціального Закону, які відбулися.

Відповідальність за відмивання «брудних коштів» підвищена останніми змінами до Кримінального кодексу України (станом на 16.10.2012 року).

Відповідно до статті 209 КК легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років; ці дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб або у великому розмірі - від семи до дванадцяти років; вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі - від восьми до п'ятнадцяти років.

У Кримінальному кодексі існує і стаття 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства», пов'язана з дією суб'єктів первинного фінансового моніторингу та інших осіб, які займаються адмініструванням процесів, яке карається штрафом від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; розголошення у будь-якому вигляді інформації карається штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Як приклад, у межах кримінального провадження за ознаками правопорушень, передбачених ч.2 ст.209 КК України (Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом), МВС України викрило групу осіб, які створили «конвертаційний центр» для обслуговування зернотрейдерів (м.Київ, м. Одеса, м.Вінниця) [4].

Актуалізація питання, пов'язаного із впровадженням нових міжнародних стандартів, відбувалася 16 лютого 2012 року, коли були прийняті FATF нові Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення.

Останнє значно актуалізувалося. Під час зустрічі в Нью-Йорку з міністрами закордонних справ Канади, Чехії, Греції, Австрії та Руанди Міністр закордонних справ Ізраїлю А.Ліберман зазначив найбільшу небезпеку для стабільності у світі в даний момент наполегливі спроби терористичних організацій заволодіти зброєю масового ураження⁶.

Нові вимоги Міжнародних стандартів FATF (2012) стосуються використання ризико-орієнтованого підходу на реалізацію протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, встановлення прозорості діяльності власників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, розвиток міжнародного співробітництва у обміні інформацією.

Нові міжнародні стандарти актуалізують вимоги до фінансових груп; спрямовані на сприяння загальному охопленню всіх членів суспільства; врахуванню нових загроз, серед яких попередження фінансуванню зброї масового знищення; боротьби з корупцією; застереження щодо податко-

---

⁶ http://www.mignews.com/news/politic/world/290914_90926_64424.html

вих злочинів та фінансування тероризму.

14 жовтня 2014 року прийнята нова редакція Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (№ 1702-VII)⁷ відповідно до вимог міжнародних стандартів⁸.

Зміна системи нагляду стосується впровадження концепції пруденційного нагляду через попередження злочинів у сфері фінансового моніторингу, яка повною мірою відповідає новим Міжнародним стандартам FATF щодо рекомендацій у сфері протидії легалізації злочинних доходів.

Концептуальні принципи побудови національної системи полягають у відповідності конституційним нормам; вимогам міжнародних організацій; розвиткові міжнародного співробітництва [1].

Проблеми та перспективи розвитку системи фінансового моніторингу пов'язані із недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів; відсутністю однозначних якісних критеріїв щодо віднесення фінансових послуг до таких, що підлягають фінансовому моніторингу та оцінки їх ризику.

Висновок. Для посилення дій, пов'язаних із розвитком системи фінансового моніторингу, пропонуються заходи з удосконалення фахового забезпечення цього процесу через організацію і проведення спільно економістами та юристами наукових досліджень фінансово-правового напрямку для пошуку ефективних методів попередження "відмивання" коштів, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Література:

1. Внукова Н.М. Стратегія розвитку системи фінансового моніторингу з урахуванням міжнародних стандартів / Н.М.Внукова // Актуальні питання фінансової безпеки держави: Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави». – Х: ХНУВС, 2014. – С.77-80.

2. FATF приняла новые рекомендации в сфере противодействия легализации преступных доходов [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.eurasiangroup.org/ru/page_1337628340_19.php

3. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року: Розпорядження КМУ від 9 березня 2011 р. № 190-р [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/documents.hp?cat_id=34&doc_id=369&lang=uk&page=1

4. «Конверт» обслуговував зернотрейдерів // Урядовий кур'єр. – 2015.- № 22. – С.11.

/ ця публікація є 500-ю друкованою працею проф. Внукової Н. М. /

⁷ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

⁸ <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

ПРАВОВА ПРИРОДА ВИЗНАЧЕННЯ АКТИВІВ У АНТИЛЕГАЛІЗАЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Гаєвський І. М.

Дії із легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, спрямовані на вчинення вчиненням фінансової операції чи правочину з активами, одержаними внаслідок вчинення злочину, а також вчинення дій, з метою приховання чи маскуванню незаконного походження таких активів чи володіння ними, прав на такі активи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуття, володіння або використання активів, одержаних внаслідок вчинення злочину.

При визначенні легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, надзвичайно важливо чітко усвідомлювати та належним чином кваліфікувати, які саме активи складають основу відмивання. Пов'язано це також із тим, що «активи» один із ключових термінів, який складає основу фінансового моніторингу.

Із визначення терміну «активи» розпочинається термінологія Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (пункт 1 частини першої статті 1), який набрав чинності у лютому п.р. [1].

Так, законодавець передбачив, що активами (англ. – «assets») є кошти, майно, майнові і немайнові права, тобто, всі можливі активи, з якими можуть проводитись операції з відмивання коштів, фінансуватись тероризм чи розповсюдження зброї масового знищення.

Поняття «активи» використовується у багатьох законодавчих актах, в тому числі і в Податковому кодексі України (з точки зору мікрорівневого тлумачення) [2]. Розуміння активу в антилегалізаційному законі є доволі специфічним і ґрунтується на базі на чотирьох складових:

1. Кошти. Це грошова одиниця України – гривня (законний платіжний засіб, обов'язковий до приймання за номінальною вартістю на всій території України) або іноземна валюта, яка може використовуватись в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом (пункт 14.1.93 статті 14 Податкового кодексу України [2], стаття 192 Цивільного кодексу України [3]).

Закон під коштами розуміє як готівку так і кошти у безготівковому вигляді. В контексті бухгалтерського обліку в кошти включається готівка в касі, кошти на рахунках в банках, електронні гроші, які емітуються у відкрито циркулюючій системі, депозити до запитання та кошти в дорозі.

Згідно із Глосарієм Рекомендацій FATF [4] термін «кошти» має досить таки обширне тлумачення і відноситься до активів будь-якого виду, речових чи неречових, матеріальних чи нематеріальних, рухомих чи нерухомих, незалежно від форми придбання, та правові документи чи інструменти в будь-якій формі, в тому числі електронній чи цифровій, що підтверджують право на, чи частку в таких активах.

2. Майно. Це окрема річ або сукупність речей (частина перша статті 190 Цивільного кодексу України). Стаття 179 Цивільного кодексу України під річчю розуміє предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки [3].

Для фінансового моніторингу доречним є поділ речей на рухомі та нерухомі. Рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі (ним також можуть бути і гроші, валютні цінності, цінні папери, майнові права та обов'язки). До нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [5] передбачає, що майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності.

Згідно із Глосарієм Рекомендацій FATF [4] термін «майно» означає активи будь-якого виду, речові або неречові, рухомі або нерухомі, матеріальні або нематеріальні, а також правові документи чи інструменти, які засвідчують право на них або на відсотки у таких активах.

3. Майнові права – є неспоживною річчю. Майнові права визнаються речовими правами (частина друга статті 190 Цивільного кодексу України [3]).

Відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [5] майновими правами, які можуть оцінюватися, визнаються будь-які права, пов'язані з майном, відмінні від права власності, у тому числі права, які є складовими частинами права власності (права володіння, розпорядження, користування), а також інші специфічні права (права на провадження діяльності, використання природних ресурсів тощо) та права вимоги.

До речі, у значенні частини першої статті 190 Цивільного кодексу України [3] майнові права включаються до визначення терміну «майно». Закон ці терміни розділяє.

4. Немайнові права. Цей термін в законодавстві відсутній, однак цивільне законодавство оперує терміном «особисте немайнове право». Під

ним розуміється право, що належать кожній фізичній особі від народження або за законом та не має економічного змісту. Особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно (стаття 269 Цивільного кодексу України [3]).

Наприклад, особистими немайновими правами інтелектуальної власності є:

- право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;

- право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;

- інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності.

Таким чином, незважаючи на те, що у значенні антилегалізаційного закону [1] визначення терміну «активи» в повній мірі відображає та охоплює об'єкт на який спрямоване відповідне правове регулювання, на мою думку, цей термін слід було б кореспондувати із терміном «доходи, одержані злочинним шляхом», що також вживається у вказаному законі (пункт 16 частини першої статті 1).

Зазначена пропозиція зумовлена тим, що доходи, одержані злочинним шляхом, визначаються як будь-яка вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, яка може складатися з рухомого чи нерухомого майна, майнових та немайнових прав, незалежно від їх вартості.

Тобто, доходи, одержані злочинним шляхом, насправді є активами, що одержані злочинним шляхом, в розумінні духу закону. Однак, слід також погодитись, що зазначене питання не позбавлене дискусійного характеру, оскільки в загальному визначенні «активи» і «доходи» поняття різнозначні.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII // Голос України. – 2014. – № 216.

2. Податковий кодекс України: Закон України, 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Голос України. – 2010. – № 229.

3. Цивільний кодекс України: Закон України, 16 січня 2003 р. № 435-IV // Голос України. – 2003. – № 45.

4. Міжнародні стандарти з протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf

5. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України, 12 липня 2001 р. № 2658-III // Голос України. – 2001. – № 161.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ВІД КРИМІНАЛЬНИХ ПОСЯГАНЬ

Гусаров С. М.

Закріплені Конституцією України пріоритети захисту прав і свобод людини і громадянина, усіх суб'єктів права власності і господарювання є основою розвитку ринкових економічних відносин. Побудова ринкової економіки в Україні можлива лише за умови визначення нової фінансової політики, яка на сьогодні передбачає фінансове оздоровлення економіки через: ліквідацію дефіциту; функціонування податкової системи, як основного механізму мобілізації фінансових ресурсів до державного бюджету; перебудову структурної політики, розширення сфери послуг; розвиток підприємництва; зменшення витрат на оборону, допомогу іншим країнам тощо; конверсію військового виробництва; здійснення роздержавлення, приватизацію, акціонування фондів, організацію ринку цінних паперів; зменшення незавершеного виробництва і капітальних вкладів на будівництво, розпродаж початих будівель, здійснення продажу нерухомого майна, житла, передачу збиткових і малорентабельних підприємств в оренду; створення банківської системи; здійснення кредитної реформи. Реалізація цієї політики вимагає розробки оптимального правового механізму, що неможливо без наявності відповідної законодавчої бази.

Навіть фрагментарний аналіз проблем боротьби з фінансовою злочинністю дозволяє зробити висновок, що серед чинників, які знижують ефективність боротьби з криміналізацією фінансової сфери, центральне місце займають:

- прогалини та суперечності у нормативно-правовій базі, яка регулює цю діяльність;
- низький рівень профілактичної роботи;
- неналежна координація діяльності правоохоронних органів;
- нерозробленість методик виявлення та розслідування злочинів у фінансово-кредитній, банківській сферах;
- відсутність єдиної статистики та ін.

Пріоритетами детінізації економіки у контексті реалізації Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» є детінізація фінансових потоків, легалізація ринку праці, детінізація земельних відносин.

Певні кроки у напрямі детінізації економіки вже зроблено.

1. Податковим кодексом, який був прийнятий, на виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки, передбачено зменшення податкового навантаження на бізнес-середовище, спрощення адміністративних процедур і вдосконалення процедур адміністрування податків, перехід до загальної системи оподаткування прибутку страховиків, що сприятиме зменшенню масштабів «схемного» страхування.

2. Вжито заходи щодо спрощення дозвільної системи та процедур ліцензування.

3. Законодавство у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, приведено у відповідність з рекомендаціями ФАТФ; Україну виключено зі списку країн, що мають стратегічні недоліки системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму («чорного» списку ФАТФ).

4. Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР) затверджено програму попередження фактів випуску та організації обігу цінних паперів, які можуть використовуватись для непродуктивного відпливу капіталів, ухилення від оподаткування та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

З метою детінізації фінансових потоків та ліквідації схем мінімізації оподаткування й виведення ліквідних активів з компаній та грошових коштів за межі країни необхідно обмежити можливості використання «технічних» акцій та посилити державний контроль за обігом векселів, зокрема:

1) запровадити єдиний державний реєстр виданих векселів та забезпечити доступ до нього державних органів;

2) опрацювати питання наявності у страховиків підстав для проведення операцій з купівлі-продажу векселів і його законодавчого врегулювання з урахуванням загроз і ризиків використання векселів у тіньових схемах;

3) внести зміни до законодавчих актів щодо підвищення вимог до емітентів цінних паперів, зокрема щодо:

- зниження максимального обсягу випуску облігацій підприємств;

- надання повноважень ДКЦПФР щодо встановлення ознак фіктивності емітентів цінних паперів, зупинення обігу цінних паперів і похідних цінних паперів (деривативів) емітента, що відповідає ознакам фіктивності, перевірки достовірності даних, наданих емітентом при реєстрації проспекту емісії;

- надання права ДКЦПФР вимагати проведення додаткової аудиторської перевірки та незалежної оцінки майна, отримання додаткової рейтингової оцінки емітента у випадках, коли виникають сумніви у достовірності даних емітента, які містяться у документах, наданих для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів.

Основним принципом реалізації заходів щодо детінізації ринку праці має стати непогіршення умов ведення бізнесу та оплати праці сум-

лінних платників податків. Серед основних напрямів детінізації оплати праці слід виділити:

1) перерозподіл обсягів страхових внесків між працівником і роботодавцем;

2) посилення зв'язку між фактично сплаченими страховими внесками і розміром пенсійного забезпечення;

3) посилення відповідальності за ухилення від сплати податків і страхових внесків та покращення їх адміністрування;

4) запровадження «періоду очікування», тобто підвищення віку виходу на пенсію для осіб, які не сплачували страхові внески до пенсійної системи або сплачували їх не в повному обсязі, що дозволить подолати практику відсутності санкцій за недотримання норм законодавства.

До напрямів детінізації ринку землі слід віднести:

1) зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення;

2) забезпечення прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо прийняття рішень про передачу у власність або користування земельних ділянок державної та комунальної власності, вільного доступу до інформації, що сприятиме залученню ширшого кола учасників у земельні аукціони;

3) використання технологій космічного зондування, що дозволить забезпечити повноту та точність даних у державному земельному кадастрі та здійснювати систематичний контроль цільового використання земель;

4) вдосконалення нормативних актів з інвентаризації земель з метою недопущення «легалізації» правопорушень, пов'язаних із самовільним захопленням земельних ділянок або їх нецільовим використанням;

5) спрощення процедур передачі у власність або оренду земельних ділянок промисловості, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб.

У зв'язку з цим тематика наукових досліджень, правоохоронна та правозастосовча практика вимагають ретельного аналізу і мають бути орієнтовані на реалії сьогодення.

Література:

1. Фінансова злочинність // Матеріали міжнародного науково-практичного семінару 12-13 лютого 1999р. – Харків, 2000. – 117 с.

2. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання. - К.: НІСД, 2011. - 31с.

3. Мазур І.І. Детінізація економіки в трансформаційних суспільствах. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.01 – Економічна теорія та історія економічної думки. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2007. – 30 с.

ПРОТИДІЯ ФІНАНСУВАННЮ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ ЯК НОВИЙ НАПРЯМ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Єгоричева С. Б.

З моменту підписання міжнародного Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1968) та інших аналогічних угод попередження загрози глобального поширення ядерної, біологічної та хімічної зброї масового знищення займає чільне місце у міжнародній політиці. На відміну від цього, проблеми фінансування розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ), а також пов'язаних з нею технологій, товарів і послуг, з'явилися на порядку денному ООН та інших міжнародних організацій лише після терористичних актів у США. Враховуючи високий рівень небезпеки зазначених процесів, вслід за розширенням у 2001 році мандату FATF на протидію фінансуванню тероризму, у 2008 році мандат цієї організації було розширено і на протидію фінансуванню розповсюдження ЗМЗ.

З того часу FATF видала декілька важливих документів, зокрема, відповідний типологічний звіт (2008), Доповідь «Боротьба з фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення: розробка політики і консультації» (2010), Доповідь «Найкращі практики щодо обміну інформацією між національними компетентними органами стосовно фінансування розповсюдження ЗМЗ» (2012), Керівництво «Впровадження фінансових положень резолюцій Ради Безпеки ООН з метою протидії розповсюдженню зброї масового знищення» (2013). Найважливішим моментом стало включення у 2012 році до нової всеохоплюючої редакції Рекомендацій FATF окремої рекомендації 7, спрямованої на забезпечення послідовної та ефективної імплементації цільових фінансових санкцій з метою забезпечення виконання Резолюцій Ради Безпеки ООН щодо запобігання, протидії та боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням. Ці резолюції встановлюють вимоги до країн негайно заморожувати кошти або інші активи та забезпечити, щоб ні кошти, ані інші активи не надавалися, прямо або опосередковано, будь-якій фізичній або юридичній особі, визначеної Радою Безпеки ООН відповідно до Розділу VII Статуту ООН, або на її користь [1].

Зазначені положення були імplementовані у вітчизняне законодавство з прийняттям у жовтні 2014 року Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». У цьому документі фінансуванню розповсюдження ЗМЗ визначається як дії з надання, збору чи використання будь-яких акти-

вів для розповсюдження зброї масового знищення, за вчинення яких передбачені міжнародні санкції [2]. Втім, необхідність розробки заходів щодо реалізації існуючих вимог у практиці фінансового моніторингу вимагає звернутися до міжнародного досвіду у цій сфері.

Хоча офіційне міжнародно визнане тлумачення фінансування розповсюдження ЗМЗ досі відсутнє, робоче визначення FATF є значно більш змістовним, ніж те, що міститься у першій статті вітчизняного закону. Під фінансуванням розповсюдження ЗМЗ розуміються дії щодо надання коштів або фінансових послуг, які використовуються, повністю або частково, для виробництва, придбання, володіння, розробки, експорту, перевантаження, перепродажу, перевезення, пересилання, зберігання або використання ядерної, хімічної або біологічної зброї та засобів її доставки й супутніх матеріалів (включаючи як технології, так і товари подвійного призначення, що використовуються для незаконних цілей), в порушення національних законів або, за наявності, міжнародних зобов'язань [3].

Цільові фінансові санкції повинні застосовуватися країнами до осіб, які причетні до розповсюдження зброї масового знищення або фінансування такого розповсюдження та які внесені до списків Ради Безпеки ООН, що існують у вигляді додатків до відповідних Резолюцій. Необхідно зазначити, що найбільш актуальними з точки зору запровадження фінансового контролю є такі Резолюції Ради Безпеки:

- 1540, 1673, 1810, 1887, 1977 – щодо недержавних структур;
- 1695, 1718, 1874 – щодо КНДР;
- 1696, 1737, 1747, 1803, 1929 – щодо Ірану.

Заходи, передбачені цими документами, охоплюють не лише питання експортного та прикордонного контролю, а і фінансового контролю та пильності щодо операцій; фінансову заборону здійснення діяльності; конкретні міри пильності та дії щодо визначених банків; заморожування активів; міжнародне співробітництво та обмін інформацією; фінансову і технічну допомогу.

Для включення певних фізичних або юридичних осіб до списків за критеріями, які містяться у відповідних Резолюціях РБ ООН, країни повинні визначити компетентний орган, який відповідатиме за подання пропозицій, що ґрунтуються на достатньому обсязі об'єктивної інформації, дотримання при цьому норм законодавства та за наявність процедур, які дозволять, за необхідності, в односторонньому порядку вчиняти дії проти таких осіб. Національні компетентні органи у рамках своїх правових повноважень повинні також бути відповідальними за застосування цільових фінансових санкцій, а саме, негайного замороження без попереднього повідомлення коштів або інших активів визначених осіб та забезпечення ненадання на їх користь коштів або інших активів з боку будь-яких фізичних або юридичних осіб. В Україні таким компетентним органом є Державна служба фінансового моніторингу, тож зазначені повноваження по-

винні бути закріплені як у базовому Законі, так і у Положенні, що визначає діяльність цього державного органу.

Крім того, країни повинні мати механізми передачі списків визначених осіб до установ фінансового сектора, яким необхідно надати чіткі інструкції щодо їх дій в рамках процедури замороження активів та яких зобов'язати подавати звіт компетентним органам щодо зазначених активів, включаючи спроби проведення операцій. На даний час у Законі термін «замороження активів» зустрічається лише один раз, при визначенні сутності міжнародних санкцій, не розкривається його зміст, механізм здійснення та співвідношення з поняттям «зупинення фінансових операцій».

Практика роботи зарубіжних фінансових інститутів у сфері протидії фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [4] свідчить про наявність цілого ряду проблем, які необхідно враховувати і вітчизняним суб'єктам фінансового моніторингу. Насамперед, це відсутність визначення або нечіткість тлумачення деяких понять, про що вже йшлося. Ускладнюючим фактором є наявність особливих режимів санкцій на регіональному та національному рівнях, зокрема в ЄС та США, які можуть виходити за рамки вимог Ради Безпеки. Крім того, особи, які здійснюють розповсюдження ЗМЗ або задіяні у його фінансуванні, застосовують все більш складні схеми, здійснюючи закупівлю та транспортування не цілісних систем, а окремих комплектуючих у невеликих кількостях, намагаючись все ширше використовувати так звані «товари подвійного призначення», слабкості експортного контролю та фінансових систем в окремих країнах, неформальні торгові та фінансові мережі. Тому успішна протидія фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення можлива лише за умови плідної міжнародної співпраці, активного обміну інформацією, поглиблення методичних основ проведення цієї діяльності.

Література:

1. International standards on combating money laundering and the financing of terrorism & proliferation [Електронний ресурс] : The FATF Recommendations, adopted on 16 February 2012 / Financial Action Task Force. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс] : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702 - VII / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.

3. Combating Proliferation Financing [Електронний ресурс] : A Status Report on Policy Development and Consultation / Financial Action Task Force. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org>.

4. Ganguli I. Combating proliferation financing: a European banking perspective / I. Ganguli, J. Ernout [Електронний ресурс] // EU Non-Proliferation Consortium. Non-Proliferation Papers. - 2012. – N24. - Режим доступу : http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/EUNPC_no%2024.pdf

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ НАУКОВЦІВ

УДК 336.1

МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Андрійченко Ж. О.

В загальному виді під управлінням ризиком розуміють вид діяльності, спрямований на пом'якшення впливу ризику на кінцеві результати діяльності.

Галузеві стандарти з управління ризиком на ринках фінансових послуг закріплюють цю категорію як процес, спрямований на виявлення, визначення, оцінку та врегулювання ризиків, а також контроль за дотриманням допустимих меж ризиків [1].

Комплексний підхід до управління ризиком дозволяє більш ефективно використовувати ресурси, розподіляти відповідальність, покращувати результати роботи і забезпечувати безпеку від ризику. Під системою управління ризиком розуміють сукупність правил і процедур з виявлення, оцінки та управління ризиками діяльності установи [2].

На сьогодні, з урахуванням підходів до виділення ризиків на ринках фінансових послуг, що передбачають існування ризику легалізації, але не інтегрують його у загальну систему ризиків ринків фінансових послуг, управління ризиками легалізації також здійснюється відокремлено від управління іншими ризиками і розглядається як самостійна процедура. З одного боку, така позиція є виправданою через специфіку реалізації цього ризику та методів протидії його настанню. З іншого боку, по-перше, кожний ризик є своєрідним, що зумовлює використання особливих, індивідуально адаптованих методів управління. А по-друге, глобальність наслідків реалізації цього ризику унеможлиблює його виокремлення із загальної системи ризиків ринків фінансових послуг.

Отже, представляється доцільним фінансовий моніторинг розглядати як складову загальної системи управління ризиками ринків фінансових послуг.

Як і будь-яка система, система управління ризиками ринків фінансових послуг повинна мати мету, завдання та підсистеми функціонування.

Основною метою системи управління ризиками є мінімізація ризиків та їх наслідків.

Головними завданнями системи управління ризиками ринків фінансових послуг є:

- виявлення ризиків;
- вимірювання ризиків;
- якісне та кількісне оцінювання ризиків;
- визначення заходів із запобігання та мінімізації впливу ризиків;
- моніторинг ризиків;
- контроль за прийнятним для установи рівнем ризику;
- проведення моделювання та прогнозування процесів та майбутніх результатів діяльності установи на основі аналізу інформації та оцінки ризиків;
- визначення ефективності системи управління ризиками та її удосконалення.

Для виявлення ризиків, попередження та нейтралізації їх наслідків в межах загальної системи управління ризиками формуються спеціально призначені підсистеми.

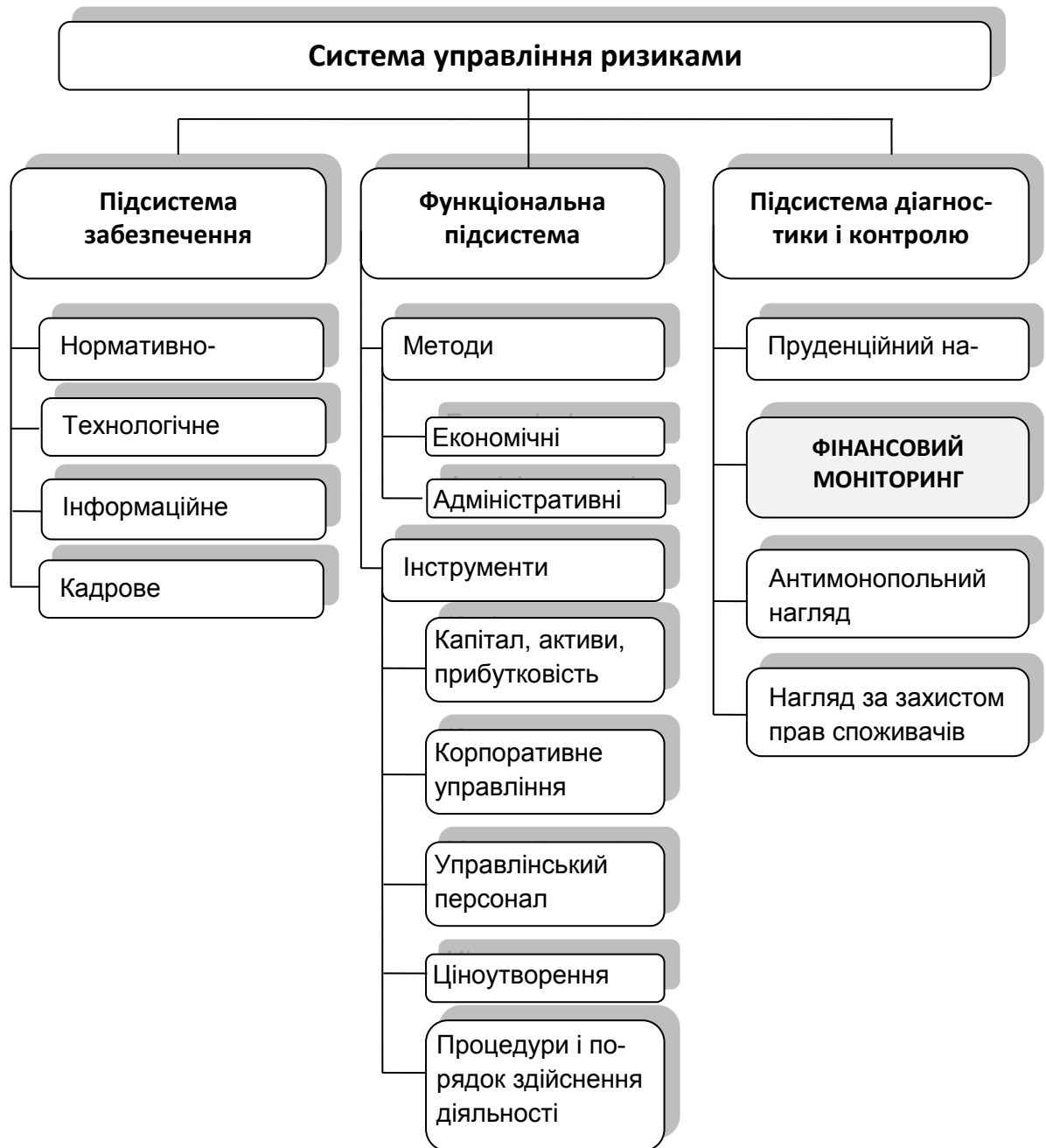
На рис. 1 представлено структурно-логічну схему системи управління ризиками ринків фінансових послуг.

Для запобігання кризовим явищам, та стабілізації функціонування ринків фінансових послуг кожна підсистема та її елементи повинні взаємодіяти один з одним, саме в такий спосіб досягається максимальний рівень охоплення усіх завдань загальної системи управління ризиками та підвищується її ефективність.

В умовах наявності можливостей обороту значної кількості нелегальних грошових ресурсів, здобутих внаслідок торгівлі наркотикам та зброєю, контрабандними товарами чи шахрайством, які згодом або будуть легалізовані, або спрямовані на підтримку терористичних угруповань, ризики легалізації постійно зростають. Отже, виникають передумови для зростання й інших ризиків.

Як видно із запропонованої на рис. 1 схеми, фінансовий моніторинг може бути інтегрований у загальну систему управління ризиками через включення його як складової до підсистеми діагностики та контролю, тому що по суті він є фінансовим контролем, тобто діями, виконуваними суб'єктом для контролю та порівняння показників діяльності підконтрольного суб'єкту із певними нормами, незважаючи на його специфічність і звужену сферу застосування.

Таким чином, представляється доцільним розглядати ризик легалізації не відокремлено, а в загальній системі ризиків ринків фінансових послуг та інтегрувати фінансовий моніторинг у систему управління ризиками ринків фінансових послуг. Це створить передумови для запровадження системного підходу до управління ризиками ринків фінансових послуг, завдяки якому можливе досягнення синергічного ефекту при функціонуванні підсистем управління ризиками і, відповідно, зниження ризиків і підвищення ефективності функціонування ринків фінансових послуг.

Рис. 1. Структурно-логічна схема системи управління ризиками ринків фінансових послуг

Література:

1. Вимоги до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика : Розпорядження Нацкофінпослуг (проект). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews\[pointer\]=3&tx_ttnews\[tt_news\]=13128&tx_ttnews\[backPid\]=62&cHash=3fa0b873b5](http://www.dfp.gov.ua/217.html?&tx_ttnews[pointer]=3&tx_ttnews[tt_news]=13128&tx_ttnews[backPid]=62&cHash=3fa0b873b5)

2. Про затвердження Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку - депозитарної діяльності та вимог до системи управління ризиками : Рішення Національної комісії з цінних паперів і фондової біржі від 15 січня 2013 р. №37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0216-13>

**ТРЕНІНГОВІ ФОРМИ ФАХОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ
НА РИНКАХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ**

Ачкасова С. А.

Визначення особливостей професійної спрямованості та формування в майбутніх студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» зі спеціальності «Фінанси і кредит» достатнього рівня компетентностей для успішної роботи в будь-якій з ланок ринків фінансових послуг передбачає деталізацію окремих питань фінансового моніторингу в Україні.

Реформування системи магістерського фахового забезпечення спрямовано на реалізацію компетентнісного підходу та посиленні практичної складової підготовки фахівців [1]

Актуалізація питань професіоналізації магістрів з фінансів у сфері фінансового моніторингу підтверджується Постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2010 № 747 згідно з якою затверджено Порядок взяття на облік суб'єктів первинного фінансового моніторингу, реєстрації ними фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, і подання Державній службі фінансового моніторингу України інформації про зазначені та інші фінансові операції, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму [2].

На виконання вимог вищезазначеного Порядку наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2013 № 496 «Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення», затверджено нові форми обліку та подання інформації, а також Інструкцію щодо їх заповнення [3].

Використання сучасних освітніх технологій, зокрема тренінгів, дало змогу реалізувати процес формування студентами спеціальності «Фінанси і кредит» професійних та особистісних компетентностей з фінансового моніторингу та навичок суб'єктів первинного фінансового моніторингу в змодельованій ситуації та в інтерактивній формі.

Отже, тренінг з фінансового моніторингу, як активна форма навчання, становить цілісну систему, запланований процес модифікації (зміни) знання чи поведінкових навичок того хто навчається через набуття навчального досвіду.

Програма тренінгу враховувала необхідність вирішення таких за-

вдань:

розглянути нормативно-правове забезпечення фінансового моніторингу в Україні;

– описати особливості заповнення форм звітності суб'єкта первинного фінансового моніторингу в Україні;

– сформулювати та здійснити обробку анкет фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, що підлягають первинному фінансовому моніторингу;

– побудувати структурно-логічну схему взаємозв'язку анкет учасників фінансових операцій та форм звітності суб'єкта первинного фінансового моніторингу;

– проаналізувати способи та механізми відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму;

– охарактеризувати ризики використання фінансових установ для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Особливість тренінгу полягала у використанні студентами програмного забезпечення «ЕКСЕРТ-ФМ» для вирішення завдання з обробки анкет фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, що підлягають первинному фінансовому моніторингу, заповненні форм обліку та подання інформації із здійсненням фінансового моніторингу до Державної служби фінансового моніторингу України.

Отже, програма тренінгового навчання, організаційно-методичне забезпечення якості тренінгової діяльності та рекомендації учасникам тренінгової діяльності надали змогу студентам оволодіти професійно значущими якостями фахівця з фінансів, професійна діяльність яких пов'язана з діяльністю фінансових установ, з наданням фінансових послуг та зі сферою фінансового моніторингу.

Література:

1. Внукова Н. М. Удосконалення магістерського фахового забезпечення системи фінансового моніторингу на ринку фінансових послуг / Н. М. Внукова, П. В. Проноза // Фінансові ринки та інститути: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (7–8 грудня 2007 р.) у 2–х т. –Х. : ВД «ІНЖЕК», 2007. – Т.1. – С. 229–232.

2. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України : наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2010 № 2339/5. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0860-10>.

3. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення» : наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2013 № 496 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0805-13/page>.

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ БАНКУ

Бажанов О. Є.

Одним з найбільш значимих ризиків для банків на сучасному етапі є кредитний ризик. Він реалізується у вигляді дефолту або відмови позичальника від виконання своїх зобов'язань, що відображається у простроченні погашення суми основного боргу або відсотків за кредитом, а також неповерненні кредиту. Поява проблемних кредитів, як наслідок реалізації кредитного ризику відбувається незалежно від зовнішніх економічних умов. Кризові явища впливають лише на ймовірність появи проблемних кредитів та призводить до їхнього зростання. В умовах нестабільної економіки банківські інститути все більше значення приділяють управлінню проблемною заборгованістю з метою мінімізації ризиків дефолту.

Отже, актуальним завданням постає розробка теоретичних положень та надання практичних рекомендацій з проведення фінансового моніторингу проблемних кредитів банку.

Наявність в портфелі банку проблемних кредитів іноді пов'язано з неякісним внутрішньобанківським контролем за кредитною діяльністю.

Внутрішньобанківський контроль – це система організаційної роботи банку, яка охоплює всі заходи, що вживаються ним для контролю за своїми активами, запобігання шахрайству, зведення до мінімуму помилок, перевірки точності і достовірності даних бухгалтерського обліку та звітності, забезпечення ефективності операцій, а також дотримання положень і виконання вказівок керівництва [1, с.92].

Кожний проблемний кредит має свої властивості і завдання кредитного менеджера – відстежувати негативні тенденції, які можуть призвести до непогашення кредиту або відсотків за ним. Отримання оперативної інформації можливо тільки якщо кредитний менеджер проводить моніторинг операції на всіх етапах кредитування. Система внутрішньобанківського контролю за кредитними операціями включає адміністративний і бухгалтерський контроль і охоплює:

- контроль за виконанням нормативно-правових актів;
- перевірку якості кредитного портфеля;
- оцінку управління кредитною діяльністю;
- перевірку виконання внутрішніх положень і процедур кредитування;
- перевірку виконання рекомендацій внутрішнього аудиту, наданих за результатами попередніх перевірок;
- проведення цільових перевірок.

Контроль за своєчасним і повним погашенням кредиту і виплатою від-

сотків за ним повинна здійснюватися систематично шляхом аналізу кредитного досьє позичальника, перегляду кредитного портфеля банку, оцінки стана позичок і проведення аудиторських перевірок. Згідно з Положенням «Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» комерційні банки повинні проводити аудит кредитних операцій з метою оцінки та вдосконалення системи внутрішнього контролю банку [2].

Внутрішній аудит банку – це незалежна експертна діяльність служби внутрішнього аудиту банку для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками банку.

Служба внутрішнього аудиту банку – це самостійний структурний підрозділ банку, який створюється за рішенням виконавчого органу банку і підпорядковується безпосередньо Правлінню банку. Перевірки, що проводяться в банку службою внутрішнього аудиту, здійснюються на підставі Положення про службу внутрішнього аудиту банку, стандартів внутрішнього аудиту, які розробляються кожним банком самостійно з дотриманням вимог Національного банку України та специфіки діяльності самого банку.

Служба внутрішнього аудиту з метою адекватного контролю за кредитною діяльністю банку має право:

- знайомитися з усією документацією банку та нагляду за діяльністю будь-якого підрозділу банку, а також вимагати письмові пояснення від окремих посадових осіб банку щодо виявлення недоліків у роботі;

- визначати відповідність дій та операцій, що здійснюються співробітниками банку, з вимогами чинного законодавства України, нормативними актами НБУ, рішеннями керівних органів банку, які визначають політику та стратегію банку, процедуру прийняття і реалізацію рішень, організацію обліку та звітності;

- мати безперешкодний доступ до підрозділу, що перевіряється, а також у приміщення, що використовується для зберігання документів, готівки та коштовностей, отримувати інформацію, яка зберігається на магнітних носіях;

- при виявленні грубих порушень чинного законодавства, випадків розкрадань, допущених працівниками банку, рекомендувати Правлінню банку усунення їх від виконання службових обов'язків;

- при встановленні фактів зловживання службовим становищем керівників банку повідомляти про такі випадки Раду банку.

Керівництво банку зобов'язано своєчасно реагувати на рекомендації служби внутрішнього аудиту. Служба внутрішнього аудиту не несе відповідальності та не має владних повноважень щодо операцій, за якими вона здійснює аудит.

Проведення аудиту кредитного відділу банку здійснюється службою внутрішнього аудиту на підставі погодженого з Радою банку та затвердженого Правління банку плану проведення перевірок на поточний рік.

Отже, фінансові ознаки проблемності кредитів можуть виявлятися при проведенні аналізу фінансової звітності. Застережні сигнали фінансового характеру можуть виявлятися через відхилення показників господарсько-фінансової діяльності позичальника від планових або очікуваних. В основному, при управлінні проблемними кредитами здійснюється аналіз якості кредитного портфелю банку в розрізі позичальників та категорій кредитних операцій. Це допомагає вчасно виявити та класифікувати проблемні кредити.

Контроль за своєчасним і повним погашенням кредиту і виплатою відсотків за ним повинен здійснюватися систематично шляхом аналізу кредитного досьє позичальника, перегляду кредитного портфелю банку, оцінки стана позичок і проведення аудиторських перевірок.

Література:

1. Андрушків Т. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників банками України в період розвитку економічної кризи / Т. Андрушків, Н. Андрушків // Наука молода. – 2008. – № 10. – С. 91–95.

2. Про затвердження Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України : Постанова правління Національного банку України від 20.03.1998 № 114 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua/>

УДК 343.851:346.7:336 (439)

ОЗНАКИ ВІДМИВАННЯ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ НА РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УГОРЩИНІ

Бачо Р.Й.

Термін «відмивання доходів» є доволі молодим терміном, що з'явився в юридичному та економічному лексиконі відносно нещодавно. Вичерпне визначення даного поняття дано Віденська конференція ООН 1988 р.

На фінансовому ринку існує широке коло фінансових установ, діяльність яких може бути об'єктом зловживань з боку осіб, причетних до отримання коштів злочинним шляхом, однак під прицільною увагою таких осіб залишаються в багатьох випадках небанківські фінансові установи. Це пояснюється достатньо слабким режимом протидії легалізації (відмиванню) таких доходів [1, с. 3].

В сучасних умовах інтеграції держави у Європейський економічний простір постає актуалізація та посилення боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом. Саме тому автором запропоновано розгля-

нути угорський досвід моніторингу підозрілих операцій на ринку небанківських фінансових послуг.

На даний час, на фінансовому ринку Угорщини існує єдиний державний орган нагляду за діяльністю фінансових установ – Національний банк Угорщини, до якого у 2013 році було приєднано PSZÁF – орган, що здійснював нагляд за ринком небанківських фінансових послуг, створивши окремий департамент нагляду за цією сферою.

Відмивання коштів на ринку небанківських фінансових послуг є достатньо складним та тривалим процесом, який включає в себе комплекс різноманітних технологічних схем, що мають на меті відвернути увагу контролюючих органів від незаконних схем діяльності, створюючи вигляд законності.

В Угорщині розроблено рекомендації, що дозволяють виявляти підозрілі фінансові операції на ринку та попереджувати злочинну діяльність на ринку. Регулятором здійснено типологію трансакцій відповідно до сфери небанківських фінансових послуг [2]:

1.) Відмивання коштів за допомогою страхування життя

- різке зростання сплачених сум страхових внесків як фізичною, так і юридичною особою;

- систематичне укладення угод на межі сум обмеження;

- страхувальник, який відмовляється надавати інформацію про себе при укладенні договору страхування життя;

- при страхування життя unit-linked, страхувальник здійснює інвестування коштів у напрямки, що не є визначальними для нього (не відносяться до його профілю);

- страхувальник, який звернувся без жодних референцій, не має місця постійного проживання в даному регіоні та відмовляється надавати на вимогу страхової компанії необхідну інформацію для укладення договору страхування життя;

- потенційний клієнт бажає укласти договір страхування за гранично допустимою межею, і який при усвідомленні необхідності інформування та ідентифікації особи відповідно до законодавства про боротьбу з відмиванням коштів, коректує суму нижче цієї межі;

- клієнт укладає велику кількість угод на суму нижче граничної межі;

- підозрілим є те, якщо декілька клієнтів достроково припиняє дію договору страхування і вимагає виплатити страхову суму одній і тій самій людині.

2.) Відмивання коштів через валютно-обмінні операції фінансових компаній.

- володіння незвично великою кількістю коштів, якщо це не корелює з зовнішнім виглядом клієнта та поведінкою;

- частий обмін валют на великі суми;

- клієнти, що приходять часто разом і в один час здійснюють обмін

валют на великі суми;

- повторювані операції обміну в межах гранично допустимих сум;
- обмін великих сум екзотичних валют чи часта повторюваність операцій;

- клієнт, який довго визначається з ідентифікацією особи;
- обмін валюти менших номіналів на крупніші чи їх продаж, можливо з одночасною купівлею іншої валюти;

- клієнт має намір обміняти валюту за граничною межею, але коли його повідомлено про необхідність ідентифікації, забирає частину коштів, щоб здійснити обмін на суму нижче встановленої межі.

3.) Відмивання коштів через систему ломбардів.

- клієнти, які достроково знезацька повертають ломбардний кредит;
- клієнти, які регулярно ставлять під заставу велику кількість цінностей, що оцінюються невисоко, однак, поодинці мають певну вартість, але не викупаються заставодавцем;

- клієнти, зовнішній вигляд яких не свідчить про те, що цінності належать їм;

- клієнт достатньо неспокійно поводить себе, що може свідчити про його участь в операціях з відмивання коштів;

- зовнішній вигляд клієнта не відповідає якості (категорії) заставлених цінностей;

- клієнт на вимогу ідентифікувати себе відмовляється від операції;
- причина необхідності отримання кредиту не має економічного змісту, чи клієнт відмовляється називати причину звернення до фінансової установи;

- інша особа намагається викупити закладений у фінансову установу цінність.

Таким чином? досвід Угорщини свідчить про необхідність посилення боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, шляхом розробки відповідними органами нагляду, Нацкомфінпослуг та Держфінмоніторингом, типології злочинів та вдосконалення переліку підозрілих операцій на ринку небанківських фінансових послуг України.

Література:

1. Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через небанківські фінансові установи із залученням коштів та інших активів громадян. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&art_id=4471&lang=uk

2.A PSZÁF Felügyeleti Tanácsának 3/2008. (XI.20.) számú ajánlása a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról. Internet hozzáférés: http://www.pszaf.hu/data/cms1254357/pszafhu_ajanlas_2008_3.pdf

3. Szokatlan tranzakciók. Magyar Nemzeti Bank. – Internet hozzáférés: http://www.pszaf.hu/data/cms1254360/pszafhu_ajanlas_2008_3_mell2.pdf

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМОГО ДОКУМЕНТА В ПРАКТИЦІ КОНТРОЛЮЮЧИХ І ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Бєляєва Л. А.

Працівники контролюючих і правоохоронних органів, з метою встановлення доброякісності документів або виявлення різних невідповідностей в обліковому процесі, використовують різні прийоми та методи дослідження документальної інформації.

Замасковані правопорушення зовні відображаються в облікових документах в основному в трьох формах: протиріччя в змісті окремого документа; протиріччя між змістом декількох взаємопов'язаних документів; відхилення від звичайного порядку руху цінностей.

Метод виявлення протиріччя між змістом декількох взаємопов'язаних документів ефективний у двох випадках: коли злочинці знищили один примірник документа або його частину, а інші збереглися і в результаті здійснення підробки виявилися розбіжності в різних примірниках або частинах того самого документа.

Виявлення протиріччя між змістом декількох взаємопов'язаних документів може обмежуватися у випадках: коли не всі бухгалтерські документи складаються в декількох примірниках (видатковий касовий ордер, картка складського обліку); коли злочинці здійснили підробки у всіх примірниках того самого документа (при оформленні безтоварних документів); коли на підприємствах (побутового обслуговування) один примірник документа видається на руки особам безповоротно.

Отже, методи дослідження окремого документа є найбільш ефективними та включають в себе формальну, нормативну і арифметичну перевірку.

Формальна перевірка це зовнішній огляд бухгалтерського документа, який складається з двох основних і послідовних етапів: аналізу дотримання встановленої форми документа і детального вивчення обов'язкових його реквізитів.

До ознак недоброякісних документів, встановлених формальною перевіркою, відносять: складання документа на бланку невстановленої форми та невстановленим способом; відсутність будь-яких реквізитів документа; наявність сумнівних реквізитів (насамперед, ознаки матеріальної підробки - дописки, підчищення, виправлення й ін.); наявність зайвих реквізитів у документі (сторонні записи й позначки, наявність печатки на внутрішніх документах); відсутність до бухгалтерського документа необхідних додатків або їх невідповідність; підпис бухгалтерських документів посадовими, матеріально відповідальними особами, які не мають права підпису; ві-

дсутність в бухгалтерських документах необхідних печаток, штампів; за- надто чисті, непом'яті, не перегнуті документи, тобто, не відповідають реалній обстановці їх складання, використання або зберігання; логічні проти- річчя між реквізитами документа, що проявляються в незвичайній їх ком- бінації або суперечать нормальній господарській діяльності.

Успіх застосування формальної перевірки при виявленні ознак зло- чинів перебуває в прямої залежності від ряду факторів: знання порядку заповнення бухгалтерських документів; знання слабких ланок в обліко- вому процесі; знання певних господарських операції, використовуваних злочинцями у своїх корисливих цілях; застосування апробованих ревізій- ною практикою прийомів розпізнавання доброякісності документів.

Нормативна перевірка змісту окремого документа передбачає його вивчення з погляду відповідності діючим на момент складання документа законам, відомчим нормативним актам, інструкціям, правилам, нормам витрат сировини та інше, а також доцільності відображеної в ньому гос- подарської операції.

За допомогою застосування названого методу встановлюються неза- конні за своїм змістом документи, які стають недоброякісними. Існують об'єктивні обмеження використання нормативної перевірки співробітника- ми правоохоронних органів: наявність великої кількості діючих правил оформлення різних облікових документів (у частині їх змісту) та необхідність ви- вчення нормативних актів, крім бухгалтерського обліку, які відносяться до інших галузей знань (технології, товарознавства, економіки та ін.).

Тому застосування нормативної перевірки характерно в основному для діяльності відповідного фахівця в рамках ревізії або перевірки.

Арифметична перевірка окремого документа полягає в перевірці правильності підсумкових числових показників у горизонтальних рядках і вертикальних графах, підрахунку відсоткового вмісту сировини, розміру заподіяного збитку, яка дозволяє виявляти механічне завищення або за- ниження підсумкових сум (інтелектуальна підробка), або наступні дописки штрихів і цифр, як у підсумкових сумах, так і в окремих рядках і колон- ках (матеріальна підробка).

Застосування працівниками правоохоронних органів арифметичної перевірки при роботі з первинними документами не вимагає, як правило, спеціальних бухгалтерських знань, але існують і об'єктивні обмеження використання названого методу: необхідність при розрахунках викорис- тання відсотків, індексів, нормативів та інше, знання яких доступне тільки фахівцям; у зведених, накопичувальних і інших документах існують у ряді випадків правила виведення підсумкових сум (поточні, з наростаючим під- сумком і т.д.).

Достовірне встановлення фактів невідповідностей у документах, що свідчать про правопорушення, досягається лише шляхом використання комплексу методів дослідження окремого документа.

УГРОЗЫ И МЕРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В НОРМАТИВНО-ПРАВОВЫХ АКТАХ ГОСУДАРСТВА

Бендерская О. Б.

Одним из важнейших критериев благополучия юридических лиц и безопасности взаимодействия с ними являются чистые активы (ЧА). Снижение их величины до определенных значений свидетельствует о тяжелом финансовом состоянии предприятия. Перечислим требования законодательства Российской Федерации к величине ЧА, несоблюдение которых создает угрозу экономической безопасности предприятия.

1. Если ЧА акционерного общества оказываются меньше его уставного капитала (УК) по окончании финансового года, следующего за вторым, и каждого последующего, то в течение 6 мес. общество должно принять решение или об уменьшении УК до величины, не превышающей величины ЧА, или о своей ликвидации [2, п. 6 ст. 35; 3, п. 4 ст. 30]. Третьего законом не дано. Если по окончании второго и каждого последующего финансового года ЧА акционерного общества оказываются меньше минимального УК, установленного для такого общества (а это 1000 минимальных размеров оплаты труда (МРОТ) на дату регистрации общества для открытых и 100 МРОТ – для закрытых акционерных обществ [2, ст. 26]), то в течение 6 мес. общество обязано принять решение о своей ликвидации [2, п. 11 ст. 35]. У обществ с ограниченной ответственностью, у которых УК не должен быть меньше 10 тыс. руб. [3, п. 1 ст. 14], снижение величины ЧА ниже этого уровня также приводит к обязанности принять решение о ликвидации, поскольку Закон не разрешает уменьшать УК до размера меньше минимального [3, п. 1 ст. 20]. Таким образом, в описанных случаях очень велика угроза ликвидации предприятия. Конечно, общество в попытке сохраниться может игнорировать требование законодательства о ликвидации, но его могут принудить это сделать. Закон [1, п. 2, 3 ст. 61] предусматривает возможность ликвидации общества по решению суда в случае неоднократных или грубых нарушений закона или иных правовых актов. Требование о ликвидации юридического лица может быть предъявлено в суд государственным органом или органом местного самоуправления. Конкуренты общества или другие его недоброжелатели, знакомые с этими положениями законодательства, не преминут инициировать обращение указанных органов в суд. Постановлением Конституционного

Суда РФ от 18.07.2003 г. № 14-П положения пунктов 2 и 3 статьи 61 [1] признаны не противоречащими Конституции РФ и активно используются в судебной практике.

2. Угроза безопасности предприятия возникает и из ограничений на принятие акционерным обществом решения о выплате дивидендов и на их выплату в случаях, если величина его ЧА на дату принятия решения (на дату выплаты дивидендов) меньше суммы УК, резервного фонда и превышения над номинальной стоимостью ликвидационной стоимости размещенных привилегированных акций или станет меньше в результате принятия такого решения (в результате выплаты дивидендов) [2, ст. 43]. Если у общества есть размещенные привилегированные акции, размер дивидендов по которым определен уставом, то невыплата дивидендов по таким акциям приводит к возникновению права голоса по всем вопросам компетенции собрания акционеров у владельцев этих акций [2, п. 5 ст. 32]. Эти недовольные акционеры, если их акции составляют не менее 10 % голосующих акций, могут требовать созыва внеочередного собрания акционеров и предлагать его повестку дня [2, п. 1 ст. 55], например, с вопросом о переизбрании совета директоров общества или с другими решениями, подрывающими существующее в обществе положение дел. Если совет директоров примет решение об отказе в созыве собрания, акционеры имеют право обращаться в суд, который может понудить общество провести собрание [2, п. 8 ст. 55].

3. Дополнительная к угрозе, описанной в п. 1 настоящей статьи, угроза экономической безопасности предприятия возникает от действий его кредиторов в случае снижения величины ЧА акционерного общества ниже размера его УК более чем на 25 %. В данной ситуации кредиторы, чьи права требования возникли до опубликования обществом уведомления о снижении стоимости ЧА, не позднее 30 дней с даты последнего опубликования такого уведомления вправе потребовать от общества досрочного исполнения обязательств перед ними, а при невозможности досрочного исполнения – прекращения обязательств и возмещения связанных с этим убытков [2, п. 9 ст. 35]. Использование кредиторами этого права, безусловно, усугубит и без того тяжелое финансовое положение предприятия.

4. Еще одну угрозу экономической безопасности предприятия представляет величина его просроченных обязательств. Согласно [4], арбитражный суд возбуждает производство по делу о банкротстве организации-должника, если имеются следующие признаки: денежные обязательства и/или обязательные платежи не исполнены должником в течение 3 мес. с даты, когда они должны были быть исполнены, и их сумма в

совокупности составляет не менее 300 тыс. руб. [4, п. 2 ст. 3; п. 2 ст. 6]. Наличие таких обязательств чревато не просто возбуждением дела о банкротстве предприятия, но и переходом контроля над ним к новым собственникам или даже ликвидацией. В российской практике такие прецеденты неоднократно имели место и происходили по следующему сценарию: после возникновения долга предприятия перед кредитором тот исчезал; перечислить ему долг в установленный срок не удавалось из-за того, что реквизиты для перечисления были указаны неверно; на предприятии о кредиторе благополучно забывали; по истечении 3 месяцев как гром среди ясного неба приходило известие о том, что кредитором подано заявление в суд о признании предприятия банкротом, и это заявление судом принято; кредитором предлагалась своя кандидатура внешнего управляющего, и она также судом принималась; дальше – дело техники (можно увеличить уставный капитал за счет взносов третьих лиц так, чтобы к ним перешел контроль над обществом; осуществить продажу предприятия и т.д.).

Очевидно, что рассмотренные выше нормативы должны быть объектом постоянного контроля в системе обеспечения экономической безопасности предприятия. Мероприятия по предотвращению угроз безопасности должны начинаться еще до того, как эти нормативы будут нарушены.

5. В пункте 4 описан один из способов захвата контроля над предприятием новыми собственниками легитимным путем. Есть и другие. Чтобы обезопасить предприятие от таких захватов, также применяют разные способы. Один из них появился в России с принятием закона о народных предприятиях [5]. Народное предприятие – такое акционерное общество, где контрольный пакет акций принадлежит трудовому коллективу, и практически исключена возможность их скупки сторонними лицами. Есть много и других особенностей правового положения народных предприятий, устраняющих возможность перехода контроля над ними к сторонним лицам.

Литература:

1. Гражданский кодекс РФ (часть I), № 51-ФЗ от 30.11.94 г.
2. Федеральный закон «Об акционерных обществах» № 208-ФЗ от 26.12.95 г. (в ред. от 22.12.14 г.).
3. Федеральный закон «Об обществах с ограниченной ответственностью» № 14-ФЗ от 08.02.98 г. (в ред. от 05.05.14 г.).
4. Федеральный закон «О несостоятельности (банкротстве)» № 127-ФЗ от 26.10.02 г. (ред. от 29.12.14 г.).
5. Федеральный закон «Об особенностях правового положения акционерных обществ работников (народных предприятий)» № 115-ФЗ (ред. от 21.03.02 г.).

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Берест М. М., Цубера К. В.

Підприємство як відкрита економічна система знаходиться під постійним впливом чинників внутрішнього та зовнішнього економічного середовища. Дія цих чинників може бути як позитивною, так і негативною, що позначається на можливостях та ефективності функціонування суб'єктів господарювання [1]. Агресивне зовнішнє середовище та його нестабільність суттєво впливають на ефективність діяльності підприємства, що призводить зниження рівня його фінансової безпеки.

В ринкових умовах важливе значення в адаптації підприємства до змін економічного середовища та забезпечення достатнього рівня його фінансової безпеки відіграє фінансовий потенціал, основою якого виступають фінансові ресурси. Їх наявність та доступ до зовнішніх джерел формування, визначають спроможність підприємства генерувати позитивні чисті грошові потоки, ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість, кредитоспроможність та інвестиційну привабливість, а отже, надають підприємству можливість захисту від загроз. Таким чином, актуальним уявляється дослідження економічного змісту категорії «фінансовий потенціал» як однієї з ключових складових підтримки фінансової захищеності підприємства.

Аналіз сучасних підходів до змісту поняття фінансового потенціалу показав, що їх можна об'єднати за трьома напрямками (табл. 1). Зважаючи на різноспрямованість виділених підходів, пропонується провести морфологічний аналіз [2] визначень фінансового потенціалу підприємства з метою виявлення серед них найбільш повного та такого, що адекватно відображає сутність досліджуваної економічної категорії.

В якості системи морфологічного аналізу оберемо визначення поняття «фінансовий потенціал», представлені в табл. 1, дані об'єкти системи позначимо як S_i . В якості морфологічних параметрів пропонується виділити ключові слова визначень. В якості істотних ознак для морфологічного аналізу оберемо характеристики визначень з точки зору відображення змісту поняття «фінансовий потенціал» та позначимо їх як Z : Z_1 – зв'язок з терміном «можливість»; Z_2 – зв'язок з категорією «ресурси»; Z_3 – зв'язок з категорією «фінанси»; Z_4 – здатність підприємства; Z_5 – врахування результативного аспекту; Z_6 – врахування діагностичного аспекту.

На основі аналізу параметрів визначимо, які аспекти фінансового потенціалу вони охоплюють та отримаємо результат у вигляді матриці образів наукових досліджень (X_{ij}) . Кожен елемент такої матриці (X_{ij}) від-

значає наявність або відсутність варіанту сутнісної ознаки (Z_j) в аналізованому визначенні (S_i). Тобто елемент матриці образів наукових досліджень визначається у такий спосіб: якщо j -та сутнісна ознака присутня в i -ому об'єкті системи (визначенню), то на перетині i -го рядка та j -го стовпця виставляється 1, інакше – 0. Для з'ясування схожості визначень на основі матриці образів формується таблиця схожості, що є основою для визначення міри схожості визначень та міри включення.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «фінансовий потенціал»

Автор	Визначення	Ключове слово
Ресурсний підхід		
Кайгородов О. Г., Хомяков О. О.	Максимально можлива вартість усіх ресурсів підприємства за умови їх функціонування в рамках певної організаційної структури	Вартість ресурсів
Назаренко А. С.	Фінансові можливості підприємства, які формуються за наявності різного роду фінансових ресурсів під впливом оточення та внутрішньої структури підприємства та можуть бути реалізовані за допомогою діяльності персоналу та системи управління з метою досягнення бажаного фінансового результату	Фінансові можливості
Соколов О. В.	Наявність фінансових можливостей підприємства для інвестування коштів у поточну діяльність і перспективний розвиток, нарощування виробничого потенціалу підприємства	Фінансові можливості
Олексюк О. І., Репіна І. М., Федонін О. С.	Обсяг власних позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства, що ними воно може розпоряджатися для здійснення поточних та перспективних витрат	Обсяг фінансових ресурсів
Стахно Н. Д.	Сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у виробничо-господарській діяльності і характеризуються можливістю їх залучення для фінансування майбутньої діяльності та визначення стратегічної спрямованості підприємства	Сукупність фінансових ресурсів
Толстих Н. Т.	Забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільність їх розміщення та ефективність використання	Забезпеченість фінансовими ресурсами
Результативний підхід		
Ковальов В. В.	Створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурснопотенціалу в конкретні результати господарської діяльності підприємства	Фундамент
Агеев А. І., Кудешова С. Г., Куроєдов Б. Г., Немкова О. В., Трофимчук А. В.	Здатність підприємства отримувати грошовий капітал і керувати ним.	Здатність отримувати грошовий капітал
Боровикова Е. В.	Потенційні розміри доходів з урахуванням параметрів резервів, які не використовуються, неврахованих надходжень і втрат у результаті впливу різних факторів ризику	Потенційний дохід
Старовойтов М. К., Фомин П. А.	Відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату.	Відносини
Потенціал як характеристика фінансового стану підприємства		
Ковальов В. В.	Характеристика фінансового положення та фінансових можливостей підприємства	Характеристика фінансового положення
Старовойтов М. К., Фомин П. А.	Характеристика фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та кредитоспроможності	Характеристика фінансової незалежності

Міра схожості двох визначень за відображенням елементів фінансового потенціалу підприємства ($C(S_{i_1}, S_{i_2})$) визначається за формулою (1) [2]:

$$C(S_{i_1}, S_{i_2}) = \frac{\sum_{j=1}^n x_{i_1j} x_{i_2j}}{\sum_{j=1}^n x_{i_1j} + \sum_{j=1}^n x_{i_2j}}, \quad (1)$$

де i_1, i_2 – номери двох визначень, що перевіряються на схожість;
 x_{i_1j} та x_{i_2j} – значення елементів матриці образів наукових досліджень Z_{ij} для двох визначень фінансового потенціалу відповідно;
 j – номер істотної ознаки ($j = 1 \dots n; n = 7$).

Матриця міри схожості для визначень фінансового потенціалу підприємства подана у табл. 2.

Таблиця 2

Матриця міри схожості для визначень фінансового потенціалу підприємства

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10	S11	S12
S1	1,00	0,25	0,50	0,43	0,50	0,20	0,33	0,50	0,20	0,33	0,40	0,00
S2	0,25	1,00	0,38	0,44	0,38	0,14	0,45	0,25	0,14	0,25	0,29	0,25
S3	0,50	0,38	1,00	0,29	0,33	0,20	0,33	0,17	0,00	0,17	0,20	0,33
S4	0,43	0,44	0,29	1,00	0,43	0,17	0,40	0,29	0,17	0,29	0,33	0,14
S5	0,50	0,38	0,33	0,43	1,00	0,20	0,33	0,17	0,20	0,17	0,20	0,17
S6	0,20	0,14	0,20	0,17	0,20	1,00	0,25	0,20	0,25	0,20	0,00	0,40
S7	0,33	0,45	0,33	0,40	0,33	0,25	1,00	0,33	0,25	0,33	0,25	0,33
S8	0,50	0,25	0,17	0,29	0,17	0,20	0,33	1,00	0,20	0,50	0,40	0,17
S9	0,20	0,14	0,00	0,17	0,20	0,25	0,25	0,20	1,00	0,20	0,00	0,20
S10	0,33	0,25	0,17	0,29	0,17	0,20	0,33	0,50	0,20	1,00	0,40	0,17
S11	0,40	0,29	0,20	0,33	0,20	0,00	0,25	0,40	0,00	0,40	1,00	0,00
S12	0,00	0,25	0,33	0,14	0,17	0,40	0,33	0,17	0,20	0,17	0,00	1,00

За результатами аналізу даних таблиці можна зробити висновок, що розглянуті визначення мають досить високий рівень відмінності, оскільки автори виділяють у своїх роботах лише окремі важливі на їх погляд аспекти фінансового потенціалу підприємства Найбільша схожість виявлена між визначеннями Назаренко А. С. та Ковальова В. В. (0,45), а також Назаренко А. С. та групою авторів (Олексюк О. І., Репіна І. М., Федонін О. С.) (0,44).

Виходячи із цього, проведемо аналіз міри включення визначень між собою з метою найбільш повного розкриття сутності терміну «фінансовий потенціал підприємства». Аналіз міри включення проводиться за формулою (2) [2], результати його наведені у табл. 3.

$$W_{i_1 i_2} (S_{i_1}, S_{i_2}) = \frac{\sum_{j=1}^n x_{i_1 j} x_{i_2 j}}{\sum_{j=1}^n x_{i_2 j}}. \quad (2)$$

Таблиця 3

Матриця міри включення визначень фінансового потенціалу підприємства

	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	S8	S9	S10	S11	S12
S1	1,00	0,40	0,67	0,33	0,50	0,33	1,00	0,00	0,50	0,67	0,50	0,00
S2	0,67	1,00	0,67	1,00	1,00	1,00	0,50	1,00	0,50	0,67	1,00	1,00
S3	0,67	0,40	1,00	0,33	0,50	0,33	0,50	0,50	0,50	1,00	1,00	0,50
S4	0,33	1,00	0,33	1,00	0,50	0,50	0,33	1,00	0,00	0,50	0,33	0,50
S5	0,67	1,33	0,67	0,67	1,00	1,00	0,50	0,50	0,50	0,67	1,00	1,00
S6	0,33	1,00	0,33	0,67	0,75	1,00	0,50	0,50	0,50	0,33	0,50	1,00
S7	0,67	0,33	0,33	0,33	0,25	0,33	1,00	0,00	0,50	0,50	0,00	0,00
S8	0,00	0,67	0,33	0,67	0,25	0,33	0,00	1,00	0,00	0,50	0,50	0,33
S9	0,33	0,33	0,33	0,00	0,25	0,33	0,50	0,00	1,00	0,33	0,00	0,50
S10	0,67	0,67	1,00	0,33	0,50	0,33	0,50	0,50	0,50	1,00	1,00	0,50
S11	0,33	0,67	0,67	0,33	0,50	0,33	0,00	0,50	0,00	0,67	1,00	0,50
S12	0,00	0,67	0,33	0,33	0,50	0,67	0,00	0,50	0,50	0,33	0,50	1,00

Таким чином, на основі отриманих результатів можна зробити висновок, що найбільш повним серед проаналізованих є визначення Назаренко А. С., що характеризує фінансовий потенціал як фінансові можливості підприємства, які формуються за наявності різного роду фінансових ресурсів під впливом оточення та внутрішньої структури підприємства та можуть бути реалізовані за допомогою діяльності персоналу та системи управління з метою досягнення максимально бажаного фінансового результату. В даному зв'язку можемо зробити висновок, що саме реалізація вказаних можливостей на базі фінансових ресурсів надасть підприємству можливість забезпечення максимального рівня протидії виникаючим загрозам та підтримки фінансової безпеки його діяльності в умовах нестабільності середовища функціонування.

Література:

1. Кузьмін О. Є. Діагностика потенціалу підприємства / О. Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 1. – С. 155–166.
2. Практичні завдання та методичні рекомендації до їх виконання із навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» для студентів спеціальності «Фінанси» усіх форм навчання / Укл. Н. М. Внукова, І. Б. Медведєва. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2010. – 94 с. (Укр. мов.)

ОПЕРАТИВНЕ ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Бутенко К. В.

Загальновідомо, що виходячи із загальної стратегії сталого розвитку і ролі кожного підприємства в розвитку держави, промислові підприємства повинні прагнути перетворення на стало функціонуючі організації, що будуть здатні забезпечувати людей необхідними благами і створювати матеріальні умови для стрімкого підвищення якості їх життя в майбутньому. Саме тому, цілі, які ставлять перед собою промислові підприємства, мають відповідати цілям зазначної вище концепції сталого розвитку.

Сутність такої концепції покладена у її місії та цілях, сформованих по трьом головним аспектам: економічному, соціальному та екологічному. Звернемо більш детально увагу на економічну її складову, яка означає оптимальне та ефективне використання завжди обмежених ресурсів підприємства. Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину й спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ між людьми в глобальних масштабах.

Зарубіжні підприємства значною мірою випереджають вітчизняні, оскільки вони окрім отримання прибутку здійснюють інвестування в соціальні й екологічні сфери діяльності; розповсюджують свою діяльність на локальному і глобальному рівнях. Такі підприємства активно беруть участь у благодійних акціях, що проводяться за підтримки держави і не тільки з метою поліпшення довіри населення до своєї продукції, а й для покращення добробуту громадян.

Діяльність зарубіжних підприємств, на відміну від вітчизняних, ведеться «на перспективу», тобто насправді створюються всі необхідні умови для збереження природного й людського капіталу не тільки для нинішнього, але й для майбутніх поколінь.

Щоб бути сталим, розвиток повинен забезпечити зростання або, принаймні, не зменшення у часі всіх активів підприємства. Тому можна стверджувати, що діяльність українських підприємств не здійснюється відповідно до концепції сталого розвитку, що пов'язано з ненайкращими економічними, законодавчими та політичними умовами. А для забезпечення такого способу розвитку виробничої діяльності необхідна достатня кількість фінансових ресурсів, добре наладжена система регуляторів: правових, господарських, адміністративних та ін., що в цілому формують фінансову стійкість підприємства.

Питання оцінки фінансової стійкості, як комплексного показника діяльності підприємств та необхідної умови їх сталого розвитку у майбутньому, висвітлено в роботах таких авторів як Базилінська О.Я. [1], Буряк Л.Д. [4], Бутинець Ф.Ф. [3], Кіндрацька Г.І., Крамаренко Г.О., Чорна О.Є., Кононенко О., Савицька Г.В., Цал-Цалко Ю.С. [6], Шеремет О.О.[7] та ін.

Основне завдання аналізу фінансової стійкості полягає у визначенні спроможності підприємства протистояти негативній дії різних факторів (зовнішніх, внутрішніх та непередбачуваних), що впливають на його фінансовий стан. Результатом такого аналізу повинен бути висновок щодо його спроможності здійснювати господарську діяльність, отримувати прибуток в умовах економічної самостійності, а також вірогідність збереження такого стану підприємства [3].

На думку автора, саме можливість ефективного оцінювання фінансової стійкості підприємства та стійкості його протидії факторам зовнішнього середовища, зокрема податкового, забезпечить фахівців необхідним інструментарієм, щодо виявлення та попередження небажаних явищ у діяльності.

Одним з таких інструментів виступає податкове планування. При цьому слід зазначити, що податкове планування покликане оперативно та на випередження реагувати на всі зміни податкового середовища, розробляти та прораховувати можливі варіанти діяльності з урахуванням його впливу та оцінювати можливі наслідки прийнятих управлінських рішень [5].

При цьому, найбільш ефективним з точки зору оцінки впливу податкового середовища на фінансову стійкість промислового підприємства, на думку автора, є оперативне податкове планування як процес оперативного реагування на зміни зовнішнього податкового середовища промислового підприємства в цілому та зміни податкового законодавства зокрема, покликане усунути їх негативний вплив на фінансову стійкість підприємства через додаткові фінансові втрати (штрафи, пеня) та в той же час забезпечити бюджет необхідною кількістю фінансових ресурсів для вирішення соціальних проблем.

Не менш важливою складовою оперативного податкового планування на промисловому підприємстві виступає його функція контролю, що може бути здійснена за рахунок співставлення запланованих раніше показників з фактичними з урахуванням впливу заходів з оперативного податкового планування зі зменшення негативного впливу змін податкового середовища підприємства.

Таким чином, об'єктом оперативного податкового планування на промисловому підприємстві виступають податкове середовище його діяльності та його зміни та мінливість.

Виходячи з цього, предметом оперативного податкового плануван-

ня є вплив змін зовнішнього податкового середовища на фінансову стійкість промислового підприємства.

Отже, оперативне податкове планування на промисловому підприємстві являє собою орієнтоване на успіх ефективне сполучення різних шляхів використання інтелектуального потенціалу його суб'єктів та покликане швидко та своєчасно реагувати на зміни зовнішнього податкового середовища, коригувати управлінські рішення відповідальних осіб відповідно до основної мети – збереження фінансової стійкості підприємства особливо в умовах невизначеності податкового середовища та обмеженості ресурсів.

При цьому, основним завданням оперативного податкового планування на промисловому підприємстві є усунення або зменшення негативного впливу змін податкового середовища на діяльність його, що в свою чергу, дозволить значно підвищити фінансову стійкість такого підприємства в майбутньому.

Література:

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навчальний посібник для студентів ВУЗів / О.Я. Базилінська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 328 с.
2. Бутенко К. В. Методичний підхід до оцінки ефективності організації оперативного податкового планування на промисловому підприємстві [Електронний ресурс] / К. В. Бутенко // Ефективна економіка. – 2014. – № 3. – Режим доступу до журн. : <http://www.economy.nayka.com.ua>
3. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: навч. посіб. / Ф. Ф. Бутинець // Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680с.
4. Буряк П. Ю. Фінансово–економічний аналіз: підручник / Ред. П. Ю. Буряк. – К.: Професіонал, 2004. – 520 с.
5. Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект: монографія / Ю.Б. Іванов, О. Л. Єськов. – Х.: ВД «ІНЖЕК». – 2007. – 328 с.
6. Цал-Цалко Ю. С. Финансовая отчетность предприятия и ее анализ / Ю. С. Цал-Цалко: 2–е изд., передел. и доп. – Киев: ЦУЛ, 2002. – 360 с.
7. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / О. О. Шеремет. – К.: 2005. – 196 с.

УДК 657.2

СУТНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Владімірова Н. П.

Для ринкової економіки державний фінансовий контроль є особливою сферою діяльності, в якій на практиці відбувається природна, органічна взаємодія матеріальних і фінансових відносин в рамках єдиного товарно-

грошового комплексу. При цьому застосування різних форм державного впливу на економіку не означає, що ринкові відносини замінюються адміністративними, оскільки держава здійснює контрольні повноваження лише в рамках матеріальних і фінансових ресурсів, що знаходяться в його розпорядженні. Удосконалення державного фінансового контролю є важливою гарантією збереження соціальної спрямованості економічної, а також фінансової політики держави в процесі здійснення нею фінансової діяльності.

Тобто особлива роль і функції держави в нових соціально-економічних (ринкових) умовах, що характеризують його дії у фінансово-економічному полі, стає однією з характерних змістовних складових сутності державного фінансового контролю. А розроблена юридично обґрунтована концепція реформування державного фінансового контролю покликана сприяти ефективному і сталому розвитку держави з високими темпами економічного зростання.

Теоретико-методологічні засади державного фінансового контролю знайшли своє відображення в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, таких як: О. Барановський, Л.В. Дікань, В. Мунтіян, Є.В. Калюга та інших. Питання реформування системи фінансового розглядали Сивульський М.І., Стефанюк І.Б., Іванова І.М., Рубан Н.І., М. Кучерявенко, та інші. Проте аспекти фінансової безпеки і державного фінансового контролю розглядають переважно відокремлено, не виявляючи їх взаємозв'язку. Тому тема обраного дослідження є актуальною

Метою статті є визначення сутності державного фінансового контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави.

В результаті проведеного дослідження встановлено, що вчені-економісти в усьому світі приділяють значну увагу контролю, але розглядають його кожен зі своєї, суб'єктивної точки зору. Тому в теорії та на практиці ще не склалося одностайного підходу до визначення сутності цієї категорії.

Проведений автором аналіз визначень сутності контролю різними авторами-дослідниками дає можливість виділити три основні підходи до його трактування: процесний, системний та функціональний [2; 3; 5; 6]. Це, можна пояснити тим, що контроль є багатогранною та багатфункціональною економічною категорією.

Подальше дослідження робіт цих та інших авторів з питань формування понятійного державного фінансового контролю дозволяє зробити висновок про доцільність групування визначень його сутності, для більш глибокого розуміння, за такими базовими категоріями як сукупність, система, форма, результат та ін. (табл. 1).

Як видно з табл. 1, державний фінансовий контроль дійсно має надзвичайно складну сутність та багатовекторність прояву. Тому подана в табл. 1 сукупність морфологічних одиниць, які визначають сутність державного фінансового контролю, є значною мірою неоднорідною і потре-

бує подальшого порівняння. Таке порівняння можливо за допомогою декомпозиції наведених визначень на основні складові, до яких слід віднести сутнісну складову поняття, забезпечення державного фінансового контролю та його призначення, суб'єктів, які його здійснюють, та часові границі здійснення (рис. 1).

Таблиця 1

Узагальнення підходів до визначення сутності державного фінансового контролю (узагальнено автором)

Автор	Базова категорія чи поняття												
	Економічні відносини	Сукупність економічних і прасистемоформуюча субстанція	Діяльність людини	Сукупність дій і операцій	Вид діяльності	Система	Форми і способи впливу	Етап бюджетного процесу	Функція держави	Результат	Діяльність державних органів	Перевірка	Форма державної влади
Воронин Ю.М. [3]	+												
Табунщикова Т.Ф. [13]		+											
Дмитренко Г.В. [4]			+										
Видяпина В.И. [16]				+									
Рябухин С.Н. [9]					+								
Басанцов І.В. [1]						+							
Бурцев В.Б. [2]							+						
Данильяна О.Г. [10]								+					
Суконников Є.С. [12]									+				
Телепнева А.В. [14]										+			
Іванова І. [5]											+		
Козирін А. [6]												+	
Мельник М., Пантелєєв О, Звездін А. [7]													+
Степашин С.В., Столяров Н.С. [11]										+			+
Родіонова В.М. [8]							+						
Шохін С., Вороніна Л. [15]													

Підсумовуючи всі загальні визначення поняття державний фінансовий контроль та узагальнюючи проведений аналіз, автором пропонується під державний фінансовий контролем розуміти систему безупинних контрольних дій за функціонуванням об'єктів управління, що органом державного фінансового контролю, з метою формування інформаційних за-

сад прийняття управлінських рішень або їх коригування для досягнення поставлених цілей найбільш ефективним способом.

Наведене автором визначення обумовлене тим, що сутність та зміст контролю не можуть бути ґрунтовно розкриті у відриві від сфери діяльності, яку він обслуговує.

Рис. 1. Морфологічна декомпозиція визначення сутності поняття «державний фінансовий контроль»

Таким чином автором визначено сутність державного фінансового контролю. Запропоноване визначення відрізняється від інших тим, що автором враховується така його морфологічна складова як забезпечення державного фінансового контролю.

Література:

1. Басанцов І.В. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / І.В. Басанцов. – Ірпінь, 2008. – 34 с.
2. Бурцев В.Б. Организация системы государственного финансового контроля в Российской Федерации: теория и практика / В.Б. Бурцев. – М.: Дашков и К, 2002. – 32 с.
3. Воронин Ю.М. Государственный финансовый контроль: вопросы теории и практики / Ю.М. Воронин. – Минск: Книжный Дом, 2005. – С.50.
4. Дмитренко Г.В. Організація і здійснення державного контролю в Україні (фінансово-економічні аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Г.В. Дмитренко. – К., 2011. – 36 с.
5. Іванова І. Державний фінансовий контроль: Парадигми розвитку: монографія / Ірина Іванова. – К.: Академвидав, 2010. – 168 с. (Серія «Монограф»).
6. Козырин А.Н. Финансовый контроль // Финансовое право / Под ред. проф. О.Н. Горбуновой. – М.: Юристь, 1996. – 196 с.
7. Мельник М.В., Пантелеев А.С., Звездин А.Л. Ревизия и контроль: Учебное пособие. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2004. – 369 с.
8. Родионова В.М., Шлейников В.И. Финансовый контроль: Учебник. – М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2002. – 37 с.

9. Рябухин С.Н. Аудит эффективности использования государственных ресурсов / С.Н. Рябухин. – М.: Наука, 2004. – 8 с.
10. Современный словарь по общественным наукам / под ред. О.Г. Данильяна, Н.И. Панова. – М.: Эксмо, 2005. – 196 с.
11. Степашин С.В., Столяров Н.С., Шохин С.О., Жуков В.А. Государственный финансовый контроль: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2004. – 88 с.
12. Суконников Е.С. Совершенствовать финансовый контроль // Финансы. – 2002. - №12. – 5 с.
13. Табунщикова Т.Ф. Становление и развитие муниципального финансового контроля: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение, кредит / Т.Ф. Табунщикова. – М., 2006. – 24 с.
14. Телепнева А.В. Финансовый контроль как функция государства / А.В. Телепнева // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2008. - №2. – 58 с.
15. Шохин С.О., Воронина Л.И. Бюджетно-финансовый контроль и аудит. Теория и практика применения в России. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 14 с.
16. Экономическое право. Хрестоматия. Т. 2 / под общ. ред. В.И. Видяпина. – СПб.: Питер, 2004. – 101 с.

УДК 368

ІННОВАЦІЙНИЙ РЕСУРС УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Волохова Л. Ф.

Відіграючи важливу соціальну та економічну роль у суспільстві, страхові компанії мають стати ключовими елементами стабільного розвитку та етичної економічної діяльності оскільки саме вони, перш за все, є носіями ризиків, мають змогу ними управляти та здійснювати активну інвестиційну діяльність [1, с. 21].

В Україні інвестиційна діяльність для страхових організацій, на жаль, не є основною, що пояснюється особливостями розвитку вітчизняного фінансового ринку. Але саме інвестиції можуть забезпечити потреби сьогодення і є важливими для розв'язання взаємопов'язаних проблем екологічного, соціального та управлінського-етичного характеру, які мають економічну спрямованість та створюють ризики, що їх розподіляють між собою страховий сектор, бізнес-сектор, державне управління та суспільство у цілому. Станом на червень 2014 року, 70 страхових організацій світу офіційно підтримали необхідність розв'язання цих проблем, а це дорівнює 15% обсягу світових страхових премій та 8 трильйонів доларів США інвестиційних активів [2, с. 14].

З огляду на це, система страхування повинна мати стратегічний план розвитку та забезпечити такий підхід до справи, який би дозволив здійснити кожний етап страхової діяльності на засадах відповідальності

через виявлення, оцінку, управління та моніторинг ризиків. Це в найбільшій мірі сприяло б охопленню системою страхування таких важливих сучасних проблем як кліматичні зміни та надзвичайні погодні явища, природні катастрофи, деградація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, збільшення соціальної нерівності, порушення стандартів праці, проблеми старіння населення, ризики для здоров'я. Обмежений доступ до страхування, питання недовіри до страхових компаній та їх низька репутація, у багатьох випадках, недостатня прозорість та нечесне поводження з клієнтами суттєво знижують ефективність страхування та надання необхідних страхових послуг.

Проблеми ризиків навколишнього середовища найкраще вирішувати за допомогою ризик-менеджменту та передачі ризиків, а от соціальні питання страхові компанії мають змогу контролювати завдяки своїй інвестиційній діяльності і співпраці з клієнтами. Слід зазначити, що наслідки для самих страхових компаній будуть різними: природні лиха принесуть, переважно, матеріальний збиток, а управління соціальним аспектом впливатиме, перш за все, на статус та репутацію компаній.

Разом з тим, саме ризик-менеджменту належить майбутнє інноваційного страхування та економічного розвитку, адже набагато вигіднішим є попередження збитків, ніж їх відшкодування. Крім того, такі попереджувальні заходи екологічного та соціального спрямування, як своєчасна евакуація населення, побудова захисних дамб, будівництво сейсмічно стійких споруд, дотримання правил безпеки на робочих місцях тощо, змогли би попередити втрату тисячі життів, котрих не зможе відшкодувати жодна страхова компанія.

Серед різних видів страхових продуктів, інновацій розвиток страхування пов'язаний також зі страхування майна, авіаційного транспорту, суднобудівного комплексу та інженерними розробками, сільськогосподарським страхуванням. Страхування життя та здоров'я посідає окреме місце у системі інноваційного страхування. Дослідження свідчать про значне погіршення стану здоров'я людей на планеті як наслідок кліматичних змін та глобального потепління [3, с.7]. Крім того, допомога бідним країнам у подоланні наслідків різного роду катастроф, потребують створення інноваційних страхових продуктів.

На сучасному етапі ефективною організаційною формою є державно-приватне страхування, оскільки найкращий ризик-менеджмент страхова компанія може провести лише за умови співпраці з іншими зацікавленими сторонами: державними установами та приватними інвесторами. Саме ці сторони, поряд зі страховими компаніями, зазвичай, надають кошти для будівництва інфраструктури, необхідної для попередження екологічних катастроф та зменшення соціальних ризиків.

Окрім власних ініціатив щодо засобів ризик-менеджменту страхові компанії мають змогу впливати на діяльність інших представників бізнес-

сектору, насамперед, їх успішність як з точки зору іміджу та репутації, так і якості інвестиційного портфелю. Існує досить тісний зв'язок між екологічною культурою, дотриманням соціальних вимог та фінансовими показниками діяльності корпорацій. Слід зазначити також, що інвестиційна діяльність суттєво впливає на соціальний аспект, зокрема, контроль дотримання прав людини бізнес-сектором. Процентне відношення компаній у світі, які вже використовують у своїй інвестиційній діяльності цінні папери, прив'язані до страхування для диверсифікації та покращення якості свого портфелю зростає і становить майже 20%. [3, с. 31].

Отже, страхові компанії, як такі що мають у своєму розпорядженні належну експертизу для управління ризиками, достатній вплив на бізнес-сектор та зацікавленість у зменшенні збитків від настання ризикових подій, відіграють ключову роль у підтримці, просуванні та забезпеченні сталого розвитку.

Література:

1. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. / Р.В.Пікус. – К.: Знання, 2010. - 598с.
2. The PSI Global Resilient Project, PSI Principles for Sustainable Insurance. UNEP Finance Initiative Report, June, 2014, 82 pp.
3. Insuring Climate Resilience. How insurers are responding to climate change. UNEP Finance Initiative Report, November, 2013, 32 pp.

УДК 336.63

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ

Воротинцев М. М.

За умов трансформації та глобалізації сучасної економіки, дедалі більше уваги приділяється фінансовим послугам, які задовольняють потреби суб'єктів ринку. Одними з найбільш популярних фінансових установ серед споживачів фінансових послуг є фінансові компанії та кредитні спілки. Такі установи здатні задовольнити фінансові потреби населення на паритетних основах. За роки незалежності ніша фінансових компаній та кредитних спілок на ринку фінансових послуг збільшилась в декілька разів, і це свідчить про позитивні тенденції розвитку кредитного кооперування як в Україні, так і в усьому світі. Аналізуючи стан кредитних спілок та фінансових компаній в Україні встановлено наступне. За даними Нацкомфінпослуг кількість кредитних установ в Україні в січні-червні 2014 року збільшилася на 2,8% порівняно з аналогічним періодом 2013 року – до

745. У тому числі зареєстровано 627 кредитних спілок (КС) [1].

Станом на 31.12.2014 р. в Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про 330 фінансових компаній, що на 47 установ (або на 12,47%) менше порівняно з відповідною датою 2013 року (станом на 31.12.2013 р. – 377 фінансових компаній) [2].

З розвитком кредитної кооперації виникає безліч проблем пов'язаних з особливостями обліку та складання звітності. Процеси глобалізації вимагають, щоб фінансові звіти надавали інформацію, яка б була порівнюваною та зрозумілою не лише контрагентам-резидентам, але й нерезидентам.

Фінансові компанії та кредитні спілки є суб'єктами первинного фінансового моніторингу. Такі компанії здійснюють перевірку відносно приналежності операції клієнта до відмивання доходів або фінансування тероризму. У зв'язку з цим, можна стверджувати, що фінансові компанії та кредитні вони формують інформацію та відповідні звіти за операціями клієнтів і при необхідності, якщо операція є сумнівною, суб'єкти фінансового моніторингу подають звіти по цих операціях в комісію з фінансового моніторингу.

Стрімкий розвиток світової фінансової системи, постійне удосконалення існуючих та застосування нових інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу проводити фінансові операції в найкоротший час, що створює додаткові можливості для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Для кожної держави питання боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, є питанням національної безпеки. Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є не лише суспільно небезпечним діянням, а і системною загрозою для фінансових ринків і національної економіки в цілому [3].

У зв'язку з активізацією міжнародного тероризму виникають нові проблеми у сфері боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, що потребує вжиття жорстких заходів для здійснення контролю за функціонуванням "тіньових" фінансових потоків. Одним із напрямів антитерористичної стратегії держави повинне бути виявлення та ефективне блокування каналів фінансової підтримки терористичних організацій [4].

Необхідною умовою ефективного розв'язання зазначених проблем є об'єднання зусиль державних органів і фінансових установ шляхом здійснення фінансового моніторингу. Порядок проведення фінансового моніторингу фінансовими компаніями та кредитними спілками є наступним:

- призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу, його прав та обов'язків;
- визначення основних вимог до кваліфікації відповідального працівника;

- встановлення Правил проведення фінансового моніторингу
- розроблення Програм проведення фінансового моніторингу;
- виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та які можуть бути пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму;
- ідентифікації та вивчення клієнтів (осіб), що здійснюють фінансові операції, зберігання відповідних документів;
- управління ризиками у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;
- встановлення порядку зупинення та поновлення фінансових операцій;
- підготовка персоналу установи з метою виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу;
- проведення внутрішніх перевірок діяльності установи
- підготовка персоналу суб'єкта фінансового моніторингу.

Одночасно суб'єкти фінансового моніторингу вживають відповідних запобіжних заходів, спрямованих на: посилення ідентифікації клієнтів до встановлення ділових відносин з особами або компаніями цих країн; систематичне повідомлення про фінансові операції з клієнтами відповідних країн; попередження представників нефінансового сектору про те, що операції з фізичними або юридичними особами у відповідних країнах можуть містити ризик відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

Таким чином, можуть існувати тимчасово вільні грошові кошти, які акумулюються в кредитній системі, а також наявність цінних паперів, які випускаються господарюючими суб'єктами і державою з метою залучення вільних грошових коштів. В результаті об'єктивно існуюча розбіжність суми власних грошових коштів з потребою в них сприяє тимчасовому перерозподілу вільних грошей від їх власників до позичальників на визначених умовах. У зв'язку з чим актуальним постає питання визначення інтегрального показника боржника – юридичної особи для небанківських фінансових установ, зокрема: фінансових компаній та кредитних спілок.

Існуюча модель розрахунку інтегрального показника боржника – юридичної особи (на основі методу багатофакторного дискримінантного аналізу), що застосовується у теперішній час не є оптимальною, оскільки визначені суб'єкти фінансового моніторингу мають певні особливості, які вимагають урахувати їх окремо, у різних моделях.

Тому, на нашу думку, доцільним буде: визначити нові інтервали (межі) оцінки кредитних спілок та фінансових компаній стосовно їх включення до відповідних класів або груп (кластерів); розробити модельний базис кредитних спілок та фінансових компаній з урахуванням їх індиві-

дуальних показників (моделі функціонування; класів або груп (кластерів), до яких відноситься суб'єкт господарювання, меж розподілу за визначеними кластерами; функціональних залежностей, які б описували та урахували індивідуальні особливості суб'єктів господарювання) та на основі системного підходу.

Література:

1. Forbes Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/news/1379048-killist-kreditnih-ustanov-v-ukrayini-zroslo>
2. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Стратегія розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року. [Електронний ресурс]. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/190-2011-p>.
4. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму. [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.

УДК 338.52

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ – ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Ворфоломеєва О. М., Яковлева О. В.

У забезпеченні економічної безпеки особлива роль належить підприємці фінансової стійкості економіки. Виділення фінансової безпеки в окрему самостійну гілку економічної безпеки обумовлено тим, що фінансова система у вигляді фінансових потоків та господарських відношень більш чутлива до внутрішніх та зовнішніх загроз, а ніж матеріально-речові об'єкти та процеси в економіці. Фінанси здатні самозбуджуватися. Тому, локальні кризи можуть переростати в глобальні, які охоплюють в короткий відрізок часу всю фінансову систему держави і призводять до глибокого розладу у вигляді інфляційних та курсових збільшень, заморожування вкладів та грошових виплат, невиконання боргових зобов'язань, а то і деномінації або заміни національної валюти.

Показники, що визначають фінансову стійкість країни, включають:

- рівень дефіциту бюджету;
- стабільність цін;
- нормалізацію фінансових потоків і розрахункових відносин;
- стійкість банківської системи і національної валюти;
- ступінь захищеності інтересів вкладників;
- золотовалютний запас країни;

- стан і рівень розвитку фінансового ринку та ринку цінних паперів;
- зовнішній і внутрішній борг країни;
- дефіцит платіжного балансу;
- фінансові умови активізації інвестиційної діяльності.

Наведена система показників може бути доповнена наступними чинниками: стабільність фінансових потоків і розрахункових відносин на всіх рівнях фінансової системи; виконання платіжних зобов'язань, рівень неплатежів; «прозорість» фінансових потоків; частка грошових розрахунків у загальному обсязі обороту; несанкціонований витік фінансового капіталу за кордон; швидкість обігу грошової маси; величина грошової маси в обігу.

Показники фінансової стійкості доцільно розподілити на дві групи:

- чинники, що вимірюються в кількісному вираженні та володіють пороговими значеннями і пороговими зонами, вихід за межі яких свідчить про критичний характер загрози або про втрату фінансової стійкості;
- чинники, що характеризують якісні умови і обмеження, яких необхідно дотримуватися, щоб уникнути можливого порушення фінансової стійкості.

Порогові значення параметрів (індикаторів) фінансової стійкості не мають нормативного характеру і відносяться до розряду аналітичних. Слід звернути увагу на те, що економічна і фінансова система країни має здатність переносити загрозу безпеці тим довше, чим нижче величина загрози. Це дає підставу стверджувати, що порогові значення критеріїв стійкості слід визначати як добуток величини загрози і часу її дії.

Високий рівень фінансової небезпеки для країни створюють не тільки значні за величиною відхилення параметрів функціонування фінансової системи від розрахункових, нормативних значень у вигляді локальних «сплесків». З досвіду відомо, наприклад, що навіть великі сплески або провали валютних курсів, курсів цінних паперів вдається гасити, якщо вони не набувають затяжного характеру. У той же час вельми тривалу дію не настільки вже великих за величиною загроз здатне підірвати безпеку у зв'язку з дією ефекту «накопичення».

Для України в теперішній час найбільш фінансову небезпеку являють такі загрози, як ріст корпоративного зовнішнього боргу, розрахунки по внутрішньому боргу, недостатність коштів державного та місцевих бюджетів для виконання прийнятих державних зобов'язань, низький рівень інвестування промислового виробництва, інновацій, інфраструктури, нестабільність цін.

Слід зауважити, що порогові значення чутливі до вихідного стану фінансової системи, що намітилися в ній тенденції і, що ще більш важливо, залежать один від одного, від проведеної країною фінансової політики. Встановлення більш певних порогових значень параметрів фінансової стійкості (безпеки) вимагає проведення спеціальних досліджень. Слід також мати на увазі, що перевищення порогових значень здатне призвести

до повного підриву фінансової системи у вигляді дефолту, фінансового краху тільки у випадку, коли наближення до порогових значень не супроводжується вживанням заходів з подолання можливих наслідків фінансової кризи.

Величина порогових значень є також вираженою функцією допустимого ризику, вимірюваного ймовірністю втрати фінансової стійкості. Чим вище допустимий ризик, тим менш жорсткі вимоги пред'являються до порогових значень параметрів, тим вище зона можливої зміни параметрів стійкості. І навпаки, чим нижче допустимий ризик, тим більш жорсткі вимоги висувуються до зони можливої зміни параметрів фінансової стійкості.

УДК 339.137.2:35.073

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ РЕГИОНОВ – ВАЖНЕЙШЕЕ НАПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАНЫ

Гайворонский А. А., Лозовой А. В.

Актуальность данной проблемы исследования обусловлена тем, что в современных реалиях, по мере глобализации экономической жизни, задача обеспечения конкурентоспособности экономики все более тесно связывается с проблемой обеспечения национальной безопасности страны. В результате проблема конкурентоспособности национальной экономики, рассматриваемая как важнейшая составляющая комплексной безопасности, выходит на передовые позиции в экономической науке, что отражается в увеличении публикаций на эту тему [1, 2, 3, 4]. Исследователи в основном анализируют макро- и микро- уровни воздействия на конкурентоспособность, а мезоуровень /региональный/ остается недостаточно исследованным. Децентрализация управления через перераспределение полномочий между центром и регионами позволяет по-новому подойти к характеристике и роли конкурентоспособности регионов в качестве важнейшего направления устойчивого развития региона и его экономической безопасности.

Конкуренция представляет собой стержень современного рыночного механизма и поэтому её необходимо рассматривать как многоуровневую экономическую категорию, а именно как конкурентоспособность товара, товаропроизводителя (предприятия), как отраслевую, региональную, национальную. Явление конкуренции субъективно выражается в понятии «конкурентоспособность», которое на уровне экономического субъекта – предприятия, фирмы организации, либо отдельного человека

занимать определенную нишу на рынке, а на уровне национальной экономики в значительной мере определяет позицию страны в мировом «табели о рангах».

В современном мире давление глобальной конкурентной среды и на этом фоне нахождение адаптационных возможностей экономики страны противостоять этому, защитить внутренний рынок и внешнеэкономические интересы на мировом рынке, необходимо рассматривать как важнейшее фактор риска для экономической безопасности страны, в значительной мере определяет экономический и социально-политический статус государства.

Многие проблемы современной украинской экономики фиксируются довольно низкими индексами конкурентоспособности национальной экономики. Из 144 экономик мира, охваченных исследованиями к Всемирному экономическому форуму в г. Давосе (Швейцария), Украина в рейтинге глобальной конкурентоспособности заняла 76 место [5, с. 5]. Даже поднявшись на 8 ступенек в сравнении с предыдущим рейтингом, Украина не вышла на докризисный уровень конкурентоспособности страны. По базовым показателям Украина занимает следующие позиции: 130-е по развитию институтов, 68-е по развитию инфраструктуры, 105-е по макроэкономической среде, 43-е – по уровню здравоохранения и образования. По эффективности рынка товаров Украина занимает 112-е место, рынка труда – 80-е, по сложности ведения бизнеса 99-е место, по уровню инноваций – 81-е [6, с. 10]. Наиболее сложными факторами для ведения бизнеса является коррупция, политическая нестабильность и доступ к финансированию.

Курс на децентрализацию управления экономикой должен способствовать более полному раскрытию региональных, локальных факторов положительного воздействия на конкурентные преимущества региона и страны. М. Портер в своих исследованиях отмечает, что «конкурентное преимущество создается и поддерживается через сильно локализованные процессы» [7, с.162].

Региональная конкурентоспособность – это возможность побеждать в борьбе за блага, которые удовлетворяют потребности, сформированные определенными ценностями тех жителей, которые идентифицируют себя с регионами, в которых живут.

Формирование программы осуществления стратегии социально-экономического развития региона должно предусматривать развитие его конкурентоспособности на основе повышения конкурентоспособности субъектов хозяйствования /предприятий/, которые расположены на его территории. В результате этого формируется логическая цепочка: 1) Конкурентный регион (создается конкурентная экономическая среда в регионе, где многое зависит от расширения полномочий и успешности усилий региональных органов власти);

2) конкурентоспособные региональные субъекты хозяйствования

(здесь тоже многое может зависеть от органов местной власти);

3) достаточно конкурентоспособный регион (достаточность означает получение в региональные, местные бюджеты такого количества средств, что бы обеспечить как минимум средние и выше среднего социально-экономические показатели обеспеченности населения и возможности достаточности инвестиций в регион). Дотационность многих регионов Украины может быть постепенно, поэтапно преодолена, а создание конкурентоспособных предприятий, повышение конкурентоспособности структурообразующих предприятий в регионах должно быть задействовано в первую очередь.

Принятие Закона Украины «Об основах региональной политики» создает реальные предпосылки для повышения заинтересованности общественных громад, органов местной и региональной власти для существенной помощи в создании благоприятной рыночной среды в регионе, роста конкурентных возможностей субъектов хозяйствования на данной территории (регионе).

Конкурентоспособность региона является следствием конкурентных преимуществ, и поэтому необходимо стремиться их создавать и поддерживать. На региональном уровне этому можно способствовать путем анализа состояния имеющихся региональных факторов с целью дальнейшего определения стратегических возможностей формирования конкурентных преимуществ данного региона.

Формирование на макроуровне /национальном/ конкурентной среды и постепенное более активное вовлечение в этот процесс всех регионов – это условие становления, устойчивого развития, преодоление имеющегося регионального и местного монополизма. Создание эффективного регионального хозяйственного комплекса – основа возрождения депрессивных регионов, а, следовательно, комплексной безопасности [8, с. 208] в которую входят её структурно-функциональные компоненты: национальная безопасность, информационная безопасность, экономическая безопасность, политическая безопасность, безопасность среды обитания, личности и другое.

Конкурентные преимущества региона и их воплощение в реальную практику можно рассматривать как важнейшие составляющие повышения комплексной безопасности страны и его регионов и которые определяются такими группами факторов:

1) конкурентоспособностью страны, в которую входит регион, поскольку тут срабатывают принцип сопряженности (взаимовлияния, взаимозависимости) с другими регионами, развитости в них инфраструктуры и других составляющих);

2) социально-экономическими, природно-климатическими, географическими, экологическими, организационными параметрами региона;

3) наличием, привлечением и подготовкой квалифицированных кадров в регионе (предпринимателей, управленцев, менеджеров, марке-

тологов и других через нахождение ими соответствующих товарных ниш на внутреннем и внешних рынках);

4) эффективной, компетентной помощью региональной власти в организации предпринимательской, инвестиционно-инновационной деятельности предприятий;

5) уровнем соответствия инфраструктуры региона государственным и международным нормативам;

6) уровнем кооперации региона с другими регионами страны, межгосударственной интеграции, то есть «встроенности» региона в систему межрегионального, международного разделения труда.

Комплексная политика экономического развития страны должна базироваться на осмыслении, урегулировании основных параметров процесса организации конкуренции между регионами, чтобы это не выходило за рамки цивилизованных форм организации конкуренции, иначе оно может угрожать безопасности страны и из фактора позитивного воздействия на экономику перейти в разряд негативного.

Расширение прав регионов и их эффективное использование может существенно повлиять на создания конкурентных преимуществ в регионе, а следовательно на конкурентоспособность региона, что в совокупности определяет конкурентоспособность национальной экономики. Последняя является основой экономической безопасности страны, которая складывается из экономической безопасности регионов.

Конкурентоспособность регионов в современных условиях не обходимо рассматривать как важнейший составной элемент общей конкурентоспособности страны, важнейшее направление экономической безопасности.

Литература:

1. Беленький П.Ю. Конкурентність на транскордонних рамках/ П.Ю. Беленький, Н.А. Мікула, Є.Є. Матвеев. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.

2. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону / Г.В. Герасимчук, І.М. Вахович – монографія. – Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 248 с.

3. Голиков А.П. Стратегия регионального развития: европейский контекст / А.П. Голиков, Н.А. Казакова – монография. – Х.: Экограф, 2008. – 180 с.

4. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізми її підвищення / Л.Л. Ковальська – монографія. – Луцьк: Надстиря, 2007. – 420 с.

5. Отчет о глобальной конкурентоспособности 2014-2015. Исследовательский центр «Экономика и ценности», «Н-ви Консалтинг: 3 сентября, 2014., с 5.

6. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014-2015. [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. – 2014. 09. 03.

7. Портер, Майкл, Э. Конкуренция.: Пер. с англ.: Уч.пос: - М.: Издательский дом, «Вильямс», 2000. – С. 162.

8. Социально-экономические проблемы информационного общества / Под ред. д.э.н., проф., Л. Г. Мельника. – Сумы: НТД «Университетская книга» 2005. – С.208.

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА У КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЗА РАХУНОК СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ РИЗИКІВ

Гудзь Г. О.

З'ясовано, що механізм фінансової безпеки тісно пов'язаний зі стратегією фінансової безпеки, метою якої є формування тенденції запобігання чи усунення негативних проявів у сфері фінансових відносин шляхом послідовної реалізації комплексу заходів, передбачених концепцією фінансової безпеки України, що є складовою державної системної фінансової політики, зокрема у галузі сільського господарства.

Механізм забезпечення фінансової безпеки держави являє собою систему організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави.

Саме на даному етапі, щодо страхування сільськогосподарських ризиків, держава використовує інституційно-правові заходи впливу, а саме, у 2012 році прийнятий Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [2].

За Законом, держава приймає участь у агрострахуванні за принципом партнерства держави і приватного сектора. Ціллю прийняття цього закону є покращення регуляторної політики у сфері страхування сільськогосподарської продукції, що здійснюється з державною підтримкою, з метою захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників і спрямований на забезпечення стабільності виробництва в сільському господарстві. Основними принципами страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою є [2]:

- підтримка стабільності фінансового становища і кредитоспроможності сільськогосподарських товаровиробників у разі загибелі (знищення, втрати), пошкодження застрахованого майна внаслідок несприятливих природно-кліматичних умов чи інших несприятливих подій, визначених у стандартних договорах страхування;
- обов'язковість укладення договору страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою як умови при наданні сільськогосподарським товаровиробникам окремих видів державної підтримки та дотацій, визначених Кабінетом Міністрів України;
- рівна доступність до державної підтримки сільськогосподарських

товаровиробників незалежно від їх організаційно-правової форми;

- забезпечення відшкодування збитку, завданого страхувальникам внаслідок настання страхових подій, у розмірі, порядку і на умовах, встановлених цим Законом;

- виконання зобов'язань України у сфері міжнародної торгівлі.

Перелік принципів демонструє основну ідею участі держави у агрострахуванні, підтримку сільгосп підприємств за для виконання ними свого основного завдання – виробництва стратегічно важливої продукції для держави.

Державне регулювання у сфері страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою здійснюють Кабінет Міністрів України, національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

Перелік сільськогосподарської продукції, страхових ризиків, щодо яких здійснюється страхування з державною підтримкою на відповідний фінансовий рік, затверджується Кабінетом Міністрів України. Право страхувати сільськогосподарську продукцію мають сільськогосподарські товаровиробники, що здійснюють свою діяльність на території України та відповідають визначеним Кабінетом Міністрів України критеріям (крім нерезидентів) [1].

Отже, норми закону ґрунтуються на використанні можливостей приватного сектора і сформованої страховиками інфраструктури при активному контролі державою і фінансовій підтримці аграріїв. Запропонована законом система агрострахування спрямована на формування взаємної довіри між страховиками, виробниками сільськогосподарської продукції та державою задля забезпечення оптимального вирішення державних завдань щодо підтримки виробника сільськогосподарської продукції в умовах обмеженості бюджетних коштів. Цілком зрозуміло, що прийняття закону – це лише перший крок у формуванні системи агрострахування в Україні.

Література:

1. Офіційний сайт урядового порталу / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=74677316
2. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: закон України від 9.02.2012 року N 4391-VI / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>
3. Білик М. Д. Роль стабільної діяльності підприємств у їх фінансовій безпеці / М. Д. Білик // Формування ринкових відносин в Україні. — 2008. — №4 (83). — С. 129–133.
4. Економічна безпека: Навч. посіб. для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ. Рекомендовано МОН / За ред. З.С. Варналія. — К., 2009. — 647 с., тв. пал.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРЕДИТУВАННЯ АГРАРІЇВ

Гула А. С.

Для України сільське господарство має особливо велике значення тому, що воно є однією з найбільших галузей народного господарства. Сільське господарство виступає первинною ланкою агропромислового комплексу, а разом із харчовою і деякими галузями легкої промисловості (текстильною, шкіряною, хутровою) складає його основу.

Отже, фінансова безпека аграрного сектора економіки є важливою складовою фінансової безпеки національної економіки, а для забезпечення сталого її рівня набуває вагомого значення для подальшого економічного розвитку України.

Трактували сутність поняття «фінансова безпека», як самостійний об'єкт управління у своїх роботах такі вітчизняні вчені, як Арєф'єва О.В., Барановський О.І., Бланк І.О., Горячева К.С., Кузенко Т.Б., Судакова О.І.

Мета дослідження полягає у необхідності застосування системного підходу до визначення економічної сутності терміна «фінансова безпека аграріїв», що обумовлює можливість її відокремлення в самостійний об'єкт дослідження в загальній системі фінансів підприємств.

Фінансова безпека є обов'язковим і основним складником економічної безпеки підприємства. Головна мета фінансовій безпеки підприємства полягає в тім, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування підприємства і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Фінансова безпека підприємства – це якісна характеристика його фінансової системи, що характеризується рівнем фінансових ресурсів підприємства, достатнім для його нормального функціонування, а також ступенем захищеності та здатністю протидіяти негативним впливам внутрішнього та зовнішнього середовищ. Фінансова безпека сільськогосподарського підприємства є складовою його економічної безпеки. Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тім, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування тепер і високий потенціал розвитку в майбутньому [4, с. 220].

На думку О.І.Барановського, «фінансова безпека – це рівень забезпечення громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи, регіону, галузі, сектора економіки, ринку, держави, суспільства, міждержавних утворень, світового співтовариства фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і вико-

нання існуючих зобов'язань» [1, с. 9].

Найбільш повне визначення фінансової безпеки наводить І. Бланк [2]: фінансова безпека підприємства являє собою кількісно та якісно визначений рівень його фінансового стану, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії і створюють необхідні умови для фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періодах.

О.В. Гриківська [3, с. 10] визначає, що фінансова безпека сільського господарства, яке являє собою систему фінансового захисту життєво необхідних інтересів галузі (гарантованість продовольчої безпеки у довгостроковому періоді) за рахунок необхідно-відтворювального рівня фінансового забезпечення сільського господарства (з урахуванням усіх джерел формування фінансових ресурсів) та зниження рівня загроз ефективному господарюванню суб'єктів за умов ризику, що досягається шляхом впливу фінансових важелів та інструментів на удосконалення економічних відносин у межах дії фінансового механізму для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Враховуючи наведені вище визначення фінансової безпеки, можна виділити такі умови забезпечення фінансової безпеки підприємства :

- високий ступінь забезпечення взаємної відповідності економічних процесів, узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами навколишнього середовища;
- протистояти у відносній ступеня певних впливів до загроз фінансової системи на підприємстві;
- збалансованість і комплексність фінансових інструментів, що використовуються на підприємстві;
- розвиток фінансової системи підприємства.

Процес забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських формувань можна розглядати і як процес запобігання можливих збитків від негативних впливів на різні аспекти роботи служб аграрних підприємств із забезпечення прибутковості, збереження фінансових інтересів і перспективності бізнесу

Таким чином, економічна сутність фінансової безпеки аграрних підприємств виражається у формуванні системи фінансового захисту, яка дозволить забезпечити стійкість впливу природних та економічних ризиків, достатній рівень кредитоспроможності та інвестиційної привабливості, а також позитивну віддачу вкладеного капіталу.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: Монографія / О.І. Барановський; Ін-т екон. прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. Вып. №10 – 784 с. – (Серия «Библиотека финансового менеджера»).
3. Гривківська О. В. Фінансова безпека сільського господарства: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / О.В. Гривківська; Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". - К., 2012. - 35 с.
4. Петрина О.Б. Теоретичні аспекти поняття «фінансова безпека підприємства» та його складових елементів / О.Б. Петрина // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького. - 2010. – Т. 12, № 3 (45), ч. 5. – С. 214-223.

УДК 332.72

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Давиденко Д. О.

Згідно Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” з 2013 року операції з нерухомістю належать до числа фінансових послуг, а тому грошові операції, які протікають в цьому виді діяльності підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. Так як цей вид послуг є відносно новим для фінансового моніторингу, виникає необхідність в теоретичних обґрунтуваннях деяких понять та категорій.

Існування ринку нерухомості зумовлене потребами суспільства, з одного боку, та інтересами економічних агентів ринку фінансових послуг, з іншого. Зокрема, постійного вдосконалення вимагають процеси фінансування на ринку нерухомості, розвиток його інфраструктури, застосування фінансово-кредитних інструментів, які діють у країнах з розвинутою ринковою економікою і які можуть бути адаптовані в українську практику.

Для використання в повній мірі потенціалу ринку нерухомості, важливо спиратися насамперед на виявлення його внутрішньої сутності, закономірностей фінансово-кредитного забезпечення окремих процесів ринку, здійснювати пошук конкретних форм подальшої імплементації в сучасні економічні процеси. Тому необхідним є визначення одного з таких базових понять як „фінансовий механізм” .

Поняття фінансового механізму розглядається в сучасній фінансовій літературі багатьма науковцями, але водночас на сьогодні єдине визна-

чення, яке об'єднує та синтезує поняття, відсутнє. Наприклад, за думкою М.М. Александровою та С.О. Масловою, фінансовий механізм – це сукупність методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток і система фінансових індикаторів та фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив [1]. Автор Ковалюк О.М. майже повністю з ними погоджується, але зазначає, що фінансовий механізм забезпечується фінансовою політикою на макро та мікро рівнях [2].

В інтерпретації О.Д. Василика, фінансовий механізм – це сукупність форм та методів створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних державних структур, господарських суб'єктів та населення [3].

Згідно В.М. Опаріна та В.В. Венгер фінансовий механізм – це сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [4].

Важливо відмітити, що під фінансовим механізмом розуміють внутрішню будову фінансів як об'єктивної економічної категорії, яка дозволяє приводити їх в дію. Деякі представляють фінансовий механізм як внутрішню організацію фінансів, інші – як його зовнішню дію. Характеризуючи фінансовий механізм як трансмісійний механізм фінансової політики, остання розглядається як „кермо” в руках фінансових органів.

На погляд автора, всі наведені дефініції фінансового механізму заслуговують уваги. Але кожне представлене поняття надає загальне визначення, яке не підкреслює специфічну сутність ринку нерухомості, а лише наголошує на універсальності фінансового механізму. Водночас, враховуючи викладені наукові позиції вважаємо доцільним використовувати для подальшого розгляду визначення фінансового механізму, яке надане в Законі України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» від 16.10.2012 р., а саме фінансовий механізм – це врегульовані дії суб'єктів системи при організації будівництва житла, фінансуванні цього будівництва та здійсненні операцій з нерухомістю.

Література:

1. Александрова М.М. Гроші. Фінанси. Кредит: Навчально-методичний посібник. / М.М. Александрова, С. Маслово, Крайцев. – К. : ЦУЛ, 2014. – 336 с.
2. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики): монографія / О.М. Ковалюк. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 396 с.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник / Василик О.Д. – К. : НІОС, 2013. – 416 с.
4. Венгер В.В. Фінанси: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / Венгер В.В. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 432 с.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Дудка М. О.

Однією з найважливіших структурних складових забезпечення економічної безпеки держави виступає продовольча безпека, гарантом якої виступає стабільне та ефективне функціонування агропромислового сектору. Він є однією з найважливіших ланок економічної системи України, а підтримка його стійкого розвитку надає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, зовнішню торгівлю – експортними товарами, а державу - зростанням валютних доходів. У даному зв'язку доцільним уявляється аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку агропромислового сектора економіки. Джерелом аналітичних даних виступають матеріали Державного комітету статистики [1] та Міністерства аграрної політики України [2].

Так, аналіз динаміки валового збору та ціни реалізації продукції в сфері виробництва основних сільськогосподарських культур показав, що обсяги їх виробництва в Україні протягом 2008-2011 років знаходились на досить стабільному рівні, при цьому спостерігалось незначне збільшення виробництва та переробки насіння соняшникового, зернових та зернобобових культур, ціни на дану продукцію значно зросли. В наступні роки валовий збір значно збільшився, майже на 30% (2012 рік – 46216,2 тис. т.; 2013 рік – 63051,3 тис. т.), а ціни, навпаки, зменшилися майже на 10% (олійні культури: 2012 рік – 3584 грн./т.; 2013 рік – 3087,5 грн./т.). Падіння цін реалізації продукції може свідчити про скорочення доходів сільськогосподарських підприємств, що є негативною тенденцією.

Аналіз динаміки фінансових результатів, отриманих у сфері виробництва основних сільськогосподарських культур в Україні (табл. 1) надав можливість встановити наступне.

З 2008 по 2012 роки абсолютні показники фінансових результатів демонструють тенденцію до зростання, що позитивно характеризує діяльність сільськогосподарських підприємств. При цьому максимальний темп зростання чистого прибутку спостерігався в 2010 році та склав 227,77%. З 2011 року темпи зростання прибутку скорочуються, а в 2013 році обсяг прибутку впав до 14984,4 млн. грн., а темп зростання знизився до 55,94%. Крім того, з 2008 по 2011 рік зростає і показник рентабельності операційної діяльності, але у 2012 – 2013 роках він більш ніж у 2 рази зменшився – до 11,3%. Все це свідчить про те, що ефективність функціонування підприємств сфери виробництва основних сільськогосподарських

культур наприкінці аналізованого періоду знижується, що негативно впливає на якість функціонування агропромислового сектору в цілому.

Таблиця 1

**Фінансові результати підприємств сфери виробництва
основних сільськогосподарських культур в Україні [1]**

Рік	Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (млн. грн.)	Чистий прибуток (млн. грн.)	Темп зростання чистого прибутку, %	Рентабельність операційної діяльності (%)
2008	6041,8	5789,2	-	12,9
2009	7996,6	7584,8	131,02	14,7
2010	18123,5	17276,0	227,77	23,2
2011	25582,5	25383,5	146,93	23,6
2012	26992,7	26787,2	105,53	21,7
2013	15147,3	14984,5	55,94	11,3

Проаналізуємо стан обігових активів та їх структурних складових суб'єктів аграрного сектору економіки в сфері виробництва основних сільськогосподарських культур в Україні. Так, протягом 2008-2011 років спостерігається їх збільшення за рахунок запасів товарно-матеріальних цінностей та дебіторської заборгованості. В 2012-2013 роках відбулося значне збільшення обігових активів (2012 рік – 173085 млн. грн.; 2013 рік – 195021,3 млн. грн.), зумовлене високим рівнем врожайності основних сільськогосподарських культур. Таким чином, можемо зробити висновок, що незважаючи на зростання обсягів виробництва та реалізації агропродукції в 2012 – 2013 роках, ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств знизилась, що проявилось в зменшенні обсягів їх прибутку та падінні рентабельності, а це, в свою чергу, було обумовлено падінням закупівельних цін на продукцію.

За даними [3], 2013 рік агросектор закінчив з найвищим показником зростання (+12%) серед усіх галузей в Україні, забезпечивши близько 25% валютних надходжень від загального експорту української продукції. Дослідження Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) показують, що протягом наступних 40 років очікується зростання світового виробництва сільськогосподарської продукції на 60%. Одна з провідних ролей у забезпеченні даного показника відведена Україні, яка на рівні із Бразилією, Аргентиною, Росією та США належить до найбільших у світі експортерів агропродукції. Все це свідчить про значний потенціал вказаної галузі в забезпеченні високого рівня економічної та продовольчої безпеки України.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>
3. Аграрний сектор України : Огляд рослинництва. Попередні підсумки 2013 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.bakertilly.ua>

УДК 368.02

ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ У СТРАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ерастов В. І.

Сучасний стан економічного та технічного розвитку різних галузей свідчить про те, що всі галузі швидко змінюються вимагаючи відповідних змін в системі страхування.

Інтернет речей є доволі значною темою сучасного розвитку багатьох сфер людської діяльності. На думку багатьох американських страхових компаній, що спеціалізуються на страхуванні майна та відповідальності, це вже більше ніж просто нове технічне віяння. Сучасні фахівці страхового ринку визначають інтернет речей як шлях до диференціації і нове майбутнє для страхової галузі.

Основні дослідження в галузі страхування та інтернету речей проводили такі іноземні вчені як В. Борисевич, О. Варшавський, П. Друкер, Б. Санто, М. Кондратьєв, М. Кастельс, Б. Панасюк, В. Рижих, В. Климов, М. Портер, Я. Жаліло, Г. Гольдштейн, Р. Солоу, та представники вітчизняної наукової спільноти, а саме такі як Р. Пікус, В. Базилевич, В. Гриценко та О. Мельничук.

Для розуміння нових можливостей інтернет речей у страховій діяльності необхідно звернутися до суті даного явища, яким чином дане явище може впливати на функціонування галузі та які дії щодо імплементації та використання даного явища проводять страхові компанії.

Початком ери інформатизації та інтернетизації можна назвати процес отримання доступу до різноманітної електронної інформації. Основою цієї ери були протоколи TCP/IP, HTTP, HTML. Основним завданням цих протоколів було спрощення процесу доступу та пошуку інформації. Віянням останнього десятиліття є необхідність надати можливість взаємодії людини із людиною, а не людини із інформацією. Це віяння дістало назву феномену соціальних медіа[1].

Нова епоха інформатизації полягає у підключенні «речей», не лише підключення пристроїв, що використовуються людиною, а й підключення

різних матеріальних об'єктів до мережі інтернет або між собою. Майже будь який фізичний об'єкт, що можна уявити, можуть бути підключені до всесвітньої мережі. Такими «речами» можуть бути автомобілі, будівлі, дороги, одяг, тварини, елементи пакування та навіть людське тіло. Збір та обробка інформації з таких об'єктів дає унікальні можливості для моніторингу різних сфер людської діяльності та навколишніх впливів[5].

Виходячи з сучасних досліджень, такий моніторинг надає широке коло можливостей. У режимі реального часу потік інформації від інтернет речей, що поєднує інформацію про GPS координати, параметри мереж бездротового або дротового зв'язку, аналітичну інформацію, виходячи із особливостей об'єкту, дозволяє активно коригувати діяльність інтернет речей для поліпшення ефективності функціонування та покращення майбутніх ревізій[3].

Основний вплив розвитку інтернет речей на страхову діяльність виявляється у тих змінах, що несе впровадження інтернет речей у різні галузі людського буття, особливо у різниці між тим як змінюються галузі. Для страхування майна та відповідальності, для страхування життя це теж притаманно, розвиток інтернет речей може стати рушійною силою кардинальних структурних зрушень у багатьох галузях. Більшість страховиків вважає що загальна інформатизація людського життя є лише верхівкою айсбергу[2]. Так, наприклад, розробка систем штучного інтелекту скоро створить новий тип об'єктів страхування- автомобілі з автопілотом, що можуть повністю або частково витіснити звичайних водіїв як на ринку звичайних пасажиро перевезень, так і в загалом з усіх автомобілів.

Одним із аспектів імплементації концепції інтернету речей до матеріальних об'єктів є можливість переосмислити принципи оцінки ризиків та розробки проектів покриття з точки зору використання даних у реальному часі замість історичної статистики. Звичайно статистичні дані за аналогічними об'єктами не втратять своєї ваги, проте для формування страхових тарифів, політики та відшкодувань з'явиться додатковий об'єктивний фактор. Основним завданням страхової галузі стане управління ризиками та втратами клієнтів, пропонуючи превентивні заходи, додаткові норми техніки безпеки, новітні стандарти власної безпеки, особливо важливим буде пропозиція супутніх послуг, що допоможуть знизити можливі збитки.

Наслідком впровадження інтернет речей у звичайну життєдіяльність людини призведе до лавиноподібного ефекту серед клієнтів, цінних політик, продуктової лінійки, процесу урегулювання та обслуговування власників полісів страхування. Практично кожний елемент бізнес стратегії зазнає кардинальних змін та потребуватиме переосмислення, інакше кажучи постане нагальна необхідність реінжинірингу.

Дослідження SMA в третьому кварталі 2014 року оцінювали дев'ять нових технологій, у тому числі інтернет речей. Керівні структури страхової

сфери США вважають що імплементація інтернет речей у життєдіяльність клієнтів матиме значні наслідки для страхової справи в цілому. За результатами проведених досліджень близько 74% респондентів заявили, що інтернет речі стануть рушійною силою галузі протягом найближчих п'яти років, приблизно 54% мають більш оптимістичні прогнози та очікують таких змін протягом трьох років. Даний тренд розвитку світового інформаційного простору є одним з найбільш досліджуваних віянь у страхових розробках[4].

Такі тенденції передбачають швидку переорієнтацію та зміну стратегій у разі якщо конкуренти починають приділяти інтернет речам багато уваги. За даними досліджень більшість великих та інноваційних страхових компаній передбачають пілотні проекти в досліджуваній сфері та мають досить агресивні інвестиційні стратегії в інтернет речі. За даними SMA приблизно 74% страховиків планують агресивне інвестування в розвиток інтернет речей у 2016 році, а 7% планують такі вкладення як основні інвестиційні витрати[4].

Виходячи з даного дослідження 7% страхових компаній США є новаторами та сприяють «руйнуванню» галузі. Результати дослідження свідчать що не лише найбільші гравці ринку ризикового страхування зацікавленні у такому вкладенні коштів. Компанії середнього рангу мають навіть більш агресивну інвестиційну стратегію, бажаючи за рахунок новітніх технологій вийти на лідируючі позиції[1].

Отже, інтернет речі мають значний потенціалта несуть багато загроз для страховиків. Значничний розвиток інших новітніх технологій, як то безпілотні літальні апарати, роботизовані автомобілі, технології 3-Д друку, вбудовані в предмети одягу гаджети та мініатюризація пристроїв обіцяють значні зміни у страховій справі майбутнього. Для страховиків це можливість перейти на більш високий рівень, вчасно переосмисливши власні стратегії та обравши правильні стратегії інвестування. Втрата лідерства у цій гонитві може коштувати навіть найбільшим компаніям значної частки ринку.

Література:

1. Ерастов В.І. Вплив інтернету речей на розвиток страхової справи/ В.І. Ерастов, збірник тез доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції «Грудневі читання» том 1- 226-227с

2. Пікус Р.В. Страхування: практикум: навч. посіб. / Р. В. Пікус, В.Д. Базилевич, К. С. Базилевич, О. Ф. Філонюк, Н. В. Гудима; ред.: В. Д. Базилевич; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - 2-ге вид., переробл. і доповн. - К.: Знання, 2011. - 607

3. Strategy Meets Action [Електронний ресурс].Режим доступу: <https://strategymeetsaction.com/our-research/2015-insurance-technology-priorities-and-spending/>

4. Wall Street Journal [Електронний ресурс].Режим доступу: <http://online.wsj.com/sandbox/archive/admin/>

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА КОРПОРАТИВНИЙ СЕКТОР ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ

Жукова Л. М., Наден А. О.

Корупція як одне із суспільно-небезпечних явищ для будь-якої держави стала для України в наші дні основною перешкодою для політичного, економічного і духовного відродження, перетворилася на реальну загрозу національній безпеці країни та розвиток інституційного статусу держави.

Серед наукових розробок у сфері запобігання та протидії корупції в різних сферах життєдіяльності суспільства і держави слід назвати роботи М. Д. Данчук, С. М. Клімової, Т. В. Ковальової, М. І. Мельник, М. І. Флейчука, В. П. Чабан та ін. Деякі закордонні автори розкривають сутність та зміст економічної безпеки, загалом, і корупційних процесів, зокрема, стосовно специфіки своїх країн і культур. До них слід віднести роботи Ернандо де Сото, Н. Бехара, Е. Гельнера, Дж. Генслера, Д. Кауфмана, П. Мауро, Т. Морана, Р. Рейника, Я. Свенсона, Дж. Сакса, Д. Фішера, Ч. Хітча та інших авторів.

Сьогодні в нашій державі дуже гостро відчувається проблема корупції і розв'язати її можливо лише реалізувавши цілий комплекс антикорупційних заходів, які мають послідовно здійснюватися в кожній із сфер суспільних відносин. Ці заходи повинні бути спрямовані не лише на викорінення корупції як явища, а й запобігати умовам, що можуть сприяти її виникненню, оскільки корупція підриває авторитет демократичних інституцій, дискредитує діяльність публічних службовців, негативно впливає на правосвідомість громадян. Фактично вона набула рис, які визначають сьогодні долю влади, економіки, держави, суспільства загалом. Це зумовлює необхідність дослідження впливу даного явища на корпоративний сектор економіки з метою всебічного утримання процесу в певних рамках. Отже, в процесі виявлення особливостей перерозподілу прав власності корпоративного сектора економіки і визначення існуючих засобів заволодіння власністю в Україні вченими доведено, що корупція є однією з причин виникнення феномена «рейдерства».

Позитивною стороною пильного інтересу вчених, бізнесспівтовариства та засобів масової інформації до даної категорії слід визнати концентрацію уваги громадської думки та суб'єктів нормотворчої діяльності до найбільш окремих фрагментів і ресурсів корпоративних війн: корупції, протиприродно активній участі правоохоронних структур в подібного роду бізнес-акціях, домінуванні насильства у вирішенні спірних проблем реального підприємництва, недосконалої корпоративного права, кризовому стані судової системи і т.д. Найбільш гострі аспекти проблеми вияв-

ляються, описуються, систематизуються і обростаючи рекомендаційним характером різного ступеня компетентності в тій чи іншій мірі купіруються. З цієї причини виникають дві взаємопов'язані ілюзії: легкості усунення конфліктності в корпоративній сфері виключно корекцією нормативно-правових встановлень, які стосуються найбільш затребуваних технологій ведення акціонерних війн різного формату і ставці на інерційні тенденції в законотворчому процесі – достатності виправлення існуючого в цій області положення справ переважно з використанням методу спроб і помилок.

Оскільки необхідною умовою рейдерства є корупція то цей спосіб припускає наявність у державного або муніципального службовця використання незаконних особистих або майнових інтересів, вишуканим чином утілюваних за допомогою рейдерів. Даний спосіб є особливо актуальним при перерозподілі державної або муніципальної власності [1, с. 26]. Якщо об'єкт рейдерської діяльності завжди один – власність компанії, то суб'єктів протиправного перерозподілу велика кількість. Це і власники, і фінансово-промислові групи, і правоохоронні органи, і криміналітет, і органи державної влади, і менеджмент, і навіть соціальне оточення компанії.

З цього приводу в Україні сформувався новий підприємницький ризик – ризик протиправного перерозподілу власності, пов'язаний з діями зацікавленої в перерозподілі власності сторони шляхом виведення активів з володіння законних власників [2, с.183]. Отже, зауважимо, що індикатором ризику протиправного перерозподілу власності є зміни в структурі корпоративних конфліктів, а саме загострення конфліктів між мажоритарними і міноритарними акціонерами, а також між акціонерами і менеджментом, обумовлені наявністю інституційних розривів, пов'язаних з відсутністю інституційних форм розв'язання конфліктів.

Парадигма існуючого державного регулювання економіки переко-нує нас в тому, що у сучасних умовах господарювання сподіватися на ефективні правові заходи марно. Рейдерські війни в самому розпалі, і поки власність не буде перерозподілена між корупційною бюрократією, фінансово-промисловими групами і економічними гілками правоохоронних структур, ніякого істотного поліпшення ситуації з правами власності не наступить [3, с. 112].

У країнах із слабкими правовими інститутами боротьба з корупцією перетворюється в боротьбу проти ряду її аспектів, що позитивно впливають на економіку таких держав. Більш того, відсутність зацікавленості в перемозі над корупцією в подібній ситуації може бути пов'язана не з прагненням зберегти привласнення ренти, а з переконаністю в тому, що її викорінювання пошкодить розвитку економіки.

Корупція в країнах з низькою якістю державного управління може мати і позитивні ефекти, але це не означає, що в цих обставинах її слід розглядати як позитивне явище, оскільки корупція за визначенням – феномен підступний, мінливий і непрозорий: все, що не можна здійснювати і конт-

ролювати відкрито, може бути обернено на використання протиправних дій, тобто привласнення ренти. Таким чином, якщо сьогодні фірма підкупує чиновників, щоб без перешкод проводити ділові операції, то у майбутньому вона може застосувати ті ж самі дії, щоб усунути конкурентів.

Проте, в країнах з неефективним державним управлінням з корупцією не слід боротися без розбору. Часто вона є причиною слабого правового захисту. В таких обставинах політика боротьби з корупцією є антитезою прагненням багатьох індивідів розвивати ринкову економічну діяльність і інвестиції. Правильна політика полягає не в тому, щоб збільшувати витрати на корупційну діяльність, а необхідно зосередити увагу на скороченні витрат легальної діяльності. Задача полягає у вдосконаленні фундаментальних інститутів, що підтримують ринок з акцентом на законодавстві про власність і контрактне право.

Література:

1. Козонов Э. Ю. Коррупция: истоки и пути преодоления / Э. Ю. Козонов, А. М. Жукаев. – М. : МАКС Пресс, МГУ им. М. В. Ломоносова, 2006. – С. 25-26; 67-69.

2. Жукова Л. М. Особливості перерозподілу прав власності корпоративного сектора економіки / Л. М. Жукова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2011. – № 961. – С. 180-185.

3. Жукова Л. М. Інституціоналізація господарчих конфліктів корпоративного сектора в умовах ринкової трансформації: [Монографія] / Л. М. Жукова. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 208 с.

УДК 336.1

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ПОНЯТТЯ ТА МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Загуменна О. В.

Фінансова безпека держави характеризує динамічний розвиток фінансової системи і досягається шляхом проведення виваженої фінансової політики відповідно до прийнятих концепцій, стратегій і програм в інвестиційній сфері. Дослідження поняття фінансової безпеки держави потребує, перш за все, комплексного вивчення пріоритетних національних інтересів, а відтак і основних загроз, які виникають на цій основі. Фінансова безпека держави залежить від сприятливості інвестиційного клімату, тобто сукупності політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і закордонних інвесторів. Однак питання системної кількісної оцінки рівня фінансової безпеки держави ще недостатньо висвітлені, що пов'язано з їх складністю та взає-

мозв'язком.

Проблеми фінансової безпеки посідають важливе місце у широкому спектрі проблем економічної безпеки України. Потрібно враховувати, що багато фінансових проблем для України є якісно новими, оскільки сучасна національна фінансова система формується паралельно із трансформацією економіки та системи державного управління. До того ж, в умовах переходу до відкритої економіки Україна потрапляє під вплив потужних зовнішньоекономічних чинників, що також істотно впливає на її фінансову безпеку [1].

У наукових джерелах немає єдиного підходу щодо визначення поняття фінансової безпеки держави. Зокрема, В. Т. Шлемко та І. Ф. Бінько акцентують увагу на тому, що «фінансова безпека – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [2]. Як справедливо з цього приводу зазначає О. Савицька, фінансова безпека є складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку. Система фінансової безпеки держави включає бюджетну, валютну, грошово-кредитну, боргову безпеку, безпеку страхового ринку та безпеку фондового ринку. З огляду на це, забезпечення безпечного рівня функціонування фінансово-кредитної сфери можливе лише за умови розробки і реалізації обґрунтованої стратегії розвитку усіх сегментів вітчизняного фінансового ринку, проведення дієвої грошово-кредитної, валютної, бюджетної, боргової та інвестиційної політики, здійснення конкретних заходів щодо уникнення небезпеки грошового обігу, валютного ринку, бюджетної системи, державних запозичень, поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Стратегія фінансової безпеки має бути зорієнтованою на розробку і послідовне здійснення заходів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. При цьому мають бути визначені найближчі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації [3].

Фінансова безпека держави – основний критерій її здатності здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів. Ця безпека обумовлена здатністю державних органів забезпечувати стійкість розвитку держави проти: впливу світових фінансових криз; умисних дій учасників загальносвітових фінансово-економічних відносин (держав, транснаціональних корпорацій тощо); впливу тіньових (кланово-корпоративних, мафіозних тощо) структур на національну економічну й соціально-політичну систему, розповсюдження злочинів та адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, зокрема, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; значного витоку капіталів за кордон; «втечі капіталу» з реального сектора еко-

номіки; конфліктів між чиновниками різних рівнів з приводу розподілу та використання ресурсів національної бюджетної системи. Все перелічене також можна подати як завдання органів державної влади й управління відповідно до загальної цілі забезпечення безпечного та ефективного функціонування не лише елементів фінансової системи держави, але й усіх взаємопов'язаних із нею ланок державного управління [4].

Сьогодні ситуація, що складається у державі в умовах світової економічної кризи, та тенденції її розвитку свідчать про наявність низки факторів, які загрожують конституційним правам і свободам громадян, громадській злагоді, реалізації політичного та економічного курсу України. Тому існування і прогресивний розвиток нашої країни як суверенної держави залежить від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів та розробки державної стратегії фінансової безпеки. Актуальним питанням є розробка системи заходів з регулювання спеціальними державними органами світових фінансових потоків, що впливають на Україну, відповідно до її національних інтересів. При цьому в Україні необхідно виробляти правові та фінансові механізми боротьби з недобросовісною поведінкою контрагентів за зовнішньоекономічними договорами для захисту національної фінансової системи від штучно викликаних фінансових криз, механізми захисту від різного роду фінансових ризиків, від інвестицій, які не узгоджуються зі стратегією державного розвитку.

Література:

1. Москаль І.І. Ризики і загрози фінансовій безпеці держави в інвестиційній сфері // Наукові записки. Серія «Економіка». Випуск 23. – 2013. – С. 78-82;
2. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія] / В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.;
3. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України [Текст] / О. Савицька // Економічний форум. – 2012. - №3. – С.14.
4. Підхомний О. Чинники фінансової безпеки України в умовах глобалізації / О. Підхомний, О. Білецька, Я. Шевцова // Вісник Львівського університету. Серія «Економічна». – Вип. 39. – 2008. – С. 424–426.

УДК 351.72: 336.1

ПРОТИДІЯ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ У БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Загуменна Ю. О., Загуменний О. О.

Широке використання сучасних інформаційних систем у діяльності банківських установ та інших установ, як державної, так і приватної форми власності, піднімає проблему протидії кіберзлочинності. Останнє є одним

із головних напрямків діяльності системи безпеки акціонерно-комерційного банку, яка направлена на захист законних інтересів від протиправних посягань. Внаслідок кібератак виникає серйозна загроза належній реалізації основних прав та свобод осіб (клієнтів, засновників банку тощо) у фінансовій сфері життєдіяльності суспільства. Так, виникає загроза несанкціонованого доступу до приватної, конфіденційної та іншої інформації, її знищення чи пошкодження. Інформатизація діяльності акціонерно-комерційного банку може стати серйозною загрозою для банківської таємниці та прав й свобод фізичних і юридичних осіб [1].

За результатами дослідження провідного німецького оператора зв'язку Deutsche Telekom, який візуалізував карту країн-джерел кібератак, Україна у сфері протидії кіберзлочинності у 2013 році посідала – 4 місце, а у 2014 році – 11 місце, та на сьогодні Україна стала восьмою країною з п'ятнадцяти країн за кількістю вихідних кібератак. Означене свідчить про певні позитивні результати у сфері протидії кіберзлочинам в Україні, але в сучасних умовах існує проблема недосконалої правової регламентації та реалізації адміністративної, кримінальної відповідальності за вчинення правопорушень означеної категорії, неефективної діяльності правоохоронних структур, органів державної влади, до повноважень яких входить протидія кіберзлочинам тощо.

Міжнародна спільнота приділяє значну увагу боротьбі із кібезлочинами [2-4]. Щорічні збитки від таких протиправних дій складають значні суми, а кількість кіберзлочинів демонструє динаміку до зростання. До того ж, кіберзлочинність, з огляду на її ознаки — відсутність кордонів, вчинення злочинів у віртуальному просторі, як правило, знаходження злочинця на великій відстані від місця вчинення злочину (навіть за межами країни або континенту) - ставить перед правоохоронними органами всього світу нові виклики та змушує об'єднувати зусилля [5].

Внаслідок означеного непоодинокими стали випадки кібернападів на інформаційні системи акціонерно-комерційних банків України. Зважаючи на останні тенденції вчинення правопорушень вказаної категорії їх можна класифікувати за такими критеріями:

– «класичні» правопорушення у банківській сфері, що здійснюються із використанням комп'ютерних технологій та персональної інформації, що надається потерпілою особою. У даній категорії правопорушення на будь-якій із стадій його вчинення залучається потерпіла особа. Так, наприклад, правопорушник, представляючись працівником банку, обманом дізнається необхідну для злочину інформацію. До даної категорії можна віднести й інші шахрайства, що вчиняються із використанням комп'ютерних технологій тощо;

– «новітні» правопорушення у діяльності банківських установ. Вказані кібератаки здійснюються без залучення потерпілої особи та стають можливими лише завдяки новітнім інформаційним технологіям. Так, на-

приклад, створення над сучасної вірусної програми для незаконного збору персональних даних клієнтів акціонерно-комерційного банку, отримання частково або повністю інформації, що містить банківську таємницю тощо.

Задля протидії кіберзлочинності та унеможливлення нанесення збитків інтересам банківської установи та інтересам осіб, яких вона представляє, акціонерно-комерційні банки вживають такі заходи протидії:

- здійснюють відповідний підбір кадрового персоналу. Так, наприклад, підвищують критерії відбору до кандидатів на посаду акціонерно-комерційного банку (особа обов'язково повинна мати відповідну освіту, особлива увага звертається на морально-вольові критерії особи);

- використовують надсучасні інформаційні системи захисту інформації;

- залучають кваліфікованих спеціалістів для роботи із комп'ютерним устаткуванням;

- працюють над розробкою власних антихакерських програм;

- створюють власні бази даних осіб, які були причетними до вчинення кіберзлочинів;

- створюють власні бази даних, що містять відомості про способи вчинення правопорушення та програми, які при цьому застосовувались;

- співпрацюють із іншими банківськими установами, щодо обміну інформацією про осіб, способи вчинення кіберзлочинів тощо.

Оскільки Україна є одним із світових лідерів за рівнем кіберзлочинності, існує гостра необхідність удосконалення діяльності банківських структур щодо протидії означеним правопорушенням, покращення між-банківської співпраці та взаємодії з правоохоронними органами. Стрімкий розвиток комп'ютерних злочинів у фінансовій сфері зумовлює і належний розвиток заходів протидії, з боку акціонерно-комерційних банків України.

Література:

1. Орлов О. В. Актуальні напрями державної політики України у сфері боротьби з кіберзлочинністю [Електронний ресурс] / О. В. Орлов, Ю. М. Онищенко // Теорія та практика державного управління. - 2013. - Вип. 3 (42). - С. 1-6. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Trpdu_2013_3_3.pdf 2. Übersicht über die aktuellen Cyberangriffe [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.sicherheitstacho.eu/>

3. Йона О. О. Світові тенденції боротьби із кіберзлочинністю / О. О. Йона, Н. Ф. Казакова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2013. - № 15 (204). - Ч.1. - С. 59-61. 4. Голубев В. А. Аналіз кіберзлочинності у сфері економічної безпеки / В.А. Голубев // Інформаційна технологія та ка. - 2013. - № 1 (3). - С. 26-32.

5. Делегація МВС України взяла участь у конференції поліцій країн Дунайського регіону / УЗГ МВС України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246317581&cat_id=244276429

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

Заколюдажний В. О.

Страховий ринок України перебуває на етапі становлення, діяльність вітчизняних страхових компаній стимулює сильна конкуренція іноземних страхових компаній. Тому впровадження інновацій є запорукою успіху в конкурентній боротьбі.

На сучасному етапі ринкових перетворень в Україні, за наявності таких факторів як політична і економічна нестабільність вітчизняні страховики не можуть конкурувати з іноземними страховими компаніями, в тому числі і через монополізацію та брак капіталу, а також слабо розвинуту інфраструктуру ринку.

Основним завданням страховику є надання страхового захисту за умови акумулювання коштів у вигляді надходжень страхових премій до страхових резервів. На сьогодні страхові резерви поповнюються лише за рахунок обов'язкового страхування.

Важливість інновацій у діяльності страхових компаній залишається недооціненою, хоча вони значною мірою впливають на покращення економічних показників діяльності кожної страхової компанії.

Базовим нормативно-правовим документом щодо інноваційної діяльності на страховому ринку України є Закон України «Про інноваційну діяльність». В 14-й статті цього Закону визначається, що інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідною і (або) дослідно-конструкторською розробкою нової технології чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії і відповідає таким вимогам: він є реалізацією об'єкта інтелектуальної власності; розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень; в Україні цей продукт вироблено вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Інноваційність страхового продукту має відобразитись в таких напрямках як: послуга; канали збуту; методи перестрахування; обслуговування.

Через слабку конкурентноспроможність, значний рівень інфляції, нестабільну економічну ситуацію в країні спостерігається слабкий рівень інноваційної діяльності на страховому ринку України. В той же час страхова діяльність в цілому потребує підвищення стандартів роботи шляхом впровадження інноваційних продуктів та інноваційних рішень. Існує ряд

проблемних завдань, які стоять перед страховиком і пов'язані з активізацією інноваційної діяльності [2].

Інноваційна діяльність страхової компанії – це діяльність щодо пошуку нових методів роботи на ринку страхових послуг; аналізу можливих варіантів вкладення тимчасово вільних коштів інвестиційного фонду й фонду власних коштів страхових компаній у фізичні активи, від яких страхова компанія буде одержувати більше доходів, ніж від вкладення у фінансові активи (депозити в банках, внески в цінні папери й ін.).

Інноваційність у страхових послугах являє собою розширення послуг, з ризиковими складовими; розробленні покращених пакетів послуг для різних груп населення; впровадженні нових інвестиційних можливостей для страхувальників, до яких належать інвестування коштів в золото, інвестиційні фонди (продукт unit-linked); розробленні надійних накопичувальних програм з цільовим призначенням (наприклад, з метою купівлі нерухомості).

Український ринок страхових послуг виступає як найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Через малий попит на спектр страхових послуг страхові компанії змушені були скоротити програми, переглянути стратегії розвитку, у тому числі оптимізувати свої видатки, а в багатьох випадках – скоротити перелік пропонованих страхових продуктів. Так, багато страхових компаній відмовились від медичного страхування через його дорожнечу й невелику затребуваність серед населення України, переглянули програми страхування майна; страхування фінансових ризиків; страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ; страхування вантажів та багажу.

Разом з тим ринок страхових послуг України залишається найбільш капіталізованим серед небанківських фінансових ринків. За даними Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг капіталізація становить 65 млрд. гривень. Однак, лише 20% цих коштів страхові установи можуть використовувати для забезпечення своєї діяльності. Тому, страхові компанії змушені були переглянуті стратегії розвитку, скоротити існуючі програми та видатки, що призвело до зменшення переліку страхових послуг та продуктів. Значна кількість компаній відмовилась від медичного страхування, так як послуги на медичне обслуговування та забезпечення виросли, і даний вид страхування має невелику затребуваність серед українців. Також були переглянуті умови надання страхових послуг в програмах страхування майна, страхування фінансових та майнових ризиків, страхування від стихійних лих, вантажів тощо.

Сфера страхових послуг, як і будь яка інша, потребує розробки та впровадження інноваційних рішень. Але завдяки особливостям страхової діяльності в Україні застосування таких рішень є проблематичним з точки зору рентабельності в короткостроковій та довгостроковій перспективах. До негативних чинників, які впливають на гальмування інноваційного ро-

звітку страховиків належать: неефективний менеджмент, який характеризується відсутністю кваліфікованих кадрів та відсутність механізму стимулювання колективу до інноваційної діяльності, обмеженість механізму інвестування страхових резервів, відсутність прозорості з погляду обліку й звітності, слабка розвиненість інфраструктури страхового ринку та відсутність довгострокового стратегічного планування інноваційної діяльності.

Але незважаючи на вищевказані проблеми інноваційний розвиток все ж таки впроваджується. Переважно цим займаються провідні страхові компанії. В першу чергу інноваційна діяльність направлена на удосконалення ринкової діяльності, оптимізації внутрішньої структури та оперативної діяльності, отримання конкурентних переваг серед інших учасників ринку. Серед найбільш розповсюджених напрямків впливу інновацій на діяльність компаній є: розробка нової системи бухгалтерського обліку, аналізу фінансової діяльності, нові схеми стимулювання персоналу, нові методи страхування й перестраховування. Також значних змін набуває схема взаємодії страхової компанії, перестраховувальників і банків, що позитивно впливає на всі суб'єкти.

На вітчизняному ринку страхових послуг одним із напрямків страхової діяльності, який найбільше зазнав впливу інновацій стало страхування життя. Такий вплив слугує інструментом залучення потенційних клієнтів та посиленням конкурентних переваг компаній, які їх впроваджують. Серед вже розроблених програм є програми «телеврегулювання», «автоматизація продажів страхових продуктів», «Мобільна безпека», «Домашня безпека» та «Екстрім безпека», програма по страхуванню кібер-ризиків (CyberEdge), та інші.

Канали збуту, ще один з напрямів діяльності, якій потребує інноваційних змін. На даний момент продаж страхових послуг, зокрема страхування життя відбувається за допомогою прямих продаж, а також через посередників - агентів та брокерів. Виходячи з досвіду роботи страхових компаній робота посередників в переважній більшості є незадовільною. Проблема полягає в некомпетентності багатьох агентів та відсутності кваліфікації для доведення до кінцевого споживача всієї необхідної інформації про якість та суть запропонованих послуг. Виходом з даної ситуації можуть слугувати розробка нових каналів збуту, та застосування американської моделі розвитку агентської мережі. Згідно цієї моделі усі агенти повинні пройти ліцензування. Для отримання дозволу(ліцензії) їм необхідно скласти іспит для підтвердження професійного рівня та сплатити певну суму у бюджет. Щодо нових каналів збуту, то в їх ролі можуть виступати банки. Використовуючи вже відомі та розроблюючи нові концепції інтеграції страхового та банківського капіталів, на ринок можна вивести нові продукти та послуги. Банки та страхові компанії співпрацюють через концепцію bankassurance. Суть концепції полягає в розповсюдженні страхових послуг в мережі банківських установ. Така співпраця може здійс-

снюватись у формі кооперації, агентських відносин чи у формі фінансового супермаркету [1].

Також не можна забувати про один з найважливіших аспектів будь якої діяльності - робота та обслуговування клієнтів. Впровадження інновацій в цьому аспекті відбувається за допомогою нових, для споживача та страхового ринку в цілому, технологій в сфері ІТ, в тому числі і для керування внутрішніми процесами. Прикладом може слугувати досвід компанії «АХА Страхування»: розроблено власний контакт-центр, створений на базі сучасного програмного забезпечення по керуванню контакт-центрами, платформу для обміну даними між страховиком і партнерами компанії, інтегровану в інформаційну систему компанії; інноваційні технології організації й керування процесами, документообігом тощо. За останні два роки таких підхід дозволив збільшити вплив на ринок та швидкість врегулювання.

Література:

1. Завьялов С.В. Формирование механизма управления инновационным развитием страхового дела в условиях кризисного состояния экономики и действующего государственного регулирования / С.В. Завьялов //Транспортное дело России, – 2012, – No 2.- С.24-29.
2. Закон України «Про інноваційну діяльність»/ Відомості Верховної Ради України, 2002, No 36.
3. Звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг за 9 місяців 2013 року [Електронний ресурс] <http://www.dfp.gov.ua/734.html>
4. Охріменко О.В. Страхування туристів: інноваційна модель страхового продукту/ О.В. Охріменко// Економіка Крима, – 2005,- No15. – С. 48 – 52 [Електронний ресурс] – Режим доступу: (http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ekonk/2005_15/014_ohrimenko.pdf).

УДК 336.7 (477)

КАПІТАЛІЗАЦІЯ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ – ІНСТИТУТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Квасницька Р. С.

Ефективне та стабільне функціонування фінансового ринку, який є невід'ємним атрибутом сучасної ринкової економіки, центром її господарського організму опосередковано впливає на забезпечення фінансової безпеки держави. Водночас, рушійним елементом процесу економічного розвитку як окремих інституційних одиниць, так і держави загалом, виступає інвестиційна діяльність, головною метою якої є здійснення оптимальної ліквідності інвестиційних ресурсів із отриманням прибутку чи

соціального ефекту, а отже, забезпечення ефективного використання інвестиційного потенціалу інвесторів. Тому, з огляду на роль фінансового ринку в сучасній економіці, яка полягає в забезпеченні масштабних процесів перерозподілу створеної доданої вартості та трансформації грошових заощаджень у високодохідні активи, значення даного ринку у інвестуванні економіки держави через ефективне використання інвестиційного потенціалу інститутів фінансового ринку є досить вагомим. Розглядаючи інвестиційний потенціал як сукупність можливостей щодо здійснення інвестиційної діяльності, реалізація яких забезпечується інвестиційними ресурсами, здатностями та засобами, відмітимо, що його фундаментом виступають інвестиційні ресурси, які є сукупністю матеріальних та нематеріальних ресурсів, які, з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту, використовуються інвестором у процесі їх вкладання в об'єкти інвестування.

Формування інвестиційних ресурсів є важливою складовою інвестиційної та загальної фінансової стратегії кожного із інститутів фінансового ринку, а також вихідною умовою здійснення інвестиційного процесу на всіх його стадіях. Обсяги формування інвестиційних ресурсів багато в чому визначаються обсягом, вартістю залучення та структурою фінансових ресурсів окремо взятого інституту-інвестора. Адже, фінансові ресурси є об'єктивною економічною категорією, яка пов'язана з діяльністю суб'єктів підприємництва, домогосподарств, держави, її регіонів і місцевої влади. Вони створюються завдяки фінансовому розподілу вартості валового внутрішнього продукту або вартості суспільного продукту та представляють собою сукупність коштів у грошовій або іншій формі, що формуються у суб'єктів економіки за рахунок різних джерел і можуть бути ними використані для задоволення економічних і соціальних потреб та отримання прибутків [1, с. 29]. Тому, на наш погляд, фінансові ресурси виступають тими поточними та потенційно можливими засобами, які за необхідності можуть використовуватися при здійсненні інвестиційної діяльності з метою подальшого розвитку та функціонування інвесторів, тобто можуть трансформуватись в інвестиційні ресурси. Така трансформація може виникати лише в тому випадку, коли той чи інший інститут фінансового ринку отримує не тільки достатні за обсягами доходи (надходження) для простого відтворення, а й для здійснення розширеного відтворення (інвестицій).

Одним із корпоративних інвесторів за статусом на фінансовому ринку виступають банки (корпорації, що приймають депозити), які можуть здійснювати інвестиційну діяльність на основі власних інвестиційних ресурсів відповідно до законодавства держави. Фінансовою основою інвестиційних ресурсів банку виступає його капітал. Достатня кількість власних коштів сприяє його стабільному функціонуванню й нейтралізації різнома-

нітних ризиків, на які він наражається в процесі його діяльності. Високий рівень капіталізації банків виступає гарантом стабільності національної валюти, забезпечує інвестиційну діяльність банків та гарантує фінансову стійкість банків при нестабільності фінансової системи. Потреба у подальшому зростанні капіталу банків постійно посилюється, чому сприяють такі передумови: обмежена капітальна база банків – головна перепона розширення спектра банківських операцій для клієнтури; зумовлює досить низький інвестиційний потенціал банків, а своєю чергою без довгострокових вкладень в економіку заходи з нарощування виробництва неможливі; нестійкий характер економіки спонукає банки до значних ризиків, пов'язаних з прагненням мати стабільні прибутки; зростаючі вимоги до розміру капіталу з боку Національного банку України; конкуренція між українськими банками (за надання широкого спектра послуг); конкуренція між українськими банками і банками з іноземним капіталом; конкуренція між банками і небанківськими фінансово-кредитними інститутами [2, с.74].

Отже, сьогодні фінансове становище України висуває банкам жорсткі вимоги щодо капіталізації як єдиної можливості не тільки їх активного функціонування, а й їх подальшого існування. Інакше, їм загрожує загострення проблеми неплатоспроможності. Так, за даними НБУ в 2014-2015 роках фонду гарантування вкладів фізичних осіб було передано 44 банки (в т.ч. 11 банків у 2015 році). Банківська система втратила 200 млрд грн, або 13% ВВП. Загальна сума зобов'язань перед вкладниками неплатоспроможних банків, яку має відшкодувати держава становить близько 50 млрд грн (10% доходу бюджету). З цієї суми вже виплачено 18,5 млрд грн. Загальна сума збитків, яку завдали неплатоспроможні банки, що виводили кошти, склала 58 млрд грн. На сьогодні порушено 239 кримінальних проваджень на 42,6 млрд грн. Крім того, за минулий рік громадяни забрали з банків 126 млрд грн, а з початку 2015 року - ще 18 млрд грн [3].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що зростання капіталізації є головною передумовою широкомасштабної участі вітчизняних банків у соціально-економічних процесах розвитку країни, в т.ч. й інвестиційних.

Література:

1. Воробйов Ю.М. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави: монографія / Ю.М. Воробйов, В.В. Ворошило. – Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2013. – 232 с.
2. Грудзевич У.Я. Проблеми та напрями підвищення капіталізації банківських установ України / У.Я. Грудзевич // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2007. – № 605. – С. 71-78.
3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Клочко А. М., Кравчук Ю. Б.

Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. Вона виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних та суспільних інтересів. Отже, забезпечення бюджетної безпеки держави знаходиться серед ключових завдань при реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів. Посилення уваги до проблем бюджетної безпеки в Україні обумовлено динамікою суспільних процесів як у глобальному, так і в національному та регіональному вимірах.

Серед українських і російських дослідників значний вклад у розвиток сучасної теорії бюджетної безпеки як складової національної, економічної та фінансової безпеки внесли: О. Барановський, В. Геєць, Я. Жаліло, О. Лісовська, В. Мартинюк, С. Пирожков та ін. Важливу роль у розкритті сутності бюджетної безпеки відіграють наукові праці зарубіжних вчених: Ж. Абена, Ш. Бланкарта, Дж. Бренана, Дж. Б'юкенена, Ж. Голдена, К. Ерроу, Р. Келлі, Л. Коженювські, Л. Олвея, А. Ротфельда, В. Парето, Р. Дорнбуша, Дж. Стігліца, С. Фішера та ін. Слід відзначити, що роботи згаданих вчених засвідчили опосередкований характер у вивченні даного питання.

Поняття бюджетної безпеки, увібравши в себе характерні риси політичного й економічного напрямків, має двоїстий характер і може розглядатись як з точки зору комплексу організаційних і правових відносин, так і як індикатор розвитку бюджетної системи й ефективності бюджетного процесу, критерій оцінки бюджетної політики.

Узагальнюючи положення наукових досліджень з цього питання слід виділити ряд особливостей. Бюджетна безпека є ключовою складовою фінансової й економічної безпеки держави. Її пріоритетна роль визначається об'єктивною необхідністю існування бюджету, його призначенням фінансово забезпечувати виконання державою власних функцій та реалізацію її економічної стратегії, перерозподіляти частину валового внутрішнього продукту, регулювати економічні і соціальні процеси в державі із збереженням її економічного суверенітету і макроекономічної стабільності.

Стосовно бюджетної безпеки загрози визначаються змістом відтворювальних процесів суб'єктів бюджетних правовідносин, ступенем узгодженості їх інтересів, а, отже, функціональною детермінованістю бюдже-

тної політики, засадами формування бюджету й еквівалентністю розподілу його коштів. Вони набувають суб'єктивного характеру. Ключовим і первинним протиріччям є антагонізм всезростаючих суспільних потреб і обмеженості ресурсів. Є відповідні невідповідності, це: нееквівалентність між розмірами акумульованих у бюджеті грошових коштів і необмеженими потребами та інтересами їх одержувачів; суперечності між природним небажанням платників розлучатися з частиною власних ресурсів, що акумулюються до бюджету у вигляді податків і зборів, та обсягами отриманих ними суспільних благ; протиріччя між обсягами і засадами формування Державного бюджету України та бюджетів її адміністративно-територіальних одиниць; невідповідність між величиною акумульованих до місцевих бюджетів грошових коштів та обсягом регламентованих повноважень органів місцевого самоврядування.

Успішність гарантування бюджетної безпеки на практиці значною мірою визначається наявністю системи її забезпечення, яка включає елементи науково-теоретичного, правового, ресурсного, інформаційно-аналітичного, технічного й організаційного характеру і в сукупності із відповідними пріоритетами, способами, засобами та методами складають механізм забезпечення бюджетної безпеки.

Узагальнюючи, можна зробити висновки, по-перше, що бюджетну безпеку правомірно розглядати як домінуючу складову фінансової безпеки держави, невід'ємним і виключним атрибутом якої є бюджет; по-друге, що надмірна концентрація на загрозах не сприяє виявленню справжньої сутності бюджетної безпеки, їх слід вважати результуючим вираженням ланцюга взаємозв'язків потреб, інтересів і суперечностей, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету.

В Україні бюджетні пріоритети зосереджуються у правових актах різних гілок влади, не формують стратегічних орієнтирів бюджетної політики. Для підвищення рівня бюджетної безпеки важливим є узгодження цілей бюджетної політики із стратегічними завданнями соціально-економічного розвитку держави. Модернізацію системи бюджетного планування і прогнозування рекомендовано здійснювати через виключне підпорядкування прогнозно-планової роботи пріоритетам бюджетної політики, досягнення ієрархічності, узгодженості і пов'язаності тактичних планово-програмних документів у державі.

Література:

1. Колісник О.Я. Бюджетна безпека у забезпеченні стратегії соціально-економічного розвитку держави: автореф. дис. канд.екон.наук: 08.00.08 / О.Я. Колісник; Терноп. нац. екон. ун-т. - Т., 2009. - 20 с.

2. Нестеренко А.С. Роль бюджету як фінансової бази діяльності держави у фінансовій системі // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (16-17 травня 2013 р.) Т.2 / Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2013. – с. 73-75.

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ковальов Є. В., Леонова О. О.

Зміцнення фінансів сучасної держави має високу актуальність. За період з 2000 р. по 2014 р. за даними офіційної статистичної інформації нами проведені дослідження фінансової безпеки України за напрямками: бюджетної, грошово-кредитної, валютної, боргової безпеки.

Рівень бюджетної безпеки України оцінювався за двома показниками: 1) відношення дефіциту (профіциту) Державного бюджету до ВВП, %; порогове значення відношення дефіциту Державного бюджету до ВВП - не більше 3 %; 2) відношення дефіциту (профіциту) торгового балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %; порогове значення дефіциту торгового балансу - не більше 5 % загального обсягу зовнішньої торгівлі.

Результати дослідження рівню бюджетної безпеки свідчать про те, що:

- до 2006 р. рівень бюджетної безпеки України в цілому знаходився на нормальному рівні - ні один з показників не перевищував порогове значення., у 2000 р. і 2002 р. навіть існував профіцит Державного бюджету, з 2000 р. по 2004 р. - профіцит торгового балансу;

- з 2006 р. по 2013 р. дефіцит торгового балансу України перевищував порогове значення (5 %). В 2008 р. дефіцит торгового балансу (12,18%) перевищував порогове значення (5%) більш ніж у 2,4 рази. В 2011 - 2013 р.р. перевищення декілька зменшилось, але оставалось досить високим - приблизно в 1,9 - 2,07 рази. В 2014 р. дефіцит торгового балансу (0,43%) повернувся до зони нормального рівню;

- дефіцит Державного бюджету перевищував порогове значення (3%) на протязі 2009 р. (3,89%), 2010 р. (5,94%). У 2011 р. дефіцит повернувся до зони нормального рівню (1,79% < 3%), але з 2012 р. (3,79%) по 2014 р. (5,05%) суттєво перевищував порогове значення.

Таким чином, в зв'язку з тим, що до 2014 р. більшість значень індикаторів цього напрямку: дефіциту Державного бюджету і дефіциту торгового балансу стійко перевищували порогові значення, рівень бюджетної безпеки України у цей період оцінюємо як передкризовий. У 2014 р. рівень бюджетної безпеки підвищився до критичного (порогове значення перевищував один індикатор - показник дефіциту Державного бюджету).

Рівень грошово-кредитної безпеки України оцінювався за трьома показниками: 1) обсяг готівки в обігу, %; порогове значення - не більше 4%; 2) рівень інфляції, %; порогове значення - не більше 107%; 3) обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП; порогове значення - не менше 30%.

Результати розрахунків рівню грошово-кредитної безпеки України свідчать про те, що:

- обсяг готівки на протязі всього періоду дослідження (2000 - 2014 рр.) перевищував порогове значення (4% ВВП). Особливо значні перевищення - у 4 - 5 разів були у 2008 р. (16,32%), 2009 р. (17,19%), 2010 р. (16,90%), 2013 р. (16,61%), 2014 р. (22,76%);

- рівень інфляції у 2000 р., з 2003 р. по 2010 р. і в 2014 р. перевищував порогове значення (107%). Особливо значні перевищення спостерігалися у 2000 р. (125,8%), 2008 р. (122,3%), 2014 р. (124,9%);

- обсяг кредитування банками реального сектору економіки з 2005 р. знаходився у зоні нормального рівню.

Таким чином, в зв'язку з тим, що більшість значень індикаторів цього напрямку: обсягу готівки в обігу, рівню інфляції на протязі періоду дослідження стійко порушують порогові значення, рівень грошово-кредитної безпеки України оцінюємо як передкризовий.

Рівень валютної безпеки України оцінювався за двома показниками: 1) індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США, %; порогове значення - не більше 106%; 2) відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів, %; порогове значення - не більше 25%.

Результати розрахунків рівню валютної безпеки України свідчать про те, що:

- індекс зміни офіційного курсу гривні до долара США до 2014 р. в цілому знаходився на нормальному рівні (не більше 106%). Однак, в 2014 р. (225,08%) перевищення порогового значення досягло 2,12 рази;

- відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загального обсягу депозитів на протязі всього періоду з 2000 р. по 2014 р. стабільно і суттєво - в 1,5 - 2 рази перевищує порогове значення (25%).

Таким чином, в зв'язку з тим, що до 2014 р. значення одного індикатора - відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів стійко перевищували порогове значення, рівень валютної безпеки у цей період оцінюємо як критичний. У 2014 р. рівень валютної безпеки України знизився до кризового (всі індикатори перевищили порогові значення).

Рівень боргової безпеки України оцінювався за одним індикатором відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %; порогове значення - не більше 55%.

Результати розрахунків рівню боргової безпеки України свідчать про те, що до 2014 р. відношення загального обсягу державного боргу до ВВП не перевищувало порогове значення і знаходилося у зоні нормального рівню. В 2014 р. порогове значення суттєво, у 1,3 рази перевищено.

Таким чином, в зв'язку з тим, що індикаторний показник з 2014 р. суттєво порушує порогове значення, рівень боргової безпеки України оцінюємо як кризовий.

За результатами проведеного дослідження фінансової безпеки України за напрямками бюджетної, грошово-кредитної, валютної, боргової безпеки за період 2000 - 2014 р.р. сформульовані наступні висновки:

1. Стан фінансової безпеки держави у цей період приймає чотири рівні:

- нормальний (індикатори у межах порогових значень);
- критичний (хоча б один з індикаторів перевищує порогове значення);
- передкризовий (перевищуються порогові значення більшості індикаторів);
- кризовий (перевищуються порогові значення всіх індикаторів).

Проведене дослідження свідчить про те, що на протязі всього періоду дослідження фінансова безпека України знаходилась на недостатньому рівні. У період 2000 - 2013 р.р. рівень переважно передкризовий, у 2014 р. - кризовий.

2. Результати дослідження свідчать про те, що в Україні практично відсутній реально діючий механізм моніторингу і виправлення негативних проявів фінансової безпеки держави. Розробити і використовувати такий механізм - життєво необхідно для України.

3. Негативний стан фінансової безпеки України на протязі тривалого періоду - це свідчення неякісного виконання своїх функцій державними службовцями фінансового сектору управління. На часі актуальна для всіх органів управління дія сучасної ефективної системи підбору, призначення, мотивації і посадових переміщень державних службовців.

УДК 336

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Ковальчук В. А.

Однією з головних проблем глобалізації фінансових ринків є розвиток процесів легалізації («відмивання») доходів, отриманих злочинним шляхом. Організовані злочинні угруповання, використовуючи слабкість національних механізмів регулювання фінансової системи, здійснюють операції з переведення та переміщення активів через національні кордони з метою приховування джерел походження коштів, їх власників та механізмів контролю над ними. В таких умовах суттєву шкоду фінансовим установам можуть нанести дії їх клієнтів з сумнівними активами, оскільки вони є джерелом репутаційного та юридичного ризиків [4].

Тому високої актуальності набуває удосконалення методичного і практичного забезпечення процесу протидії легалізації злочинних доходів з використанням фінансових установ. Вирішення даної наукової задачі вимагає розвитку та впровадження сучасних інформаційних систем і технологій в процес здійснення фінансового моніторингу.

Враховуючи значну кількість фінансових операцій, що проходять через фінансові установи, актуалізується проблема автоматизації процесів фінансового моніторингу. Тому низка дослідників [1, 2, 3, 3] зазначає, що важливим є за-безпечення працівника, який проводить фінансовий моніторинг, можливістю оперативного контролювати операції, що проводяться філіями (відділеннями).

Надзвичайно важливим для забезпечення оперативності при виявленні операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та дієвості системи боротьби з легалізацією злочинних доходів у цілому є побудова сучасних механізмів обміну інформацією між суб'єктами первинного фінансового моніторингу та Держфінмоніторингом України.

Значною проблемою залишається недостатня оперативність надходження інформації про фінансові операції від суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які не є банками. Головною причиною цього є відсутність механізмів подання інформації в електронному вигляді.

Запровадження системи подання інформації в електронному вигляді Держфінмоніторингу України суб'єктами первинного фінансового моніторингу, які не є банками, вже на даному етапі має стати стимулом для підвищення загального рівня автоматизації процесів внутрішнього фінансового моніторингу.

Інтенсивність фінансового моніторингу як процесу відслідковування джерел походження доходів визначають порогові суми й ознаки проведення обов'язкового й внутрішнього фінансового моніторингу для окремих груп фінансових установ.

За існуючих ознак сумнівності фінансових операцій, які законодавчо визначені для організації внутрішнього фінансового моніторингу, очевидним є складність їх обґрунтування й обрання, оскільки в умовах ринкової економіки фактично неможливим є доведення заплутаного або незвичного характеру фінансової операції чи сукупності пов'язаних між собою фінансових операцій, що не мають очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети, а також невідповідності фінансової операції характеру та змісту діяльності клієнта, без проведення фактичної перевірки наведених даних.

Розвиток інформаційних технологій системи державного фінансового моніторингу потребує вирішення низки проблем, а саме:

- створення правової основи для функціонування системи моніторингу, захисту інтересів громадян та суб'єктів підприємницької діяльності, підвищення відповідальності за порушення їх прав;

- створення ефективних систем електронного обміну інформацією між банками, митними та податковими службами, іншими правоохоронними органами державної системи реєстрації транспортних засобів, будівель і споруд, баз даних комунальних платежів і т.д.

- вдосконалення систем захисту електронної інформації. Необхідно відзначити, що в системі державного фінансового моніторингу всі незаконні електронні операції досить легко скануються, контролюються і відслідковуються, що можна вважати додатковою гарантією безпеки.

Отже, впровадження інформаційних технологій сприятиме розвитку та ефективній організації фінансового моніторингу для успішного ведення сучасних управлінських процесів на базі необхідної актуальної інформація, яка надається в зручному для моніторингу та аналізу вигляді і, при цьому, в реальному масштабі часу. Доступність такої інформації дозволяє як оцінювати поточний стан справ, так і робити прогнози на майбутнє, отже, приймати більш зважені і обгрунтовані рішення.

Література:

1. Кріп Г. М. Аудиторський контроль у системі заходів протидії і легалізації економіки // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.– 2009.– №2. – С. 1–9.
2. Куришко О. О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О.О. Куришко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1 (127). – С. 267–275.
3. Литвиненко А. Н., Ковалева Е. Ю. Легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем: учебное пособие в схемах. – СПб.: Знание, ИВЭСЭП, 2004. – 62 с.
4. Максимчук Р. Ф. Проблеми легалізації доходів в сучасних умовах / Р. Ф. Максимчук // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2 (10). – С. 49-55.
5. Москаленко Н.В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.– 2009.– №1. – С. 1–7.

УДК 005.336.4

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Кожушко О. В., Понікаров В. Д.

Сьогоднішній світ характеризується процесами глобалізації та формуванням нових геополітичних структур, що зумовлює посилення загроз політичного, військового, інформаційного та, звичайно, економічного характеру для молодих незалежних країн. Тому в процесі європейської інтеграції самозбереження та прогресивний розвиток України як суверенної держави багато в чому залежить від здійснення цілеспрямованої політики

забезпечення її економічної безпеки.

Одним із найважливіших елементів економічної безпеки країни є фінансова безпека, так як характерною рисою сучасного розвитку нашої держави є стрімке зростання фінансового сектору економіки та його впливу на різні сторони суспільного життя. В той же час інтелектуалізація виробничих процесів, ускладнення систем управління підприємством призводить до збільшення несанкціонованих та злочинних дій щодо порушення авторського права, привласнення окремих видів нематеріальних активів, тощо. Враховуючи те, що по оцінкам експертів в Україні обсяг інтелектуальних активів (інтелектуального капіталу) складає приблизно 200 – 250 млрд. долл. [2], сьогодні інтелектуальний капітал стає актуальною основою забезпечення фінансової безпеки як окремого підприємства зокрема, так і держави в цілому.

Окремі питання забезпечення фінансової безпеки тієї чи іншої підсистеми визначені в роботах О. Ареф'євої, О. Бандурки, О. Барановського, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Єрмошенка, М. Кизима, М. Куркіна, В. Мунтіяна, Г. Пастернака-Тарушенка, В. Пономаренка, В. Симоненка та ін.

Однак в роботах цих авторів не достатньо уваги приділяється захисту інтелектуального капіталу підприємства як інструменту забезпечення його фінансової безпеки.

Метою дослідження визначення поняття захисту інтелектуального капіталу підприємства та його основних напрямів при забезпеченні фінансової безпеки підприємства.

В результаті проведеного дослідження теоретичних основ захисту інтелектуального капіталу підприємства встановлено, що даному питанню сучасні теоретики та практики не приділяють достатньо уваги. Так, поняття «захист інтелектуального капіталу» зустрічається в роботі Брукінг Е. «Інтелектуальний капітал: ключ до успіху у новому тисячоріччі». При цьому Брукінг Е. наводить таке визначення цього поняття: «Захист інтелектуального капіталу розуміє під собою захист інтелектуальних, ринкових, людських та інфраструктурних активів. Інтелектуальний капітал кожного типу потребує специфічного варіанту захисту...» [3, с. 203]. На думку автора, таке визначення не тільки не розкриває сутності самого терміну «захист», але й порушує одне з правил логіки відносно побудови визначення, а саме – «не можна визначати ім'я само через себе чи визначати його через таке ж інше ім'я, яке, в свою чергу, визначається через нього» [4, с. 52]. Тому пропонується під захистом інтелектуального капіталу підприємства розуміти комплекс систематичних цілеспрямованих заходів, що здійснюються власником (або уповноваженою особою), для запобігання та знешкодження впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, що формують загрози інтелектуальному капіталу підприємства.

Необхідно звернути увагу, що в Україні робляться спроби захисту тільки однієї зі складових інтелектуального капіталу, а саме - інтелектуаль-

ної власності. Так, в системі українського законодавства основні норми інтелектуальної власності визначено Конституцією, розробленими на її підставі законами та іншими нормативно-правовими актами.

Так, стаття 54 Конституції України передбачає, що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. А відповідно до статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [6]. Крім того, в Україні діють й законодавчо-нормативні акти, що захищають окремі об'єкти інтелектуальної власності. Більш того, Україна приєдналася до багатьох Міжнародних договорів, що регулюють відносини в цій сфері. Також сьогодні провадиться захист інтелектуальної власності за допомогою судових експертиз, а саме економічної та експертизи прав інтелектуальної власності.

Що стосується інших складових інтелектуального капіталу, то поки що їх юридичне та соціально-економічне забезпечення як на теоретичному, так і на практичному рівні відсутнє. Проте, в умовах глобалізації економіки, пов'язаної з конкуренцією у світовому масштабі, зростанням темпів революційних змін у технологічному середовищі в сторону інформаційних технологій, захист інтелектуального капіталу підприємства стає об'єктивною необхідністю як для кожного окремого суб'єкта господарювання, так і для національної економіки.

На думку автора, захист інтелектуального капіталу підприємства, перш за все повинен базуватися на забезпеченні економічної безпеки. Це чимала область відносин – не тільки економічних, але й, правових та організаційно-технічних. До того ж в сучасній літературі в типовій структурі функціональних складових економічної безпеки виокремлюється інтелектуальна [7, с. 58] чи науково-технологічна складові [5, с.20]. Тому захист інтелектуального капіталу підприємства повинен включати в себе три блоки: правове забезпечення; соціально - економічне забезпечення; організаційно-технічне забезпечення або інших компонентів інтелектуального капіталу підприємства.

Слід зауважити, що зазначені блоки захисту інтелектуального капіталу підприємства відповідають за кожну складову інтелектуального капіталу. Так, правове забезпечення реалізується на макрорівні та має завданням не тільки охорону законних прав підприємства та його працівників, але й дозволяє провести захист інноваційного та технологічного капіталів.

Організаційно-технічне та соціально-економічне забезпечення повинні провадитися на мікрорівні. При цьому організаційно-технічне забезпечення дозволить захистити процесний та клієнтський капітали й разом з цим зможе спростити працю персоналу підприємства.

Соціально-економічне забезпечення хоча й переважно спрямоване

на захист людського капіталу у вигляді інтелектуального капіталу людини та капіталу знань, однак передбачає відробіток структур, процедур та режимів, які обмежують або виключають можливість завдання економічних втрат підприємству в цілому.

Виокремлення таких складових захисту інтелектуального капіталу дозволить забезпечити перевірку охоронних документів і реєстрацію нових об'єктів інтелектуального капіталу, провадити захист інтелектуального капіталу на підприємстві (локалізація каналів просочування інформації), здійснювати

моніторинг несанкціонованого використання тих або інших компонентів інтелектуального капіталу підприємства.

Варто зазначити, що найбільш загальними задачами захисту інтелектуального капіталу підприємства є: забезпечення діяльності підприємства та всіх його підрозділів на належному рівні; гарантування безпеки інформації, її засобів, попередження витоку комерційної інформації;

створення умов і можливостей для ефективного використання таємної та конфіденційної інформації підприємств; документування процесу захисту інтелектуального капіталу, інформації та особливо відомостей, що складають комерційну таємницю.

Для збереження інтелектуального капіталу на підприємствах можуть бути застосовані захисні методи. Вони на кожному конкретному підприємстві можуть бути різними за масштабам та формою. Кількісний та якісний склад способів і прийомів захисту інтелектуального капіталу залежить від виробничих, фінансових та інших можливостей підприємства та від вартості інтелектуального капіталу на кожному конкретному підприємстві.

При цьому належний рівень фінансової безпеки підприємства великою мірою залежить від складу кадрів, їх інтелектуального потенціалу і професіоналізму. Тому захист інтелектуального капіталу повинен охоплювати два взаємозв'язаних і в той же час самостійних напрями діяльності того або іншого суб'єкта господарювання: перше - орієнтований на роботу з персоналом підприємства, на підвищення ефективності діяльності усіх категорій персоналу;

другий - націлений на збереження і розвиток інших складових інтелектуального капіталу, а також на використання накопичених знань і професійного досвіду працівників підприємства.

Таким чином, у теоретичних і прикладних дослідженнях сучасної економічної науки все частіше піднімається проблема забезпечення захисту інтелектуального капіталу підприємства. Це викликано та ускладнюється комплексом внутрішніх взаємозв'язків та інформаційних потоків, що вимагає оперативного реагування на зовнішні та внутрішні фактори впливу. Тому захист інтелектуального капіталу підприємства варто здійснювати виходячи із уявлення його як динамічної системи, що постійно зміню-

ється за характеристиками ресурсів та прагне розширити зони господарювання шляхом освоєння ресурсних джерел у нових зонах інтересів.

Література:

2. Бараш Л. Форум инноваций, или «Я планов наших люблю громадье» // Компьютерное обозрение. – 2009, №14. – Ст.12.
3. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал: ключ к успеху в новом тысячелетии / Пер. с англ, под ред. Л. Н. Ковачин Питер, 2001. - 288 с.
4. Ивин А.А. Логика: учебник для гуманитарных факультетов. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2002. – 304 с.
5. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества - М.: "Academia" - "Наука", 1998.- 640 с.
6. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 380 – 418.
7. Эдвинссон Л. Корпоративная долгота. Навигация в экономике, основанной на знаниях. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 248 с.

УДК 347.19 (477)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Колеснікова Н. М.

В сучасних умовах господарювання корпоративний сектор економіки України характеризується недостатнім рівнем розвитку і є дуже вразливим щодо загроз з боку зовнішнього середовища, особливо в умовах фінансової кризи в Україні. Одним із способів пристосування до кризових явищ та їх подолання є належна система ефективного корпоративного управління. Розвиток корпоративної форми управління впливає на зміну системи економічних і соціальних стосунків на усіх рівнях розвитку економіки, що сприяє вдосконаленню принципів і організаційно-методичних аспектів, розробці сучасної моделі стосунків власності і управління на підприємствах.

Корпорації є одним із найпотужніших і ефективних інструментів управління сучасними бізнес-проектами. Якість корпоративного управління – це запорука не тільки інвестиційної привабливості компанії, забезпечення належного рівня фінансової безпеки, але й гарантія ефективності функціонування підприємства в умовах зростаючої конкурентної боротьби.

Отже, проблема поліпшення корпоративного управління викликає підвищений інтерес не тільки з боку вітчизняного бізнесу, законодавчої і виконавчої влади, але й вітчизняної економічної науки.

Належне корпоративне управління не обмежується виключно відносинами між інвесторами та менеджерами, а передбачає також врахування інтересів власників і активне співробітництво із особами, які зацікавлені в діяльності товариства (працівниками, споживачами, кредиторами, державою тощо).

Доцільно виділити, що корпоративне управління - це зведення правил і принципів, які забезпечують таке управління та контроль над компанією і в найбільшій мірі враховують інтереси акціонерів та інших зацікавлених осіб.

Система корпоративного управління – це сукупність взаємодіючих елементів внутрішнього механізму діяльності корпоративних підприємств і зовнішнього середовища, в рамках яких функціонує корпорація (акціонерне товариство) і які націлені на забезпечення сталого розвитку та формування ефективної функціональної та організаційної структури управління і одержання прибутку.

Зовнішнє середовище – це оточення системи корпоративного управління, що впливає на діяльність організації, але не підлягає її контролю. Насамперед корпоративне управління здійснюється на рівні державних органів, які створюють норми і правила корпоративного контролю, відповідальність суб'єктів корпоративного бізнесу. Другим важливим елементом зовнішнього середовища є механізм ринкового контролю. В системі корпоративного управління значну роль відіграють ринки продукції, а також фінансові ринки. Ринки продукції є чіткими індикаторами результативності корпоративної тактики і стратегії. Існування фінансових ринків впливає на економічну поведінку власників корпоративних прав, що призводить до ліквідації неефективно діючих структур. Третім важливим елементом зовнішнього середовища є громадські організації, засоби масової інформації, які впливають на корпоративну стратегію й тактику, здійснюють певний нагляд за розвитком корпоративного сектору, впливають на прийняття рішень.

Внутрішні елементи системи корпоративного управління поділяються на організаційну та функціональні системи управління. Організаційна система управління залежить від наявності ефективних норм та процедур взаємовідносин власників та їх впливу на менеджмент підприємства. Такі норми і процедури як проведення загальних зборів та прийняття ними рішень є необхідними і надзвичайно важливими елементами корпоративного управління. Функціональні системи управління виконують наступні функції: управління власністю і капіталом; виробничо-збутову; фінансово-економічну; управління інноваційним розвитком та інші.

Ефективна система корпоративного управління сучасної конкурентоспроможної компанії базується на ряді елементів, серед яких є: корпоративна культура; чітка стратегія розвитку; делегування повноважень і розподілення прав; система внутрішнього контролю та безпеки, а також

служби управління ризиками; сукупність стимулів, що створюють умови для належної роботи співробітників.

Виходячи з результатів дослідження, головними напрямками розвитку системи корпоративного управління в Україні слід розглядати: удосконалення системи захисту прав та законних інтересів акціонерів та забезпечення їх рівноправності; удосконалення системи розкриття інформації та забезпечення прозорості діяльності товариств; розмежування повноважень між органами управління товариства; урахування законних інтересів зацікавлених осіб; формування та розвиток культури корпоративного управління.

Таким чином, з метою стимулювання розвитку ефективної системи корпоративного управління в Україні пропонується забезпечити: закріплення ідеї корпоративного управління в довгострокових державних програмах соціально-економічного розвитку; обов'язкове запровадження загальноприйнятих та національних принципів корпоративного управління у практичну діяльність акціонерних товариств; формування позитивного ставлення до корпоративного сектору, а також системи мікро- та макроекономічних умов і економічних заходів у сфері законодавчого середовища функціонування акціонерних товариств України.

УДК 336.77.067.21

УПРАВЛІННЯ ПОСЛУГОЮ ФАКТОРИНГУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Колодізева С. О.

У сучасних умовах господарювання підприємств однією із загроз їх економічній безпеці є виникнення значних обсягів дебіторської заборгованості, що пов'язано із проблемами касових розривів, збільшенням ризику підприємства щодо власних несвоєчасних розрахунків із постачальниками, що негативно впливає на економічний стан, призводить до зростання збитків від втрачених можливостей та нестачі власного обігового капіталу. Така ситуація негативно впливає на економічну безпеку суб'єктів господарювання загалом [11] та змушує підприємства звертатися до банківських установ з метою рефінансування їх дебіторської заборгованості.

Сучасними формами рефінансування дебіторської заборгованості є такі послуги як факторинг, фортфейтинг та облік векселів, виданих покупцями продукції [3]. Однак, в останній час все більшої популярності серед споживачів фінансових послуг набуває послуга факторингу [2], викорис-

тання якої надає суб'єктам господарювання такі вагомні переваги, як прискорення оборотності обігового капіталу, збільшення кількості покупців продукції, забезпечення конкурентоспроможності, можливість залучення додаткових позикових коштів, поліпшення ділового іміджу та платоспроможності.

Для банківських установ, які є ключовими гравцями вітчизняного ринку факторингових послуг, факторинг є нетрадиційною банківською послугою, ефективно управління якою передбачає використання банками дієвих підходів щодо оптимізації фінансових потоків, що виникають у процесі факторингового обслуговування, серед яких особливе місце займає логістичний підхід до управління банківськими послугами [2].

Управління послугою факторингу за логістичним підходом пов'язано із реалізацією основних принципів логістики, а саме – правила «7 R»: right product (потрібний товар) – необхідні підприємству обігові кошти; right quality (необхідної якості) – надання якісного факторингового обслуговування; right quantity (у необхідній кількості) – необхідна сума фінансування за договором факторингу; right time (у потрібний час) – фінансування на необхідний термін за договором факторингу; right place (у потрібне місце) – реалізація поставок товару за призначенням підприємству-дебітору в межах укладених договорів про виробництво та поставку; right customer (необхідному споживачу) – суб'єкт господарювання, який потребує поповнення обігових коштів (малі та середні підприємства); right cost (з мінімальними витратами) – забезпечення доступної вартості факторингового обслуговування.

Використання логістичного підходу для управління банківськими послугами, зокрема, нетрадиційної послугою факторингу, є цілком виправданим, оскільки сприяє підвищенню рівня економічної безпеки підприємств та отриманню банками додаткових доходів.

В основу позиціонування послуги факторингу у системі банківських послуг запропоновано покласти такі класифікаційні ознаки, як специфіка банківської діяльності, тип банківської операції та виникнення логістичних ланцюгів у процесі банківського обслуговування.

Послуга факторингу є найбільш перспективною послугою у системі банківських послуг, з точки зору підвищення рівня економічної безпеки підприємств-клієнтів, бо забезпечує переведення дебіторської заборгованості в грошову форму оборотних активів.

Послуга факторингу відповідає вимогам сучасних тенденцій розвитку вітчизняного ринку банківських послуг, що, на думку автора, проявляється у такому.

По-перше, важливим завданням банківських установ є розробка та запровадження у свою діяльність інноваційних технологій та новітніх фінансових інструментів з метою розширення можливостей доступу до отримання кредитних ресурсів, створення сприятливих умов функціонування для підприємств з метою підвищення рівня їх економічної безпеки.

По-друге, в контексті участі вітчизняного ринку фінансових послуг у глобалізаційних та євроінтеграційних процесах актуальності для фінансових установ набуває питання розвитку нетрадиційних кредитних банківських послуг, що відповідають сучасним запитам споживачів таких послуг.

По-третє, в умовах необхідності запровадження та використання логістичного підходу до управління банківськими послугами з метою підвищення ефективності управління фінансовими потоками банку, уваги заслуговують банківські послуги, процес надання яких супроводжується виникненням фінансових потоків та формуванням складних логістичних ланцюгів. Управління такими послугами на підставі логістичного підходу [2] забезпечує досягнення синергетичного ефекту у системі банк-клієнт та надає додаткові переваги для усіх учасників таких логістичних ланцюгів.

Нетрадиційною банківською послугою з фінансування обігового капіталу підприємств, надання якої пов'язано із утворенням складних логістичних ланцюгів, є послуга факторингу.

Таким чином, банківською послугою, що вирішує одну з ключових проблем функціонування вітчизняних підприємств щодо підвищення рівня економічної безпеки за рахунок прискорення переведення дебіторської заборгованості у грошову форму оборотних активів, а також забезпечує розвиток нетрадиційних напрямів банківської діяльності та отримання банками додаткових доходів є послуга факторингу. Управління послугою факторингу повинно здійснюватися на підставі використання логістичного підходу, що забезпечить переваги для усіх учасників факторингової угоди, тобто, банків і клієнтів-підприємств.

Література:

1. Бондаренко П. Факторинг как финансовый рычаг субъектов хозяйствования [Електронний ресурс] / П. Бондаренко. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?..._2014_2_3.pdf.
2. Внукова Н. М. Удосконалення організації факторингу у банку за логістичним підходом / Н. М. Внукова, Н. С. Опешко, С. О. Колодізева // Фінанси України. – 2012. – № 5. – С. 68–77.
3. Ружицький А.В. Використання сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості для підвищення рівня економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / А.В. Ружицький, О.О. Томчишен. – Режим доступу : http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14005/1/63_411-415_Vis_720_Menegment.pdf.

МАКРОПРУДЕНЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАБІЛЬНОСТІ

Корват О. В.

Фінансовий сектор економіки України перебуває під великим тиском економічної кризи та політичної нестабільності. Масові банкрутства фінансових установ посилюють загрози та ускладнюють проблеми функціонування фінансової системи. За таких умов роль держави у забезпеченні фінансової безпеки і стабільності є домінуючою.

Питання ефективного регулювання стійкості фінансових систем почали активно вивчатися з початком глобальної фінансової кризи 2008 р. У квітні 2009 р. Міжнародний валютний фонд наголосив про необхідність застосування заходів політики, спрямованих на усунення напруженості на ринках фінансового сектору, зокрема виявлення та пом'якшення системних ризиків за допомогою більш досконалого системноорієнтованого державного регулювання, приділення більшої уваги макропруденційній складовій фінансової політики [1]. Таким чином важливість макропруденційної політики як комплексу превентивних заходів, спрямованих на мінімізацію ризику системної фінансової кризи, була визнана на глобальному рівні.

Підвищений інтерес до макрофінансової стабільності та механізмів її забезпечення активізував дослідження цієї проблеми фахівцями міжнародних організацій та науковцями, зокрема І. Артем'євою [2], Я. Белінською [3], М. Власенком [4], Я. Костюченко [6], М. Ковальовим [5], В. Міщенко [8], С. Моїсєєвим [9], С. Пасеко [5], Н. Шевченко [10]. Оскільки формування системи макропруденційного регулювання, розробка правил і застосування інструментів макропруденційної політики в Україні перебуває у стадії постановки завдання [3] та ще не отримало практичної реалізації, існує необхідність визначення структури макропруденційного механізму для його подальшого формування.

До складу будь-якого економічного механізму управління прийнято відносити сукупність методів, інструментів та важелів впливу, а структуру складного механізму можна поділяти на сукупність локальних, до яких зокрема входять механізм управління цілями, механізм діагностування, механізм прийняття рішень [7, с. 41-43]. У структурі механізму, на погляд автора, доцільно також виділяти механізми безпосереднього управління на основі вироблених рішень.

Незважаючи, що основна мета макропруденційного регулювання вже узгоджена та полягає у зниженні витрат нестабільності при фінансових кризах [9, с.35], цілі нижчого рівня макропруденційної політики мо-

жуть змінюватися залежно від фази економічного циклу. В стадії стабільності до завдань макропруденційного регулювання відносять підтримку стійкості фінансової системи до агрегованих шоків, обмеження надлишкових ризиків у фінансовій системі, згладжування фінансового циклу та запобігання формуванню «мильних бульбашок» на ринках фінансових активів [9, с.35]. При фазах еволюції кризових явищ [10] завданнями макропруденційної політики можуть бути приведення фінансової системи у стан рівноваги, її оздоровлення або рятування.

Будь-який механізм діагностування та моніторингу потребує, в першу чергу, наявності індикаторів. Слід зазначити, що розробка моделей та аналітичних інструментів макропруденційного моніторингу становить певну проблему через складність прогнозування спільного впливу декількох факторів при складних макрофінансових зв'язках. Саме тому думки фахівців відносно доцільності тих чи інших індикаторів та підходів до діагностики мають розбіжності. Враховуючи результати наукових досліджень та світової практики макропруденційного моніторингу М. Ковальов та С. Пасеко узагальнили класифікацію макропруденційних індикаторів та виділили такі групи [5, с.8]: індикатори економічної безпеки, макроекономічні фактори (державний борг, дефіцит бюджету, приватні заощадження, приватний борг), валютні фактори (трансграничні фінансові потоки, обмінний курс, суверенний борг), темпи (економічного зростання, дефіциту платіжного балансу, відсоткових ставок), макрострестести, зведені індекси та бінарні класифікаційні дерева із граничними індикаторами.

Відомо, що макропруденційна політика базується на мікропруденційному регулюванні та використовує широкий спектр інструментів, до яких відносяться переважно пруденційні нормативи, обмеження та вимоги [2; 4; 5; 6; 10]: до активів, капіталу, резервів, прибутку, кредитів, застави, відносних показників, строків, ліквідності тощо. Всі макропруденційні інструменти можна поділити на ті, що впливають на бухгалтерський баланс фінансових інститутів, на умови проведення фінансових операцій та інструменти, що здатні змінювати структуру фінансового ринку [4, с. 27]. Переважна частина нормативів, обмежень і вимог направлена на зниження ризиків фінансових установ. Інші інструменти повинні знижувати ризики проблемних секторів фінансового ринку та обмежувати трансфер ризиків між секторами.

Прийнято макропруденційні інструменти класифікувати на постійні та динамічні, які змінюються у часі [9, с. 36]. Бажано, щоб постійні інструменти мали контрциклічний ефект. Для системно значимих установ, сегментів і фінансових операцій можуть застосовуватись більш високі нормативні вимоги. Динамічні нормативи призначені згладжувати виникаючі дисбаланси та своєчасно нейтралізувати дестабілізуючі чинники, зокрема наявні «бульбашки», негативні зміни фінансових потоків та зміни у поведінці учасників фінансового ринку.

У практиці побудова правил макропруденційного регулювання відбувається переважно на судженнях експертів [6, с.302]. Тому механізм прийняття рішень з формування системи макропруденційних інструментів має бути послідовним, транспарентним, обережним і гнучким та містити критерії вибору інструментів і методи оцінки їх ефективності.

На основі вироблених рішень в структурі макропруденційного механізму можна виділити локальні механізми регулювання. Зокрема М. Ковальов та С. Пасеко пропонують виокремлювати іпотечний, валютний, резервний суверенний, трансграничний, фондовий, ліквідний, капітальний, роздрібний, мережевий механізми макропруденційного регулювання, яким відповідають певні нормативи та вимоги [5, с.4]. Автор вважає, що враховуючи складність та масштабність завдань макропруденційного регулювання, доцільно також розглядати функціонування локальних механізмів забезпечення фінансової безпеки окремих секторів фінансового ринку.

Запропонована структура макропруденційного механізму, яка складається з механізмів управління цілями, діагностування (моніторингу), прийняття рішень та локальних механізмів безпосереднього регулювання стійкості окремих секторів і сегментів фінансового ринку, а також механізмів регулювання внутрішніх і зовнішніх макрофінансових зв'язків, дозволить більш обґрунтовано формувати макропруденційну політику в Україні та відстежувати її ефективність.

Література:

1. Доклад по вопросам глобальной финансовой стабильности [Электронный ресурс] : аналит. резюме, апрель 2009 г. // Международный Валютный Фонд. – Режим доступа : <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2009/01/index.htm>.
2. Артем'єва І. О. Динаміка посткризової трансформації в системі забезпечення макрофінансової стабільності / І. О. Артем'єва // Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. - Севастополь : Вид-во Севастоп. нац. техн. ун-ту, 2012. – Вип. 130/2012. – Серія : Економіка і фінанси. – С. 14-21.
3. Щодо формування макропруденційного підходу до управління фінансовою системою [Електронний ресурс] : аналітична записка відділу економічної стратегії, листопад 2012 / Я. В. Белінська, Є. О. Медведкіна // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/996/>.
4. Власенко М. Макропруденціальна політика як средство сглаживания проявлений системного финансового риска / М. Власенко // Банкаўскі веснік. – 2013. – № 7. – С. 24-32.
5. Ковалев М. Макропруденціальные механизмы обеспечения финансовой стабильности / М. Ковалев, С. Пасеко // Банкаўскі веснік. – 2013. – № 13. - С. 3-13.
6. Костюченко Я. О. Формування макропруденційної політики на основі використання досвіду банку Англії / Я. О. Костюченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 298-304. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pprbsu_2013_37_34.pdf.

7. Медведєва І. Б. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин : монографія / І. Б. Медведєва, М. Ю. Погосова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – 264 с.
8. Міщенко В. І. Методичні засади запровадження макропруденційного регулювання та нагляду / В.І. Міщенко, А.О. Крилова // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 3. – С. 12-15.
9. Моисеев С. Р. Макропруденциальная политика: цели, инструменты и применение в России / С. Р. Моисеев // Банковское дело. – 2011. – № 3. – С. 34-40, № 5. – С. 12-20.
10. Шевченко Н. В. Удосконалення інструментарію макропруденційного регулювання банківської інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / Н. В. Шевченко // Ефективна економіка. – 2014. – № 7. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3191>.

УДК: 658.5

THEORETICAL ASPECTS OF BUSINESS ENTITY CRISIS MANAGEMENT

Plakhotna Natalie V., Kuzenko Tatiana B.

Crisis management is getting especially topical under conditions of the developing world and economic instability. It is of great benefit to a business entity in many respects – from the prediction of risks threatening the business entity to the prevention of different types of crisis leading to losses or even bankruptcy.

The aim of our article is to consider certain key theoretical terms regarding crisis management, and its phases – preparedness before crisis, response to limit damages during the crisis and feedback after the crisis.

Many national and foreign scientists were studying this issue: Blank I.A., Hansson S.O., Hubbard D., Miller D., Shrivastava P. and others.

First, we need to consider the key terms concerning crisis management.

Risk is the potential of losing something of value [1, p. 215]. Risk can affect a business entity's finances, programs, management, infrastructure, and can impede achieving its goals.

Risk management - is the identification, assessment, and prioritization of risks followed by coordinated and economical application of resources to minimize, monitor, and control the probability or impact of unfortunate events or to maximize the realization of opportunities [2, p. 46].

Crisis is any event that is specific, unexpected, and non-routine and creates high levels of uncertainty and threats to a business entity's high priority goals [3, p. 245].

Thus, crisis management is the process by which an organization deals with a major event that threatens to harm the organization, its stakeholders,

or the general public [4, p. 291].

There are various types of crises can happen to business entity: financial, Natural, Technological, Political and Social. We will focus on financial crises - it is often associated with one or more of the following phenomena: substantial changes in credit volume and asset prices; severe disruptions in financial intermediation and the supply of external financing; large scale balance sheet problems etc. [5, p. 4-5].

Crisis management comprises various phases: preparedness before crisis, response to damages during the crisis and feedback after the crisis.

Before a crisis, preparedness consists in developing knowledge and capacities in order to effectively anticipate, respond and recover from a crisis:

1. Risk assessment constitutes the fundamental first step in preparedness: preparing for crisis requires identifying and analysing major threats, hazards and related vulnerabilities.

2. Early warning systems based on the detection of these threats serve to activate pre-defined emergency or contingency plans.

3. Stockpiling, maintaining equipment and supplies, training and exercising emergency response forces and related co-ordination mechanisms through regular drills all contribute toward preparedness.

4. Appropriate institutional structures, clear mandates supported by comprehensive policies and legislation and the allocation of resources for all these capacities through regular budgets are also instrumental for thorough preparedness to crisis.

Once a crisis actually materialises, the response phase begins:

1. Detection of a crisis may come about through various sources (e.g. monitoring networks and early-warning systems, public authorities, citizens, media, private sector, etc.). It may build up over time or happen suddenly.

2. Monitoring the development of a crisis in order to make sense of its characteristics and ascertain the operational picture requires an appropriate intelligence organization. This permits the selection of appropriate contingency plans and activation of emergency response networks.

3. Response efforts need to be coordinated, monitored and adapted as the crisis develops through the tactical and strategic oversights.

4. Standard operating procedures (SOPs) should govern operations and co-ordination and should include information sharing and communication protocols as well as scaling-up mechanisms.

5. Leadership plays a key role in crisis communication. Communicating with the media and the general public to provide sense of events, to maintain trust in the emergency responders and government, and to transmit specific messages is an essential function of leaders during crisis.

Ultimately, a crisis usually comes to a closure, ending the crisis management phase. Bringing a crisis to closure requires clear messages. After a crisis, feedback mechanisms should review in detail the actions taken to

limit damages. Drawing lessons from past crisis or disastrous events helps to improve preparedness and response processes [6, p. 10-11].

Thus, we considered certain crisis management concepts and its various phases. This information could be used by any of business entity in our country in order to adapt to the changing nature of crisis.

References:

1. Hansson, Sven Ove; Zalta, Edward N. (Spring 2014). "Risk". The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Retrieved 9 May 2014.
2. Hubbard, Douglas (2009). The Failure of Risk Management: Why It's Broken and How to Fix It. John Wiley & Sons.
3. Seeger, M. W.; Sellnow, T. L.; Ulmer, R. R. (1998). "Communication, organization, and crisis". Communication Yearbook 21: 231–275.
4. Shrivastava, P. Mitroff, I.I., Miller, D. and A. Miglani, " Understanding industrial crises".Journal of Management Studies, 1988, 25, 4, 285-304.
5. Financial Crises: Explanations, Types, and Implications. Stijn Claessens and M. Ayhan Kose 2013 International Monetary Fund.
6. OECD Risk Management: Strategic crisis management. Charles Baubion. OECD: 2013.

УДК 336. 717.42

ПРОБЛЕМИ МОНІТОРИНГУ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Латишева І. Л.

Ризик є невід'ємною складовою будь-якої діяльності. В банківській діяльності йдеться не про те, щоб взагалі уникнути ризику, а управляти банківськими ризиками, якомога правильніше та адекватно, оцінювати структуру й міру ризику, здійснюючи ту чи іншу операцію, прагнути знизити ступінь ризику до допустимого рівня. Політика банків в сфері управління ризиками повинна базуватися передусім на чіткому визначенні характеру та видів можливих ризиків макроекономічної і фінансової стабільності при здійсненні кредитних операцій та їх безперервний й всебічний моніторинг.

Методичною основою дослідження проблеми управління банківськими ризиками в цілому та кредитним зокрема постали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, таких, як: Бабічева Ю.А., Мілай А.О., Старков Ю.В., Труш І.Є., Александрова А.Є., Прут М., Примостка Л., Слобода Л.Я., Сидоренко О. та інших. Проте недостатньо розроблені та висвітлені у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених методичні підходи моніторингу кредитних ризиків, що і стало метою роботи.

Згідно до тлумачення авторів [1], управління кредитними ризиками в банку можна визначити як діяльність, яка включає прогнозування та планування рівня кредитних ризиків відповідно до обсягів та видів кредитних операцій, мотивування ефективного організування моніторингу кредитних ризиків, що здійснюється працівниками департаменту кредитних ризиків в процесі кредитної діяльності банку, здійснення аналізу та оцінки факторів виникнення кредитних ризиків та їх впливу на показники діяльності банківської установи, контроль за рівнем кредитних ризиків і в разі необхідності здійснення їх регулювання з метою забезпечення досягнення стратегічних цілей і поточних завдань діяльності банку.

Забезпечення ефективності та надійності здійснення кредитних операцій вимагає від комерційного банку організації постійного моніторингу всіх стадій реалізації кредитного процесу. Моніторинг ризику О. Лаврушин [2, с. 27] пропонує визначати як процес регулярного аналізу показників ризику стосовно його видів і прийняття рішень, спрямованих на мінімізацію ризику при збереженні необхідного рівня прибутковості. Моніторинг кредитного ризику дозволяє оперативно реагувати на виникаючі ризики виконання зобов'язань позичальником по кредитній операції та знижає обсяг проблемних кредитів.

В ході дослідження сучасних підходів банків до моніторингу кредитного ризику було визначено, що моніторинг відбувається на рівні кредитного портфеля та окремого позичальника (або кредиту). Традиційні етапи проведення моніторингу кредитного ризику можна узагальнити наступним чином: моніторинг кредитного ризику на рівні окремого позичальника, моніторинг кредитного ризику на рівні кредитного портфеля, моніторинг показників кредитного ризику.

Проведення моніторингу показників кредитного ризику традиційно відбувається на підставі інтегрального показника, тобто розрахунок загального показника, який являє собою узагальнюючу характеристику кредитного ризику в даний момент часу. Також при моніторингу показників кредитного ризику застосовуються методи згортки показників, що базуються на багатомірному порівнянні: метод системи балів, рейтинговий метод, метод експертних оцінок, розрахунок таксономічного показника, розрахунок середніх значень показників, матричний метод, індексний метод тощо. Проте серед використовуваних методів не враховується, що згортання інформації про кредитні ризики банків потребує врахування різних шкал виміру часових показників. Крім того, показники аналізу рівня ризикованості можуть мати як кількісну так і якісну шкалу вимірювання. Тому для оцінки рівня ризикованості пропонується застосовувати методи теорії нечітких множин. Широке застосування нечітких множин в різних аспектах управління пояснюється певними їх перевагами [3]: використання лінгвістичних моделей, які використовують не математичні формули, а слова, що відображають якість управління («високо», «низько», «гарно»,

«погано», «задовільно» «відмінно», «достатньо», «недостатньо» та інш.); використання правил нечіткого управління, які описуються виразом «якщо ... то»; можливість вирішення завдань, що мають неповні дані.

Крім того, вважається за потрібне доповнити традиційні три етапи моніторингу кредитного ризику четвертим етапом, який полягатиме у виявленні причин негативної зміни ризикованості кредиту й розробці та впровадженні заходів для поліпшення якості кредитного портфеля та мінімізації кредитного ризику.

Впровадження систематизованого моніторингу кредитного ризику в банку сприятиме ранньому виявленню причин виникнення кредитного ризику, визначенню ефективності тієї або іншої кредитної операції, своєчасному застосуванню заходів та формуванню якісного кредитного портфеля завдяки використанню механізму зворотного зв'язку.

Література:

1. Слобода Л. Я. Регулювання в системі управління кредитними ризиками банку / Л. Я.Слобода // Вісник Української академії банківської справи. – 2004. – № 2 (17). – С. 1–6.
2. Банковские риски : учеб. пособ. / под ред. О. И. Лаврушина, Н. И. Валенцевой. – М. : КНОРУС, 2007. – 232 с.
3. Прикладные нечеткие системы: Пер. с япон./ К. Асаи, Д. Ватада, С. Иваи и др.; под редакцией Т. Тэрано, К. Асаи, М. Сугэно. – М.: Мир, 1993. – 368 с.

УДК 336

БІХЕВІОРИСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Лелюк С. В.

Дослідження проблеми фінансової безпеки, що є багатовимірною характеристикою підсистеми економічної безпеки та станом економічної системи, яка дозволяє забезпечувати найбільш ефективно використання її ресурсів, виконання її зобов'язань та задоволення потреб [3], в наукових працях вітчизняних та іноземних економістів пов'язані з розробкою і вибором підходів до вивчення означеного багатогранного явища, що б дозволили управляти ним як самостійним об'єктом, найбільш якісно аналізувати його роль та місце в сучасних теоріях, точно характеризувати основні умови і фактори які породжують загрози фінансовій системі тощо. Різноманітність у дослідженні фінансової безпеки економічних систем фор-

мують різноманітні підходи до її вивчення, найбільш популярними серед яких є системний, процесний, ресурсний, ресурсно-функціональний, програмно-цільовий, стаціонарний та вартісний підходи. Проте дотепер жодної уваги не приділялося біхевіористичному (поведінковому) аспекту, який є одним із напрямів дослідження фінансової науки в розвинутих країнах [4], що й актуалізує питання його реалізації у площині фінансової безпеки економічних систем.

Узагальнений аналіз основних підходів до дослідження фінансової безпеки економічних систем, проведений Загорельською Т.Ю., Колісником О.Я., Пойдою-Носик Н.Н. та ін., показав їх різноспрямованість та вибірковість кінцевих результатів, а також переваги і недоліки їх реалізації. Однак, не зважаючи на існуюче різноманіття напрямів вивчення фінансової безпеки та посилення людського чинника у внутрішньому і зовнішньому середовищі економічної системи [5], науковці оминули вирішення її питань у розрізі поведінкового підходу.

Необхідність переорієнтації менеджменту на поведінкові теорії наголошується Р. Дафтом [2]. Зазначений підхід утворює міждисциплінарний діалог між фінансистами, соціологами та психологами. Зміст теорії біхевіористичних фінансів полягає у дослідженні впливу психологічних чинників на фінансові відносини економічний суб'єктів [5]. Загалом біхевіористичні фінанси базуються на аналізі поведінки [4], є доповненням сучасної теорії фінансів і відносно новим напрямом вітчизняної фінансової науки [5]. Витоки концепції біхевіористичного напрямку фінансової теорії відображені в дослідженнях М. Вебера, Д. Канемана, А. Сміта, Р. Тейлера, Д. Шлейфера та ін.. Серед українських науковців, що висвітлюють проблематику біхевіористичних фінансів, слід відзначити Терещенка О.О., Островську О.А., Зеленську О.О., Цікановську Н.А. тощо. На основі постулатів біхевіористичного підходу можливим стає сприйняття фінансової безпеки у якості образу, що формується в уявленні суб'єктів її забезпечення. Останні ототожнюються із економічними агентами, тобто суб'єктами фінансової безпеки, що самостійно приймають рішення, планують і реалізують практичні заходи в сфері господарської (економічної) діяльності.

Економічними агентами у розрізі біхевіористичного підходу до дослідження фінансової безпеки економічних систем різних рівнів стають суб'єкти її забезпечення. Так у ролі економічних агентів фінансової безпеки економічних систем на макрорівні можуть виступати Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони України Рахункова палата України, Державна фінансова інспекція України тощо, на мезорівні – департаменти обласної державної адміністрації (фінансів, з підвищення конкурентоспроможності регіону, економіки і міжнародних відносин, інноваційного розвитку промисловості), Головне управління Державної казначейської служби України в області, Територіальне управління рахункової палати та ін., на мікрорівні – менеджмент

різних ланок підприємств та організацій.

Доцільність використання біхевіористичного підходу для вивчення фінансової безпеки економічних систем також впливає із визначення сутності поняття «система», що є множиною, яка складається з двох або більше елементів і задовольняє три умови: поведінка кожного елемента впливає на поведінку цілого; поведінка елементів і їх вплив на ціле взаємозалежні; які б підгрупи елементів не утворювались, кожний елемент впливає на поведінку цілого і жоден з них не впливає на неї самостійно [1]. Таким чином, економічна система має володіти поведінкою, яку можна розглядати як її здатність [2] переходити з одного стану фінансової безпеки в інший, а біхевіористичний підхід має формувати підґрунтя для застосування наукових методів до вивчення поведінки суб'єктів її забезпечення, на що й буде спрямована подальша розвідка досліджень.

Література:

1. Акофф Р. Акофф о менеджменте / Р. Акофф; [пер. с англ. под ред. И.А. Ушакова]. – СПб.: Питер, 2002. – 44с.
2. Доронін А.В. Поведінка персоналу виробничої організації. Оцінка, управління, розвиток: Монографія / А.В. Доронін. – Харків : ВД «ІНЖЕК». – 320 с.
3. Журавльова І.В. Морфологічний аналіз фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / Журавльова І.В., Лелюк С.В. // Вісник НТУ «ХПІ». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. – № 49 (1022). – С. 51–60.
4. Терещенко О.О. Контролінг поведінки в концепції біхевіористичних фінансів / О.О. Терещенко // Фінанси України. – 2010. – № 10 – С. 104-116.
5. Островська А.О. Концепція біхевіористичних фінансів у подоланні кризи реального сектору економіки України / О.А. Островська // Науковий вісник НГУ. – 2013. – №5. – С. 139-144.

УДК 330.1

СУТНІСТЬ, ВИТОКИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Леонова О. О.

Тіньова економіка є складним багатограним явищем соціально-економічного життя суспільства. Вона характерна для будь-яких соціально-економічних систем. Однак, аж до теперішнього часу, в економічній науці не існує єдиного загальноприйнятого визначення категорії «тіньова економіка». Без єдиного визначення даної категорії неможливо точно визначити масштаби, які вона займає в економіці, та її структуру. А це, в свою чергу, ускладнює розробку заходів щодо боротьби з нею.

Як показує досвід багатьох країн, тіньова економіка існує у всьому

світі. Проте у різних країнах вона проявляється у різних масштабах та формах, а отже, чинить й різний вплив на всі соціально-економічні та політичні процеси, які відбуваються в тій чи іншій державі.

Так, з початку 60-х і до кінця 80-х років тіньовий сектор економіки колишнього СРСР виріс у 30 разів і, навіть по заниженим оцінкам, досягнув більше 20% національного доходу. За розрахунками Світового банку в 1994 р. частка тіньової економіки досягла в Україні 48,1% сукупного обсягу ВВП [1, с.5]. За думкою окремих дослідників, в середині 90-х років вже біля 70% ВВП в Україні у "тіні" [2, с.110].

Обсяг тіньового сектору української економіки становить щонайменше 350 млрд. грн. на рік.

Кумулятивний відтік тіньового капіталу з країни за період з 2000 по 2008 рік становив \$82 млрд. Ця сума майже втричі перевищує витрати зведеного бюджету на охорону здоров'я за цей період, у 2.3 рази – обсяг прямих інвестицій. Ринки деяких нелегальних товарів істотно перевищують бюджет України. Місткість ринку нелегальної торгівлі природними ресурсами становить близько \$20 млрд.

З наукової точки зору у тіньових економічних процесах ще багато не визначено. Вченими досі не створені не тільки якісні методи виявлення тіньових економічних процесів, але й не вироблено єдиного підходу до визначення сутності та місця тіньової економіки держави.

Так, однією з перших праць, пов'язаних з вивченням проблем розповсюдження тіньової економіки, у науковій літературі відзначається стаття американського економіста П. Гутмана "Підпільна економіка", надрукована у 1977 році, де здійснено аналіз тіньових процесів і зроблено висновок, що неврахованою економічною діяльністю більше нехтувати не можна.

Серед фахівців, що займаються розробкою цих проблем, найбільш прийнятним вважається поняття "тіньової економіки", визначене Е. Фейгом, який у тіньову економіку включає всю економічну діяльність, що з будь-яких причин не враховується офіційною статистикою і не потрапляє до валового національного продукту.

Також даному підходу відповідає визначення тіньової економіки В. Танзі, згідно з яким до тіньової економіки відносять виробництво (або дохід), не враховане в офіційній статистиці. Це відноситься до «...доходів не повідомлених, і не виявлених, податковими органами». Таким чином, ухилення від податків вказує на те, що податкові органи виявляють менше доходів, ніж є насправді. Отже «... мається на увазі, що країна багатша, ніж офіційно показує статистика» [3, с.344].

Дослідник Д. Томас погоджується з цим підходом і включає в тіньову економіку «...ті дії, які не враховані при розрахунку національного доходу» [4, с. 387].

Ф. Сміт визначає тіньову економіку як виробництво на ринку товарів

і послуг, законне чи незаконне, яке не виявляється в офіційних оцінках валового внутрішнього продукту [5].

Як нерегульовану установу суспільства, в законному та соціальному навколишньому середовищі, в якій подібні дії регулюються, характеризує тіньову економіку Н. Лойзе [6, с.134]. Для даного підходу, на нашу думку, характерні наступні недоліки:

- ряд дій господарюючих суб'єктів і домогосподарств, що функціонують у тіньовій економіці, не можуть інтерпретуватися як реакція на обмеження з боку держави;

- значно впливає політична система;

- такий підхід сильно схильний до суб'єктивістських суджень.

Серед наукових видань з проблем тінізації економіки погляди на тіньові процеси в Україні найбільш повно відображені в роботах О.В. Турчинова, зокрема "Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження". Цей автор виділяє чотири складові елементи тіньової економіки:

1) не приховувана від державних органів економічна діяльність, але через об'єктивні й суб'єктивні причини не врахована, не контрольована і не оподатковувана державою;

2) легальна економічна діяльність, у процесі якої відбувається повне або часткове ухилення від сплати податків, зборів, штрафів та інших обов'язкових платежів, а також порушення її державної регламентації (тобто суб'єкт тіньової економічної діяльності отримує додатковий дохід шляхом порушення чинного податкового та іншого законодавства, що регламентує економічну діяльність);

3) незаконна, навмисно приховувана від державних органів економічна діяльність;

4) діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом скоєння чи сприяння скоєнню злочинів, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність [7, с. 114].

На наш погляд, Турчинов у цілому приєднується до визначення тіньової економіки, зробленого такими вченими, як Фейг та Гутман.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про відсутність єдиного визначеного наукового підходу до класифікації економічної діяльності. Погляди дослідників на сутність та місце тіньової економіки характеризуються різноманітністю та суперечностями.

Ми вважаємо за доцільне поділити економічну діяльність на офіційну (офіційно зареєстровану економічну діяльність, що здійснюється у встановлених правових рамках держави та підлягає статистичному обліку й оподаткуванню) та неофіційну (економічну діяльність, яка не контролюється офіційними державними органами або здійснюється поза рамками правового поля). А до тіньової економіки будемо відносити господарську діяльність, спрямовану на виготовлення товарів та надання послуг, виробництво яких не заборонено законом, але приховується від статистичного

обліку та оподаткування. Результати тіньової економіки необхідно враховувати до складу валового внутрішнього продукту країни.

Все це, не дає підстав вважати, що класифікатор має завершений вигляд. Робота щодо його вдосконалення має бути продовжена.

Таким чином, запропоноване комплексне визначення категорії «тіньова економіка» дозволяє визначити границі даного феномену. Визначення структури тіньової економіки та класифікація явищ її прояву дозволить більш точно визначити її масштаби, а також розробляти більш ефективну державну детенізаційну політику.

Література:

1. Бородюк В. Оценка масштабов теневой экономики и ее влияние на динамику макроэкономических показателей / В.Бородюк // Економіка України. – 1996. – №11. – С. 4-16.
2. Економічна безпека і тіньова економіка / Г.В.Задорожний та ін. – Х.: ХІБМ, 1999. – 208 с.
3. Tanzi V. Uses and Abuses of Estimates of the Underground Economy / V. Tanzi// The Economic Journal. – 1999. – vol. 109 (June). – P. 338-347.
4. Thomas J. Quantifying the black economy: «measurement without theory» yet again? J. Thomas // The Economic Journal. – 1999. – vol. 109 (June). – P. 381-389.
5. Smith Ph. Assessing the Size of underground economy: the Canadian statistical perspectives / Ph. Smith. – Ottawa, Canada. – 2006. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.statcan.gc.ca/pub/13-604-m/13-604-m1994028-eng.pdf>.
6. Loayza N.V. The economics of the informal sector: a simple model and some empirical evidence from Latin America / N.V. Loayza. – Carnegie – Rochester Conference Series on Public Policy, Elsevier. – 1996. – vol.45 (1), December. – P. 129-162.
7. Турчинов О. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. – К.: АртЕк, 1995. – 300 с.

УДК 368.02

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ

Лобова О. М.

Періодичні банківські та фінансові кризи, що мали місце в Україні спричинили масові банкрутства кредитних організацій і різке погіршення фінансового становища банків, які залишились в кризовій ситуації.

Українські страхові компанії не готові страхувати депозитні ризики вкладників. Сьогодні, відкриваючи депозит в тому чи іншому банку, українці особливу увагу звертають не тільки на репутацію установи, а й на інші можливості захистити свої вклади.

В усьому світі діє система, яка прямо дозволяє громадянам страху-

вати свої фінансові ризики, які пов'язані з депозитами. При цьому такий вид страхових послуг дуже поширений і популярний. Захист, що забезпечується як правило, урядовими агентствами вкладникам від ризику збитків в результаті відмови банку або іншої депозитарної установи. Страхування вкладів є обов'язковим, і виплачуються кошти з пулу фондів, в які кожна депозитна установа регулярно вносить свій вклад. Тим не менш, вона охоплює лише фіксовану максимальну суму власника рахунку.

Вперше система страхового захисту була застосована банками США ще в 1933 році. Тоді ж була створена державна організація - Федеральна корпорація страхування депозитів. Досі вона займається страхуванням всіх видів банківських депозитів за рахунок спеціального фонду страхування депозитів, створеного щорічними внесками комерційних банків. Страховий захист поширюється на \$250000 суми депозиту вкладника. Відповідно, у разі банкрутства банку корпорація повинна покрити зобов'язання банківської установи перед вкладниками у визначеній квоті [3].

В інших державах такий вид страхування теж прижився. По-перше, країни повинні були якось зміцнити довіру вкладників до банків, оскільки саме депозити є одним з наріжних каменів успішної діяльності фінансових установ. По-друге, звичайно ж, виникла необхідність підтримки банків, які перебували на межі фінансового краху. Одним з документів, які покликані були гарантувати безпеку депозитних вкладів, можна назвати Директиву ЄС 94/19 щодо схем гарантування депозитів. Даний документ встановлює мінімальну суму відшкодування депозитних вкладів в еквіваленті EUR20000 [1]. Перелік деяких установ, які займаються страхуванням депозитів наведено в табл. 1.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що приплив коштів населення в банки може бути досягнутий за допомогою створення цілісної, ефективної, що враховує національні особливості системи захисту інтересів вкладників. Функціонуючі більш ніж в 70 країнах світу системи захисту інтересів вкладників, як показує практика, являють собою ефективні інструменти підвищення довіри до банківської системи і фінансової стабільності в цілому.

Світова практика страхування депозитних вкладів доводить потребу такого виду послуг громадянами. Гарантії зі збереження заощаджень в Україні підкріплені в основному на рівні функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [2]. Одночасно розвиток ринку страхових послуг вже сьогодні дає підстави припускати, що в майбутньому можна буде застрахувати свої заощадження, що знаходяться на рахунку в тому чи іншому банку. Виходячи з норм вітчизняного законодавства, страхові компанії цілком можуть освоїти поле послуг зі страхування депозитних вкладів. Принаймні, Закон України «Про страхування» передбачає страхування фінансових ризиків як один із видів добровільного страхування. Саме до числа фінансових ризиків можна віднести і страхування депозитів.

Таблиця 1

Установи, які пропонують депозитне страхування в різних країнах

Країна	Установа	Рік заснування	Межі покриття
США	Федеральна корпорація страхування депозитів	1933	\$ 250 000
Канада	Корпорація страхування депозитів Канади	1967	CA\$100 000
Фінляндія	Фонд гарантування депозитних вкладів	1998	EUR 100 000
Франція	Фонд гарантування депозитних вкладів	1999	EUR 100 000
Німеччина	Приватні банки: Компенсаційний фонд німецьких банків GmbH Державні банки: фонд компенсацій VOB GmbH Брокерські компанії: компенсаційний фонд з цінних паперів торгових компаній (EDW)	2011	EUR 100 000
Великобританія	Фонд компенсацій фінансових послуг	2011	GBP 85 000
Індія	Корпорація зі страхування депозитів та гарантування кредитів	1961	Rs. 100 000
Нігерія	Корпорація зі страхування депозитів Нігерії	1988	Гарантує безпеку в банківській системі

Література:

1. Безвух С.В. Політика захисту вкладів в країнах Євросоюзу та Україні в період фінансової кризи / С.В. Безвух // Вісник Хмельницького національного університету. — 2010. — №1. — Т.1. — С. 151-153.
2. Волошина О.В., Дідур С.В. Механізм функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та напрямки його удосконалення// Економіка і регіон. — 2007. — №4 (15). — С. 39– 44.
3. Волосович С. Сфера страхування депозитів: опыт США и возможности его адаптации в Украине / С. Волосович, В. Тринчук // Финансовые услуги. — № 1. — 2007. — С. 32–33.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІКРО- І МАКРОЕКОНОМІЧНОГО АСПЕКТІВ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Лозовий А. В., Гайворонський О. А.

Рішення та дії останніх місяців керівництва країни дають, на наш погляд, підстави для сумніву у правильності цих рішень, особливо, що стосується податково-бюджетної і грошово-кредитної (у тому числі, валютно-курсової) політики, що може безпосередньо відбитися на фінансовій та економічній безпеці держави та суб'єктів господарювання.

Такі макроекономічні рішення уряду, НБУ, парламенту України повинні, по-перше, узгоджуватися між собою, а, по-друге, пов'язуватися з фінансово-економічною безпекою, її моніторингом, як держави, так і суб'єктів господарювання (домашніх господарств та підприємств).

Перед тим, як проаналізувати саме цей взаємозв'язок на основі системного (структурно-функціонального) методу, треба з'ясувати і уточнити такі поняття як "фінанси", "фінансові відносини", їх місце у відтворенні суспільного продукту, його перетворенні у дохід, подальшому його розподілі і споживанні (або нагромадженні); "безпека", її внутрішні елементи і взаємодія між ними; види безпеки та їх підпорядкованість і, нарешті, з'ясування самого поняття "фінансова безпека", з її поділом на два рівні: макро- і мікроекономічний.

Щодо понять "фінанси" і "фінансові відносини", то найбільш розповсюдженим розумінням цих понять є такі: "У сучасних умовах фінанси визначають як систему економічних відносин між державою, юридичними та фізичними особами, а також між окремими державними і міжнародними економічними інститутами й організаціями щодо акумуляції та використання грошових засобів на основі розподілу й перерозподілу ВВП і ВНД" [1, с.478].

У сучасних умовах фінансові відносини між вказаними суб'єктами все більше опосередковуються кредитними відносинами, що функціонують вже на інших принципах – еквівалентності та оплатності (та ще й з відсотками, вищими ніж рівень інфляції). Наприклад, два із трьох основних джерел фінансування дефіциту бюджету країни – це позики (внутрішні та зовнішні). Саме вони утворюють борги держави (зовнішні та внутрішні), які безпосередньо впливають (при загрозливих масштабах для стабільного економічного розвитку країни) на економічну та фінансову безпеку держави. Або, якщо розглянути у цьому сенсі податки та інші платежі, які сплачують населення та підприємства в різні бюджети і фонди країни, то це, по суті, теж кредитування держави, яке на ці податки та платежі повинна забезпечити такі суспільні блага як військовий і поліцейський за-

хист від зовнішніх і внутрішніх ворогів, суди та прокуратуру, які разом з іншими державними інституціями забезпечують правовий захист і гарантії для безпечного існування населення та усіх інших суб'єктів господарювання, освіту, медицину, культуру тощо, які повинні створити умови для формування здорового, освіченого і культурного розвитку та самореалізації кожної особи. Українська держава може і повинна також фінансувати або кредитувати різні важливі соціальні програми, наприклад, "Раціональне харчування", "Житлове будівництво", будівництво безпечних автомагістралей, інших інфраструктурних проєктів, які б забезпечили продовольчу, житлово-комунальну, автодорожню та інші види безпеки, що пропонується відомими вченими нашої країни вже досить давно, але, на жаль, їх пропозиції ігноруються урядами і попередньої, і сьогодношньої влади [5, с.11-12].

Перед тим, як розглянути різні види безпеки, мабуть треба з'ясувати хоча б основні внутрішні елементи (характеристики) саме цього поняття. На жаль, і в науковій, і навчальній літературі це поняття намагаються визначити через пов'язані з ним, але інші поняття і, до того ж, не з'ясувавши відмінності між різними видами безпеки. Наприклад, у солідній трьохтомовій праці "Економічна енциклопедія" (за ред. С.В.Мочерного, 2000 р.) дається таке визначення економічної (валютно-фінансової) безпеки: "Економічна (валютно-фінансова) безпека – незалежність держави від інших держав та міжнародних фінансово-кредитних організацій щодо забезпечення народного господарства необхідними валютно-фінансовими ресурсами і недопущення надмірного розширення тіньового сектора економіки, впливу національного капіталу, а також значних фінансових диспропорцій, що загрожують нестабільністю валютно-фінансовій сфері, підривом інвестиційного клімату" [2, с.414]. Окрім того, що це дуже розлоге визначення безпеки, яке охоплює одночасно два види безпеки, воно не розкриває внутрішні елементи безпеки взагалі, характеризує останню через різні похідні явища і процеси – незалежність держави, розширення тіньового сектора, вплив капіталу тощо. Спеціально дослідив цю гносеологічну проблему Є.Б.Ніколаєв, який констатував: "Отсутствие единства взглядов на сущность экономической безопасности привело к тому, что в ряде работ собрано по несколько (порой до десятков!) разных существующих в литературе определений этого понятия... Но эти определения не столько уточняют категориальный аппарат, сколько "размывают" его, добавляя новые, более "длинные", дефиниции к имеющимся, более "коротким" [6, с.35]. Серед основних характеристик, що включають у поняття "економічна безпека", фігурують такі, як "розвиток", "цілі, потреби та інтереси", "сталість", "загрози", "захищеність", "незалежність", "стабільність", "іновації", "конкурентоздатність", "соціальний вимір", "міжнародний вимір" тощо [6, с.36-37].

На наш погляд, в структуру цього поняття ("безпека") треба закладати

такі всезагальні елементи (характеристики), без яких це поняття не буде відображати це явище на будь-якому етапі розвитку людства, а також логіку соціально-економічного розвитку суспільства. По-перше, це потреба у безпеці, яку американський вчений А.Маслоу відносить до однієї з головних первинних (екзистенційних) потреб. Вона є проміжною у його “піраміді потреб” (між фізіологічними та соціальними потребами). Дійсно, якщо виходити із відомої концепції сумісно-поділеної діяльності людини, яку розробила харківська школа політекономів, соціологів, психологів, то саме під час такої первинної діяльності людини спостерігається і потреба у безпеці. Так, полюбивши разом, в колективі, людина, взаємодіючи з іншими членами общини, не дивлячись на небезпеку, рухалась вперед, до своєї мети – спіймати і забити, а потім і з’їсти якусь велику тварину, перед цим розподіливши її між усіма членами цієї спільноти. За для реалізації таких цілей і потреб необхідні були достатні і надійні ресурси – відпрацьовані спільні дії на полюванні. Тобто, другим елементом безпечної і цілеспрямованої діяльності були спеціалізовані і скооперовані (одночасно), колективні дії первісних людей.

На базі цих складових безпеки (потреб і дій, відповідних предметів і знарядь праці) виникає та чи інша форма багатства – продукти праці (з його поділом на необхідний і додатковий продукт). В умовах рабства, оскільки основною (суспільно-необхідною) робочою силою була праця раба (для рабовласника – додатковою працею), то саме остання і була основною формою багатства (власності). У феодальному суспільстві головною формою багатства стала земля і додаткова праця на ній кріпаків-селян на користь землевласників (феодалів). Нарешті, при переході до капіталізму як розвинутому товарно-ринковому господарстві головною формою багатства стала додаткова праця (і продукт) найманих робітників, які створювали для капіталіста (роботодавця) додаткову вартість – гроші, що приносять додаткові гроші [3, с.13-14].

В умовах переходу до інформаційно-інтелектуального суспільства головною формою багатства стає сама людина, її інтелектуальні, фізичні та духовні здібності (в межах існуючих інституцій та цінностей, які поки що гальмують розвиток цих здібностей – одне з головних протиріч переходу до такого суспільства).

Отже, структуру безпеки взагалі складають:

- 1) потреба в безпеці як рушійна сила і мета;
- 2) сумісно-спеціалізовані дії для досягнення цієї мети;
- 3) інші ресурси і механізми, що забезпечують разом реалізацію цієї мети і, однозначно, формують ту чи іншу форму багатства людства як основу подальшого соціально-економічного розвитку.

У складі цих механізмів можуть бути і конкурентні сили вільного ринку, і централізовано-ієрархічні структури управління, і змішані. Для кожного із цих механізмів потрібно створити відповідні умови для їхнього сталого функціонування і забезпечення суспільству необхідних для його

існування і розвитку благ. Тому у різних визначеннях безпеки присутні різні риси, які вказані вище.

Що до поняття “економічна безпека” (під якою, в основному, розуміють економічну безпеку держави), то вона розглядається дуже широко, що вже підкреслювалось вище (приклади визначень можна продовжувати довго) і включає в себе багато складових. Так, в підручнику “Перехідна економіка” (за ред. В.М.Гейця, 2003р.) наводиться 7 видів безпеки: техніко-виробнича, енергетична, інвестиційна, технологічна (наукова), військово-економічна, продовольча та фінансова [3, с.492-497]. Деякі вчені вважають, що треба до цих видів безпеки додати соціальну [6, с.35], інформаційну [4, с.553] та інші.

Однією з провідних (у багатьох аспектах) є фінансова безпека. У підручнику “Перехідна економіка” один з його авторів – С.І.Кіреєв наступним чином визначає фінансову безпеку: “Фінансова безпека – це захищеність фінансових інтересів суб’єктів господарювання на всіх рівнях фінансових відносин, забезпеченість домогосподарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки, держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їхніх потреб і виконання існуючих зобов’язань” [3, с.497].

Серед внутрішніх чинників, що загрожують фінансово-кредитній сфері України, Кіреєвим С.І. також виділяються: недостатнє правове регулювання фінансово-кредитної сфери; відсутність досконалих інституційних механізмів і функціональних структур; звуження загального фінансового потенціалу реального сектору економіки; низький рівень вітчизняного фінансового менеджменту; відсутність дієвої системи забезпечення стабільності банків [3, с.498]. До цих чинників сьогодні можна додати і оподаткування процентів від депозитів фізичних і юридичних осіб (це в сучасних умовах ще більш підштовхнуло відплив депозитів з банківської системи); пенсій, що перевищують розмір 3-х мінімальних зарплат, лібералізацію валютного курсу в умовах фактичної війни тощо.

Література:

1. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2012. – 702с.
2. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.1 (Ред.кол.: ... С.В.Мочерний (відп.ред.) та ін.). – К.: Вид.центр “Академія”, 2000. – 864с.
3. Перехідна економіка: Підручник / За ред. В.М.Гейця. – К.: Вища шк., 2003. – 591с.
4. Мочерний С.В., Довбенко М.В. Економічна теорія: Підручник. – К.: Вид.центр “Академія”, 2004. – 856с.
5. Гриценко А.А. Системна криза як наслідок базової деструкції економіки України та шляхи її подолання // Вісник НБУ. – 2014. – №5. – С.8-12.
6. Николаев Е.Б. Интерпретация интересов и угроз в концепции экономической безопасности // Экономическая теория. – 2011. – №2. – С.34-46.

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Марамзіна Н. В.

Важливою складовою процесу первинного фінансового моніторингу є виявлення фінансових операцій, визначених ст.15 та ст.16 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], а також фінансових операцій за участю осіб, що значаться в «Переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції» (далі - Список терористів). Форма реєстрації вищевказаних операцій та порядок надання повідомлень по них визначені Кабінетом Міністрів України [2] та Міністерством фінансів України [3,4].

Для забезпечення максимально ефективного аналізу даних фінансових операцій, що надходять від суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), як від небанківського сектора, так і від банків, необхідно довести систему взаємодії СПФМ небанківського сектора з Державною службою фінансового моніторингу України (далі - Держфінмоніторинг) до аналогічного рівня автоматизації і налагодженої взаємодії з фінансового моніторингу між банками та Національним Банком України (НБУ).

Безпосередня взаємодія СПФМ та Держфінмоніторингу може відбуватися як у паперовій формі, так і в електронній [2]. Незалежно від форми взаємодії, отримані від СПФМ повідомлення вносяться в Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації доходів і фінансування тероризму в електронному вигляді [2].

Подання повідомлень в паперовому вигляді має ряд обмежень як за зручністю, так і за кількістю. СПФМ може подавати дані на паперових носіях до 4х повідомлень на календарний рік [2]. Електронний варіант взаємодії дозволяє уникнути цих обмежень, а також підвищує конфіденційність переданих даних і значно оптимізує процес ведення реєстру фінансових операцій та подання повідомлень до Держфінмоніторингу.

Перелік програмних систем, дозволених до взаємодії СПФМ з Держфінмоніторингом в електронному вигляді, наведений на його офіційному сайті в розділі «Інформаційна взаємодія» для небанківських установ» у документі «Роз'яснення щодо електронної взаємодії суб'єкта первинного фінансового моніторингу та Держфінмоніторингу України» [5]. Найбільш зручною і функціональною системою є «Експерт-ФМ».

Перевагами використання системи з ведення реєстру фінансових операцій та подачі даних до Держфінмоніторингу в електронному вигляді є:

- контроль правильності заповнення форм реєстрації даних;
- подача повідомлення та отримання відповіді - протягом одного робочого дня;
- конфіденційність переданих даних;
- засоби створення резервної копії і відновлення бази даних;
- актуальність системи останнім вимогам законодавства;
- додаткові можливості - функція миттєвого пошуку у Списку терористів [6] та функція відстежування змін Списку терористів.

Відмінність програмної системи, що реалізує ведення реєстру фінансових операцій і подачі даних до Держфінмоніторингу від аналогічної системи у банківському секторі полягає в її автономності. Якщо у банках функції фінансового моніторингу інтегровані в систему операційного дня, то для небанківських організацій - це самостійний програмний комплекс. Таке рішення дозволяє автоматизувати взаємодію з Держфінмоніторингом кожному СПФМ, незалежно від специфіки його діяльності.

Ще одним рішенням автоматизації процесу ведення фінансового моніторингу в небанківських установах є функція миттєвого пошуку у Списку терористів. Програмний інструмент системи «Експерт-ФМ» дозволяє максимально скоротити час на аналіз, щоб виявити, чи значиться учасник фінансової операції в актуальному Списку терористів. Цей документ формується згідно порядку, визначеному у Постанові КМУ №745 та на теперешній час має містити дані щодо осіб, причетних до сепаратистських та терористичних актів по всій Україні. Але на жаль, на даний момент, умови створення Списку терористів [7] не дозволяють включити до нього тих, осіб, проти яких міжнародна спільнота вже ввела економічні санкції [8]. Мова йде про перелік осіб, до яких застосовані санкції Радою Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки (в.т.ч. OFAC) [9 і 10].

Перехід СПФМ на електронну форму обміну інформацією з Держфінмоніторингом та застосування додаткових інструментів автоматизації процесу фінансового моніторингу в небанківських установах є тенденцією, яка в сукупності з банківською системою фінансового моніторингу дає можливість максимально ефективно відновлювати картину фінансових взаємозв'язків. Існують фінансові операції, які оминають банки, наприклад, операції за готівковий розрахунок. Саме у подібних випадках інформація від СПФМ небанківського сектора особливо актуальна для занесення її в Єдину державну інформаційну систему у сфері запобігання та протидії легалізації доходів і фінансування тероризму.

Розглядаючи автоматизацію процесу фінансового моніторингу в небанківських установах з позиції реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні [11] можна стверджувати, що подібний крок дозволить оптимізувати використання багатьох видів ресурсів (людських, часових, грошових) як на рівні СПФМ, так і в самій структурі Держфінмоніторингу.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 листопада 2014 р. № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
2. Про деякі питання фінансового моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. №747 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/747-2010-%D0%BF>.
3. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та Інструкції щодо їх заповнення: Наказ Міністерства фінансів України від 26 квітня 2013 р. №496 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0805-13>.
4. Про затвердження Порядку формування та надання облікового ідентифікатора суб'єкта первинного фінансового моніторингу: Наказ Міністерства фінансів України від 28 травня 2013 р. №560 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0984-13>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=233&art_id=16271&lang=uk
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=126&art_id=319&lang=uk
7. Про затвердження Порядку формування переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2010 р. № 745 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/745-2010-%D0%BF>.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=237&art_id=16492&lang=uk
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014D0238&rid=1>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov/ofac/downloads/prgrmlst.txt>
11. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2011 р. №1014-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1014-2011-%D1%80>.

УДК 336.71

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Медведєва І. Б.

Забезпечення стійкого розвитку суб'єктів господарювання в умовах трансформаційної економіки має базуватися на ефективній системі їх фінансової безпеки, що забезпечує розроблення й реалізацію комплексу заходів щодо захисту фінансових інтересів від впливу внутрішніх та зовні-

шніх загроз.

Слід відзначити, що фінансові відносини як об'єкт управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання має достатньо розгалужену сферу, до якої відносяться: організація грошових потоків, формування і використання капіталу, грошових доходів і фондів задля досягнення підприємницькою одиницею стратегічних і тактичних цілей його розвитку. Фінансове управління у контексті відносин системи управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання з іншими суб'єктами національної безпеки у фінансовій сфері країни спрямовано на процеси акумуляції, перерозподілу і використання фінансових ресурсів. Тому, об'єкт управління фінансовою безпекою ні є «константою», а має відповідати змінам як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі функціонування суб'єкта господарювання, тобто бути актуальним.

Актуальність, а відповідно, і конкретизація об'єкта управління фінансовою безпекою визначається сукупністю таких чинників: особливістю діяльності суб'єкта господарювання (тобто, до якої фінансової сфери національної безпеки він відноситься); стан фінансової безпеки суб'єкта господарювання; загрози фінансовим інтересами суб'єкта господарювання; завдання національної безпеки у фінансовій сфері країни.

Кінцевими користувачами результату функціонування системи управління фінансовою безпекою, або суб'єктом управління, є власники господарюючого суб'єкта, фінансові менеджери широкого профілю та функціональний фінансовий менеджер, які уособлюють фінансові інтереси суб'єкта господарювання.

У суб'єктів господарювання банківської сфери, сфер валютного і фондового ринків та небанківського фінансового сектору, які є суб'єктами первинного фінансового моніторингу, окрім означених спеціалізацій, обов'язковим відповідно до законодавства та з огляду на проблематику управління фінансовою безпекою є посада відповідального працівника служби фінансового моніторингу, основним завданням якого є виявлення фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу завжди мають ризик «небезпеку (загрозу) ... бути використаними клієнтами при наданні ними послуг відповідно до характеру їхньої діяльності з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму». У такому випадку об'єктом фінансового моніторингу, а отже й управління фінансовою безпекою, є «дії з активами, пов'язані з відповідними учасниками фінансових операцій, які їх проводять, за умови наявності ризиків використання цих активів з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, а також будь-яка інформація про такі дії чи події, активи та їх учасників» [1].

Виявлення фактів приховування чи маскуванню незаконного похо-

дження доходів, визначення джерел їх походження, місцезнаходження і переміщення, напрямів використання (зокрема для провадження підприємницької, інвестиційної, іншої господарської та благодійної діяльності, здійснення розрахункових і кредитних операцій) є завданнями фінансового моніторингу, вирішення яких є надзвичайно важливим для забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері[2], оскільки ухилення від сплати податків, вплив капіталу за кордон, тінізація економіки є чинниками, що можуть призвести до створення зовнішніх загроз її стану [3]

Отже, реалізація завдань фінансового моніторингу сприяють досягненню основної мети системи управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання, що у контексті основної тематики Всесвітнього економічного форуму у Давосі звучить як «стійкий динамізм» – щоб бути стійким, потрібно володіти здатністю адаптуватися до швидко мінливих умов, бути готовим протистояти раптовим ударам, і в той же час не відступати від досягнення стратегічних цілей.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Закон України від 28.11.2002 № 249-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.

2. Про затвердження плану заходів на 2013 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Проект Постанови Кабінету міністрів України та Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs /2012 /20120926 /2013.pdf.

3. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>

УДК:[351.746.1:330.101](477)

ДОСЯГНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ERP СИСТЕМИ, ЯК КЛЮЧОВЕ ЗАВДАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Мілорадов А. О.

Сучасні умови ведення господарської діяльності змушують підприємства шукати нові та більш дієві інструменти для підтримання високого рівня конкурентоздатності. Зокрема, такими інструментами можуть виступати різного роду інформаційні технології, які автоматизують рутинні активності та дають надширокі можливості для управління бізнес-процесами підприємства. Постачальниками таких інформаційних рішень є

визнані світові корпорації, як от: Microsoft, Oracle, SAP AG та ін. На нашу думку, особливої уваги серед всього спектру інформаційних рішень через їх всеосяжну інтегрованість та широкий спектр технічних можливостей потребують системи класу «ERP».

Серед українських підприємств використання ERP систем тільки набуває популярності. Одночасно, відбувається становлення та напрацювання теоретичного та методичного характеру. Таким чином, аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що загальнотеоретичні та окремі аспекти забезпечення інформаційної безпеки висвітлені такими дослідниками, як: Я.С. Артамонова, Г.А. Атаманов, М.І. Бусленко, М.Ю. Захаров, О.Ю. Колесов, В. К. Конах, Б.А. Кормич, В.В. Зайченко, В.І. Кулажський, Д.С. Берестов та ін.

У англомовній літературі ця тема є актуальною та широко досліджуються такими авторами, як: David Ferraiolo, D. Richard Kuhn, Ramaswamy Chandramouli, Maxim Chuprunov, Wei She, Bhavani Thuraisingham, Schaad, A та ін.. Регулярно виходять публікації у періодичних виданнях та книги видавництва таких всесвітньо відомих організацій та компаній, як: ISACA, SAP AG, Deloitte, PwC та ін.

Слід зазначити, що питання безпеки систем планування ресурсів підприємства певним чином порушуються у літературних працях із загальної інформаційної безпеки інформаційних систем або працях, які висвітлюють суто технічні особливості такого захисту. Так, Кулажський В.І., Берестов Д.С. та Кульчицький О.С. у одній із своїх праць досліджують криптографічний захист інформаційних ресурсів ERP систем. У іншій праці дані автори також досліджують важливі технічні аспекти безпеки систем планування ресурсів підприємства.

Система планування ресурсів підприємства (ERP) – це інструмент управління бізнес-процесами підприємства. У системах даного класу ведеться облік всіх ключових операцій підприємства: виробництво, дистрибуція, планування та ін. Таким чином, за умови повної інтеграції системи, логічним є ототожнення двох категорій: підприємство та система планування ресурсів підприємства. За таких умов, безпека ERP системи стає головним завданням підприємства, адже, незахищеність системи неодмінно приведе до зловживань, порушень та несанкціонованих маніпуляцій, наприклад, із даними фінансової звітності.

Дуже часто імплементація та підтримка ERP систем потребує від підприємства суттєвих перетворень та вливання певних фінансових ресурсів. Тому, незважаючи на зростаючий ринок ERP систем для малих та середніх підприємств, використання систем планування ресурсів підприємства можуть дозволити здебільше великі компанії. В Україні, найбільша кількість таких господарств сконцентрована у галузях електроенергетики, вугільної промисловості, виробництва металопрокату та виробництва і продажу товарів широкого вжитку (FMCG-компанії).

Існуючі напрацювання та архітектура сучасних ERP систем дозволяє виділити такі рівні безпеки:

- рівень бази даних (database)
- рівень логіки (application)
- рівень представлення даних (presentation)

Однією із особливостей таких систем є «модульність», що дозволяють поступову їх імплементацію у діяльність підприємства. Практика показує, що після підключення одного або кількох модулів, підприємство або відмовляється від ERP системи, або повністю інтегрує її. На наш погляд, при повній інтеграції, розгляд тільки технічних аспектів безпеки системи є недоцільним. Через те, що ERP система стає частиною підприємства, вона повинна розглядатись в контексті тих економічних процесів, діяльність яких вона забезпечує. Така перспектива можлива при детальному аналізі діяльності підприємства; дослідженні ступеня налагодженості бізнес-процесів та потоку інформації на підприємстві. Необхідно провести роботу по документуванню існуючої моделі компанії та стандартизації її діяльності.

На жаль, у вітчизняній науці не приділено достатньої уваги економічній сутності безпеки ERP систем. Якщо безпека рівнів бази даних та логіки відносно добре описана та досліджується провідними експертами у цих галузях, то безпека рівня представлення даних залишається об'єктом подальших більш детальних вивчень, зокрема, для української науки. Такі дослідження знаходяться у крос-функціональному полі, адже поєднують у собі як технічні, так і економічні аспекти. Сучасні реалії ведення господарської діяльності підкреслюють нагальність та необхідність таких досліджень для подальшого застосування наукових здобутків на практиці. Таким чином, подальші дослідження економічної безпеки систем планування ресурсів підприємства можливі за багатьма напрямками, зокрема:

- виявлення показників оцінки рівня економічної безпеки ERP систем;
- вивчення впливу рівня безпеки ERP системи на загальний рівень безпеки підприємства залежно від її інтегрованості у бізнес-процеси та ін.

Література:

1. Шевченко В.Л., Кулажський В.І., Кульчицький О.С. Несанкціонований доступ до інформаційних ресурсів ERP-системи. / В.Л. Шевченко, В.І. Кулажський, О.С. Кульчицький // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. [електронний ресурс]. - http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpcvsd_2014_1_2.pdf.

2. Кулажський В.І., Берестов Д.С., Кульчицький О.С. Криптографічний захист інформаційних ресурсів в ERP-системі. / В.І. Кулажський, Д.С. Берестов, О.С. Кульчицький // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. [електронний ресурс]. -

[http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Znpcvsd_2014_3_10.pdf)

[bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Znpcvsd_2014_3_10.pdf.](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Znpcvsd_2014_3_10.pdf)

3. Information Systems Audit and Control Association, ISACA. [Електронний ресурс]. - www.isaca.org

---

УДК 336.71

КОМПЛАЄНС-АНАЛІЗ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Москаленко Н. В.

Для здійснення ефективного впровадження комплаєнс-контролю у сферу фінансового моніторингу необхідно запровадити методика, яка дозволить встановлювати рівень виконання суб'єктами фінансового моніторингу вимог законодавства та нормативних документів у сфері протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом.

Методика впровадження комплаєнс-контролю у сферу фінансового моніторингу охоплює всі напрямки діяльності суб'єкта фінансового моніторингу (банку). Аналіз проводиться на основі документів по розробці та реалізації фінансового моніторингу та фактів, що свідчать про виконання чи невиконання встановлених вимог щодо фінансового моніторингу. Такий аналіз є необхідною умовою для формування об'єктивного висновку за його результатами.

Основними цілями методики є:

- оцінка ефективності фінансового моніторингу комерційного банку щодо виконання законодавства та нормативних актів у сфері протидії легалізації доходів незаконного походження, фінансування тероризму та фінансування зброї масового знищення;

- стандартизація оцінки ефективності фінансового моніторингу щодо виконання законодавства та нормативних актів у даній сфері.

Дана методика комплаєнс - аналізу має здійснюватися поетапно.

Перший етап – визначення переліку напрямків діяльності банку щодо протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, фінансування тероризму та фінансування зброї масового знищення, за якими оцінюється ефективність комплаєнс-контролю у сфері фінансового моніторингу.

Виділяють наступні напрямки діяльності фінансових установ у сфері протидії легалізації доходів незаконного походження, фінансування тероризму та фінансування зброї масового знищення:

- розробка механізму проведення, узгодження та затвердження комплаєнс-контролю у даній сфері;
- призначення спеціальних уповноважених осіб, відповідальних за розробку та реалізацію комплаєнс- контролю у сфері фінансового моніторингу;
- навчання та підвищення кваліфікації персоналу кредитної організації в даній сфері;
- ідентифікація та верифікація клієнтів, встановлення та ідентифікація контрагентів, вигодоотримувачів;
- моніторинг операцій, формування та відправлення повідомлень за ними в уповноважений орган;
- збереження конфіденційності інформації.

Наступний етап – визначення переліку показників по кожному напрямку діяльності, за якими проводиться детальна оцінка виконання вимог щодо протидії легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом.

Третій етап – визначення коефіцієнту значущості кожного показника, враховуючи кількість та величини штрафів, які визначаються відповідно до законодавчої відповідальності.

Четвертий етап – розробка критеріїв оцінки показників щодо виконання вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Виходячи з того, що завданням оцінки є перевірка:

- ступеню відповідності внутрішніх документів фінансової установи (банку) положенням законодавства та нормативних актів у сфері фінансового моніторингу;
- ступеню практичної реалізації законодавства та нормативних актів у сфері фінансового моніторингу.

Здійснення комплаєнс -аналізу надасть можливість вирішити нагальні питання, а саме:

- 1) впроваджувати безперервний дієвий контроль за комплаєнс-ризиками банку, в тому числі ризиком залучення банку до легалізації доходів незаконного походження;
- 2) попереджувати появу комплаєнс-ризиків, а також всіх наслідків, які можуть виникати;
- 3) виявляти недоліки у системі внутрішнього контролю загалом та, зокрема, діяльності банку щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом;
- 4) виконувати функції, пов'язані з консультуванням різних фахівців банку щодо запобігання використанню фінансової установи в процесі легалізації доходів злочинного походження.

Комплаєнс-аналіз призначений для скорочення ризиків банку, в тому числі й ризику використання банківської діяльності з метою легалізації доходів злочинного походження, фінансування тероризму та фінансування зброї масового знищення.

Література

1. Цюцяк А. Л. Впровадження системи комплаєнс контролю у вітчизняну систему незалежного фінансового контролю та аудиту // А. Л. Цюцяк / Науково-інформаційний вісник Економіка. – 2011. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nivif/2011_3/30.pdf.
2. Данилин О. Комплаєнс-функція в сучасній організації: створення, структурування і оцінка // О. Данилин, Е. Пустовалова // Внутрішній контроль в кредитній організації. – 2010. – № 3 (07) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.int-comp.org/attachments/Danilin-Pustovalova-Compliance-Function.pdf>.

УДК 336.71

МЕХАНІЗМ КОРПОРАТИВНОГО КОНТРОЛЮ ТА БЕЗПЕКА БАНКУ

Московець В. І., Маковоз О. С.

В умовах динамічно мінливого ринку банківських послуг і загострення боротьби за клієнтів для банків актуалізуються процеси розробки дієвих механізмів корпоративного контролю і забезпечення безпеки. Забезпечення безпеки банків та їх установ є дуже важливим ще й тому, що підрив довіри до кредитних інститутів негативно впливає на фінансову безпеку всієї країни. Останнім часом ускладнюються технології і методів фінансового обслуговування, підвищується значення корпоративних відносин та безпеки банків, які в свою чергу є фундаментом фінансової безпеки держави. Ефективність механізмів корпоративного контролю визначає якість і безперебійність функціонування платіжної системи країни, забезпечуючи кредитування безлічі підприємств і громадян. Очевидно, що існує тісний зв'язок між механізмом корпоративного контролю та безпекою банку.

Банки відіграють ключову роль в забезпеченні економічної безпеки держави, забезпечуючи проведення грошових розрахунків і платежів між суб'єктами господарювання, їх кредитування, інвестування та фінансування. Банк – юридична особа, створена у відповідній організаційно-правовій формі і має виключне право на здійснення в установленому законодавством порядку діяльності від свого імені щодо залучення коштів на вклади (депозити), розміщення зазначених коштів від свого імені і за свій рахунок на умовах повернення, терміновості і платності, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб. Найбільш типовою та прийнятною організаційно-правовою формою для банку є корпоративна. Корпоративна форма господарювання виникає, перш за все, для того, щоб концентрувати розрізнені капітали з метою більш продуктивного застосування. При реалізації стратегії розвитку банк ставить своєю ме-

тою досягнення найвищих стандартів у корпоративному управлінні.

Прискорення процесів глобалізації фінансових ринків і лібералізація ринків капіталу безумовно вимагають використання дієвих механізмів корпоративного контролю та гарантування безпеки банку. Під безпекою банку розуміють – захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників і керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз; стан його зовнішнього та внутрішнього середовища; один з основних елементів банківського менеджменту; організація заходів із запобігання можливим загрозам його діяльності.

Корпоративне управління у банку – це система відносин між акціонерами банку, членами органів управління та контролю банку, клієнтами, контрагентами, органами всіх гілок державної влади. Механізми корпоративного управління покликані забезпечити відповідальність ради директорів перед акціонерами, менеджменту – перед радою директорів, власників великих пакетів акцій – перед міноритаріями, корпорації – перед працівниками та покупцями, суспільством в цілому. Корпоративне управління зосереджена на тому, щоб всі ці групи та інститути виконували свої функції найкращим чином при збереженні балансу інтересів між ними. В сучасних умовах господарювання саме корпоративний контроль як функція управління набуває найбільшої гостроти.

Корпоративний контроль у банку здійснюється відповідно до чинного законодавства України, зокрема з положеннями Цивільного та Господарського кодексів України, законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про акціонерні товариства», іншими законами та нормативно-правовими актами Національного банку України, державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, відповідно до положень, затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 р. № 571, Методичних рекомендацій щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України, які схвалено постановою Правління Національного банку України від 28.03.2007 р. № 98. Українські банки проголошують добровільне запровадження у власній діяльності високих стандартів корпоративного управління та беруть на себе зобов'язання послідовно дотримуватися власних Кодексів (принципів) корпоративного управління. Дотримання принципів, задекларованих в зазначеному Кодексі, є обов'язковим для всіх акціонерів банку, його органів управління та контролю, працівників банку. Також названі принципи, для побудови ефективної та прозорої системи корпоративного контролю, запроваджуються шляхом викладання відповідних положень в Статуту Банку та його внутрішніх положеннях. При цьому необхідно керівництву банку враховувати та активно запроваджувати вимоги та принципи кращої міжнародної практики корпоративного управління .

Механізм корпоративного контролю служить інструментом безпеки банку щодо розробки більш чітких принципів взаємовідносин між мене-

джментом та акціонерів, що в свою чергу забезпечує ефективність діяльності банку та захист інтересів стейкхолдерів. Безумовно, в першу чергу цією проблемою опікуються власники банку, його акціонери, що турбуються про розвиток свого бізнесу і несуть за нього матеріальну, моральну і соціальну відповідальність, якщо, звичайно, банку первісно не відведена роль кримінальної організації. Саме Рада директорів ключовий елемент механізму корпоративного контролю, забезпеченні балансу між прагненням до максимізації доходу і забезпеченням фінансової стійкості банку. Тому доречно на власників покласти не тільки завдання розробки та реалізації стратегії розвитку банку, а й організацію ефективного ризик-менеджменту і внутрішнього контролю.

Власники банку повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий стан. Формування корпоративної культури розглядається Базельським комітетом як найважливіший аспект належного корпоративного управління в кредитній організації.

У забезпеченні адекватних принципів корпоративного управління та в безпеці банку зацікавлені також і клієнти, що складаються з постійних і нових юридичних осіб, а також з аналогічних частин фізичних осіб, які є вкладниками, позичальниками кредитів і користувачами будь-яких банківських послуг. Особливе місце займає моніторинг контрагентів (конкурентів) – завдання, яке намагаються вирішувати майже всі суб'єкти ринку: і державні органи, і банки, і комерційні організації, і фізичні особи. Визначення фінансової стійкості банків дозволяє проводити ефективну клієнтську політику, спрямовану на перехід клієнтів від банків-конкурентів, у випадку якщо у конкурента з'являються ознаки нестабільності. Одночасно з моніторингом контрагентів, менеджменту корисно проводити моніторинг показників власного банку для визначення тенденцій і прийняття відповідних заходів завчасно.

Основними завданнями безпеки банку є інформаційне забезпечення банківських угод, забезпечення безпеки банківських операцій, захист банківської таємниці та нематеріальних активів, кадрова безпека, забезпечення особистої охорони керівництва і персоналу банку. Взаємозалежність корпоративного контролю та безпеки банку включає в себе безліч понять, регламентів і систем: режим захисту комерційної таємниці, внутрішня робота з співробітниками з метою запобігання негативних явищ, бізнес розвідка і економічна безпека, інформаційно-аналітична робота в інтересах безпеки, технічний та фізичний захист майна та співробітників. Зазначене вище далеко не повний перелік напрямів роботи в забезпеченні безпеки банку. Банки обирають власні пріоритети механізму корпоративного контролю, це залежить від оцінки ступеня загроз, яка в свою чергу залежить від виду і масштабу діяльності компанії. Як правило, оцінку загроз проводить або керівник, або начальник служби безпеки, або незалежний аудитор в галузі безпеки. Оцінка загроз постійно корегується в

процесі розвитку банку.

Політика прозорості банку та ефективна система інформування забезпечують своєчасне та достовірне розкриття інформації з усіх важливих питань діяльності банку, що сприяє конструктивному діалогу між стейкхолдерами. Узгодження системи корпоративного управління з принципами безпеки в українських банках надасть можливість до покращення його фінансового стану (якісніше управління активами, прибутком банку, зниження ступеня ризику через підвищення якості контролю тощо), відносин з різними групами стейкхолдерів (за рахунок покращення рівня інформованості та чіткої системи прийняття та контролю за реалізацією стратегічних рішень банку). Зазначене в кінцевому результаті позитивно впливатиме на економічний розвиток та інвестиційну привабливість держави.

Сьогодні банки реалізують ті заходи, які відповідають їх можливостям, особистому сприйняттю керівників і до яких готовий персонал, а відсутність загальної методики обліку факторів, що визначають безпеку банківської діяльності, що призводить до ігнорування її у практичній діяльності.

Для забезпечення безпеки банківської діяльності в Україні вважаємо за доцільне Національному банку України розробити науково обґрунтовані концепцію забезпечення безпеки банку, запропонувати єдиний механізм корпоративного контролю банку, що в подальшому надасть можливість здійснювати як внутрішній, так і зовнішній контроль з боку стейкхолдерів. Також серед основних напрямів діяльності держави в даній сфері має стати створення збалансованої правової основи, яка б забезпечила ефективне формування і функціонування, а також правоохоронного механізму щодо захисту від впливу кримінальних процесів на банківську діяльність.

УДК 330.341.2

ИНВЕСТИЦИОННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

Носова О. В., Носова Т. Ю.

Изучение современных тенденций развития финансового сектора указывает на снижение деловой активности в корпоративном секторе, оттоке прямых иностранных инвестиций из Украины. Девальвация национальной валюты, уменьшение депозитов, дефицит ликвидности, сокращение кредитного портфеля, уменьшение банковских резервов относятся к числу вызовов, с которыми столкнулась банковская система страны. К числу определяющих факторов активизации инвестиционной деятельности относится

обеспечение инвестиционной безопасности. В экономической литературе вопросы экономической безопасности нашли отражение в работах отечественных и зарубежных ученых А. Бандурка, О. Белоуса, Л. Бесчастного, Г. Задорожного, Д. Лукьяненко, Д. Прейгера, В. Сенчагова, Г. Фомина. Под экономической безопасностью понимается независимость государства в формировании и развитии собственной экономической системы. Техническая, технологическая, сырьевая, кадровая, научная, инвестиционная, информационная, энергетическая и организационно-производственная независимость рассматриваются в качестве форм ее реализации. В экономической литературе выделяют систему экономической безопасности, включая в нее концепцию национальной безопасности, национальные интересы в сфере экономики, угрозы в сфере экономики, состав пороговых индикаторов, организационные структуры поддержания экономической безопасности, правовое обеспечение экономической безопасности. Под инвестиционной безопасностью будем понимать систему правовых, экономических, технологических условий инвестиционной деятельности, обеспечивающих воспроизводство и устойчивость к действию дестабилизирующих факторов (рисков и угроз). Данное понятие может применяться в качестве показателя, определяющего гарантии возмещения вложений финансовых средств иностранного инвестора в инвестиционный проект. Среди известных методов оценки и анализа инвестиционных проектов выделяют две группы критериев. К ним относятся дисконтированные оценки, они включают расчет чистого приведенного эффекта (NPV), внутренней нормы прибыли (IRR), индекса рентабельности (PI) и учетные оценки, которые содержат расчет срока окупаемости (PP) и коэффициента эффективности инвестиций (ARR). Принятие решения в отношении единичного проекта часто бывает затруднено вследствие возникновения противоречий, связанных с использованием как между критериями какой-то из групп, так и выбором среди однородных критериев. Вместе с тем анализ методов, основанных на дисконтированных оценках, подтверждает, что они учитывают временную компоненту и считаются наиболее научно - обоснованными. Рассматриваемые критерии применяются при оценке инвестиционной безопасности проекта.

Граница инвестиционной безопасности проекта – это та пороговая величина, которая оценивается предельным показателем несоблюдения правовых, экономических, технологических норм, правил препятствующих развитию процесса инвестирования, инвестором и реципиентом инвестиций. Она определяется предельно допустимым уровнем риска. Критерий PI применяется при выборе одного из множества проектов, имеющих примерно одинаковые значения NPV, но дающих разную эффективность вложений.

Сравнение методов расчета чистого приведенного эффекта и внутренней нормы прибыли показывает, что «согласно Бригхему и Гапенски менеджеры американских компаний предпочитают критерий IRR крите-

рию NPV в соотношении 3 : 1. Высказывается предположение, объясняющее эту ситуацию, - решения в области инвестиций легче принимать, основываясь на относительных, а не на абсолютных оценках”[1, С.76]. Анализ рассмотренных выше методов оценки инвестиционных проектов показывает, что показатель инвестиционной безопасности проекта следует использовать в качестве критерия выбора инвестиционного проекта иностранными инвесторами.

Методика определения платежеспособности 180 стран мира, применяемая английским журналом Euromoney, основывается на сравнении оценок экономистов из 30 ведущих финансовых и экономических институтов. Украина заняла 147 место в рейтинге Euromoney 2014 года, ухудшив свои позиции на 5,2 пункта и оказавшись среди таких стран, как Ливия и Мали [2]. К основным проблемам снижения платежеспособности и возможности технического дефолта по евробондам относятся политическая и экономическая нестабильность, низкий кредитный рейтинг, плохой доступ к банковским ресурсам, отток капитала и высокая внешняя задолженность. Управление рисками относится к фактору снижения финансовой нестабильности. Организация эффективного менеджмента компании предусматривает оценку вероятности совершения события, определение издержек, потерь, вызванных ими. Разработка экономической стратегии компании включает минимизацию влияния вероятностных событий на инвестиционную деятельность, учет их в совокупной стратегии принятия инвестиционных решений иностранных инвесторов в случае неординарных событий, связанных с фактором непредсказуемости. Для преодоления инвестиционных рисков инвестор должен четко определять инвестиционные цели с учетом получения прибыли и существования возможных рисков. Его деятельность должна быть направлена на учет всевозможных и минимизацию неучтенных рисков, сопоставление возможности получения прибыли с оставшимися рисками. Диверсификация рисков применяется для устранения несистематических рисков инвестиционного портфеля. Систематический риск можно контролировать путем отбора акций, приводящих к изменению портфеля в допустимых пределах. Оценка функции плотности вероятности инвестиционных рисков основывается на решении задач математического моделирования с учетом фактора неопределенности. Эффективное управление рисками будет направлено на снижение фактора неопределенности, принятие оптимальных инвестиционных решений и будет способствовать повышению инвестиционной безопасности.

Литература

1. Ковалев В.В. Методы оценки инвестиционных проектов. – М.: Финансы и статистика, 2000.- 142 с.
2. Weltman J. Euromoney country risk survey results 2014: Negative oil shock creates new threats / Euromoney magazine. – January 2015. – 2015.

ПРОТИДІЯ ВТРАТАМ БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ ВІД ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРІВ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Онишко С. В., Новицький В. А.

На сучасному етапі економічного розвитку, в силу об'єктивних та суб'єктивних причин, бюджет України відчуває значну нестачу фінансових ресурсів. Однією з причин такого стану є виведення капіталів до офшорів з метою зменшення рівня податкового навантаження, що обумовлено їх внутрішніми особливостями як специфічного утворення. Тому мінімізація податкових втрат від використання офшорів є важливим джерелом покриття дефіциту бюджету України, який лише у 2013 р. порівняно з 2012 р. виріс на 22% [1].

Фінансові втрати бюджету від використання офшорів полягають у зменшенні податкових платежів через їх включення до механізму операцій міжнародної торгівлі як місця накопичення прибутку. Тобто, практично весь дохід компанії за операціями міжнародної торгівлі декларується в офшорі, тоді як у країні походження товару або послуги декларується нульовий або мінімальний прибуток.

На нашу думку, загальний алгоритм механізму виявлення та оцінки на рівні країни фінансових втрат бюджету від використання офшорів у операціях міжнародної торгівлі товарами та послугами повинен передбачати чотирьох етапний аналіз відповідних даних. Перший етап полягає в аналізі міжнародних операцій торгівлі товарами та послугами, що реєструються фіскальними органами та відображаються у звітності Державної служби статистики України. Другий етап – це дослідження тіньових та сірих схем виведення капіталу до офшорів через компанії-посередники. Третій етап полягає в аналізі міжнародної статистичної бази щодо операцій міжнародної торгівлі товарами та міжнародної торгівлі послугами, зважаючи на відмінності при формуванні національної та міжнародної звітності. Завершальним (четвертим) етапом є аналіз отриманих даних на предмет виключення дублювання та підсумовування результатів для розрахунку обсягу фінансових ресурсів, недоотриманих бюджетом внаслідок виведення прибутків до офшорів поза національним оподаткуванням [2, с. 144-151]. Тобто, запропонований механізм передбачає аналіз фінансової інформації із різних джерел по операціях міжнародної торгівлі товарами та послугами і визначення несплачених податкових платежів відповідно до національних податкових умов.

Варто наголосити, що наведений механізм є універсальним. Проте

реалізація запропонованих етапів аналізу стосовно міжнародної торгівлі товарами та міжнародної торгівлі послугами дещо відрізняється. Відмінності стосуються першого та третього етапів, що зумовлюється різною економічною природою товарів та послуг. Оскільки товари - матеріальні, то в операціях міжнародної торгівлі товарами, при перетині кордону кожен товар реєструється принаймні двічі: у країні походження та країні призначення. Це дозволяє вже на першому етапі за рахунок порівняння митної та податкової статистики оцінити орієнтовну величину несплачених податків до бюджету через використання офшорів.

Стосовно міжнародної торгівлі послугами - це більш складний економічний процес, оскільки послуги є нематеріальними і операції міжнародної торгівлі послугами не проходять процедуру митного декларування. Інформація про міжнародну торгівлю послугами збирається на основі річної податкової звітності і в силу законодавчої можливості створення короткострокових компаній-посередників (які при закритті мають можливість спотворити інформацію про операції міжнародної торгівлі послугами) така податкова звітність є неточною. Тому у зв'язку із неможливістю оцінити достовірність інформації на національному рівні, ключовим етапом аналізу операцій з міжнародної торгівлі послугами є третій етап, на якому відбувається співставлення національних та міжнародних джерел статистичної інформації. Тобто, приблизна оцінка реального обсягу міжнародної торгівлі послугами проводиться після порівняння національних та міжнародних джерел. Важливим є й те, що на третьому етапі з'являється можливість деталізації інформації за галузями та регіонами для виявлення механізмів спотворення національної статистичної інформації та боротьби із ним.

На нашу думку, запропонований механізм є ефективним джерелом виявлення та оцінки податкових втрат бюджет України від використання офшорів у операціях міжнародної торгівлі товарами та послугами. Також вважаємо, що деталізація результатів, отриманих при використанні запропонованого механізму аналізу, за регіональною та галузевою ознакою дозволить виявити ті галузі національної економіки, які є найбільш схильними до використання офшорів та дозволить економічно обґрунтувати адекватну державну політику, спрямовану на протидію використанню офшорів у міжнародній торгівлі товарами та послугами.

Література:

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Онишко С.В., Новицький В.А. Резерви зміцнення дохідної бази бюджету у контексті особливостей функціонування офшорів /С.В. Онишко, В.А.Новицький // Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). - № 3-4 (58-59). – 2014. – С. 144-151.

МІСЦЕ МОНІТОРИНГУ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯМ

Онишко О. В.

Не дивлячись на прийняття значної кількості антикорупційних заходів, на міжнародному рівні Україна має репутацію вкрай корумпованої країни. Це підтверджується застосуванням багатьох методів дослідження корупції, які розроблені у світовій практиці. Серед них: індекс сприйняття корупції, показник контролю корупції, барометр глобальної корупції, індекс непрозорості, індекс економічної свободи тощо. Незважаючи на цей арсенал методів, обгрунтованою є думка, що „При збереженні умов, що породжують корупцію, корупційні прояви ставатимуть все більш витонченими, а правоохоронна система встигатиме присікати тільки ті з них, що є менш значущими і добре відомими” [1, с. 118]. Тому боротьба з корупцією залишається найпріоритетнішим напрямком державної діяльності.

Складність вирішення цього завдання обумовлена як обсягами корупції, так і виходом на якісно новий рівень. Це стосується поширення корупції на окремі посадові особи і цілі структури, а також підключення до корупційних дій правоохоронних органів і кримінальних угруповань.

Серед причин недостатньої ефективності системи протидії корупції, на нашу думку, недостатня увага приділяється відсутності оперативної складової, здатної вчасно делегувати необхідні повноваження на рівень найефективнішого розв'язання проблеми. Це може бути досягнуте шляхом координації дій окремих учасників, пошуку регулятивних механізмів, орієнтованих на якісні перетворення, започаткування нових форм партнерства на базі державної концепції. В реалізації цих завдань особливе місце належить, насамперед, моніторингу – як системі безпосереднього стеження, оцінки і попередження негативних наслідків діяльності на двох рівнях: службами внутрішнього контролю, а також зовнішніми наглядовими органами. При цьому слід розрізняти первинний моніторинг, спрямований на повідомлення про підозрілу діяльність, а саме щодо ймовірні окремі дії, фінансові операції, управлінські рішення, та вторинний – сукупність заходів, що дозволяють додатково проаналізувати підозрілу діяльність, а також відстеження її на запит для досягнення комплексності, орієнтації як на результат, так і ефективність.

Не менш важливим є розробка відповідних показників стану і ефективності боротьби з корупційними діями. Тут слід розрізняти, в першу чергу, прямі, які торкаються безпосередньо кількості виявлених корупційних діянь, збитків нанесених або попереджених для держави і економічних суб'єктів на рівні відомства та його регіональних відділень. Серед них:

ступінь задоволення інтересів, раціональність діяльності, узгодження ділових тактик і стратегій, соціальна відповідальність, сумлінність, координація, консолідація та партнерські відносини, рівень внутрішнього контролю, наявність законодавчих ніш, відсутність регламентованості умов діяльності, причинно-наслідковий зв'язок подій, відсутність зв'язку між професійною активністю, результатами та стимулюванням праці тощо. Не менше значення мають і показники кількісного і якісного характеру, що опосередковано характеризують стан і ефективність боротьби з корупційними проявами як на рівні окремого відомства, так і національної економіки в цілому та її регіонів.

Стосовно інтегрального показника, то він має включати 1) груповий індекс ймовірності створення умов для корупційних діянь у середовищі самого працівника та 2) груповий індекс існування умов для цих діянь у зовнішньому середовищі, розрахованих на основі часткових індикаторів.

Тобто, законодавче забезпечення вимагає ефективних механізмів правозастосування, що включатимуть відповідні інструменти та методи.

Література:

1. Лазаренко С.Ж., Бабенко К.А. Базові принципи та елементи антикорупційної політики в Україні // Інвестиції: практика та досвід № 23 грудень 2014, С. 116-119.

УДК 332.1:330.322

МОНІТОРИНГ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ В УКРАЇНІ

Орлова Н. С.

Сучасний розвиток економіки пов'язаний з прискоренням інформаційних процесів, необхідністю отримувати відповідні дані в найкоротший термін. Тому, сучасні стратегії розвитку економіки країни мають формуватися з урахуванням використання моніторингу в системі управління інвестиційним кліматом. За таких умов зростає роль моніторингу як системи, що може забезпечити гармонійне поєднання вимог усіх учасників економіко-правових відносин, які ініціюють виконання визначеної стратегії розвитку економіки.

Моніторинг інвестиційної привабливості передбачає безперервне спостереження, обробку, аналіз, оцінку стану інвестиційного ринку та надання якісної своєчасної інформації учасникам інвестиційного процесу для прийняття управлінських рішень [1]. На сучасному етапі розвитку еко-

номіки країни для підвищення інвестиційної активності, актуальними стають питання розробки системи моніторингу, яка характеризує стан інвестиційної діяльності на мікро- та макрорівнях економіки (на рівні країни та регіону) з урахуванням принципів сталого розвитку, як основного орієнтира на світовому фінансовому ринку.

Головною особливістю моніторингу інвестиційної привабливості регіону є проведення масштабних спостережень за об'єктом і формування об'ємної інформаційної бази, яка повинна включати декілька груп показників: виробничо-економічні, інвестиційні можливості регіону, виробничо-технічного і технологічного потенціалу, інноваційні можливості розвитку виробництва, соціальні і екологічні.

Для оцінки індексу інвестиційної привабливості в світі використовують відповідні системи моніторингу та оцінки інвестиційної привабливості країни. Оцінка індексу інвестиційної привабливості держав та регіонів проводиться за допомогою рейтингів Світового економічного форуму, цифрової шкали Гарвардської школи бізнесу (США), індексів журналів «Fortune» (США) та «The Economist» (Англія), методики оцінки інвестиційної привабливості, розробленої Банком Австрії, рейтингу інвестиційної привабливості держав, що визначається Інститутом менеджменту у Лозанні тощо [1].

Оцінка індексу інвестиційної привабливості України проводиться Європейською Бізнес Асоціацією за підтримки дослідної компанії InMind. Індекс розраховується на основі регулярного моніторингу оцінок інвестиційної привабливості України першими особами компаній-членів Європейської Бізнес Асоціації. Однак, цілісна система моніторингу в Україні ще не поширена, відсутня єдина, чітко сформульована й обґрунтована концепція його формування та розвитку в системі управління інвестиційним кліматом. Причинами цього є пасивна соціально-орієнтована діяльність корпорацій, відсутність чітко визначеної форми звіту (нефінансового, соціального) відповідно до принципів сталого розвитку, повільна інтеграція фінансової та корпоративної звітності у вітчизняну практику ведення бізнесу.

В сучасних умовах моніторинг стає дієвим засобом інвестиційної політики за умови своєчасного регулярного надходження якісної інформації до учасників інвестиційного процесу. У зв'язку з цим до основних завдань моніторингу інвестиційної діяльності слід віднести такі, як визначення ефективності інвестиційної політики, перспективних джерел інвестування, визначення факторів для залучення іноземних інвестицій, визначення інструментів контролю за ефективністю використання інвестиційних ресурсів, визначення інвестиційного потенціалу регіону, оцінка сталого розвитку регіону та окремих показників соціального та екологічного розвитку.

Побудова системи моніторингу інвестиційної політики регіону може базуватися на наступних принципах:

1. Вибір для спостереження найбільш важливих напрямів реалізації інвестиційної політики. Така система показників має ґрунтуватися на даних оперативного бухгалтерського обліку та статистичної звітності.

2. Встановлення періодичності формування звітної бази даних (інформаційних та аналітичних показників): фінансових, нефінансових.

3. Виявлення резервів та можливостей нормалізації ходу реалізації інвестиційної політики для реалізації соціально-відповідального інвестування.

4. Забезпечення добровільності участі у вертикальному галузевому і регіональному моніторингу, відкритість системи для учасників моніторингу; доступність використання результатів моніторингу; оперативність подачі та отримання інформації; достовірність інформації; інтеграція інформаційних масивів і єдність інструментальної бази; постійне оновлення і розширення інформаційно-аналітичних ресурсів; адаптивність до динаміки економічних умов [2].

За результатами проведеного моніторингу інвестиційної привабливості регіонів та відповідно до поставлених завдань здійснюється корегування пріоритетних напрямків інвестиційної політики; прийняття рішень щодо вибору ефективних інвестиційних проектів на рівні регіонів, підвищення ефективності управління інвестиційною діяльністю, впровадження заходів підвищення інформаційної прозорості компаній для інвесторів, розробка заходів покращення інвестиційної привабливості регіонів та галузей, впровадження принципів соціально відповідального інвестування.

Ефективна організація постійно діючої системи моніторингу інвестиційної діяльності повинна передбачати та забезпечувати гнучкість і адаптивність інструментарію, що дозволяє отримувати адекватні оцінки поточних і прогнозних змін економічного середовища та вибирати механізми впливу, які коригуються. Завдяки цьому буде досягнута ефективність управлінських рішень на стадіях розробки і реалізації стратегій розвитку промислових підприємств та галузей [3].

На основі проведеного дослідження обґрунтовано необхідність формування системи моніторингу інвестиційної привабливості регіонів України. Доведено, що моніторинг інвестиційної привабливості регіону дає змогу інвестору оцінити актуальний стан капіталу галузей економіки, обсяги та структуру залучення інвестицій та особливості здійснення інвестиційної діяльності, сучасний стан інвестиційного потенціалу, дослідити напрямки діяльності суб'єктів та об'єктів інвестиційного процесу, завчасно передбачити більшість переваг та недоліків, ризикованих ситуацій на фінансовому ринку країни.

Література:

1. Вакулич М.М. Моніторинг інвестиційного клімату економіки України [Текст] / М.М. Вакулич // Економічний нобелівський вісник. – 2014. - № 1 (7). – с.76-86.

2. Мониторинг впровадження інвестиційного проекту [Електронний ресурс] // Навчальний матеріал он-лайн. Режим доступу: http://pidruchniki.com/17280924/investuvannya/monitoring_vprovadzhennya_investitsiyogo_proektu.

3. Бакай В.Й. Індикативний моніторинг інвестиційного потенціалу та формування інвестиційного іміджу підприємства [Електронний ресурс] / В.Й.Бакай // Department of International Economic Relations. Режим доступу:http://mev-hnu.at.ua/load/2013/7_konkurentnij_potencial_pidpriemstva_metodi_ta_mekhanizmi_pid_vishhennja/37-1-0-266.

УДК 336

ПАТОИНСТИТУТЫ, ПАТОИНСТИТУЦИОНАЛИЗМ И МОДЕРНИЗАЦИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКИ

Павлов К. В.

Институционализм как новое направление экономической мысли возник в США в начале XX столетия как одна из форм отображения усилившихся монополитических тенденций в экономике, содействуя разработке и развитию «антитрестовской» политики собственной страны. В определенной мере институционализм противопоставляется неоклассическому направлению экономической теории, исходящей из великого тезиса, сформулированного еще великим А. Смитом о «невидимой руке» рынка, т.е. о совершенстве рыночного хозяйственного механизма и саморегулируемости рыночной экономики. Нося междисциплинарный характер, институционализм наряду с материальными факторами в качестве определяющей силы развития экономики выделяет также правовые, моральные, этнические, духовные и другие факторы, рассматриваемые в историческом аспекте.

В основе категориального аппарата институционалистской концепции лежит понятие «институт», причем к институтам относят самые разнообразные понятия, такие, как собственность, государство, семья, профсоюзы, религия, нравы и т. п. [1]. Таким образом, институт в данной концепции рассматривается в качестве первичного элемента движущей силы общества в экономике и вне ее. Иначе говоря, институционализм в ретроспективном плане – одна из первых экономических теорий, по существу вышедших за пределы исключительно воспроизводственных отношений и где стали учитываться, причем не вне, а внутри этой теории также и иные формы общественных отношений – правовые, социальные, экологические, этнические и пр.

Развитие институтов происходило в течение длительного периода

времени, т.е. это был длительный процесс, который включал их создание, отбор и формирование эффективной системы институтов. В последнее время все чаще говорят о выращивании институтов. В значительной мере это определило то обстоятельство, что в рамках институциональной теории за вековой период ее развития сформировалось несколько различных и вполне самостоятельных, целостных концепций. Среди такого рода концепций можно выделить следующие: новая институциональная экономика, неоинституциональная экономика, эволюционная экономика и ряд других. Так, в рамках первого из перечисленных научных направлений изучается институциональная структура государства, реальные институты – организации и хозяйственные системы.

Неоинституциональная экономика изучает влияние отношений и прав собственности на развитие социально-экономических систем, осуществляет анализ транзакционных издержек, исследует экономические аспекты заключения разнообразных контрактов [3]. Эволюционная экономика изучает взаимосвязь между технологическими и социально-экономическими процессами, рассматривает вопросы разработки оптимальной стратегии поведения фирмы.

На наш взгляд, в настоящее время необходимо рассмотреть вопрос о целесообразности формирования еще одного научного направления в рамках институциональной теории - направления, названного нами «патоинституционализм». В рамках этой научной концепции планируется сконцентрировать внимание на изучении патологических процессов в институциональной системе и в самих институтах (которые по аналогии можно назвать патоинститутами). Использование данного названия объясняется тем, что термин «патологический процесс» образован от греческого «патос», что означает болезнь [4]. Учитывая, что в последнее время на разных уровнях общественной иерархии участились всевозможные кризисы, которые весьма болезненно переживаются населением, представляется, что развитие патоинституционализма является весьма актуальным.

Действительно, только за последние десятилетия случился кризис мировой социалистической системы, в том числе кризис советской системы и советской экономики, когда спад производства ВВП составил половину к докризисному уровню (достаточно вспомнить, что кризис советской экономики 80-90-х годов XX века сравнивали по степени разрушения с Великой депрессией 1929-1933 годов). К тому же, здесь и всевозможные кризисы на азиатских рынках, августовский дефолт 1998г., мировой кризис 2008-2009 годов. К тому же, усилились всевозможные диспропорции как в мировой экономике, так и в национальной экономике различных стран. Значительно усилилось проявление диспропорциональности и в разных составляющих национальной экономики: на отраслевом и региональном уровнях, а также на уровне отдельных предприятий и фирм.

Очевидно, что усиление кризисов и диспропорций связано также и

с институциональным фактором, причем как на уровне отдельных институтов, так и с функционированием институциональной системы в целом. Поэтому одним из важнейших аспектов развития патоинституционализма как нового научного направления должно стать изучение взаимосвязи между усилением кризисных проявлений и диспропорциональности, возникающих в социально-экономических системах на разных уровнях управленческой иерархии, с одной стороны, и институциональным фактором, институциональным направлением, с другой стороны.

Еще одним очень важным аспектом патоинституционализма может стать изучение различных видов и типов патологий в самой институциональной системе, в том числе во всевозможных институтах. В этой связи крайне важной проблемой может стать определение критериев и количественных показателей, на основе которых нормальный институт отличается от патоинститута. Такого рода проблема актуальна и для институциональной системы в целом (т.е. для определения нормальной и патологической институциональной системы в целом). Очевидно также, что патоинституционализм будет связан с другими, уже сложившимися направлениями и концепциями институциональной теории.

Так, один из основоположников институциональной теории Т. Веблен, которого нередко за образ своих мыслей также называли американским Марксом, в вышедшей еще в 1899г. книге «Теория праздного класса» критиковал паразитический образ жизни занятых только финансовой деятельностью рантье-владельцев особой, абсентеистской формы частной собственности [2]. Этим самым он по существу противопоставлял эту, если так можно выразиться, праздную часть бизнесменов остальным (нормальным) предпринимателям, реально зарабатывающим свой предпринимательский доход. Иначе говоря, по существу у Т. Веблена абсентеистская форма собственности и ее владельцы рассматриваются как некая патология, которая, в отличие от обычных предпринимателей, мешает эффективному развитию экономики, в том числе эффективному развитию научно-технического прогресса.

Справедливость сказанного можно видеть на примере современной российской действительности, когда многие олигархи, сколотившие огромные состояния за короткий срок за счет использования природных ресурсов, по существу являющимися народным достоянием России и поэтому им самим не принадлежащими, используют значительную часть полученных доходов не на развитие производства, а на удовлетворение собственных прихотей. Тот факт, что многие российские бизнесмены в условиях, когда физический и моральный износ основных фондов во многих отраслях приближается к 100%, значительную часть своих доходов тратят на непроизводительное, непроизводственное потребление и нередко делают это за рубежом, также свидетельствует о ненормальности, патологичности современной российской институциональной систе-

мы, в том числе, некоторых государственных структур, являющихся ее важнейшими атрибутами. Это обстоятельство также самым серьезным и самым негативным образом сказывается на социально-экономической эффективности модернизации и вообще эффективности НТП в России. Иначе говоря, абсентеистская форма собственности – один из важнейших тормозов модернизации и технического перевооружения российской экономики.

Следует добавить, что такого рода поведение многих российских бизнесменов отнюдь не уникально – подобным образом ведет себя компрадорская буржуазия во многих странах третьего мира, тем самым, по существу, обогащая развитые страны за счет развивающихся (к сожалению, в последнее время из России значительные средства вывозятся за рубеж не только крупными, но и средней руки бизнесменами). Этот факт является лишь слабым утешением, т. к. вывоз за рубеж значительной части доходов, полученных от эксплуатации природных ресурсов страны, грозит национальной безопасности России и противоречит ее национальным интересам.

Литература:

1. Институциональные проблемы эффективного государства / Под ред. В.В. Дементьева, Р.М. Нуриева. Донецк: Донецкий национальный технический университет, 2011. 292 с.
2. Ядгаров Я.С. История экономических учений: Учебник. – 4-е изд., перераб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2004. 480 с.
3. Носова О.В. Институциональная теория и ее применение на постсоветском пространстве / В коллективной монографии: Социально-экономическое развитие славянских стран СНГ: сравнительный анализ (Серия: Экономическое славяноведение) / Под научной ред. К.В. Павлова и И.З. Юсупова (параграф 9 главы 12). Ижевск: Изд-во «Митра», 2012. 837 с.
4. Павлов К.В. Патологические процессы в экономике. М.: Магистр, 2009. 461 с.

УДК 336

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-МЕТОДУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОСНОВ ФІНМОНІТОРИНГУ

Пивоваров В. М.

Ратифікація Угоди про співробітництво з ЄС [6] та прийняття нової редакції Закону України « Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також

нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [4] ставить перед фахівцями державної служби, суб'єктами первинного фінансового моніторингу, юристами та економістами нові завдання з формування професійно орієнтованого мовлення при застосуванні лексики з фінансового моніторингу. Мовна підготовка є неухильним напрямом удосконалення знань з української мови для професійного та ефективного виконання завдань у сфері фінансового моніторингу.

Визначення проблем професійно-орієнтованого навчання української мови фахівців є предметом дослідження різних авторів [1,2,3,7].

Досконале володіння українською мовою стає важливим складником підготовки фахівців, тому що саме правильне використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні компетентності фахівців з фінансового моніторингу.

Навчання професійній мові є складовою комунікативної компетентності Національної рамки кваліфікацій [5]. Її забезпечення є більш дієвим за умов застосування активних форм навчання, зокрема, кейс-методу.

Ситуативну гру можна вважати перспективним методом навчання, що поєднує риси ігрової та навчальної активності. У навчанні усного мовлення ділова гра є, насамперед, мовленнєвою діяльністю слухачів, у ході якої вони відіграють різноманітні соціальні ролі, реалізуючи при цьому як вербальні, так і невербальні засоби спілкування [1].

Особливістю викладання основ фінансового моніторингу супроводжується розглядом великої кількості ситуацій, які стосуються як досвіду міжнародної групи Егмонт (підрозділи фінансової розвідки), типологій справ щодо «відмивання» коштів, які надає Держфінмоніторинг України, а також прикладів, які надають органи державного нагляду з цього питання: МВС, НБУ, СБУ та ін..

Виконання під час навчання ролей, заданих певними ситуаціями, вимагають використання особливої поведінки та відповідної лексики.

Ситуативна гра під час навчання на курсах підвищення кваліфікації з фінансового моніторингу дозволяє визначити точку зору та підготовку різних фахівців, наприклад, в одній групі, судій, слідчих, прокурорів та ін..

Практика показує, що заняття з використанням методу «case study» повсякчасно викликають інтерес у слухачів, оскільки вони отримують можливість моделювання теоретичних знань.

У межах програм підготовки фахівців з фінансового моніторингу принцип професійної спрямованості реалізується шляхом встановлення міжпредметних зв'язків, поглиблення лексичної підготовки.

Відтворення професійної ситуації українською мовою сприяє шляхом обговорення результатів і вражень від кейсу набуттю навичок командної роботи. Автор поділяє думку інших науковців [1], коли ділові ситуації повинні включатися в навчальний процес переважно за тематичною ознакою - або під час опрацювання, або безпосередньо після вивчення

певної ділової тематики, щоб слухачі отримали можливість активно використовувати засвоєні мовленнєві знання з теми фахової дисципліни та вивчену лексику, що відповідає їй.

Кейс-метод - це прийом інтерактивного навчання, заснований на розгляді конкретних прикладів з практики справ фінансового моніторингу. Однією з головних особливостей роботи з типовими професійними ситуаціями є їх широкий міждисциплінарний характер, отже, для обговорення частіше за все запрошуються як юристи, так і економісти.

Метод кейсів (англ. Case method, кейс-метод, кейс-стаді, case-study, метод конкретних ситуацій) — техніка навчання, яка використовує реальні бізнес-ситуації.

Розвитку лексичної та професійної діяльності слухачів сприяють спеціальні завдання, що спонукають до багатоваріантного їх вирішення.

Основною метою української мови у професійній діяльності є формування у слухачів комплексу знань, необхідних фахівцям для роботи у сфері фінансового моніторингу. Для досягнення цієї мети необхідно забезпечити автентичність нормативних документів, що пропонуються для вивчення, і спрямованість навчання на розвиток у слухачів навичок розуміння літератури за фахом і спілкування на професійні теми. Формування навчально-мовленнєвої ситуація спонукає слухачів до спілкування, керує їх мовленнєвою поведінкою.

Застосування у навчальному процесі ситуаційних ігор (кейсів) як одного із засобів формування професійної складової комунікативної компетентності дає змогу слухачам розширити й активізувати словниковий запас фахових лексем, підвищити ефективність формування культури фахової мови спеціалістів з фінансового моніторингу.

Література:

1. Антонова О.В. Кейс-метод як складова формування професійно орієнтованого мовлення державних службовців / О.В. Антонова, Л.В.Павленко [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01\(9\)/13aovmnds.pdf](http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2013-01(9)/13aovmnds.pdf)
2. Біскуп В.С. Застосування методу аналізу ситуацій (case-study) в інтерактивних формах навчання / В.С.Біскуп [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.google.ru/url?url=http://www.sau.kiev.ua/docs/conference_internet08/v.s.biskup.doc&rct=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ei=J2n0VN3PLcL2O_7ngJgM&ved=0CBgQFjAB&usg=AFQjCNF3PuvyQru9-M2DU7C5J8K2KAHxtg
3. Пивоваров В.М. Компетентнісні комунікаційні вимоги Національної рамки кваліфікацій та мовленнєве регулювання за Законом України «Про вищу освіту» / В.М.Пивоваров // Наукові записки Національного університету «Острозька академія».- 2015.- Серія Філологічна. – Випуск 43.
4. Про вищу освіту: Закон України // Голос України. – 2014. - 06 серпня.
5. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова КМУ № 1341 від 23.11.2011 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.
6. Про ратифікацію Угоди з ЄС. : Закон України № 1678–VII від 16.09.2014 // Ві-

---

УДК 336.27:339.732.4

ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ АКТИВІЗАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ДЕРЖАВИ

Полтініна О. П.

Фінансова безпека держави є там станом, який характеризує ступінь захищеності країни від загроз, що виникають всередині держави та зовні. Безумовно членство країни у міжнародних організаціях, тісна співпраця з іншими державами на рівні торгівлі чи економічного співробітництва сприяє коливанням рівня фінансової безпеки [1]. Окремо проблеми забезпечення фінансової безпеки держави, а також глобалізаційної інтеграції та протиріч, що її супроводжують, розглядалися у роботах багатьох вчених. Однак, наукових праць, які б поєднували дослідження в означених напрямів досить мало. Загалом, проблемі систематизації та аналізу наслідків глобалізації для фінансової безпеки приділено недостатньо уваги.

Після двох світових воєн, які показали, що побороти значну небезпеку можливо виключно скоординованими зусиллями багатьох країн, виникає феномен глобалізації. Країни Європи, які здебільшого можна охарактеризувати як невеликі за розміром та кількістю населення, проте мають потужний культурний, науковий, науково-виробничий, промисловий, економічний, фінансовий потенціал розпочинають процес зближення з метою формування комплексної системи взаємодії незалежних держав. Глобалізація несе численні перспективи розвитку у найрізноманітніших сферах та напрямках [3]. Однак є і загроза того, що більш сильний партнер буде використовувати і свій потенціал, і потенціал більш слабкого партнера, що зумовлюватиме розшарування в системі взаємодії держав. Саме моніторинг показників фінансової безпеки для кожної країни, що тією чи іншою мірою залучена до процесу глобалізації, дозволить скоротити ризики нечесного партнерства та досягти максимального ефекту від глобалізації.

Враховуючи складність на неоднозначність перспектив глобалізації для багатьох країн, доцільно розглянути перспективи міжнародного співробітництва у світі. На думку автора, можна виділити два сценарії подальшого розвитку глобалізації як явища:

оптимістичний, сутність якого в тому, що менш розвинені держави стимулюватимуться співпрацею з сильними партнерами, що зумовлюва-

тиме посилення фінансової безпеки всіх членів світового співтовариства. Такі наслідки можуть бути досягнуті в результаті тривалої грамотної політичної та економічної роботи в державах з метою підняття рівня економіки менш розвиненої країни до лідерів, а не навпаки. Досягнення позитивного результату відбуватиметься тривалий період часу, який необхідний для посилення захисту держави та адаптації до нових умов відкритої економіки, де переважає вільна конкуренція та соціальна орієнтованість. Розвиток за оптимістичним сценарієм сприятиме зміцненню фінансової безпеки, через досягнення високої захищеності внутрішньої фінансової системи від загроз зовнішнього середовища;

песимістичний сценарій, сутність якого в тому, що сильні партнери нарощуватимуть потенціал, зміцнюватимуть економічну безпеку, та фінансову зокрема, використовуватимуть кадрові, природні, фінансові, наукові ресурси більш слабких партнерів, які в свою чергу втрачатимуть незалежність, захищеність фінансової системи, скорочуватимуть виробництва та експорт товарів, поряд із зростанням імпорту. Песимістичний сценарій можливий за умови занадто швидкої інтеграції країни у світову спільноту, без підготовки внутрішнього середовища до впливу зовнішнього, до відкритості економіки. Крім того, чинником розвитку ситуації за песимістичним сценарієм є внутрішні проблеми держави у сфері законодавства, соціального захисту населення, освіти, охорони здоров'я. Розвиток за песимістичним сценарієм провокуватиме стрімке зниження фінансової безпеки, оскільки держава буде змушена залучати кредити від міжнародних організацій та інших держав, скорочуватимуться обсяги інвестицій в економіку, зростатиме податкове навантаження на внутрішніх виробників тощо, що призводить те до зниження рівня фінансової безпеки держави.

Можливість реалізації кожного із сценаріїв в межах окремої держави залежить в першу чергу від стабільного розвитку самої держави та її захищеності від загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.

Дослідження чинників, що впливають на фінансову безпеку дозволяє стверджувати, що процеси глобалізації сьогодні поглиблюють ступінь впливу кожного із чинників: позитивні стають ще більш сприятливими для економіки, а негативні мають більш руйнівні наслідки.

Виокремлення позитивних та негативних чинників впливу глобалізації на фінансову безпеку держави, їх моніторинг та контроль дозволить мінімізувати ризики переходу на песимістичний сценарій розвитку та сприятиме досягнення оптимістичного плану розвитку.

Література:

1. Войтович Р. В. Глобальна інтеграція як нова форма суспільного розвитку // Зб. наук. праць НАДУ при Президентіві України. – 2013. – № 2. – С. 3–15
2. Комарницький І. Сутність і шляхи забезпечення фінансової безпеки держави / І. Комарницький, І. Франів, Б. Комарницький // Науковий вісник Львівського ДУВС :

зб. наук. праць. – Сер.: Економіка, право. – Львів : Вид-во ЛДУВС. – 2010. – Вип. 2(49). – С. 23.

3. Ткаленко С. І. Фінансова безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів // С. І. Ткаленко / Міжнародна економічна політика. – 2013. – № 1 (18). – С. 87-104

4. The Global Financial Centre's Index 12. — Long Finance. Financial Centre Futures, 2012 — September 2012 — P.50

УДК[346.9:336](477)

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Попова С. М.

Фінансова безпека є найважливішою складовою економічної безпеки країни, так як характерною рисою сучасного розвитку нашої держави є стрімке зростання фінансового сектору економіки та його впливу на різні сторони суспільного життя. Це посилює увагу до проблеми забезпечення фінансової безпеки України, адже без вирішення цієї проблеми неможливо проводити будь-які як адміністративно-територіальні, так і соціально-економічні реформи в державі.

Питанням забезпечення фінансової безпеки в умовах радикальних реформ присвячено роботи окремих вітчизняних вчених, таких як О. Бандурки, О. Барановського, Н. Внукової, В. Гейця, М. Кизима, М. Куркіна, В. Мунтіяна, О. Носової, В. Пономаренка, В. Симоненка та ін. Вказані вчені зробили значний внесок у розвиток наукових і практичних положень фінансової безпеки України, але в сучасних умовах перебудови економіки нашої держави необхідно додатково вивчити особливості контролю в забезпеченні фінансової безпеки підприємств України.

Головним питанням забезпечення національної безпеки держави, на думку багатьох експертів у цій сфері, є узгодження всіх рівнів фінансової безпеки – макrorівня (національна фінансова безпека); мезорівня (регіональна та галузева безпеки); мікрорівня (фінансова безпека підприємств) та нанорівня (безпека окремих індивідуумів та сімей). Причому на перше місце мають вийти питання забезпечення фінансової безпеки підприємств як основи економічної безпеки держави. Для цього керівництву окремих суб'єктів господарювання необхідно проводити постійну роботу з мінімізації як зовнішніх, так і внутрішніх загроз діяльності підприємств, а також загроз з боку кримінальних елементів та тіньових структур, і, хоч як це не дивно, з боку органів влади різного рівня.

Така робота є дуже актуальною, особливо в сучасних умовах, коли

за інформацією Міністерства фінансів України обсяги промислового виробництва за 2014 рік скоротилися на 10,1 відсотка порівняно з 2013 роком, а збитки великих та середніх підприємств за дев'ять місяців 2014 року збільшилися у 3,7 рази до 383,5 млрд. грн. та перевищили прибутки на 168 млрд. грн., що спостерігалось лише у кризовий 2009 рік, а майже половина підприємств вітчизняної економіки у 2014 році працювало збитково [1, с. 8 – 9]. Такі чинники, а також ескалація воєнних дій на сході України негативно позначаються на виконанні Державного бюджету України, який є основним фінансовим документом держави на відповідний рік, адже сьогодні дії країни і підприємств із забезпечення власної фінансової безпеки нерідко набувають протилежної спрямованості.

На жаль, сьогодні Господарський кодекс України та інші чинні законодавчі акти чітко не визначають поняття «фінансової безпеки підприємства». Так, проф. М. Куркін розкриває фінансову безпеку підприємства як ступінь захищеності фінансових інтересів усіх пов'язаних із його діяльністю суб'єктів зовнішнього середовища та працівників підприємства; достатній рівень забезпечення фінансовими ресурсами процесів задоволення потреб підприємства та всіх пов'язаних з його діяльністю суб'єктів; високий професіоналізм і кваліфікація фінансових менеджерів та виконавців функцій контролю діяльності підприємств [2, с. 117].

Адже, за твердженням Н. Бондаренко, сутність контролю можна визначити як систему спостереження та перевірки процесу функціонування та фактичного стану об'єкта управління з метою виявлення обґрунтованості й ефективності прийнятих управлінських рішень, інформування про ці явища керівників органів та усунення несприятливих ситуацій [3, с. 7]. Тобто контроль виконує інформаційну та корекційну функції.

Важливим інструментом, що дає змогу досягти необхідного рівня фінансової безпеки, є запровадження в систему управління підприємством внутрішнього фінансового контролю.

Головними функціями служби внутрішнього контролю підприємства є:

- контроль за формуванням витрат за місцем їх виникнення, основними технологічними процесами та окремими видами діяльності підприємства;

- виявлення відхилень від затверджених кошторисів і нормативів, аналіз їх причин, встановлення осіб, винних у цьому;

- пошук внутрішніх резервів поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства;

- контроль за дотриманням податкового законодавства;

- проведення перевірок діяльності структурних підрозділів з метою забезпечення ефективності їх функціонування, точності бухгалтерських даних та збереження активів підприємства;

- складання й надання висновків і звітів під час проведення перевірок, забезпечення необхідною інформацією керівництва підприємства.

Тому при проведенні підрозділами внутрішнього контролю різного роду контрольних заходів необхідно застосовувати відповідні методики діагностики фінансової безпеки підприємства. Дані такої діагностики повинні стати джерелом для розробки заходів з усунення потенційних і наявних загроз фінансовій безпеці підприємства. На жаль, існуючі сьогодні підрозділи внутрішнього контролю поки що не мають комплексних систем оцінки і забезпечення безпеки, що істотно знижує ефективність їх функціонування і обумовлює великий попит на наукові розробки забезпечення фінансової безпеки підприємств. Причому для ефективного господарювання в умовах ринку важливе значення має встановлення оптимального рівня безпеки для кожного конкретного підприємства.

Базовим принципом організації внутрішньої контрольної діяльності, відповідно до Стратегії розвитку системи управління державними фінансами [4, с. 9 – 21], є чітке розмежування внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, де зазначено, що основною функцією внутрішнього аудиту є визначення, яким чином буде здійснюватися внутрішній контроль.

У сучасних умовах однією з важливих сторін економічного розвитку нашої країни є гострий дефіцит фінансових ресурсів при одночасній необхідності реалізації широкомасштабних структурних перетворень. І, як наслідок, виникає необхідність пошуку нових шляхів стимулювання інвестиційної активності за допомогою реалізації комплексу заходів у фінансовій, податковій і зовнішньоекономічній сферах. Однією з ланок цього комплексу є залучення фінансових ресурсів у формі кредитних ресурсів у міжнародних фінансових організаціях та розвинутих країнах.

У зв'язку з цим необхідно на державному рівні створити механізм контролю іноземних інвесторів на предмет перевірки їх репутації в минулому, а також відстеження результатів діяльності конкретних інвесторів за кордоном. Одним із заходів такого контролю є постійний моніторинг наслідків залучення іноземного капіталу. Основними процедурами, необхідними при проведенні такого моніторингу, повинні стати постійний збір та обробка інформації щодо всіх іноземних інвесторів, які помічені у відносинах з українськими підприємствами.

Впровадження запропонованих заходів у комплексі дозволить сформулювати та посилити потужний політико-економічний інтерес до забезпечення фінансової безпеки підприємств, у тому числі, створення сприятливих умов для їх сталого функціонування в умовах залучення іноземного фінансування.

Література:

1. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2014 рік // Урядовий кур'єр. – 2015. – 28 лютого.
2. Куркін М.В. та ін. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств: навч. пос. – Харків: ВД ФОРМ Павленко О.Г., ВД «ІНЖЕК», 2010. – 388 с.

3. Бондаренко Н.О. та ін. Аудит суб'єктів підприємницької діяльності, – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 300 с.

4. Стратегія розвитку системи управління державними фінансами. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України №774-р від 01.09.2013 р. // Урядовий кур'єр. – 2013. – 30 жовтня.

УДК 65.016.8

ФАКТОРИ ЗОВНІШНЬОГО ВПЛИВУ НА РИЗИК ФІНАНСОВОЇ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Пустовгар С. А.

Однією із найважливіших умов забезпечення розвитку підприємства є існування ефективної системи фінансової безпеки, успішність реалізації якої значною мірою залежить від результатів моніторингу факторів внутрішнього та зовнішнього впливу на ризик фінансової неплатоспроможності підприємств.

Дослідження проблем неплатоспроможності підприємств перебуває у центрі уваги багатьох науковців [1-3], не зважаючи на це невирішеною залишається проблема кількісного визначення впливу зовнішніх факторів – чинників, які не залежать від діяльності підприємства, проте які варто враховувати і на які необхідно реагувати у зв'язку з значним їх впливом на рівень фінансової неплатоспроможності підприємств.

Ключовими зовнішніми факторами, що відображають вплив всіх інших та створюють загрози фінансової неплатоспроможності металургійних підприємств, виявленими в результаті систематизації методом орієнтованих графів, є загальноекономічний, ринковий, політико-правовий та демографічний. Тому, оцінку впливу зовнішнього середовища на фінансовий стан підприємств металургійної галузі та загрозу їх неплатоспроможності здійснено на основі аналізу саме цих факторів. Серед чинників, що створюють найбільшу загрозу фінансової неплатоспроможності металургійних підприємств, виділених в результаті факторного аналізу, є фактор стану товарних ринків, політико-демографічний, фіскальний, інфляційний, фактор фінансових розрахунків платіжного балансу та монетарний фактор.

Оскільки предметом дослідження є проблема фінансової неплатоспроможності підприємств виробничої сфери, зокрема, металургійної галузі, фактором, що найбільшим чином впливає на фінансову діяльність цих підприємств та знижує ризик їх неплатоспроможності, є фактор стану товарних ринків, який на 34,15% визначає фінансовий стан підприємств та включає такі показники, як: індекс ВВП, індекс промислової продукції, ін-

декс металургійного виробництва, приріст капітальних інвестицій, приріст експорту та імпорту товарів, приріст експорту та імпорту металу.

Значний вплив на фінансовий стан підприємств здійснює політико-демографічний фактор, сформований із показників індексу реальних доходів населення, коефіцієнту природного приросту населення, коефіцієнту міграційного приросту населення з зовнішньої міграції, рівня демократії, рівня політичної стабільності, показника верховенства закону та рівня боротьби з корупцією. Сукупний вплив політико-демографічного фактору на ризик фінансової неплатоспроможності підприємств металургії складає 24,30%. Із зазначених показників фактора з негативної сторони вплив зовнішнього середовища характеризують показники приросту населення: природного та міграційного. Хоча позитивний приріст населення свідчить про покращення економічної та політичної ситуації й сприяє збільшенню робочої сили, проте у поєднанні із збільшенням рівня безробіття, зростання населення призводить до «проїдання» валового продукту, негативно відображаючись на економічному стані країни та його впливі на платоспроможність підприємств металургії.

Фіскальний фактор демонструє вплив сальдо зведеного бюджету, частки внутрішнього і зовнішнього боргу, динаміки міжнародних офіційних резервів та стану фондового ринку, як одного із ринків позичкового капіталу, на стан економіки. Із зазначених факторів негативний вплив здійснює частка зовнішнього та внутрішнього боргу, зростання яких створює загрозу економічній безпеці країни, а отже, і платоспроможності підприємств. Дестабілізуючий вплив на функціонування та зростання ризику фінансової неплатоспроможності підприємств здійснює інфляційний фактор, який на 7,94% визначає стан зовнішнього середовища.

Показники чистого припливу прямих іноземних та портфельних інвестицій формують фактор фінансових рахунків платіжного балансу, який на 4,39% впливає на фінансовий стан підприємств металургійної галузі, знижуючи загрозу їх неплатоспроможності.

Важливе значення при дослідженні зовнішніх чинників функціонування підприємства має монетарний фактор, який відображає стан грошово-кредитної політики через зміну облікової ставки, норми обов'язкових резервів та валютні інтервенції, які проявляються через індекс девальвації національної валюти. Зростання показників монетарного фактора стримують розвиток економіки та створюють загрозу фінансової неплатоспроможності підприємств через зменшення грошей в обігу.

Таким чином, в результаті аналізу зовнішнього середовища впливу на фінансовий стан підприємств металургійної галузі України за період 2001-2014 роки, виявлено ключові фактори ризику фінансової неплатоспроможності підприємств, моніторинг яких дає змогу забезпечити фінансову безпеку підприємств металургії на основі оперативного реагування на зовнішні загрози.

Література:

1. Кизим Н. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятий : монографія / Кизим Н. А., Благун И. С., Копчак Ю. С. – Х. : ИД «ИНЖЕК», 2004. – 144 с.
2. Пойда-Носик Н. Дослідження сутності та причин банкрутства підприємств / Н. Пойда-Носик // Облік, аудит і аналіз. – 2009. – №4 (17). – С. 304-308.
3. Терещенко О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібн. / О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.

УДК 336

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА ПІД ВПЛИВОМ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Сабліна Н. В., Хворостян Ю. В.

Структурна перебудова, яка відбувається в секторі економіки, диверсифікація і децентралізація виробництва визначають радикальні зміни в галузі управління фінансовим потенціалом підприємства.

Питанням означення фінансового потенціалу, проблемам його сутності та аналізу присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених так як О. Юшкевич, С. Шумської, А. Назаренко, А. Загородної, А. Румянцевої та ін.

Фінансовий потенціал являє собою сукупність фінансових ресурсів, за допомогою ефективного та раціонального використання яких підприємство здатне отримати прибуток та досягти поставленої мети своєї діяльності, а також отримати максимально можливий фінансовий результат, за рахунок використання наявних власних ресурсів і залучення додаткових коштів на найбільш вигідних для підприємства умовах.

Нестабільне економічне середовище, всередині якого розвиваються підприємства, передбачає необхідність систематичного аналізу ризику їх розвитку. В рамках підприємства ризик можна визначити як діяльність підприємства, спрямовану на подолання невизначеності, пов'язаної з можливим відхиленням результату реалізації економічної стратегії розвитку від планованих показників.

Існує безліч підходів до змісту поняття «аналіз ризику», але в загальному вигляді під аналізом ризику мається на увазі процес виявлення небезпеки та оцінки можливих негативних наслідків в результаті виникнення порушень в роботі конкретних систем та подання цих наслідків у кількісних показниках.

У контексті дослідження фінансового потенціалу підприємства ана-

ліз ризику полягає в тому, що в ході його проведення виявляються ті негативні наслідки, які можуть виникнути в результаті недообліку і неправильної оцінки фінансової ресурсозабезпеченість реалізації запланованих заходів для забезпечення сталого розвитку підприємства, в тому числі оцінюються негативні впливи на ресурсну базу підприємства. [2, с.336]

Аналіз ризику - багато в чому суб'єктивний процес, в ході якого враховуються не тільки кількісні показники, але й показники, що не піддаються формалізації, такі, як позиції і думки різних суспільних угруповань, можливість компромісних рішень, експертні оцінки. Результати аналізу ризику мають істотне значення для прийняття обґрунтованих і раціональних рішень при визначенні наповнюваності елементів фінансового потенціалу підприємства. У процесі управління в процесі своєї діяльності, особливо при виникненні ситуацій невизначеності.

Метою аналізу ризику фінансового потенціалу підприємства є отримання необхідної інформації про структуру і властивості ризику ресурсної бази, а також вплив зовнішнього середовища .

У контексті управління сталим розвитком підприємства система аналізу ризиків фінансового потенціалу підприємства спрямована на оцінку їх впливу на фінансові ресурси підприємства і виявлення напрямків переорієнтації фінансових потоків при несприятливій економічній ситуації. [1, с.284]

На першому етапі процесу оцінки ризику зниження фінансового потенціалу підприємства розробляється комплексна стратегія аналізу, виявляються його джерела та резерви зростання. На другому етапі здійснюється розробка принципів і критеріїв оцінки ризику фінансового потенціалу підприємства. Третій етап пов'язаний з виявленням, деталізацією та ідентифікацією ризиків, що впливають на фінансовий потенціал підприємства. На четвертому етапі здійснюється оцінка якості інформаційної бази підприємства і повнота акумульованої інформації щодо ризикованості фінансово-економічної діяльності на підприємстві. На п'ятому етапі здійснюється розробка та оцінка ефективності методик, що оцінюють ймовірність настання ризикових ситуацій при формуванні та управлінні фінансовим потенціалом підприємства. На шостому етапі розраховується ризикова вартість фінансово-економічних процесів на підприємстві, розробляються критерії віднесення підприємства до тієї чи іншої групи ризику, здійснюється ранжування підприємств за ступенем ризику. Завершальним етапом в аналізі ризику є розробка рекомендацій щодо зменшення рівня ризику (управління ризиком).[3, с.110]

Управління ризиком - це частина системного підходу до прийняття рішень, процедур і практичних заходів у вирішенні завдань попередження або зменшення небезпеки втрат або нанесенні збитку.

Під управлінням ризиками фінансового потенціалу підприємства слід розуміти сукупність заходів, спрямованих, як на зниження рівня втрат

фінансових ресурсів в результаті впливу негативних факторів на економічний розвиток підприємства, так і на компенсацію потенційних втрат ресурсозабезпеченості підприємства при настанні несприятливої події.

В умовах ринкових відносин проблема оцінки та управління ризиками фінансового потенціалу підприємства набуває самостійного теоретичного і прикладного значення як важлива складова частина теорії і практики управління фінансовим потенціалом підприємства. Більшість управлінських і фінансових рішень приймається в умовах ризику. Щоб вижити в умовах ринкових відносин, керівництву підприємства необхідно відважитись на впровадження технічних нововведень і на сміливі, нетривіальні дії, спрямовані на посилення фінансових і конкурентних позицій, а це посилює ризик. Звідси випливає, що треба не уникати ризику, а вміти оцінювати вартість фінансових втрат і управляти ними. [3, с.111]

Таким чином, сучасна економічна ситуація, що склалася в країні, вимагає обґрунтованого обліку фактора ризику фінансового потенціалу підприємства та оцінки його вартості. При цьому, будь-яка економічна стратегія розвитку підприємства повинна містити розділ, що оцінює ризикованість заходів і прогноз їх реалізації.

Література:

1. Вітлінський В.В. Економічний ризик і методи його вимірювання: підручник /
2. В.В.Вітлінський, С.І. Наконечний., О.Д. Шарапов – К. : Центр навч. л-ри, 2008. – 400 с.
3. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: Монографія. - 2-е вид., Переробит. і дополн. - Х. : Фактор, 2008 - 336 с.
5. Гнип Н. О. Оцінювання фінансового потенціалу підприємства на основі системи показників / Н. О. Гнип // Соціально-економічний розвиток України і регіонів : тези доповідей , 2009. – С. 110–112.

УДК 332.2.021.8

ОРЕНДНІ ВІДНОСИНИ І ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Сапич В. І., Сапич Н. М.

Фінансова ефективність є одним із визначальних чинників забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств. Фінансові результати аграрної діяльності в значній мірі визначаються якісними і кількісними ознаками земельних ресурсів, що перебувають у обробітку сільськогосподарських товаровиробників. Оскільки земельні угіддя залу-

чаються до господарського обороту на умовах оренди, то при розгляді проблем економічної безпеки сільськогосподарських підприємств не можна залишати поза увагою стан орендних відносин.

Згідно чинного законодавства орендна плата стягується відносно нормативної грошової оцінки землі. З 2008р. мінімальна орендна плата була визначена на рівні 3% [1,2]. В цілому по Україні з 2011 р. ця норма стала реалізовуватися. В наступні роки відбулося подальше підвищення рівня орендної плати і у 2013 р. орендна плата за земельні частки (паї) в середньому по Україні досягла 5,0% від її нормативної грошової оцінки. Одночасно ще зберігаються договори з орендною платою нижчою за мінімальну визначену законодавством, хоча їх питома вага поступово зменшується. Так, у Сумській області в 2013 р. договори з відсотком орендної плати до 1,5% склали 2,7%, а з відсотком орендної плати від 1,5% до 3,0% - 12,0%, тобто законодавчій нормі відповідало 85,3% укладених договорів.

Для оцінки впливу орендної плати за землю на фінансовий стан і подальший розвиток сільськогосподарських підприємств її необхідно розглядати не як елемент у структурі виробничих витрат, а як складову вартості, що створюється у процесі виробництва. З точки зору процесу створення вартості додаткову вартість можна розглядати як суму середнього прибутку і земельної ренти [3, с.362]. Дія закону трансформації форм прояву відносин власності на землю [4] у контексті реалізації орендних відносин проявляється в тому, що з розвитком індустріалізації у створеній додатковій вартості збільшується питома вага прибутку і, відповідно, зменшується – орендної плати. Здійснені нами розрахунки показують, що останні роки співвідношення даних показників по сільськогосподарським підприємствам України майже не змінюється. Кращим це співвідношення було у 2008 і 2011 рр., коли значення прибутку у додатковій вартості з урахуванням бюджетних дотацій і ПДВ складало 76,3%. Проте за останні два роки відбулося погіршення даного співвідношення, і у 2013 р. питома вага прибутку у додатковій вартості зменшилася до 60,3%, і в певній мірі це відбулося як результат скорочення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Така ситуація створює загрози економічній безпеці сільськогосподарських підприємств України, оскільки обмежує їхні можливості здійснювати розширене відтворення на основі запровадження новітніх технологій.

Кожна ділянка землі, що використовується у аграрному виробництві, є унікальною за місцеположенням, конфігурацією, властивостями ґрунту і в будь-якій країні чи регіоні існує обмежена площа земель сільськогосподарського призначення. Це означає, що при орендних відносинах має місце недосконала конкуренція. Зазначені особливості сільськогосподарських угідь надають можливість їх власникам отримувати більш високу орендну плату по мірі зростання попиту на землю з боку орендарів і під-

вищення дохідності їхньої діяльності. Саме така тенденція спостерігається в Україні останні роки. Нині значно підвищився у порівнянні з початком 2000-х рр. рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції. Зростаючі доходи орендарів дозволили суттєво збільшити орендну плату. За підсумками 2013 р. її рівень досяг в середньому по Україні 566,68 грн. за 1 га сільськогосподарських угідь, що в 3,1 рази більше, ніж у 2008 р. Підвищення орендної плати більш повно реалізує економічні інтереси власників землі. Водночас необхідно зазначити, що зростання доходів від оренди сільськогосподарських угідь не супроводжується заходами, які б гарантували збереження їх родючості. Тобто сільськогосподарські підприємства, не маючи достатньо фінансових ресурсів для широкого запровадження принципово нових технологій, продовжують нарощувати обсяги виробництва в певній мірі на екстенсивній основі за рахунок розширення орендованих земель.

Важливе значення для формування конкурентного середовища при оренді сільськогосподарських земель має наявність достатньої інформації про їх стан у суб'єктів орендних відносин. Як власники землі, так і її орендарі повинні мати дані про показники якісного стану ґрунту, а також їх зміни в процесі господарської діяльності. Таку інформацію містять агрохімічні паспорти поля, земельної ділянки, порядок ведення яких затверджено наказом Міністерства аграрної політики України від 11.10.2011 р. № 536 [5]. Врахування кількісно визначених якісних характеристик сільськогосподарських угідь при укладанні договорів їх оренди надасть об'єктивності та прозорості орендним відносинам і буде сприяти раціональному використанню земельних ресурсів, відтворенню їх родючості, збереженню від забруднення, тобто створить передумови для забезпечення економічної безпеки діяльності сільськогосподарських підприємств. Зазначеним наказом Міністерства аграрної політики України передбачено використання відомостей агрохімічного паспорта при наданні в оренду земельних ділянок, проте практична реалізація цього положення ще залишається проблематичною.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств вимагає запровадження інтенсивних методів господарювання. Збільшенню фінансових ресурсів для сільськогосподарських підприємств буде сприяти подальший розвиток орендних відносин. По мірі підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва орендна плата повинна вийти за межі особистого фонду споживання селян і стати невід'ємною частиною інвестицій у поновлення і покращення родючості ґрунтів. Подальше організаційно-правове вдосконалення орендних відносин має супроводжуватися посиленням державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

Література:

1. Про невідкладні заходи щодо захисту власників земельних ділянок та земельних часток (паїв): Указ Президента від 19 серпня 2008 року № 725/ 2008. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/725/2008>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Редакція від 17.01.2015 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Маркс К. Капитал. Том третій / Маркс К., Энгельс Ф. Избранные сочинения. В 9-ти т. Т. 9. Ч. 2. – М.: Политиздат, 1988. – IV, 506 с.
4. Сапич В.І. Теоретико-методологічні засади розвитку відносин власності на землю / В.І.Сапич // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка та менеджмент». - 2014. - № 4(59) – С.41-47.
5. Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки: Наказ Мінагрополітики України від. 11.10.2011 р. № 536 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1517-11>.

УДК 368.86

РОЗВИТОК ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В РОСІЇ

Семенчук І. А.

Страховання цивільно-правової відповідальності — один із найпоширеніших і найпопулярніших видів страхування у світі. Суть обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності полягає у захисті майнових інтересів осіб.

Значимий внесок у формування національної концепції страхування цивільно-правової відповідальності зробили, зокрема, В.Д.Базилевич, Н.М.Внукова, Ю.П.Гришан, О.М.Залетов, та інші вітчизняні вчені. Данну проблематику досліджували також іноземні автори: А.В. Бойков, А.Н.Аверін, В.А. Прокошин, та ін.

У постперебудовний період державне страхування було скасовано. Постанова «Про заходи щодо демонополізації народного господарства» від 16 серпня 1990 визначило, що на страховому ринку можуть діяти конкуруючі між собою державні, акціонерні, взаємні та кооперативні товариства, які можуть проводити різноманітні види страхування.

У Росії страхування професійної відповідальності тільки розвивається і відчуває ряд труднощів загального порядку. По-перше, відсутні нормативно-правова база і стандарти щодо ряду професій, а по-друге, практично відсутні статистичні дані за претензіями і позовами до осіб тієї чи іншої професії. Особливістю даного виду страхування є те, що застрахована особа повинна володіти спеціалізованими знаннями та певною профе-

сійною підготовкою або мати працівників відповідної професії і використувати їх в ході своєї професійної діяльності [3].

Відповідно до п. 3 ст. 11 Федерального закону "Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів", якщо потерпілий має намір скористатися своїм правом на страхову виплату, він зобов'язаний при першій нагоді повідомити страховика про настання страхового випадку.

Останнім часом страховики скаржаться на свої фінансові проблеми. Як вони стверджують, колапс на ринку страхування неминучий. Підтримують їх і представники владних кабінетів.

Проте в Асоціації з захисту прав авто страхувальників вважають, що існуюча система обов'язкового страхування відповідальності власників автотранспортних засобів може пропрацювати без змін ще довго. [5].

Як показує практика, клієнтам збанкрутілих страхових компаній не вдається отримати відшкодування. За словами експертів, часто компенсаційні виплати потрапляють не в ті руки, а постраждалі отримують менші, ніж належить за законом, суми. При банкрутстві страховика заробляють в першу чергу самі власники компанії.

Тим часом ситуація з добровільними видами страхування йде ще гірше. Тут на відміну від обов'язкового страхування відповідальності власників автотранспортних засобів ніяких компенсаційних фондів законом не передбачено. Безумовно, в Законі «Про банкрутство» прописані деякі механізми для захисту інтересів застрахованих, але на практиці, на жаль, не всі вони реалізуються. Як стверджують фахівці ринку, компанії - майбутні банкрути, як правило, готуються до процедури банкрутства заздалегідь.

Отже, варто зазначити, що попри коротку історію страхування відповідальності, даний вид страхування в Росії зазнав великої кількості змін на рівні законодавства. Монополія створена на ринку страхування у початку ХХ ст., призупинили розвиток на ринку. Також мав негативний вплив на створення конкуренції на ринку в ХХ ст.. На законодавчому рівні страхування цивільно-правової відповідальності потребує реформ. Хоча фінансові показники, щодо страхових випадків показують, що обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності є вигідним, але це не надає впевненості, що і в майбутньому таке тенденція буде збережена.

Говорячи про прогалини в законодавчому регулюванні обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів необхідно ще раз згадати про те, що не вироблені чіткі критерії визначення заподіяної шкоди майну потерпілого при проведенні незалежної оцінки вартості відновлювального ремонту, так різні експерти можуть дати зовсім різні висновки щодо вартості відновлювального ремонту. У подібних ситуаціях не рідко виникають суперечки між потерпілим і страховиком. Для уникнення подібних ситуацій необхідно встановити чіткі критерії визначення заподіяної шкоди потерпілому.

Література:

1. Страхование ответственности: Навчальний посібник. / Е.В. Андреева, Т.Д. Бу- рменко, М.А. Авдюшина – М.: ИГЭА, 2001 – 124 с.
2. Закон РФ «Об организации страхового дела в Российской Федерации» від 27 жовтня 1992 г. № 4015-1 // Росийская Газета– 1992. - №45. – ст. 42. - [Електронний ре- сурс] // Государственная Дума России. – Режим доступу: <http://www.duma.gov.ru/laws/show/4015-1/> - Назва з екрана.
3. Калашникова Т.Н. Эффективна ли существующая тарифная ставка по ОСАГО? / Т.Н. Калашникова // Страховое Дело – 2010 – Выпуск 7 – С. 76-78
4. Офіційний сайт Міністерства юстицій Російської Федерації / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.ru/>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів Російської Федерації / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.ru/>

УДК 336.13 + 658.1

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ

Середа О. О.

Сучасне функціонування суб'єктів господарювання здійснюється в умовах мінливого зовнішнього середовища, для якого характерні нестабільність макроекономічного стану та фінансово-грошової політики, високий рівень інфляції та фінансового ризику, що значно знижує рівень стійкості підприємства і збільшує кризові тенденції. Тому необхідним є забезпечення фінансової безпеки на підприємствах, яка стала б запорукою досягнення стратегічних цілей.

У процесі аналізу наукової літератури визначено, що фінансову безпеку підприємства вчені розглядають, у таких аспектах [1, с. 22, 2, с.116]: як складову економічної безпеки; як стан захищеності інтересів підприємства; як стан ефективного використання ресурсів підприємства; як фінансовий стан, який характеризується, по-перше, збалансованістю і якістю сукупності фінансових інструментів; по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз; по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію цілей і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів.

З сутнісних характеристик фінансової безпеки впливає її спрямованість на досягнення головної мети функціонування підприємства – забезпечення зростання його ринкової вартості. Одним з факторів зростання ринкової вартості є структура капіталу, що являє собою співвідношення усіх видів власного і позикового капіталу. Структура капіталу формується під впливом різних факторів, що відображають, як характеристики суб'єкта господарювання, так і вплив зовнішнього середовища, тому усі

загрози фінансовій безпеці підприємства підрозділяють на зовнішні й внутрішні. До основних зовнішніх чинників, що перешкоджають залученню капіталу на сучасному етапі і негативно впливають на загальний рівень фінансової безпеки підприємства, відносяться: політична і економічна нестабільність розвитку країни, правове забезпечення, стан фінансового ринку, гнучкість фінансово-економічних стимулів з боку органів влади, інвестиційна активність населення. Внутрішніми чинниками є: фінансовий стан, результативність діяльності, рівень використання сучасних фінансових інструментів (цінні папери, венчурний капітал).

Для забезпечення високого рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання при залученні та вкладенні капіталу потрібно постійно проводити моніторинг рівня фінансової безпеки, діагностику стану використання фінансового потенціалу підприємства, впроваджувати адаптивні механізми на дію загроз.

Оцінка рівня фінансової безпеки зводиться до вирішення таких завдань [2, с. 119]: вибір системи показників (індикаторів) при залученні капіталу та виявлення їх впливу на фінансову безпеку підприємства; формування граничних значень показників у контексті аналізу залученого капіталу на підприємстві; формування комплексної оцінки фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу.

Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сфері формування власного і позикового капіталу визначається мінімізацією витрат його залучення та забезпеченням оптимальних співвідношень між елементами фінансових ресурсів. В сфері формування власного і позикового капіталу для оцінки фінансової безпеки підприємства можна застосовувати показник середньозважених витрат залучення фінансових ресурсів - WACC. Мінімізація загроз фінансової безпеки підприємства забезпечується при зниженні цього показника. Зниження WACC зумовлюється нейтралізацією загроз, викликаних підвищувальною динамікою процентних ставок. Це досягається за рахунок ефективної політики у сфері залучення кредитних ресурсів, спрямованої на максимальне використання циклічних коливань грошового і кредитного ринків.

Як індикатор фінансової безпеки підприємств у сфері використання капіталу для здійснення операційної діяльності доцільно використовувати приріст прибутковості інвестованого капіталу - ROIC. Даний показник розраховується як відношення чистого операційного прибутку після оподаткування до інвестованого капіталу, та в достатній мірі відображає прояв основних факторів, що визначають рівень загроз фінансової діяльності компаній. Для оцінки фінансової безпеки компанії в інвестиційній сфері можна використовувати приріст чистої приведеної вартості (NPV) інвестиційних проектів. Позитивна динаміка цього показника, що визначається на основі всіх реалізованих компанією проектів, означає мінімізацію загроз, здатних проявитися в середньо- і довгостроковій перспективі.

В якості стратегічного індикатора фінансової безпеки при визначенні оптимальної структури капіталу доцільно використовувати ринкову вартість підприємства. У перспективному плані оптимальна структура капіталу досягається при максимальних значеннях доданої ринкової вартості.

Таким чином, формування структури капіталу у комплексі з оцінкою фінансової безпеки підприємства дає можливість сформувати стратегічний фінансовий план і забезпечить ефективний розвиток підприємства.

Література:

1. Фінансова безпека підприємств та банківських установ: монографія/ за заг. редакцією д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова, [А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський та ін.]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295с.

2. Г.Я. Аніловська. До питання фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу // Г.Я. Аніловська, Н.С. Марушко / Науковий вісник НЛТУ України. Збірник науково-технічних праць. - 2009. - Вип. 19.4. С. 114-121.

УДК 336.1

РОЛЬ ТА МІСЦЕ РИЗИКУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, В СИСТЕМІ РИЗИКІВ РИНКІВ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Смоляк В. А.

Необхідність забезпечення ефективного функціонування ринків фінансових послуг в умовах високої динаміки розвитку та трансформації сучасного ринкового середовища, пов'язаних із посиленням конкурентної боротьби на внутрішніх та зовнішніх ринках, виникненням нових та істотною модифікацією характеру дії існуючих факторів, що впливають на діяльність фінансових установ, закономірно призводить до актуалізації завдань управління відповідними ризиками.

Ризик є складовим елементом функціонування ринків фінансових послуг, бо прийняття управлінських рішень на них залежить від впливу значної кількості факторів та дій контрагентів, котрі важко передбачити у всій повноті і з необхідною точністю. Саме з невизначеністю, або з ймовірнісними процесами, зумовленими важкістю точного передбачення перебігу подій у майбутньому, як правило, пов'язується ризик як характеристика будь-якого виду діяльності.

З'ясування місця та значення ризику в системі ризику легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму (далі – ризик легалізації) в системі ризиків ринків фінансових послуг, насамперед, передбачає формування чіткого категорійно-понятійного апарату, тобто

встановлення змістовного наповнення визначення дефініції "ризик легалізації", виходячи із загальнонаукових концепцій, сформованих вітчизняними та зарубіжними вченими. Для досягнення зазначеної мети необхідно дослідити логіку походження поняття ризику, його сутність і зміст.

У словниках різних народів слово "ризик" існує у подібних формах і визначеннях змісту, наприклад, в англійській мові "risk", у французькій "risque", в італійській "rischio", в німецькій "risiko", в іспанській "riesgo" тощо [1].

Узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних вчених на проблему визначення ризику як економічної категорії, можна виділити такі напрями в трактуванні цього поняття [4,5]:

– «результатний» напрям, прихильники якого при визначенні ризику виходять, в першу чергу, з результату події (успіху або невдачі), при цьому ризик, як правило, розуміється як можливість настання якоїсь несприятливої події;

– «процесний» напрям, в межах якого визначення ризику узагальнює проходження цілісного процесу від дії факторів формування ризикової ситуації до отримання результату в наслідок її існування.

У фінансовій науці під ризиком, як правило, розуміють можливість відхилення кінцевого результату від запланованого. При цьому ризики найчастіше ототожнюються з можливими фінансовими збитками, спричиненими реалізацією певного управлінського, організаційного чи технічного завдання або несприятливим впливом оточуючого середовища, в тому числі зміною ринкових умов, форс-мажорними обставинами.

Отже, синтезуючи наведені ознаки, економічний ризик можна визначити як економічну категорію, що відображає кількісно оцінену можливість невідповідності очікуванням економічних параметрів функціонування об'єкту, стан якого змінюється в результаті цілеспрямованої дії або бездіяльності зацікавлених суб'єктів економічних відносин, яка є наслідком об'єктивно існуючих умов невизначеності, конфліктності та суб'єктивізму сприйняття діючих ринкових факторів.

В умовах відсутності у наукових та нормативних джерелах визначення поняття «ризик ринків фінансових послуг» можна адаптувати визначення категорії «ризик» до особливостей його виникнення та реалізації на ринках фінансових послуг.

Проте, якщо визначати «ризик ринків фінансових послуг» на основі синтезу понять ризиків, що існують у різних складових ринків фінансових послуг: банківський ризик, страховий ризик та ін., то ці ризики не будуть обмежуватися виключно фінансовими аспектами їх прояву. І це не випадково, оскільки до складу ризиків ринків фінансових послуг входять різні ризики, в тому числі:

– ризики операційного середовища – нормативно-правові ризики, ризики конкуренції, економічні ризики, ризик країни;

– ризики управління – ризик зловживань, ризик неефективної організації, ризик нездатності керівництва фінансової установи, приймати тверді доцільні рішення, ризик неефективності мотиваційної системи фінансової установи;

– ризики надання фінансових послуг – технологічний ризик, операційний ризик, ризик впровадження нових фінансових інструментів, стратегічний ризик;

– фінансові ризики – процентний ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності, позабалансовий ризик, валютний ризик, ризик використання позикового капіталу.

До основних класів ризиків фінансових установ належать ринкові, кредитні, операційні ризики, ризики ліквідності і ризики (бізнес-) події. Ця класифікація вперше була запропонована компанією Coopers & Lybrand документом «Загальноприйняті принципи управління ризиком» у 1996 році. В Україні на ринках фінансових послуг на рівні галузевих стандартів [1, 2, 2] виділяють приблизно такі самі види ризиків.

Проте, віднесення таких загальних ризиків як правовий, втрати ділової репутації, стратегічного, неплатоспроможності, форс-мажору та управління лише до окремих ринків фінансових послуг, свідчить про відсутність єдиного, комплексного підходу до державного регулювання системи управління ризиками ринків фінансових послуг та про фрагментарність і недосконалість чинного нормативно-правового забезпечення цієї системи.

Крім того, в жодному галузевому стандарті з визначення видів ризиків окремих ринків фінансових послуг та управління ними не закріплено такий ризик, як ризик відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення (далі – ВД/ФТ/ФРЗМЗ).

Цей ризик є новим і досить специфічним. Його можна розглядати як функцію трьох факторів: загроза, уразливість і наслідки. Загрозою може бути людина, або групи людей (злочинні, терористичні групи), об'єкт або діяльність, що мають потенціальну можливість заподіяти шкоду, наприклад, держава, суспільство, економіка тощо. Уразливість включає у себе ті фактори, на які може впливати загроза, чи такі, що сприяють її посиленню. Такими факторами можуть бути недоліки функціонування системи ПВД/ФТ/ФРЗМЗ, особливості країни, окремого сектору економіки, фінансової послуги, що робить їх привабливими для цілей ВД/ФТ/ФРЗМЗ. Наслідки – це шкода, спричинена ВД/ФТ/ФРЗМЗ, включаючи вплив кримінальної чи терористичної діяльності на фінансову систему і економіку та суспільство в цілому. За характером наслідки можуть бути короткотерміновими і довготерміновими і впливати на все суспільство, певні його верстви, бізнес-середовище, національні та міжнародні інтереси, а також на репутацію та привабливість фінансового сектору країни.

З урахуванням такої багатоаспектності ризику легалізації до нього можна підходити як до ризик-фактору, що спричиняє появу правових, фінансових, репутаційних та інших ризиків.

Проте, щодо нього існують власні критерії оцінювання, методи управління, отже, він є самостійним ризиком, притаманним ринку фінансових послуг.

Отже, визначаючи місце ризику легалізації серед ризиків ринків фінансових послуг, можна зробити висновок, що він належить до зовнішніх ризиків, що породжують більшість внутрішніх ризиків, але, в той же час, можливість його реалізації залежить від внутрішніх факторів функціонування ринків фінансових послуг.

Література:

1 Клапків М. С. Питання етимології економічного ризику / М. С. Клапків // Фінанси України. – 2001. – № 4. – С. 14–20.

2 Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами [Електронний ресурс] : (проект) // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/Konts.pdf>.

3 Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України : Постанова Правління НБУ від 02 серпня 2004 р. №361 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04>

4 Про затвердження Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку - депозитарної діяльності та вимог до системи управління ризиками : Рішення Національної комісії з цінних паперів і фондової біржі від 15 січня 2013 р. №37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0216-13>

5 Риск-менеджмент інновацій: монографія: наукове видання. / С. Н. Козьменко, А. А. Епифанов, Т. А. Васильєва и др. – Сумы: Деловые перспективы, 2005. – 260 с.

6 Романченко О. В. До питання теорії економічного ризику / О. В. Романченко // Фінанси України. – 1997. – №7. – С. 113–117.

УДК 336.467

РИЗИКИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Тлуста Г. Ю.

Підвищення мобільності міжнародного фінансового капіталу, поступове зняття обмежень на транснаціональний рух факторів виробництва зумовили процес глобалізації ділової активності, що породжує проблеми, несуттєві в рамках національних і напіввідкритих економічних систем.

Україна має розбалансовану політичну та економічну системи, і значно відстає у розвитку у порівнянні з передовими країнами Заходу в результаті десятиліть державного монополізму, тому характеризується, як країна підвищеного ризику. Ключовою умовою сталого економічного зростання України є забезпечення фінансової стабільності. За високих ризиків кризового та посткризового періоду зусилля уряду та суб'єктів економічної діяльності зосереджуються на вирішенні поточних проблем.

Слід зазначити, що категорія «ризиків фінансової стабільності» не має чіткого та однозначного трактування. Відносно недавно дана проблематика стала оформлятися в самостійний напрям досліджень, проте необхідно визнати відсутність фундаментальних наукових робіт з даної тематики.

Фінансова стабільність невіддільна від характеристик фінансової системи. Оскільки остання є складним системним утворенням і складається з таких елементів, як фінансові установи та організації, інфраструктурні інститути та зв'язки між ними, охоплені поняттям фінансових ринків (фондова біржа, грошовий ринок і ринок похідних фінансових інструментів), фінансова стабільність передбачає стабільність кожного елементу цієї системи. Традиційно під фінансовою стабільністю розуміється спроможність фінансової системи ефективно виконувати свої функції, передусім забезпечувати ефективний розподіл ресурсів та нормальний перебіг економічних і фінансових процесів. Здатність фінансової системи виконувати свої функції навіть під впливом негативних шоків та у стані відхилення від рівноваги характеризує її стійкість [1, с.34].

Економічні, соціальні та політичні виклики, яких зазнала Україна у 2014 році, зумовлюють значні ризики та невизначеності стосовно подальшого розвитку економіки та фінансових ринків. Заходи з відновлення макроекономічної та фінансової стабільності в державі, а також продовження проведення економічних і соціальних реформ в короткостроковому періоді можуть зумовлювати збереження підвищеного інфляційного тиску [2].

Більшість зарубіжних і вітчизняних дослідників до основних ризиків забезпечення фінансової стабільності держави відносять економічні та політичні ризики країни. Алан С. Шапіро серед економічних ризиків виділяє внутрішні ресурси країни і її зовнішню фінансову позицію, але найбільш важливими вважає якість і ефективність проведеної урядом політики. Серед факторів ризику і причин боргових криз, властивих країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою, професор виділяє, насамперед, забюрократизованість економіки, корупцію, яка породжує політично мотивовані збиткові інвестиції. «Проблемні» економіки страждають від різного роду ринкових спотворень, викликаних агресивною протекціоністською політикою на користь неефективних національних виробників і урядових фаворитів - впливових олігархічних груп, фіксацією об-

мінного курсу при погіршенні умов торгівлі та іншими недалекоглядними діями урядів. Показниками ризику країни Шапіро вважає політичну стабільність і готовність іноземних суб'єктів визнавати зобов'язання країни та її резидентів за ліквідний актив [3, с.181].

Більшість зарубіжних і вітчизняних дослідників зосереджуються на політичному ризику, вважаючи його визначальним. В. Вестон і Б. Сорж визначають політичний ризик як дії національного уряду, які заважають проведенню ділових операцій, змінюють умови угод або призводять до конфіскації власності іноземних компаній [4].

Наслідком негативної державної політики і нестабільної політичної обстановки в країні є правові та економічні ризики. Під поняттям «правові ризики» слід розуміти законодавчі та інші нормативні обмеження, які стосуються діяльності господарюючих суб'єктів. Це, наприклад, ліцензування діяльності іноземних банків, заборона експорту чи імпорту, лімітування іноземних інвестицій. Більшість економічних ризиків є похідними від неадекватності і, часто як наслідок, невиконання господарюючими суб'єктами (у тому числі - органами влади) існуючого в країні законодавства.

Можна виділити наступні категорії країнових економічних ризиків:

- загальні економічні ризики - економічні труднощі, пов'язані з економічною політикою; довготривале зменшення зростання валового національного продукту; зменшення доходів і т. д.;

- фінансові - кризи грошово-кредитної системи, різке збільшення зовнішньої заборгованості, зниження обсягу обслуговування зовнішнього боргу, загальний мораторій на зовнішній борг; трансферний ризик, недостатня кількість необхідної грошової маси в країні для здійснення платежів за кредитами і позиками, а також зменшення іноземних резервів у порівнянні з імпортом; введення нових податків та економічних нормативів, тощо;

- технічні - пов'язані з технічними стандартами у сфері економічної діяльності (наприклад, інновації у сфері переказу коштів, безпеки і т. п.);

- макроекономічний ризик - ризик коливань рівня економічної активності та цін. Коливання цін можуть мати форму загального підвищення їх рівня (інфляція) або відносних змін, що порушують паритет купівельних здібностей. В обох випадках здійснення фінансованих проектів, наприклад, може бути ускладнене.

Економічний ризик країни характеризується також розміром існуючого боргу країни і його порівнянням з ключовими макроекономічними індикаторами, які визначають здатність країни обслуговувати додатковий борг. До таких показників відносять:

- обсяг валютних резервів країни;
- покриття місячного обсягу імпорту існуючими валютними резервами;

- іноземний борг у відсотках від ВВП;
- іноземний короткостроковий банківський борг у відсотках від ВВП і загальної суми боргу;
- поточний рахунок платіжного балансу у відсотках від ВВП, дефіцит держбюджету у відсотках від ВВП.

Отже, ризик забезпечення фінансової стабільності держави є сукупним ризиком, який прийнято поділяти на такі основні складові частини: політичні ризики, які, образно кажучи, визначають ступінь бажання уряду виконати свої зобов'язання, правові і економічні ризики, що визначають ступінь можливості уряду виконати свої зобов'язання.

Література:

1. Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах посткризової економіки / Я. В. Белінська, Д. С. Покришка, О. О. Молдован [та ін.]. – К. : НІСД, 2011. – 88 с.
2. Основні засади грошово-кредитної політики на 2015 рік: Рішення Ради НБУ від 11 вересня 2014 р. № 28 [Електронний ресурс]: - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=10465306>
3. Shapiro Alan C. Foundations of Multinational Financial Management / Alan C. Shapiro // A Simon & Schuster Company. - 1998. - № 3. – С. 178-198.
4. Аубакирова Л.Т. Анализ основных подходов к понятию политического риска [Електронний ресурс] // Евроазиатский национальный университет имени Л.Н. Гумилева: [сайт]. - Режим доступу: <http://enu.kz/repository/repository2014/analiz-osnovnyh.pdf>. - Назва з екрана.

УДК 658.012.8 (477)

СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Хрущ Н. А., Ваганова Л. В.

Розробка стратегії розвитку, формування прогнозів та планів з метою прийняття ефективних управлінських рішень мають бути забезпечені об'єктивною інформацією про стан економічної безпеки, зовнішні та внутрішні загрози, спиратись на дієвий механізм управління економічною безпекою підприємства. Все вище зазначене дозволяє стверджувати про необхідність обґрунтування процесів розробки складових механізму управління економічною безпекою підприємства.

Процеси забезпечення економічної безпеки підприємств висвітлені у працях зарубіжних та вітчизняних науковців, однак віддаючи належне значному науковому доробку, слід підкреслити, що єдиного підходу до обґрунтування теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій щодо розробки складових механізму управління економічною безпекою

підприємства не знайдено, що обумовлює продовження наукових досліджень у цій царині.

Однією з головних цілей вітчизняних підприємств є забезпечення їх економічної безпеки, досягнення якої потребує детального вивчення низки питань, перш за все пов'язаних із змістовним наповненням та ознаками сутнісних характеристик економічної безпеки підприємства (ЕБП) [1, 2]. Однак, маємо визнати, що, незважаючи на актуальність та популярність питань ЕБП, форма та зміст управління нею перебувають в неузгодженому стані, тоді коли лише за умов дотримання єдності форми та змісту можна досягнути гармонізацію в управлінні ЕБП. Вважаємо, що використання методу декомпозиції в управлінні ЕБП дозволить структурувати процес управління у відповідності із вибраним морфологічним фокусом ЕБП. Під морфологічним фокусом ЕБП розуміємо процес розбору внутрішньої початкової форми, що покликаний посприяти засвоєнню і систематизації ознак системи, їхньої категорії, виробленню міцних практичних зв'язків Морфологічними фокусами ЕБП можуть виступати фокуси узгодження інтересів, ресурсного забезпечення,

Ідея структуризації процесу управління ЕБП на основі методу декомпозиції складає основу концептуальної моделі управління процесом забезпечення економічної безпеки підприємства. Концептуальна модель управління процесом забезпечення ЕБП базується на розумінні сутності економічної безпеки як підсистеми регіональної економіки, що забезпечує прогресивний розвиток в умовах дестабілізуючого впливу різних видів загроз. Варто взяти до уваги, що з'ясування мети, завдань морфологічного аналізу реалізується в рамках механізму управління ЕБП, який є гнучкою, інтегрованою і відкритою системою. Подібний механізм має охоплювати принципи, прийоми та способи, методи та методики, процедури, алгоритми і моделі, реалізовані в різних функціональних схемах, за допомогою яких забезпечується в тій чи іншій формі гармонізація всіх сфер діяльності підприємства та інтересів, що взаємодіють з ним функціональних схем суб'єктів зовнішнього середовища.

Необхідно наголосити на важливих етапах формування концептуальної моделі управління процесом забезпечення ЕБП. На основі фокусу узгодженості інтересів встановлюється склад основних економічних інтересів підприємства та їх групування за рівнем значущості з метою виділення головного економічного інтересу, пріоритетних інтересів та інтересів другорядного значення. Далі відбувається процес трансформації головного та пріоритетних економічних інтересів і їх відображення у площині сформованих цілей та економічних інтересів підприємства. Наступним є етап діагностики проблемної ситуації у стані ЕБП, який, в першу чергу, пов'язаний із діагностуванням ресурсного потенціалу, стану функціональних складових ЕБП і ступенем їх захищеності, виявленням джерел виникнення небезпек і загроз, прогнозуванням можливих негативних на-

слідків. Даний етап базується на фокусах ресурсного забезпечення та протистояння загрозам.

Сучасні дослідження синергізму орієнтують на потенційні можливості пришвидшеного розвитку господарських процесів із врахуванням вимог нового економічного середовища. Додаткові можливості, які підприємство може одержати від оптимального використання наявних ресурсів, досягаються за рахунок сукупності таких ефектів. Мова йде про синергізм у рамках існуючих господарських структур (використання загальних ресурсів, автоматична дія синергійних ефектів, які визначаються дією вже існуючих позитивних результатів від стратегії злиття) і синергійних ефектів за рахунок нової стратегічної орієнтації (передача ноу-хау, додаткові ресурси, концентрація ключових здатностей). Досягнення позитивних результатів від синергії передбачає врахування оцінок слабких і сильних сторін. Здійснюючи пошук можливостей, які дають змогу максимально повно використовувати сильні сторони, підприємство оптимізує синергійні зв'язки.

Сформовані цілі, окреслені економічні інтереси підприємства та результати діагностики проблемної ситуації у стані ЕБП є визначальними при розробці складових організаційно-економічного механізму управління ЕБП та при формуванні і виборі стратегії управління ЕБП.

Література

1. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.

2. Механизмы управления экономической безопасностью / [Лысенко Ю. Г., Мищенко С. Г., Руденский Р. А. и др.]; под. ред. Ю. Г. Лисенко. – Донецк: ДонНУ, 2002. – 178 с.

УДК 336.644

МОНІТОРИНГ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Череватенко В. А., Коцюрба О. Ю.

Враховуючи той факт, що житлово-комунальне господарство є однією із важливіших галузей національної економіки, а підприємства цієї сфери, реалізуючи соціальну функцію, орієнтовані на забезпечення населення та суб'єктів господарювання необхідними житлово-комунальними послугами, питання виявлення та аналізу тенденцій, що є характерними для підприємств ЖКГ набувають все більшої актуальності. Найбільш гост-

рими сучасними проблемами для більшості підприємств ЖКГ є погіршення технічного й фінансово-економічного стану та недосконалість системи управління. Так, за даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [1] протягом 2014 року заборгованість населення за оплату житлово-комунальних послуг збільшилась на 22,9%, а в 2013 році підприємства галузі отримали збитки у сумі 1657,6 млн. грн., що на 21,4% або на 292,5 млн. грн. більше у порівнянні з 2012 роком.

За таких умов одним із пріоритетних завдань, що стоять перед керівниками підприємств житлово-комунальної сфери є покращення їх фінансового стану шляхом удосконалення механізму їх фінансового забезпечення. Одним із інструментів такого механізму є управління вхідними та вихідними фінансовими потоками підприємства, основні завдання якого, як зазначає фахівець у сфері фінансового менеджменту Г. Азаренкова [2, с.67], зводяться до ефективного формування та перерозподілу фінансових ресурсів з метою досягнення бажаних фінансових результатів.

Слід зазначити, що в науковій літературі [2-6] зустрічаються різні тлумачення економічної категорії «фінансовий потік», серед яких: цілеспрямований рух фінансових ресурсів в процесі діяльності суб'єктів господарювання, яка визначається відповідно до належності їх до певного сектора економіки обов'язково з урахуванням фактора часу, та відображує ліквідність зазначених фінансових ресурсів [2, с.67]; потоки активів і джерел їх формування, витрат і результатів у вартісній формі [3, с.17]; динамічна сукупність розподілених у часі та просторі фінансових ресурсів підприємства, які формуються, розподіляються та використовуються за центрами управління потоками [4,с.4]; цілеспрямований рух, зміна у процесі формування й перерозподілу обсягів, типів, форм і видів фінансових ресурсів різних суб'єктів господарювання ринкового середовища [5, с.104]; надходження та витрати грошей в різні моменти [6, с. 105];

В цілому, як зазначено в [2, с.67], серед основних функціональних ознак фінансового потоку, які розкривають його економічний зміст і сутність необхідно виокремити наступні: фінансовий потік взаємопов'язаний із формуванням, розподілом та використанням різних функціональних капіталів, узагальнює різні форми та види руху фінансових ресурсів суб'єктів господарювання й зумовлює досягнення певного економічного результату.

М. Треншов [6, с. 105], як і класик фінансового менеджменту І. Бланк [7], оперуючи поняттям «фінансовий потік» ототожнює його із грошовим. Підтримуючи дану позицію, на противагу існуючим точкам зору щодо наявності відмінностей між цими поняттями та їх розгляду як цілого та часткового, можна зазначити, що грошові потоки, які формуються та розподіляються в процесі здійснення підприємством операційної, фінансової й інвестиційної діяльності відображують рух його фінансових активів та зо-

бов'язань у грошовому виразі.

Дослідники [8] роблять висновок, що знання складових та структури фінансового потоку, його характеристик, дає можливість спланувати витрати підприємства, строки кредитування, необхідний обсяг оборотних коштів та інші показники, що є необхідними для нормального функціонування підприємства. В свою чергу, основні завдання управління фінансовими потоками полягають у наступному: проведенні достовірного і повного обліку фінансових потоків, їх комплексного аналізу та планування (бюджетування), синхронізації надходжень (узгодження вхідних та вихідних фінансових потоків за обсягами та в часі) і виплат та оптимізації фінансових потоків. Колектив авторів [8, с.595] також зазначає, що регулювання фінансових потоків охоплює такі напрямки роботи: синхронізація фінансових потоків, прискорення процесу надходження грошей, контролювання витрат грошей та капіталізація тимчасово вільних залишків коштів на рахунках.

Необхідність забезпечення прозорості та доступності інформації про рух фінансових потоків та отримання інформації про їх кількісну та якісну зміну в будь-який момент часу обґрунтовує необхідність впровадження моніторингу як інструменту управління фінансовими потоками підприємств ЖКГ.

І. Бланк [7] моніторинг визначає як механізм постійного спостереження за контрольованими показниками діяльності підприємства, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачених і виявлення причин цих відхилень. Т. Бурова [10] зазначає, що моніторинг являє собою універсальний інструмент формування інформації про об'єкт дослідження, в тому числі контролю, який дає можливість використовувати його щодо різноманітних економічних об'єктів. Проведене автором [11, с.39] дослідження сутності моніторингу дозволило йому виділити три підходи до його визначення, згідно з якими моніторинг являє собою: 1) інформаційно-аналітичну систему, що має цільову спрямованість на інформаційне забезпечення процесу управління; 2) комплекс взаємопов'язаних процесів збору, обробки, аналізу, оцінки і прогнозування реалізації функцій фінансового управління та надання документованої інформації; 3) процес здійснення постійного спостереження, визначення розмірів відхилень фактичних результатів від передбачених, виявлення причин цих відхилень і розробки пропозицій по відповідному коригуванню діяльності з метою її нормалізації та підвищення ефективності.

З урахуванням особливостей моніторингу як інструменту управління фінансовими потоками в контексті формування механізму фінансового забезпечення підприємств ЖКГ можна виокремити наступні етапи його реалізації. На першому етапі формується система показників оцінки грошових (фінансових) потоків у розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства, що є інформаційною базою спостережен-

ня. Найчастіше для оцінювання фінансових потоків підприємств ЖКГ використовуються наступні групи показників: рівномірності формування, синхронності, збалансованості, ліквідності й достатності та ефективності управління фінансовими потоками.

На другому етапі проведення моніторингу здійснюється визначення періодичності відстеження зміни показників в межах кожної окремої групи. Третій етап передбачає відстеження зміни показників та проведення зіставлення фактично досягнутого значення показника із передбаченим, визначення розміру відхилення, пояснення причин негативних відхилень (у разі виявлення), встановлення осіб, винних у негативному відхиленні показника, якщо це відхилення викликане внутрішніми факторами діяльності підприємства. На останньому (четвертому) етапі здійснюється підготовка звіту щодо результатів проведення моніторингу, що містить конкретні рекомендації щодо оптимізації фінансових потоків підприємства.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що проведення моніторингу фінансових потоків підприємств житлово-комунальної сфери дозволить виявити фактори коливань надходжень та витрат грошових коштів, скоротити або збільшити потреби підприємства в позиковому капіталі, забезпечити ліквідність та платоспроможність підприємства, здійснювати ефективне управління поточними витратами в процесі виробництва та надання комунальних послуг, сприятиме прискоренню обороту й зростанню рентабельності капіталу підприємства та покращенню його фінансового стану.

Література:

1. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України // Стан оплати населенням житлово-комунальних послуг за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua/zhkh/ekonomika-ta-taryfna-polityka/stan-oplati-naselennyam-zhitlovo-komunalnih-poslug-z-pochatku-2014-roku-993616/>
2. Азаренкова Г.М. Менеджмент фінансових потоків економічних агентів: монографія / Г.М. Азаренкова. – К.: УБС НБУ, 2009. – 335 с.
3. Кукукина И.Г. Методология и инструментарий управления финансовыми потоками в условиях трансформации финансового контроля: автореф. на соиск. науч. степени докт. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / И.Г. Кукукина. – Иваново, 2011. – 44 с.
4. Єрмошкіна О. В. Система управління фінансовими потоками промислового підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. экон. наук: спец. 08.00.08 «Фінанси, гроші та кредит» / О. В. Єрмошкіна. – Донецьк. – 2009. – 34 с.
5. Азаренкова Г.М. Аналіз фінансових потоків банків: регіональний аспект / Г.М. Азаренкова // Банківська справа. – 2008. – № 8. – С.104-112.
6. Тренев Н.Н. Управление финансами / Н.Н. Тренев. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
7. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк – К.: Ника –Центр, Эльга, 2001. – 528 с.
8. Иванов Н.Н. Оценка параметров многомерных финансовых потоков / Н.Н.

Иванов, П.В. Комазов // Оценка параметров многомерных финансовых потоков // Экономика: проблемы теории та практики. Міжвузівський збірник наукових праць. – 2000. – Вип. 17. – С. 216-220.

9. Мазаракі А.А. Економіка торгівельного підприємства / А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лігоненко. – К.: «Хрещатик», 1999. – 800 с.

10. Бурова Т. А. Наукові основи контролю в управлінні підприємством / Т. А. Бурова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – 2014. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3094>

11. Белопольская Т.В. Направления финансового мониторинга в системе управления / Т.В. Белопольская // Экономика: реалії часу. – 2011. – №1. – С. 38-41.

УДК 657; 422.1

СТАБІЛЬНІСТЬ І ГНУЧКІСТЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ РИНКОМ

Чуницька І. І.

В ринкових умовах господарювання фінансове забезпечення функціонування та розвиток економіки неможливо уявити без фінансового ринку, зважаючи, в першу чергу, на виконання ним функції інвестиційного каталізатора. В той же час, якщо звернутися до макроекономічної оцінки стану його розвитку, то міжнародні рейтинги засвідчують вкрай незадовільні оцінки. Так, серед 148 країн за рівнем розвитку фінансового ринку у 2012-2013 рр. Україна посідала 117 місце, а за наявністю і доступністю фінансових послуг – відповідно 109 і 126 місця. До цього слід додати й недостатність позитивного впливу фінансового ринку на економіку. Вибір моделі із орієнтацією на банки (розмір їх активів на кінець 2013 р. становив 91% ВВП) не дав очікуваних результатів. Те, що у 2009-2013 рр. активи банків зросли менш ніж на 40% при зростанні номінального ВВП майже у 2 рази свідчить про переважання зусиль на підтримку власної стабільності, а не на зростання кредитного потенціалу. Про функціонування фінансового ринку переважно з метою накопичення надприбутків свідчить й надмірне зростання спекулятивних операцій. У підсумку, це посилює вразливість до ризиків фінансової безпеки держави.

Тобто, при гармонізації пріоритетів розвитку фінансового ринку виникає завдання, яке не зводиться до окремого напряму, а передбачає вирішення проблем розвитку винятково на системній основі. З цієї точки зору стратегічна мета розвитку фінансового ринку повинна розглядатися через системне забезпечення сукупного результату, що включатиме і корпоративні, і національні економічні інтереси в цілому. Це означає, що система управління фінансовим ринком повинна мати, в першу чергу, достатній потенціал підвищення рівня стабільності, як ефективного засобу

його успішного функціонування та на цій основі забезпечення фінансової безпеки держави. Показник стабільності фінансового ринку Світовим банком відноситься поряд з такими показниками як масштаб, ефективність та доступність капіталу до ряду основних характеристик цього ринку [1].

Водночас на фоні циклічної динаміки та феномену глобалізації як ключових ознак сьогодення така постановка питання потребує подальшої розробки. У такому контексті в економічній літературі наводиться думка про те, що показник стабільності фінансового ринку є пріоритетним саме на стадії фінансово-економічної кризи, а на інших стадіях циклічного розвитку економіки більшого значення набувають інші з перелічених показників. Крім того, для підвищення функціональної спроможності фінансового ринку виникає потреба врахування показника гнучкості як додаткового до вище перелічених показників для адаптивності до циклічності економіки [2, с. 90].

Враховуючи гносеологічні корені понять стабільність і гнучкість, природньо виникають певні сумніви стосовно одночасного досягнення цих характеристик. Адже, незважаючи на певні відмінності щодо трактування у науковому колі цих понять, в класичному розумінні стабільність – це стан стійкості, постійності, незмінності. Гнучкість у загальному підході розглядається як здатність уміло й швидко пристосовуватися до різних обставин, тобто, мова йде про змінюваність на противагу незмінності тих чи інших характеристик.

Тут доречно навести думку Г.Мінцберга, який на дискусійне питання, що забезпечується стратегією гнучкість чи стабільність, зазначав наступне. „В основі будь-якої стратегії лежить фундаментальна дилема – необхідність примирити два різнорідних начала: стабільність і змінюваність. З одного боку, досягнення максимального ефекту передбачає концентрацію зусиль, а з іншого – необхідну адаптацію до умов, що змінюються [3, с.155].

Тому, розглядаючи стабільність як необхідну властивість фінансового ринку, що забезпечує його функціонування, не можна спростувати твердження й про те, що забезпечення такої стабільності неможливе без відповідної гнучкості фінансового ринку як на всіх стадіях циклічного розвитку економіки, так і стосовно стратегічного і тактичного рівнів його розвитку. Тобто, за такого підходу практичне втілення знаходять відмінності між сутністним змістом понять „функціонування” та „розвиток”. У такому контексті слід повністю погодитися також з позицією І.Демків, яка розглядаючи управління гнучкістю на рівні підприємств, обґрунтовує потребу мати в арсеналі системи управління не меншу кількість різноманітних реакцій і уміння передбачення подій (шляхом впровадження продуктивних, технологічних, управлінських, фінансових інновацій), ніж можлива кількість негативних змін, здатних виникати у внутрішньому і зовнішньому середовищах [4, с. 80]. Запровадження таких підходів до фінансового

ринку вимагає розробки адекватних показників та їх моніторингу.

Література:

1. Global Financial Development Report 2013 «Rethinking the Role of the State in Finance» [Electronic resource]. - Access mode: https://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2012/spr/pdf/DK_p.pdf
2. Онишко С.В., Лактіонова О.А. Гнучкість фінансового ринку в умовах циклічного розвитку економіки / Наукові записки Національного університету „Острозька академія”, Серія „Економіка” : збірник наукових праць / ред. кол. : І.Д.Пасічник, О.І.Демянчук. – Острог : Видавництво Національного університету „Острозька академія”, 2014. – Випуск 27. – 156 с.
3. Дж.Б.Куинн, С.Гошал: Пер. с англ. Под ред. Ю.Н.Каптуревського. – СПб. “Питер, 2001. – С.155.
4. Демків І. Розвиток понятійного апарату управління гнучкістю підприємства / Економічний аналіз. – 2010 – Випуск 5 – С. 80-82.

УДК 364.32

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОBOB'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ НА ВИРОБНИЦТВІ

Шимків С. А

Сьогодні, в Україні відбуваються процеси нарощення масштабів модернізації та реформування соціальної сфери. В тому числі, інтенсивними темпами відбуваються зміни у секторі соціального страхування. Останні заходи щодо реформування системи загальнообов'язкового соціального страхування в Україні, викликають необхідність в їх детальному вивченні шляхом порівняння та співставлення попередньо існуючих умов для його здійснення.

Так, починаючи з 2001 до 2014 року включно загальнообов'язкове соціальне страхування здійснювалось одним із інститутів соціального страхування - Фондом загальнообов'язкового державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, який був одним із 4 цільових фондів, що діяли на території України. Проте, у 2014 році, у зв'язку зі складною фінансово-економічною ситуацією, що склалась в Україні з метою реалізації заходів щодо економного та раціонального використання державних коштів, недопущення втрат бюджету та створення умов для зниження навантаження на фонд оплати праці та з метою підвищення ефективності управління у сфері соціального страхування, скорочення та оптимізації витрат на управління, спрощення обслуговування застрахованих осіб і роботодавців, було прийнято рішення про ліквідацію Фонду соціального страхуван-

ня з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві з подальшим утворенням Фонду соціального страхування України[1]. Так, з 2015 року державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві представлено та організовано як солідарну систему, в особі Фонду соціального страхування (далі –Фонд). Фонд є об'єднаною системою, що має єдиний бюджет державного соціального страхування, що затверджується щорічно Кабінетом Міністрів України. Надходження до Фондів формуються внаслідок розподілу єдиного соціального внеску.

На сьогодні, сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для роботодавців визначається відповідно до класу професійного ризику. Страховий тариф нараховується як загальний відсоток на фонд оплати праці, який має сплатити роботодавець. З урахуванням основних положень Закону України «Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці» від 29.12.2014 року №1573 до частини бази нарахування єдиного внеску, що перевищує двократний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої Законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід, винагорода), ставка єдиного внеску, встановлена для відповідної категорії платника, застосовується з коефіцієнтом 0,4 [1]. Таке положення прийнято з єдиною основною метою – легалізація фонду оплати праці. Так, роботодавці матимуть зацікавленість у прозорості заробітних плат працівникам, адже при застосуванні знижувального коефіцієнту розмір єдиного соціального внеску зменшується. Для роботодавців, визначена сума єдиного внеску на соціальне страхування розподіляється між фондами у такому відсотковому співвідношенні: державне соціальне страхування на випадок безробіття -3,1997 %; державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності 4,6243%; державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві 3,886%; державне пенсійне страхування до солідарної системи 88,29% [2]. Враховуючи, що фактично відбулось об'єднання двох фондів, бюджет новоствореного Фонду соціального страхування відповідно зросте більш ніж вдвічі.

Розглядаючи об'єднання даних фондів, з метою побудови ефективної системи управління в галузі соціального страхування та скорочення управлінських витрат, «не слід забувати, що реорганізація розтягнеться принаймні на 1,5-2 роки. Протягом цього перехідного періоду управління та нагляд за соціальним страхуванням гарантовано будуть послаблені. Поточним задачам віддаватиметься перевага над перспективними. Це, своєю чергою, стане сприятливим підґрунтям для різного роду зловживань» [3]. Враховуючи, що тепер функції цих двох фондів виконуватиме один уніфікований, при чому на нього також покладено розвиток державного соціального медичного страхування, то як свідчить вітчизняний досвід попередніх років подібне злиття структур веде не до скорочення, а,

навпаки, до збільшення кількості управлінського персоналу, а отже й до зростання управлінських витрат. Також, серед негативних тенденцій залишається, враховуючи вже нововведений знижувальний коефіцієнт на фонд оплати праці, невідповідність та множинність страхових тарифів, встановлених державою для підприємств при нарахуванні та сплаті єдиного соціального внеску.

Таким чином, на нашу думку, для забезпечення позитивного ефекту від запровадження останніх тенденцій реформування у сфері соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та втрати працездатності, розглядаючи об'єднання даних фондів, задля досягнення мети - скорочення управлінських витрат, можливе лише за умови посилення контролю за діяльністю Фонду соціального страхування.

Література:

1. Закон України «Про реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізацію фонду оплати праці» від 29.12.2014 року №1573/ [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-19>

2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження пропорцій розподілу єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 30.01.15 №30. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/sotsialne-strakhuvannya-i-pensijne-zabezpechennya/6502-postanova-kmu-vid-26-11-14-675-pro-zatverdzhennya-proporsij-rozpodilu-edinogo-vnesku-na-zagalnoobov-yazkove-derzhavne-sotsialne-strakhuvannya>

3. Коваль О.П. Модернізація системи соціального страхування в Україні. Аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К.: НІСД, 2014. - 38 с.

УДК 368:336

СУТНІСТЬ ПОНЯТЬ «ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ» І «ФІНАНСОВА НАДІЙНІСТЬ» СТРАХОВИКА

Шолойко А. С.

Дослідження джерел з питань фінансового менеджменту страховика дало змогу виявити іноді рівнозначне застосування понять: «фінансова стійкість» і «фінансова надійність» страховика, що навіть впливає з назви Розпорядження Нацкомфінпослуг «Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження...» від 11.07.2013 р. №2262. Відповідно до цього документу рейтинг фінансової надійності (стійкості) страховика чи перестраховика-нерезидента на дату укладення договору страхування чи перестраховування з ними повинен відповідати рівню рей-

тингів не нижчому, ніж за класифікацією таких міжнародних рейтингових агентств як:

1) «А.М.Вest» (США) – «В+» – для страховика-нерезидента та «В» – для перестраховика-нерезидента;

2) «Moody's Investors Service» (США) – «Ваа» – для страховика-нерезидента та «Ва» – для перестраховика-нерезидента;

3) «Standard & Poor's» (США) – «ВВВ» – для страховика-нерезидента та «ВВ» – для перестраховика-нерезидента;

4) «Fitch Ratings» (Великобританія) – «ВВВ» – для страховика-нерезидента та «ВВ» – для перестраховика-нерезидента [5].

Ситуація з ототожненням понять «фінансова стійкість» і «фінансова надійність» пояснюється тим, що в англійській мові найчастіше зустрічається поняття «financial stability», яке ще можна перекласти як «фінансова стабільність» залежно від контексту [3, с. 92].

Так, В.О. Дадалко і В.М. Безденежних зазначають, що «фінансова стійкість і фінансова стабільність тісно пов'язані між собою. Фінансова стійкість зумовлена як стабільністю економічного середовища, в рамках якого здійснюється діяльність підприємства, так і результатами його функціонування, його активного і ефективного реагування на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів. Тобто, вони багато в чому є взаємодоповнюючими характеристиками, а в деяких джерелах і синонімічними» [1, с. 190].

Щодо співвідношення понять «фінансова стійкість» і «фінансова надійність» страховика, то існує бачення, що достатньою умовою забезпечення фінансової стійкості страховика є платоспроможність, а обов'язковою передумовою – фінансова надійність, в результаті чого робиться висновок, що платоспроможність і фінансова надійність є лише похідними категорії «фінансова стійкість» страхової компанії [4, с. 259]. Разом з тим, Жигас М.Г. підкреслює, що «недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємств і відсутності у них коштів для розвитку виробництва, а надлишкова буде перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємств зайвими запасами і резервами. Відповідно фінансова стійкість повинна характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, що відповідає вимогам ринку і потребам розвитку підприємства» [2, с. 30]. При цьому робиться уточнення, що «платоспроможність є частковим проявом фінансової стійкості страховика, оскільки відображає його здатність платити за зобов'язаннями в «нормальних» умовах» [2, с. 31]. І виходячи з цього стверджує, що фінансова стійкість страховика – це такий стан фінансових ресурсів, їх розподіл і використання, яке забезпечує розвиток страхової організації і гарантує безумовне виконання зобов'язань перед страхувальниками на основі позитивної динаміки прибутку при збереженні платоспроможності з урахуванням трансферту ризику і зміни економічної кон'юнктури [2, с. 38, 39].

Тоді як поняття «фінансова надійність» В.О. Дадалко і В.М.

Безденежних більше пов'язують з поняттям «фінансова безпека», пояснюючи в загальному, що «надійність» в силу специфіки бізнесу визначається здатністю менеджменту ефективно управляти всім спектром ризиків, які компанія прийняла на себе і, протистоячи зовнішнім загрозам, забезпечувати безпеку функціонування компанії. У той же час зазначаючи, що «стабільність компанії» передбачає надійну і безпечну роботу протягом відносно тривалого періоду часу, а в окремі відрізки часу вона визначається через стійкість [1, с. 188, 190, 191].

Даний підхід розмежування таких близьких понять як: стабільність, стійкість, безпека і надійність страховика, включаючи фінансовий аспект, при глибинному розумінні нам видається найбільш доцільним, тоді як при більш поверхневому використанні цілком зрозумілим є їх застосування на одному рівні.

Література:

1. Дадалко В.А. Экономическая безопасность, финансовая стабильность и устойчивость как качество эффективности хозяйственного субъекта / Дадалко В.А., Безденежных В.М. // Экономика и управление. Экономические науки. – 2009. – № 12 (61). – С. 186-192.

2. Жигас М.Г. Финансовая устойчивость страховой организации и факторы, определяющие ее характер / Жигас М.Г. // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2003. – № 1. – С. 29-46.

3. Меркитанов А.П. Теоретические основы устойчивости, стабильности и надежности банковского дела / Меркитанов А.П. // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2007. – № 1. – С. 92-94.

4. Страхування: практикум : навч. посіб. / [Базилевич В.Д., Пікус Р.В., Приказюк Н.В. та ін.], 2-ге вид., переробл. і допов.; за ред. Базилевича В.Д. – К. : Знання, 2011. – 607 с.

5. Про затвердження Вимог до рейтингів фінансової надійності (стійкості) страховиків та перестраховиків-нерезидентів та порядку їх підтвердження та визнання такими, що втратили чинність, деяких розпоряджень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України: Розпорядження Нацкомфінпослуг від 11.07.2013 № 2262 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1285-13>.

УДК 336.71

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКУ

Штаєр О. М.

З набуттям Україною державного суверенітету розширилися можливості для міжнародних зв'язків, що супроводжуються рухом капіталу. Одночасно збільшилися злочинні зв'язки, у тому числі у сфері відмивання

коштів отриманих злочинним шляхом.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» першим суб'єктом фінансового моніторингу згадуються банки, оскільки вони мають найбільшу вагу фінансових операцій [1]. Тому від процесу моніторингу в банківській системі залежить стан та якість фінансового моніторингу в Україні в цілому, що й підтверджує актуальність дослідження обраної теми.

Фінансовий моніторинг банківської установи як особлива форма внутрішнього контролю банку становить складову системи забезпечення його економічної безпеки, представляючи собою сукупність економіко-правових, організаційних заходів зовнішніх (НБУ, правоохоронні органи) та внутрішніх суб'єктів забезпечення безпеки банківської діяльності для запобігання матеріальним (фінансовим) та репутаційним втратам окремої установи зокрема і банківського сектору загалом унаслідок використання банківських ресурсів для легалізації кримінальних доходів [2].

Результати теоретичних досліджень та практичного досвіду, пов'язаних з протидією легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, опубліковані у працях таких вчених як Кузнецова С.А. [2], Васенко В. К. та Челюдіна О.С. [3], Костюченко О.Є. та Кривуля К.А. [4], Романченко О. [5]

Відмивання грошей – це процес, унаслідок якого здійснюється приховування коштів чи іншого майна, здобутих злочинним шляхом, їх розміщення, переказ або інша трансакція через фінансову систему. Мета цього процесу полягає в наданні коштам, отриманим у результаті незаконної діяльності або пов'язаним з нею, такого вигляду, ніби вони одержані на законних підставах [3].

Участь банків у легалізації злочинних доходів перетворює їх на активних співучасників злочину, що негативно позначається на ставленні до них інших фінансових посередників, регулятивних органів та звичайних клієнтів, знижує його конкурентоспроможність, призводить до фінансових збитків, втрати репутації, стабільності та економічної безпеки а також може похитнути фундамент довіри до банківського сектору країни в цілому.

Згідно із Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [1], система фінансового моніторингу є дворівневою, а його проведення відбувається у два етапи: первинний фінансовий моніторинг та державний фінансовий моніторинг.

Держава в особі органів влади та Національного банку України встановлює загальнообов'язкові правила поведінки щодо здійснення фінансового моніторингу, надає господарюючим суб'єктам, у тому числі й банкам, значну самостійність у визначенні та встановленні правил внут-

рішнього фінансового моніторингу [4, с. 207].

У банку серед основних напрямків реалізації системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом виділяють: належне вивчення клієнтів банку; порядок виявлення сумнівних фінансових операцій, який повинен здійснюватися безпосередньо працівниками банку і за допомогою відповідного програмного забезпечення; реєстрація та своєчасне інформування про операції, що підлягають фінансовому моніторингу.

Боротьба з «відмиванням» грошей у банківському секторі економіки проводиться не досить ефективно. Поліпшення зазначеної ситуації можливе лише за умови вирішення цілого ряду як поточних, так і перспективних завдань, а також ліквідації недоліків законодавчих актів. Так Романенко О. в своїй роботі [5] виділив такі недоліки нормативного забезпечення фінансового моніторингу в банку:

- в Законі «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» зроблено акцент на протидії відмиванню коштів, хоча необхідно було б зробити акцент на протидії перетоку капіталу між легальною та нелегальною (тіньовою) економікою;

- статус та функції відповідального працівника за фінансовий моніторинг у банку зробили процес прийняття рішень суб'єктивною діяльністю, яка забезпечується та здійснюється однією людиною;

- загальний кваліфікаційний рівень, у тому числі і співробітників НБУ, в галузі фінансового моніторингу залишає бажати кращого. Жодних стандартних вимог до кваліфікації відповідальних працівників, які були б формалізовані і визначалися, наприклад, переліком питань, у яких ці особи впевнено орієнтувалися, немає;

- в «Положенні про здійснення банками фінансового моніторингу» наголошується на необхідності ідентифікації власників клієнтів-юридичних осіб. При цьому, достатній для ідентифікації власників обсяг відомостей, не визначається;

- банки підзвітний кільком регуляторам, вимоги яких в частині фінансового моніторингу не тотожні. Найгостріше питання - ідентифікація клієнтів. НБУ та Державна комісія з цінних паперів та фондовому ринку вважають за достатнє різну якість документів, що необхідні для ідентифікації.

Враховуючи інтереси держави та банків для підвищення ефективності боротьби з легалізацією (відмивання) незаконно отриманих доходів, необхідно здійснювати її як на законодавчому, так і на виконавчому рівні держави та банків, безпосередньо, й постійно їх вдосконалювати. Для цього необхідно здійснити певні заходи щодо посилення боротьби з відмиванням нелегально отриманих коштів у банківській сфері, які будуть спрямовані на [2,3]:

- запобігання надходжень нелегально отриманих грошей із-за кордону під виглядом великих інвестицій;
- боротьбу з корупцією та організованою злочинністю в органах управління банківською системою;
- створення дієвої системи служби банківської системи;
- виявлення та ліквідацію тіньових банків;
- поліпшення аудиту коштів, що надходять до статутних фондів.

Однак самостійно банки не впораються, тому необхідне вирішення таких перспективних завдань на рівні держави та банківської системи взагалі [2-5]:

- створення досконалої правової бази;
- розширення співробітництва України з міжнародною спільнотою з метою запобігання практиці «відмивання» грошей;
- визначення вимог до формування спеціалізованих баз даних про сумнівні фінансові угоди і операції та встановлення квот доступу різних структур до подібної інформації, способів розповсюдження одержаних даних;
- забезпечення гнучкості національної системи боротьби з «відмиванням» грошей, спроможності виявляти і реагувати на нові схеми «відмивання» грошей, можливості поширення дії контрзаходів на нові сфери економічного життя країни;
- підвищення кваліфікації співробітників та обмін досвідом тощо.

Це означає, що необхідно залучати відповідні органи до створення систем звітності про фінансові угоди, ідентифікацію клієнтів, стандартів зі збереження, обліку і перевірки угоди. Національна система протидії повинна стати досить гнучкою, щоб бути здатною виявляти й реагувати на нові схеми «відмивання» грошей, нові виклики та загрози.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Законодавство України [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>
2. Кузнецова С.А. Фінансовий моніторинг в Україні: якісний аспект [Текст] / С.А. Кузнецова // Європейський вектор економічного розвитку. — 2011. — № 1 (10). — С. 90—96.
3. Васенко В. К., Челядіна О.С. Боротьба з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих грошей [Текст] / В. К. Васенко, О. С. Челядіна // Право і безпека. — 2012. № 2(44) — С. 89—93.
4. Костюченко О.Є., Кривуля К.А. Правові умови та шляхи вдосконалення системи фінансового моніторингу в банку // Збірник наукових праць: Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – ЛНТУ. – Луцьк, 2012. – С. 205– 214.
5. Романченко О. Фінансовий моніторинг по-українськи / О. Романченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/082.htm

ДО ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**Юшко С. В., Прошутя О. А.**

Боргова безпека держави є складним, багатограним та суперечливим явищем. Відсутність єдиного підходу до її оцінювання, використання широкого переліку індикаторів, відмінності у трактуванні оптимальних та граничних значень показників вимагають проведення подальших досліджень у цьому напрямі. Метою даної роботи є оцінка сучасного рівня боргової безпеки нашої держави з використанням методики, розробленої Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [1] та дослідження вимог чинного українського законодавства щодо дотримання показників боргової безпеки.

Оцінювання ступеня боргової безпеки в Україні на державному рівні здійснюється у процесі комплексного дослідження стану економічної безпеки держави. Індикаторами боргової безпеки визначено 5 показників: 1) відношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %; 2) відношення валового зовнішнього боргу до ВВП, %; 3) середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку; 4) значення індексу ЕМВІ+Україна; 5) відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до величини валового зовнішнього боргу, % [1].

Запроваджений підхід дозволяє окрім звичних параметрів безпеки оцінити також кредитні ризики країни (зокрема, індекс ЕМВІ+Україна характеризує різницю між дохідністю українських єврооблігацій та казначейських зобов'язань США, його зростання свідчить про зниження рівня довіри до цінних паперів країни); урахувати можливе надмірне зростання ставок за ОВДП (які, згідно з кращими традиціями, вважаються безризиковими фінансовими вкладеннями, а тому рівень їхньої дохідності має бути мінімальним); взяти до уваги ступінь покриття боргів наявними резервними активами (золотом, резервами в іноземній валюті тощо).

Апробація даної методики проведена за період 2007-2014 рр. У результаті проведеного дослідження отримані такі результати: найвищий рівень боргової безпеки держави мав місце у 2007 р. – значення інтегрального показника склало 0,629, або 62,9 % від оптимального рівня. Станом на кінець 2012 р. показник безпеки був уже за крок до критичного рівня, сягнувши позначки 0,344. Зрештою, на кінець 2014 р. коли усі індикатори-дестимулятори рівня боргової безпеки (перші чотири з вищеназваних показників) виявилися вищими за свої критичні значення), а індикатор-стимулятор (п'ятий показник) – нижчим, – рівень боргової безпеки знизився до надкритичного мінімуму, не досягнувши і позначки 0,2 [1-4].

Слід зазначити, що розглянута методика дозволяє тільки оцінити

наявний стан боргової безпеки, не висуваючи будь-яких вимог щодо дотримання окреслених нормативів. Наразі такі, щоправда, поодинокі, вимоги пред'являє чинне законодавство України. Так, найвідомішою є вимога, закладена у Бюджетному кодексі щодо неперевищення величиною державного і гарантованого державою боргу 60 % рівня річного номінального ВВП [5]. Основні напрями бюджетної політики на відповідний рік, щорічно затверджені Верховною Радою, що по суті мають бути вихідними орієнтирами при складанні головного кошторису країни, висувають обмеження щодо граничних обсягів: а) бюджетного дефіциту, б) державного боргу і в) державних гарантій. Недоліком при цьому є те, що, поперше, встановлювані нормативи фактично не є обов'язковими до виконання: надто часто відбувається їх порушення, а, по-друге, в окремі роки вони просто не можуть бути дотримані через їх елементарну відсутність (так, на 2014 та 2015 рр. напрями бюджетної політики визначені тільки у формі проекту). Затвердження граничних показників бюджетного дефіциту, бюджетного боргу та обсягів надання державних гарантій здійснюється також у Законі України «Про Державний бюджет на відповідний рік». Проте і в даному випадку закладені норми є не більше, аніж декларацією про наміри: протягом року відбувається перегляд та суттєве коригування первісно визначених показників. Зокрема, в бюджет 2014 р. чотири рази вносилися зміни з метою коригування граничної величини державного боргу – початково затверджена у цілком прийнятному обсязі 585,5 млрд грн., або 37,2 % прогнозованої величини ВВП, в кінцевому рахунку була визначена уже на абсолютно неприпустимому рівні 968,3 млрд грн, або 61,5 % від ВВП [6].

Отримані в роботі результати є чітким сигналом уряду про необхідність прийняття на найвищому державному рівні термінових заходів у контексті удосконалення системи управління борговими зобов'язаннями держави та необхідність створення передумов щодо недопущення порушень вимог чинного законодавства з питань бюджету.

Література:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
2. Дані офіційного веб-сайту Державної служби статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Дані офіційного веб-сайту Міністерства фінансів України // <http://www.minfin.gov.ua>.
4. Дані офіційного веб-сайту Національного банку України // <http://www.bank.gov.ua/>.
5. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1389961156788948>.

УДК 336.77:[330.322+330.341.1]

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМ КРЕДИТОВАНИЯ НОВОВВЕДЕНИЙ С УЧЕТОМ СТЕПЕНИ РИСКА

Яковлев А. И., Косарева И. П.

Глобальная экономика ведет к глобальному регулированию финансовых систем [1, с. 73]. При этом существенной формой финансирования инвестиционно-инновационных процессов является кредит. В мировой практике наблюдается наличие прямой связи между объемом кредитов и развитием инноваций. Подобные предложения изложены, например, в [2, 3, 4, с. 3-16] и др. В частности В.С. Марцин затронул вопрос о необходимости изменения банками процента за кредит в целях закрепления и привлечения клиентов. Однако конкретных рекомендаций, в каких пределах изменять банковскую ставку, не приводит. Более конкретным выглядит анализ А.А. Чухно, в котором рассматриваются тенденции изменения средневзвешенной учетной ставки НБУ и процентной ставки рефинансирования. Однако такие рекомендации не позволяют выполнить расчеты по рассматриваемому нами направлению.

Представляет интерес статья Т. Кричевской [5, с. 65-70], в которой предлагается снижение процентных ставок по банковским операциям в период кризисов с целью стимулирования экономики. Однако подобный подход не всегда аргументирован при стабильном развитии макроэкономики.

Целью данного доклада является анализ факторов и рисков, которые влияют на величину процентной ставки кредита и построение соответствующей экономико-математической модели.

Выполненный нами анализ позволил установить 16 факторов, оказывающие влияние на величину ссудного процента в практике финансово-кредитной деятельности экономически развитых стран. К ним относятся:

1. Эффект от разработки и реализации нововведений. Такой фактор является решающим, поскольку в нем отражаются конечные результаты инвестиционно-инновационных мероприятий. Их синтетическим показателем является прибыль.
2. Затраты на создание и освоение нового товара. Их снижение в сравнении с расчетной величиной является основанием для уменьшения количественной величины ссудного процента.
- 3.

Срок выполнения разработки и ее освоения. 4. Срок возвращения кредита. 5. Спрос на заемные средства. 6. Предложение капитала. 7. Доля самофинансирования нововведений. 8. Прибыль банка. 9. Налоговая политика. 10. Уровень экономического состояния государства. 11. Состояние бюджета страны. 12. Инфляционные процессы. Реальная величина процентной ставки с учетом этого фактора, рассчитывается, в частности, на основании модели И. Фишера [5]. 13. Степень риска. 14. Надежность заемщиков. 15. Средства иностранных партнеров. 16. Величина валютных поступлений и экономия национальной валюты.

Однако учет всех перечисленных выше факторов ведет к построению чрезмерно сложной модели. Следует учесть также, что в сравнении с экономически развитыми странами финансово-кредитный механизм в Украине и странах СНГ еще не отработан на том же уровне. Поэтому влияние таких факторов, как средства иностранных инвесторов, увеличение самостоятельности банков, оценить тяжело. Такие факторы, как прибыль банка, спрос и предложение капитала, экономическое состояние страны и состояние ее бюджета, влияние инфляционных процессов, степени риска от невозвращения заемных средств, по нашему мнению, должны учитываться в величине ссудного процента изначально, независимо от результатов нововведений. Исходя из реалий, принимаем во внимание следующие факторы. Первый – эффект от реализации новых разработок в виде величины остаточной прибыли. Он является основополагающим, который характеризует результативность проектов. Второй – фактические затраты на разработку и освоение нововведений. Третий – срок выполнения проекта. Четвертый – удельный вес собственных средств в общем объеме затрат по проекту. Пятый – валютные поступления от реализации нововведений. Отобранные факторы, на наш взгляд, достаточно полно характеризуют влияние конкретной разработки на величину заемного процента.

В мире средний уровень процентной ставки за кредит колеблется в пределах 10-15%. С целью отбора для финансирования в банках Украины и стран СНГ эффективных проектов, привлечения иностранных инвесторов предлагается установить среднюю учетную ставку на уровне 15%. Ее дифференциацию с учетом стимулирования при улучшении ожидаемых показателей проектов и штрафных санкций при их снижении рекомендуется установить в диапазоне от 9% (нижняя граница) до 21% (верхняя граница) с разбросом шкалы процентной ставки на 0,5%. Дальнейшее увеличение верхней границы ссудного процента приведет к уменьшению спроса на кредиты, а уменьшение нижней границы – к снижению прибыльности работы банковских учреждений и уменьшения стимулов заемщиков в отношении эффективного использования кредита. Подобные предложения относятся к функционированию государственных банков. Однако на предлагаемой основе могут быть разработаны системы стимулирования

при предоставлении кредитов на эффективные разработки и для коммерческих банков.

При построении соответствующей экономико-математической модели следует учесть вероятностный характер результатов нововведений. На основе изложенных соображений разработана экономико-математическая модель дифференцированной процентной ставки за кредит по пяти избранным факторам.

Практические расчеты показали, что при эффективном проведении новых разработок величина экономии средств по выплатам процентов за кредит, рассчитанных на основе предложенной методики, может составить до 10-12% от расчетной прибыли соответствующих организаций или существенную сумму. Предложенный подход существенно расширяет пределы использования кредита в Украине и на постсоветском пространстве, который раньше распространялся только на объекты капитального строительства. Его основные положения могут быть использованы и в практике кредитования других стран. Этот метод также дает возможность повысить достоверность проведения соответствующих расчетов и при кредитовании объектов капитального строительства.

Литература:

1. Глобальная перестройка / Отв. за ред. акад. А.А. Дынкин, акад. Н.И. Иванова / ИМЭМО РПН . – М.: Весь Мир – 2014. – 528с.
2. Сергеев И.В. Организация и финансирование инвестиций / Сергеев И.В., Вертенникова И.И. – М. : Финансы и статистика, 2000 – 304 с.
4. Марцин В.С. Пріоритетні напрями взаємовідносин клієнт – банк та особливості їх регулювання / В.С. Марцин // Фінанси України. – К. : Минфин України, 2007. – №7. – С. 106-112.
5. Чухно А.А. Природа сучасних грошей, кредиту та крошово-кредитної політики / А.А. Чухно // Фінанси України. – К.: Мінфін України, 2007. – №1. – С. 3-16.
6. Кричевська Т. Фінансово-економічна криза для грошово-кредитної політики / Т. Кричевська // Економіка України – К. : Мінекономіки, Мінфін, НАН України, 2010. – №4. – С. 65-70.
7. Хозяйственный риск и методы его измерения // [Бачкаи Т., Мессена Д., Минько Д. и др.] – М. : Экономика, 1979.

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ СТУДЕНТІВ

УДК 336

АНАЛІЗ НОВЕЛ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З ПИТАНЬ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Бабіч А. О., Кібкало А. О.

З метою урахування нових Рекомендацій FATF, які є основним джерелом міжнародних стандартів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, набрав чинності новий Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» №1702-VII від 14 жовтня 2014 року.

У новому законі передбачені суттєві зміни у суб'єктному складі та у обов'язках суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Так, до списку суб'єктів первинного моніторингу додаються страхові (перестрахові) брокери, а також дещо розширено перелік спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Відтепер до їх складу входять адвокатські бюро та об'єднання, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку.

Також коло спеціально визначених суб'єктів первинного моніторингу розширилось за рахунок суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, та суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна. Якщо раніше такі суб'єкти господарювання включались до переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу лише за умови, якщо сума фінансової операції дорівнювала чи перевищувала 150 000 гривень та 400 000 гривень відповідно, то зараз такі суб'єкти господарювання вважаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу не залежно від суми проведеної ними фінансової операції.

Натомість такі суб'єкти первинного моніторингу, як фізичні особи-підприємці, які проводять фінансові операції з товарами (виконують роботи, надають послуги) за готівку, виключені зі списку суб'єктів первинно-

го фінансового моніторингу. Ця зміна, є доцільною, адже операції, що проводяться такими суб'єктами, здійснюються за допомогою посередників – банків, які, відповідно, є суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

Тому ймовірність легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, за допомогою фізичних осіб-підприємців залишається низькою.

У новому Законі професійних учасників ринку цінних паперів: торговців ЦП, фондові біржі; компанії з управління активами, депозитарні установи об'єднано в один пункт, що забезпечує більш оптимальну структуру суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Адже поняття «професійні учасники фондового ринку» є узагальнюючим поняттям, що включає торговців цінними паперами, фондові біржі, компанії з управління активами, депозитарні установи.

Також новий Закон передбачає і деякі зміни у обов'язках суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Так, оцінка ризиків своїх клієнтів суб'єктами фінансового моніторингу проводиться завчасно, ще на етапі ідентифікації клієнта, а не під час безпосереднього проведення фінансових операцій. Це дає можливість вже на цьому етапі виявляти фінансові операції з легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Крім того, при оцінці ризику клієнтів суб'єкти первинного фінансового моніторингу зобов'язані встановлювати високий ризик для таких клієнтів:

клієнтів, місцем проживання яких є держава, у якій не застосовуються або застосовуються недостатньою мірою рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF);

іноземних фінансових установ (крім фінансових установ, які зареєстровані в державах - членах Європейського Союзу, державах - членах Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), з якими встановлюються кореспондентські відносини;

національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаних з ними осіб, факт належності до яких клієнта або особи, що діє від їх імені, встановлений суб'єктом первинного фінансового моніторингу;

клієнтів, які включені до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності, або щодо яких застосовано міжнародні санкції.

Для таких клієнтів передбачені додаткові заходи контролю на всіх етапах фінансового моніторингу, що є цілком доцільним, оскільки ділові відносини з такими клієнтами мають високу ймовірність використання суб'єктів первинного фінансового моніторингу для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Отже, зміни, що відбулися в суб'єктному складі суб'єктів первинного фінансового моніторингу та їх обов'язків в основному спрямовані на оптимізацію їх структури і підвищення ефективності моніторингових процедур.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 50-51. – ст. 2057.

УДК 336

ТИПОЛОГІЧНІ СХЕМИ ВІДМИВАННЯ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ, ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ В УКРАЇНІ

Древаль А. А.

Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також фінансового розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу. Відмивання грошей має соціальні та політичні наслідки. Злочинність, отримуючи завдяки доходам можливість впливати на політичну ситуацію країни, фактично захоплює частину функцій легітимного уряду, зокрема в соціальній сфері. Організовані злочинні групи можуть виступати в якості роботодавця, захисника або виконувати судові функції для певних верств населення, насамперед найбідніших. [1]

Перш за все, слід визначити ключове завдання злочинців, а саме - приховування нелегального джерела їх отримання і створення ілюзії наявності легального джерела. Варто розглянути декілька самих поширених схем, що використовують злочинці в своїх незаконних діяннях:

1) структурована схема, тобто намагаються розкласти велику суму грошей на велику кількість маленьких сум;

2) змішування, кримінальну готівку змішують з виручкою легальних бізнесів і поміщаються на рахунки компаній;

3) трасти, гроші, що надходять на рахунки трастів, втрачають прив'язку до конкретних людей і можуть використовуватися ними неофіційно;

4) раунд-тріппінг, вивіз капіталу з країни з наступним його поверненням у вигляді прямих іноземних інвестицій;

5) фальшиве кредитування, Нелегальні кошти розміщуються на анонімному рахунку або на рахунку, відкритому на підставну особу, в банку, після чого кредитна організація відкриває легальну кредитну лінію їх власнику - на вигідних умовах.[2]

Україна прагне створити відкриту і прозору економіку, для чого використовує міжнародний досвід, запроваджує механізми, які роблять неможливим використання банківської системи для «відмивання» коштів, отриманих злочинним шляхом. Так, до прийняття Верховною Радою України Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», питання запобігання легалізації грошей, набутих злочинним шляхом, регулювалися положеннями Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».[4]

Для України типовими схемами відмивання грошей є:

- 1) виведення активів з офіційного фінансово-господарського обігу (конвертація та інше);
- 2) тіньове (документально не зафіксоване) переміщення активів;
- 3) уведення активів до офіційного фінансово-господарського обігу (розміщення);
- 4) розміщення коштів на банківських рахунках;
- 5) використання спеціально створених "фіктивних" підприємств;
- 6) завищення доходів від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг;
- 7) страхування та ін.

За даними Держфінмоніторингу, в Україні в 2012 р. за останні дев'ять місяців відмито близько 32 млрд гривень, для порівняння бюджет в тому році склав 373 960 236,2 грн. Головними причинами такого явища є особливість – легалізацією незаконно отриманих грошей займаються політики, чиновники і навіть правоохоронці.[3]

На всіх рівнях державного територіального та регіонального управління створені та працюють т.з. комісії (групи) по легалізації доходів, які повинні аналізувати інформацію з Податкової, Центру зайнятості, Пенсійного фонду та інших структур та вирішувати проблеми з легалізацією заробітної плати безпосередньо на місцях. Та робота цих комісій має епізодичний характер, інколи приймає риси рейдів по місцях торгівлі, - тобто відсутня системність та ефективність в роботі та й сам факт створення таких комісій говорить про відсутність чітких економічних законів і правил, які повинні врегулювати цю проблему.

Дуже важко дається розуміння, що головним чинником "тінізації" економіки є значний тягар платежів до різних бюджетів, - головні з яких це податки та єдиний соціальний внесок. Так, урядом А.Яценюка в 2014 р. було внесено низку законодавчих ініціатив з метою зменшення тиску на фонд оплати праці. На жаль, в 2015 р. ці закони не працюють через нездатність їх відповідати реаліям вітчизняної економіки.

Підсумовуючи викладене, маємо наступне. Майже на кожному рівні, бізнес та чиновники намагаються обійти закони і вивести частину своїх доходів в "тінь". Легалізація доходів, виведення економіки з "тіні" мож-

ливе за умови зменшення фіскального навантаження на фонд оплати праці та подальшого законодавчого забезпечення цих процесів, важливу роль при цьому має комплексна і узгоджена робота всіх гілок органів влади. Також для ефективного подолання даної проблеми потрібно регулювати її на міжнародному рівні, адже багато країн ЄС являються так званими країнами-офшорами, які створили ідеальні умови для незаконних фінансових операції.

Література:

1) Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері послуг [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/finansoviy-monitoring.html>

2) Словник банківських термінів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.banki.ru/wikibank/sposobyi_otmyvaniya_deneg/

3) Газета «Адвокат консалтинг» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=13802#.VPtX23ysWul>

4) Finansystem.ru [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://finansystem.ru/ru/content/sravnitelnyy-analiz-mezhdunarodnogo-i-ukrainskogo-zakonodatelstva-po-borbe-s-otmyvaniem>

УДК 336

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ПРАВА ДЕРЖФІНМОНІТОРИНГУ УКРАЇНИ

Золотарева Н. В., Ковака Г. М.

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується через Міністра фінансів України.

Держфінмоніторинг України відповідно до покладених на нього завдань, зокрема, здійснює у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення методичне забезпечення суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також центральних органів виконавчої влади та інших державних органів, які відповідно до законодавства виконують функції регулювання та нагляду за такими суб'єктами, та координує заходи, що проводяться в цій сфері, встановлює кваліфікаційні вимоги до осіб, які призначаються відповідальними за проведення внутрішнього фінансового моніторингу, проводить аналіз ефективності заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення сприяє виявленню в фінансових операціях ознак використання доходів, одержаних злочинним шляхом, забезпечує ведення в установленому законодавством порядку обліку фінансових операцій, які мають ознаки таких, що підлягають фінансовому моніторингу [1, с. 153].

Держфінмоніторинг у межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України і постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України і наказів Мініфіну видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання. Держфінмоніторинг діє на підставі Положення, затвердженого Указом Президента України від 17 вересня 2014 р. № 455.

Основними завданнями Держфінмоніторингу є [2]:

1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також внесення пропозицій щодо її формування;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою у легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму;

4) створення та забезпечення функціонування єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Очевидно, що до завдань Держфінмоніторингу не віднесено можливість безпосередньо втручатись в події та перешкоджати сумнівним операціям. Натомість цей орган має лише збирати, обробляти і аналізувати інформацію про фінансові операції, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу.

Разом з тим є досить невизначеним таке завдання, як участь у реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів і фінансуванню тероризму. На нашу думку, таке формулювання має передбачати існування певного нормативного документа, прийнятого уповноваженим державним органом, і в якому має бути чітко прописана доля участі Держфінмоніторингу у реалізації державної політики у даній сфері, так само, як і має бути визначена безпосередньо сама політика і її засади.

Держфінмоніторинг України утримується за рахунок коштів держа-

вногоо бюджету, є розпорядником бюджетних коштів другого рівня у системі мережі головного розпорядника коштів Міністерства фінансів України та здійснює видатки виключно в межах бюджетних асигнувань затверджених в Державному бюджеті України на відповідний рік.

Фінансування видатків Держфінмоніторингу в 2014 році здійснювалося з державного бюджету в межах затверджених Законом України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» бюджетних асигнувань. У 2014 році відповідно до отриманих з державного бюджету асигнувань Держфінмоніторингом були здійснені видатки в сумі 25 233,9 тис. гривень.

Література:

1. Ващенко Ю. В. Банківське право : навч. посібник. / Ю. В. Ващенко – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.

2. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : Закон України від 17 вересня 2014 р. № 455 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua//>.

УДК 336.2.04

СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ З ЕГМОНТСЬКОЮ ГРУПОЮ ТА FATF

Карасьова І. М.

Указом Президента від 13.04.2011 р. № 466/2011 в Україні було створено Державну службу фінансового моніторингу України [2].

Отже, з 2001 року Україна приєдналась до світової спільноти у боротьбі з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму. На сьогоднішній час Державна служба фінансового моніторингу України активно співпрацює з провідними міжнародними організаціями та спеціалізованими іноземними установами, які опікуються питаннями протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, такими, як Група з розробки фінансових заходів протидії відмиванню коштів (FATF), регіональні організації за типом FATF — Спеціальний комітет Ради Європи з питань взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів (MONEYVAL) та Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму (ЄАГ), Рада Європи та Європейська Комісія, Управління ООН з питань наркотиків та злочинності, Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки світу, Світовий банк, Міжнародний Валютний Фонд [1].

З 2004 року Державна служба фінансового моніторингу України є

членом Егмонтської групи, яка на сьогодні поєднує фінансові розвідки 127 країн світу та забезпечує обмін інформацією, в розслідуванні щодо відмивання коштів і фінансування тероризму.

Представники Державної служби фінансового моніторингу України на постійній основі беруть участь у засіданнях робочих груп, засіданнях Комітету, Пленарних засіданнях Егмонтської групи та навчальних заходах в рамках діяльності Егмонтської групи. Крім того, Державна служба фінансового моніторингу України на постійній основі представляє інтереси України та країн Європи у Комітеті Егмонтської групи – керівному органі цієї організації, а також приймає участь у діяльності Проектної групи щодо перегляду Статуту Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки. Активність України як у міжнародній співпраці, так і в нормотворчій діяльності була наслідком занесення її до «Чорного списку» ФАТФ (FATF). Якщо FATF відчуває, що країна не докладає досить зусиль для того, щоб вдосконалити своє законодавство відносно системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, організація рекомендує «зустрічні заходи» (санкції) стовно таких країн. Це і було запроваджено на той час відносно України [3].

Вирішальну роль для виключення України з «Чорного списку» FATF зіграло прийняття закону України №2258-VI від 18.05.2010 р., яким було затверджено в новій редакції Закон України № 249-IV від 2002 року «Про протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму».

У публічній заяві FATF 28 жовтня 2011 р. говорилося про те, що члени цієї організації одноголосно прийняли рішення про виключення нашої країни з «Чорного списку».

Представники Державної служби фінансового моніторингу України активно беруть участь у засіданнях та роботі FATF, зокрема у позачерговому засіданні FATF, Пленарних засіданнях FATF, засіданнях Контрольної групи FATF з питань міжнародного співробітництва (ICRG), засіданнях Регіональної контрольної групи FATF для Європи/Євразії (EERG).

У ході зазначених засідань було затверджено структуру та текст переглянутих Стандартів (Рекомендацій) FATF, які враховують нові тенденції та досвід, одержаний у ході реалізації і оцінювання заходів у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в межах Третього раунду взаємних оцінок та проект оновленого Мандату FATF на 2012-2020 роки, та проводилася робота з перегляду Рекомендацій та Методології застосування нових Стандартів FATF,

Членство в Егмонтській Групі дає наступні переваги:

- Факт членства в Егмонті є свідченням визнання відповідності державного органу, відповідального за боротьбу з відмиванням грошей і фі-

нансуванням тероризму, міжнародним стандартам.

- Національний ПФР одержує доступ до системи закритого зв'язку і шифрувальні ключі для обміну інформацією з іноземними колегами.

Виключення України з «Чорного списку» FATF дало змогу активізувати процес підписання Меморандумів про співробітництво з підрозділами фінансових розвідок іноземних країн [1].

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України – Режим доступу : <http://www.sdfm.gov.ua>

2. Москаленко Н. В. Фінансовий моніторинг як інструмент економічної безпеки / Н. В. Москаленко // Фінансове право. – 2009. – № 1. – С. 10–15.

3. Куришко О. О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1. – С. 267–275.

УДК: 338.22

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ В ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Москалець Г. С.

Згідно з Концепцією фінансової безпеки України забезпечення фінансової безпеки України – це діяльність фінансових агентів, направлена на запобігання або мінімізацію загроз фінансовій безпеці та захист національних інтересів України у галузі національних та міжнародних фінансів. Метою забезпечення фінансової безпеки держави є дотримання національних фінансових інтересів – життєво важливих економічних та фінансових цінностей української держави як носія суверенітету, визначальних фінансових потреб народу та держави, реалізація яких гарантує фінансову незалежність та прогресивний розвиток України

Пріоритетні національні інтереси у фінансовій сфері визначаються по кожній із складових фінансової системи. Таким чином мета забезпечення фінансової безпеки буде встановлюватися в залежності від виду безпеки, що розглядаються.

Слід зазначити, що загрози фінансової безпеки країни, пов'язані з довгостроковою економічною діяльністю учасників фінансових відносин, в ролі яких можуть бути як фінансові посередники, фінансові групи та компанії всередині країни, так і окремі держави, або навіть міжнародні організації та міжнаціональні корпорації тощо. У зв'язку з цим необхідно розмежувати загрози фінансової безпеки за джерелами їх походження на

внутрішні та зовнішні. Зазначимо, що такої класифікації дотримується більшість дослідників проблем фінансової безпеки.

Внутрішні загрози фінансової безпеки країни виникають безпосередньо у зв'язку з недосконалістю організаційно-правового, адміністративного регулювання фінансових відносин; незавершеністю інституційних реформ у фінансово-кредитній сфері; політичною нестабільністю; неадекватною фінансово-економічною політикою; неефективними управлінськими рішеннями державного апарату управління щодо використання фінансових ресурсів; помилками, зловживаннями, економічними злочинами в управлінні фінансовою системою країни тощо. Відповідно до визначених передумов виникнення внутрішніх загроз фінансової безпеки, можемо визначити такі внутрішні загрози фінансової безпеки України [8, С. 88-89]:

- неефективне регулювання фінансової сфери;
- недостатній рівень золотовалютних резервів;
- зниження інвестиційної та інноваційної активності;
- неефективність податкової системи та масове ухилення від сплати податків;
- низький рівень бюджетної дисципліни і бюджетний дефіцит;
- значні розміри державного та гарантованого державою боргу;
- нерозвиненість фінансового та страхового ринків;
- критичний стан ринку державних цінних паперів;
- тінізація і криміналізація економіки, нелегальний відтік капіталів за кордон;
- високий рівень корупції у фінансово-кредитній сфері;
- нерозвиненість фондового ринку;
- низький рівень капіталізації банківської системи.

Однак, на сучасному етапі економічного розвитку України, фінансова безпека країни все більшою мірою потерпає від дії зовнішніх загроз. Виникнення зовнішніх загроз спричинені такими факторами:

- стрімкі процеси інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства;
- обмеженість доступу до зарубіжних фінансових ринків;
- різноманітність фінансових інструментів і високий рівень їх динамізму;
- надмірна залежність національних економік від міжнародних кредитів;
- підвищення конкуренції між державами, використання стратегій «завоювання» могутніми державами по відношенню до менш розвинутих країн світу;
- виникнення загрозливих кризових тенденцій світової фінансової системи, нездатність міжнародних фінансових інститутів та наднаціональних організацій їх контролювати та попереджувати.

До зовнішніх загроз належать:

- невідповідне зовнішньоторговельне сальдо;
- втручання міжнародних фінансових організацій у національну фінансово-кредитну сферу;
- фінансова залежність національної економіки від зовнішніх джерел;
- нераціональне використання зарубіжних кредитів;
- зростання зовнішнього боргу;
- активна участь іноземного капіталу у тіньовій економіці тощо.

У сучасних умовах впливу розвитку світового господарства та глобалізаційних процесів на вітчизняну економіку є необхідним здійснення оцінки, прогнозування і попередження як внутрішніх, так і зовнішніх загроз фінансової безпеки країни.

Фінансова безпека є досить складною та багаторівневою системою, яка складається із ряду підсистем. Таким чином, задля забезпечення належного рівня фінансової безпеки в цілому необхідно, щоб параметри кожної підсистеми фінансової безпеки забезпечували її внутрішню і зовнішню збалансованість, були достатньо стійкими до дії дестабілізуючих факторів та загроз. Фінансова безпека країни є основною умовою здійснення самостійної фінансово-економічної політики, яка буде відповідати національним інтересам.

Література:

1. Мошенський С.З. Фондовий ринок та інституційне інвестування в Україні: вплив на інвестиційну безпеку держави [Текст]: монографія / С.З. Мошенський – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 432 с.
2. Про основи національної безпеки України Закон України № 964 – IV від 19 червня 2003 року / Відомості Верховної Ради України (ВВР) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=964-15>
3. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
4. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І.Барановський/ – Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: КНТЕУ, 2004. – 760 с.
5. Василик О. Фінансова безпека // Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т.3 / О. Василик, С. Мочерний. – К.: Вид.центр «Академія», 2002 – 952 с.
6. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
7. Геєць В. Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В.М.Геєць. – К.: Логос, 1999. – 56 с.
8. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: [монографія] / А.І. Сухоруков. – К.: НІПІБ, 2005. – 140 С.

СУЧАСНИЙ СТАН ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Невольник А. І.

Розвиток та становлення фондового ринку України є необхідною передумовою розвитку інших секторів економіки держави. Добре функціонуючий страховий ринок, розвинені небанківські кредитні установи, пенсійні фонди та інші фінансові установи сприяють стабільному та прогнозованому розвитку усіх економічних процесів у суспільстві.

Актуальність цього напряму дослідження обумовлена важливою роллю в економіці України, адже він є невід'ємним та одним з головних елементів фінансової системи ринкової економіки. Отже створення ефективного фондового ринку є важливим етапом для завершення трансформації економіки України. Головним завданням фондового ринку є залучення вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб, перерозподіл цих коштів у сектори економіки, що потребують фінансування для розвитку своєї діяльності.

Фінансові ринки мають досить суттєвий вплив на розвиток економіки будь-якої країни. Такі висновки можна зробити проаналізувавши негативні наслідки, які завдають фінансові кризи економіці країни. Остання фінансова криза 2008-2009 років наочно продемонструвала важливість ефективного управління фінансовими ринками. [6]

З економічного погляду фінансовий ринок це механізм розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Який складається з сукупності автономних сегментів фінансової системи у межах якої постійно здійснюються широкий спектр фінансових операцій: по-перше, відбувається розширене відтворення грошових, валютних, боргових потоків; по-друге, забезпечується сталий розвиток національного господарства; по-третє, посилюється державна участь в процесі глобалізації економіки країни. [2]

При розгляданні фондового ринку було більш детально досліджено його важливу складову – фондовий ринок. Роль фондового ринку збільшується з емісією та обігом цінних паперів. В розвинених країнах світу більша частка фінансових активів розміщена саме в цінних паперах. На протязі останніх років досить суттєво змінилася структура світових фондових ринків, що дозволило збільшити різновид їх фінансових інструментів. Зокрема на зміну фондового ринку мала досить суттєвий вплив лібералізація національних економік розвинених країн: було усунуто проблеми щодо вільного руху капіталу між країнами та визначились тенденції до створення єдиного ринку фінансових послуг. [3]

Ефективне функціонування економіки країни можливе лише при

постійному процесі мобілізації, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами економічної діяльності.

Саме це завдання виконують фондові ринки перетворюючись на один з найважливіших елементів мобілізації фінансових ресурсів. Саме цей сегмент ринку має функціонувати як інструмент, що регулює фінансову систему держави, адже він пов'язаний як з фінансовим ринком, так і з системою державних фінансів.

Аналіз ролі фондового ринку у сучасних макроекономічних процесах свідчить про реалізацію на законодавчому рівні більшості заходів, що зазначені у відповідних нормативно-правових актах щодо розвитку фондового ринку України. Проте деякі заходи все ще очікують на реалізацію. Це такі, як запровадження нових інструментів на фондовому ринку; зосередження торгів цінними паперами на фондових біржах; консолідація біржової системи; централізація депозитарної системи. Також треба відзначити, що на фондовому ринку України існують нагальні проблеми, які заважають його подальшого розвитку – це низька ліквідність та капіталізація, дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій, обмежена кількість фінансових інструментів, висока фрагментарність біржової та депозитарної структури. Всі вони є відображення посткризового періоду, який наразі переживає український фондовий ринок.

Взявши до уваги все вище сказане можна зробити висновок, що фондовий ринок України має позитивні зрушення у своїй діяльності, проте все ще залишається не досконалим і знаходиться у стані розвитку. Отже можна відокремити ряд питань, які потребують вирішення для розвитку фондового ринку України: 1) відсутність єдиної налагодженої моделі діяльності фондових бірж та відсутність ефективної національної депозитарної системи; 2) обмежена кількість фінансових інструментів; 3) досить низький рівень інформованості населення про діяльність фондового ринку.

Роль фондового ринку, однієї із найважливіших складових фінансового ринку, в економіці є значною, адже від ефективного функціонування фондового ринку залежить стабільність держави, тому політика держави, стосовно розвитку фондового ринку, має бути орієнтована на запровадження найкращих світових стандартів регулювання та сприянню підвищення капіталізацію економіки.

Література:

1. Беленький П.Ю. та ін. Фінансовий ринок та його інфраструктура в умовах глобалізації (проблеми, перспективи, регіональні аспекти) / Беленький П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другов О.О.; Ін-т регіон, дослідж. НАН України. - Львів, 2006 - 523 с.

2. Михальський В.В. Роль фінансового ринку в економічному розвитку реального сектора вітчизняної економіки [Текст]: [монографія] / Михальський В.В. – К.: Ніка-центр, 2005. – 293 с.

3. Оскольський В.В. Ринок цінних паперів України: погляд через призму діяльності Української фондової біржі. - К.: УФБ, 2008. - 584 с.

4. Смагін В.Л. Фінансовий ринок в трансформаційній економіці: закономірності формування і розвитку: Автореф. Дис...д-ра екон. Наук / В.Л Смагін/ КНЕУ. – К., 2010. 35с.

5. Фінансовий ринок: Теорія і практика: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Маслова С.О., Опалов О.А.; Житомир, інж.-технол. ін-т. - Житомир, 2007 - 502 с.

6. Фінансовий ринок* Навч. посіб. для студ. спец. 8.050104 та 7.050104 базового напрямку 6.0501 усіх форм навчання / М.К.Колісник, О.О.Маслак, Є.М.Романів; Нац. ун-т «Львів, політехніка». - Львів, 2008 - 389 с.

УДК 330.33/.36

ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Савченко М. П.

Будь-яка економічна система розвивається під впливом факторів, які можуть її дестабілізувати, тому однією з найважливіших проблем є забезпечення її ефективного та стійкого функціонування. Впровадження на підприємстві системи фінансової безпеки є одним із найбільш дієвих способів досягнення стійкості діяльності.

Розробка методів оцінки фінансової безпеки підприємства має важливе методологічне значення, яке пов'язане з необхідністю майже щоденного знання його фінансового стану і завдяки цьому підтримання в ринкових конкурентних умовах на належному рівні, що обумовлює актуальність дослідження.

Метою роботи є аналіз сучасних методик оцінки фінансової безпеки підприємства та їх класифікація за найбільш характерними ознаками.

Якщо на рівні держави методи оцінки фінансової безпеки досить розроблено, то на рівні підприємства вони залишаються дискусійними. Дослідження окремих теоретичних і практичних аспектів формування підходів до оцінки рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання неодноразово здійснювалися у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: Бланк І. О., Горячева К. С., Медведева І. Б., Погосова М. Ю, Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б., Пластун О. Л., Кракос Ю. Б.

Усі запропоновані методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства можна розділити за рівнем ієрархії на три великі групи:

– макрорівневий – проводить оцінку фінансової безпеки суб'єктів підприємництва з урахуванням факторів загальнодержавних та міжнародних умов функціонування: економічні, політичні, технологічні, технічні, науково-дослідні, соціально-культурні, географічні;

– мезорівневий – у розрахунках рівня фінансової безпеки підприємства враховується вплив зовнішніх факторів, що безпосередньо впливають на

фінансову стабільність функціонування підприємства: конкуренти, інвестори, банки, постачальники, споживачі, податкова служба, посередники;

– мікрорівневий – орієнтується на визначенні стану внутрішніх складових стабільності діяльності підприємства: ефективність діяльності, персонал, система управління та ін.

Фінансова безпека може бути оцінена як кількісними, так і якісними показниками, які мають граничні значення. Найпоширенішими підходами до кількісної оцінки є:

- індикаторний;
- ресурсно-функціональний;
- програмно-цільовий;
- ранговий.

Індикаторний підхід полягає у формуванні системи індикаторів та розрахунку інтегрального індикатора. Прихильниками цього методу є Горячева К. С. та Папехін Р. С. [1], Ареф'єва О. В. та Кузенко Т. Б. [2], Медведєва І. Б., Погосова М. Ю. [4].

Ресурсно-функціональний підхід здійснюється на основі оцінки стану використання фінансових ресурсів. Таку методику оцінки пропонує Кракос Ю. Б. [3].

Також, деякими науковцями – Кузнецовою Т. В. – пропонується використовувати програмно-цільовий метод. Особливістю програмно-цільового методу є те, що програми, які розробляються розпорядниками коштів, мають відповідати стратегічним цілям організації – мати чітко визначену мету і завдання для кожного розпорядника, забезпечувати контроль за ефективним, цільовим використанням коштів.

Ще одним методом оцінки фінансової безпеки підприємства є метод ранжування. Такий метод запропоновано Пластуном О. Л. [5]. Складнощі використання методу є характерними для більшості підходів: суб'єктивність підбору індикаторів фінансової безпеки, невизначеність формування нормативних значень показників.

Таким чином, було розглянуто підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства та проведено їх класифікацію. Існуючі методики визначення рівня фінансової безпеки підприємства різняться між собою як глибиною рівнів аналізу, так і кількісними підходами оцінки рівня фінансової безпеки підприємства, що виражається у визначенні складу індикаторів фінансової безпеки підприємства, їх градації та інтерпретації. Наступним етапом дослідження буде вибір методики оцінки фінансової безпеки залежно від цілей та пріоритетів їх суб'єктів.

Література:

1. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Р. С. Папехин. – Волгоград : Волгоградское научн. изд., 2007. – 16 с.
2. Кузенко Т. Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии /

Т. Б. Кузенко // БИЗНЕС–ИНФОРМ. – 2007. – № 12 (1). – С. 27–29.

3. Кракос Ю. Б. Управління фінансовою безпекою підприємств / Ю. Б. Кракос, Р. О. Разгон // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 1. – С. 86–96.

4. Медведєва І. Б. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин : монографія / І. Б. Медведєва, М. Ю. Погосова. – Х : ХНЕУ, 2011. – 264 с.

5. Пластун О. Л. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва / О. Л. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2007. – № 1. – С. 100–107.

УДК658.15:65.012.12

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Серікова А. А.

На даному етапі розвитку національної економіки важливе значення має ефективне функціонування підприємств, котре значною мірою залежить від рівня показників фінансової стійкості. Позитивні значення цих показників являються підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх виробничого потенціалу. Тому саме зараз, в час підвищення процесів глобалізації в економіці, забезпечення фінансової стійкості підприємств є одним із пріоритетних завдань.

Для досягнення необхідного рівня фінансової стійкості потрібно здійснювати ефективне управління нею. Загалом під управлінням розуміється процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для того, щоб сформулювати і досягти цілей організації, і діяльність, пов'язана з впливом керуючого суб'єкта на керований об'єкт з метою досягнення результатів. Головна мета управління фінансовою стійкістю підприємства органічно поєднана з головною метою фінансового менеджменту, реалізується в єдиному комплексі та виступає як забезпечувальна до неї[2, стор.34].

На основі дослідження та узагальнення різних методичних підходів щодо оцінювання та управління фінансовою стійкістю підприємств нами виокремлено чотири з них, які ми визначили найфундаментальнішими:

1) визначення рівня забезпеченості запасів у складі оборотних активів підприємства джерелами їх формування (цим узагальнюючим показником є надлишок або нестача джерел фінансування для формування запасів, який визначають як різницю між величиною джерел покриття та величиною запасів. Вартість запасів порівнюють послідовно з наявністю

власного оборотного капіталу, до якого поетапно долають вартість довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів і позик. І відповідно до забезпеченості запасів, заданими варіантами фінансування, розрізняють чотири типи фінансової стійкості (абсолютна, нормальна, передкризовий та кризовий фінансовий стан. Однак, вважаємо, що вимагає уточнення, такий показник, як «чисті оборотні активи»);

2) обчислення певної кількості коефіцієнтів і на основі дослідження їх в динаміці та порівняння з нормативними значеннями вироблення певних висновків щодо фінансового стану підприємства (в якості основних визначено індикаторами оперативної стійкості коефіцієнти ліквідності (поточної, абсолютної та швидкої), індикаторами середньострокової стійкості коефіцієнти оборотності (ділової активності), а індикаторами, відповідно, довгострокової стійкості підприємства – коефіцієнти рентабельності. Зниження фінансової стійкості підприємства досліджується за допомогою агрегатних оцінок ймовірності банкрутства.);

3) застосування одного інтегрованого показника, який складається з декількох найбільш вагомих коефіцієнтів, визначення певних меж його значення для ідентифікації фінансової стійкості та фінансового стану підприємства (найчастіше застосовується для оцінки вірогідності банкрутства досліджуваного підприємства за умови передкризового або кризового стану фінансової стійкості; вироблення таких показників є результатом досліджень можливості здійснення комплексної оцінки фінансового стану за допомогою багатofакторного дискримінантного аналізу);

4) побудова розгорнутих уніфікованих аналітичних фінансових таблиць на базі бухгалтерської, фінансової та податкової звітності формат яких дозволяє возз'єднати ці форми задля проведення розгорнутого аналізу який, в свою чергу, дозволить говорити про конкретні показники за весь період, а не про напрями розвитку підприємства станом на звітні дати. (У якості провідного показника виступає додана вартість і тому аналіз фінансової стійкості проводиться на стадіях формування, розподілу й використання доданої вартості. Для оцінки визначається частка доходу та величина податкової складової у доданій вартості, що є необхідним при здійсненні управління фінансовою стійкістю підприємства, яке поділяється залежно від часового аспекту проведення на поточне та оперативне [1, стор.84].

Таким чином, узагальнюючи методологічні та методичні принципи визначення фінансової стійкості, в сучасній науковій літературі, концептуально економічну сутність категорії фінансової стійкості підприємства можна визначити як аналітичну інтерпретацію загальної характеристики фінансового стану підприємства, ступеня залежності підприємства від залучених джерел фінансування, стану підприємства, коли за рахунок власного капіталу покриваються кошти, що вкладені в необоротні активи, не допускається невиправдана дебіторська та кредиторська заборгованості та

вчасно здійснюються розрахунки зі своїми зобов'язаннями. Окрім цього, важливим є наявність нерозподіленого прибутку на підприємстві, а також характеристика стану його фінансових ресурсів, результативність їх розміщення й використання, при якому забезпечується розвиток виробництва тих чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів при збереженні плато- й кредитоспроможності.

Література :

1. Кондратьев О.В. Фактори забезпечення фінансової стійкості підприємства / О.В. Кондратьев. – Фінанси України, 2007. – № 9. – С. 82 – 97.
2. Родионова В. М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В. М. Родионова, М.А. Федотова. – М.: Перспектива, 2005. – 98 с.

УДК 336.76

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Філіппов О. О.

На сучасному етапі розвитку економіки країни, в умовах подолання наслідків фінансової кризи та складних трансформаційних процесів існують проблеми, що стосуються забезпечення фінансової безпеки країни. Недостатня увага, яка приділяється даній проблемі, не дає змогу провести ефективну реструктуризацію економіки для того, щоб забезпечити відповідний рівень економічного зростання країни, а також негативно впливає на зовнішньоекономічні відносини та на бюджетний процес. Одним із чинників, який впливає на рівень фінансової безпеки, є рівень розвитку фінансового ринку країни. В умовах глобалізації кордони для потоків капіталу відкриваються, що створює умови для побудови фінансового базису країни, що є позитивним явищем. Але через деформовану структуру та механізми фінансового ринку притік капіталу в реальний сектор не відбувається, тобто фінансовий ринок виконує свої функції тільки номінально. У зв'язку з цим виникає потреба у забезпеченні стабільного розвитку фінансового ринку в контексті формування фінансової безпеки країни.

У сучасній економічній літературі проблемам розвитку фінансового ринку країни займалася велика кількість вітчизняних науковців, зокрема Базилевича В. Д. [1], Крамаренко Г. А., Поворозника В. О. [5], Ходаківської В. П. та інших. Серйозна увага також приділяється питанню

фінансової безпеки країни з боку Барановського О. І., Єрмошенко М. М., Мунтіян В. І. [4] та ін.

В результаті процесів інтеграції та глобалізації Україна опинилася перед проблемою підвищення рівня економічної безпеки.

Важлива складова економічної безпеки держави – це фінансова безпека, тобто такий стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників, здатністю забезпечити ефективне функціонування економіки та стале економічне зростання держави [2].

Серед факторів, які впливають на фінансову безпеку країни, особливе місце займають законодавче регулювання фінансового сектору, бюджетна політика держави, процеси глобалізації та інтеграції, а також рівень розвитку фінансового ринку.

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується масштабним витоком капіталу за кордон. Серед причин можна виділити недосконалість державного регулювання, політична нестабільність та високий рівень тінізації економіки. Ці фактори негативно впливають на національну безпеку та безпосередньо на фінансову безпеку [3].

Політична та економічна нестабільність, низький рівень захисту власників та інвесторів формує несприятливий інвестиційний та підприємницький клімат. Як наслідок, виникає значний відтік капіталу, що призводить до скорочення фінансування державних програм та проектів. Тому заходи, спрямовані посилення позицій фінансового ринку в залученні інвестицій, повинні бути пріоритетними при плануванні фінансової політики держави, щоб забезпечити високий рівень фінансової безпеки країни.

Стан, у якому знаходиться фінансовий ринок, перешкоджає переміщенню капіталу до секторів економіки, які працюють більш ефективно. Причиною цього є те, що більшість операцій з цінними паперами відбувається за межами організованого ринку.

Таким чином, уряду необхідно провести низку заходів, які забезпечать прозорість проведення операцій з цінними паперами та мінімізують кількість внебіржових операцій.

Література:

1. Базилевич В. Д. Розвиток фінансового ринку в сучасних умовах / В. Д. Базилевич // Фінанси України. – 2009. – №12. – С.5-12.

2. Єрмошенко М. М. Шляхи взаємного впливу фінансової безпеки держави і підприємства / М. М. Єрмошенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. Тез доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 2004. – С. 23-29.

3. Закон України від 19.06.2003 № 964-IV : Про основи національної безпеки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

4. Мунтіян В. І. Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 464 с.

5. Поворозник В. О. Фінансовий ринок України на сучасному етапі: проблеми та шляхи їх вирішення / В. О. Поворозник // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – с. 131-144.

УДК 336.63

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Черниченко А. О., Вискребенцева А. О.

Проблема протидії легалізації (відмиванню) коштів, отриманих злочинним шляхом є надзвичайно актуальною і потребує удосконалення системи фінансового моніторингу в Україні. [1, с. 267-275].

Згідно із законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [2].

На сьогоднішній день в Україні сформована дворівнева система фінансового моніторингу, яка функціонує на основі вітчизняного законодавства та міжнародних норм у сфері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансуванню тероризму. В цілому, нормативно-правове підґрунтя функціонування системи фінансового моніторингу є сформованим і відповідає міжнародним стандартам. Але слід відзначити, що інститут боротьби з легалізацією незаконно отриманих грошей в Україні ще досить молодий.

Проте, система фінансового моніторингу України є недосконалою і має ряд неточностей. Так, наприклад, існують деякі прогалини щодо визначення кількісних показників, передбачених в ознаках фінансових операцій, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу. Зокрема, у практиці, що склалася, суб'єкти первинного фінансового моніторингу (банки) на власний розсуд визначають деякі кількісні показники, що стосуються здійснення фінансових операцій (наприклад, таких як «істотне збільшення залишку на рахунку», «істотне збільшення частки готівки», «ре-

гулярне здійснення зарахування на рахунок», «значна кількість платежів від фізичних осіб», «великий пакет акцій» тощо) [3, с. 125-128].

На сьогодні в Україні для забезпечення реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, Державним комітетом фінансового моніторингу України було прийнято Розпорядження від 9 березня 2011 р. № 190 «Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму на період до 2015 року». Реалізація стратегії призведе до вдосконалення національної системи протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму та буде сприяти подальшому розвитку фінансового моніторингу в Україні.

Також у сфері вдосконалення механізму регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу доцільним є:

- забезпечення здійснення функцій регулювання та нагляду, спрямованих на підвищення ефективності суб'єктами первинного фінансового моніторингу діяльності із запобігання та протидії легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму;

- забезпечення проведення суб'єктами державного фінансового моніторингу аналізу заходів, які вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу з метою запобігання та протидії легалізації незаконних доходів і фінансуванню тероризму, зокрема у сфері діяльності гральних закладів, ломбардів, пунктів обміну валюти, підприємств поштового зв'язку, членів міжнародних платіжних систем (Western Union, Money Gram, Anelik тощо).

Можна запропонувати такі пропозиції щодо подальшого розвитку системи фінансового моніторингу України [3, с. 125-128]:

- розроблення системи оцінювання ефективності фінансового моніторингу як загалом на макрорівні, так і в межах окремих сегментів фінансової системи;

- підвищення ефективності взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України з інститутами первинного моніторингу, насамперед банківськими і з правоохоронними органами;

- удосконалення та адаптації законодавства України до світових стандартів, які постійно змінюються.

Ефективне вирішення окресленої проблеми повинно відбуватися цілісною системою дій, а не разовими, епізодичними заходами.

Література:

1. Куришко О. О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні / О. О. Куришко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1 (127). – С. 267-275.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

3. Сербина О. Г. Становлення системи фінансового моніторингу в Україні / О. Г. Сербина, К. С. Минакова // Молодий вчений. – 2014. – № 4 (07). – С. 125-128.

УДК 336.2.04

ЗМІНИ НОРМАТИВНО – ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Чиж О. Г.

Прийнятий закон України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення” спрямований на захист прав та законних інтересів громадян, суспільства, національної безпеки і держави шляхом визначення правового механізму протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення, а також забезпечення формування загальнодержавної багато джерельної аналітичної інформації, що дає змогу правоохоронним органам України та іноземних держав виявляти, перевіряти і розслідувати злочини, пов’язані з відмиванням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями [2].

Зміни у порівнянні за попередньою редакцією цього закону, встановлено, що цей закон спрямований не лише на захист прав громадян, а ще і на національну безпеку. Основні зміни, з попередньою редакцією, торкнулися другого розділу, який посвячено системі та суб’єктам фінансового моніторингу. До списку суб’єктів первинного фінансового моніторингу додаються страхові (перестрахові) брокери, розповсюджувачі державних лотерей, адвокатські бюро та об’єднання, суб’єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку [1,2]. Також незначні зміни спостерігаються, щодо зобов’язань суб’єктів фінансового моніторингу. Тепер суб’єкти фінансового моніторингу зобов’язані не тільки здійснювати ідентифікацію, але ще і перевіряти ідентифікаційні дані; не рідше, ніж раз на рік оновлювати ідентифікаційні дані та отримувати додаткову інформацію про клієнта та/або вигодо одержувача, які є публічними діячами або пов’язаними з ними особами; з’ясовувати форму розрахунку за фінансовою операцією на підставі оригіналів або належним чином завірених копій документів; зберігати копії офіційних документів (в тому числі

електронні), щодо ідентифікації осіб, які провели фінансову операцію, разом з копіями офіційних документів, на підставі яких було проведено таку ідентифікацію. Проаналізувавши чинний закон, встановимо, що зміни торкнулися, щодо ідентифікації клієнта, які зазначені у дев'ятій статті. До переліку клієнтів, що потребують ідентифікації, додалися громадяни, що проводять електронні перекази (в тому числі міжнародні) коштів на суму, що дорівнює чи перевищує 10 000 гривень або дорівнює чи перевищує цю суму в іноземній валюті, еквівалентній 10 000 гривень [2].

Згідно з чинним законом розширюється список фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. Зокрема до нього внесені: фінансові операції з готівкою (внесення, переказ, отримання коштів); операції з векселями (крім фінансових казначейських векселів), ордерними цінними паперами; перерахування або отримання коштів неприбутковою організацією; зарахування або списання коштів з карткового рахунку юридичної або фізичної особи/фізичної особи – підприємця; операції, що проводяться юридичною або фізичною особою/фізичною особою – підприємцем, що має відповідну реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в країні, що віднесена Кабінетом Міністрів України до переліку офшорних зон; фінансові операції осіб, яким встановлено високий рівень ризику [2].

Чинним законом запроваджується національна оцінка ризиків системи фінансового моніторингу. До проведення національної оцінки ризиків можуть залучатись заінтересовані громадські організації та наукові установи. Результатом національної оцінки ризиків є визначення ризиків створеної в державі системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, і розробка заходів, направлених на їх попередження та/або зменшення [2].

У розділі міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення також існують деякі доповнення. А саме забезпечення міжнародного співробітництва покладається не тільки на Міністерство юстиції України; Генеральну прокуратуру України, а ще і на Службу безпеки України та Міністерство закордонних справ України.

Загалом встановлено, що основні зміни в сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення торкнулися переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також фінансових операцій, що підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу. Прийнятий закон тільки поліпшує реалізацію положень в сфері протидії відмиванню коштів та боротьби з фінансування тероризму та розповсюдженню зброї масового знищення.

Література:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [Електронний ресурс]: Закон України від 28.11.2002 р. № 249 – IV – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249-15>.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення [Електронний ресурс]: Закон України від 14.10.2014 р. № 1702 – VII – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141702.html.

УДК 336.71.078.3

ВИКОРИСТАННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ У ПОБУДОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Щербина В. С.

Глобалізація економіки та світова фінансова криза призвели до диференціації податкових систем, режимів проведення фінансових операцій, рівнів захисту фінансової інформації про клієнта. Ці процеси формують передумови для зростання ризиків включення фінансових установ до процесів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Для попередження подібних тенденцій протягом останніх років активно розвиваються національні та міжнародні системи фінансового моніторингу. Поступальна боротьба з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, забезпечується функціонуванням спеціалізованих підрозділів фінансової розвідки в кожній державі.

Метою статті є узагальнення провідного досвіду у сфері протидії та запобігання легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, та розроблення пропозицій щодо його використання в діяльності національної системи фінансового моніторингу України.

Донедавна в Україні не існувало законодавчої бази та системи контролю за нелегально отриманими коштами. Після того, як Україна потрапила до «чорного списку» Групи з розробки заходів боротьби з «відмиванням» брудних грошей (FATF), було здійснено ряд кроків щодо вирішення цієї проблеми: прийнято законодавчі акти, впроваджено систему фінансового моніторингу на рівні банківських установ другого рівня тощо.

Водночас існують певні недоліки в організації фінансового моніторингу, що зумовлені самою специфікою фінансової системи України, зокрема:

- низька інформаційна прозорість фінансових посередників;
- нерозвиненість організованого фондового ринку;

- існування можливості уникнення оподаткування через операції в офшорних зонах.

На основі дослідження специфіки втілення міжнародних стандартів фінансового моніторингу в законодавстві провідних країн світу, можна визначити найбільш перспективні напрямки використання окремих особливостей світового досвіду в національній системі фінансового моніторингу в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Напрямки використання світового досвіду в процесі реформування національної системи фінансового моніторингу в Україні

Країна	Особливість, що може бути використана в Україні
Канада	перенесення на наступний бюджетний період невикористаних планових бюджетних коштів
США	широка координація взаємодії органів, що протидіють легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму
Італія	підпорядкування фінансового моніторингу центральному банку, автоматизована ризикоорієнтована система обробки інфо-
Австралія	поєднання для реалізації фінансового моніторингу) напрямків не лише протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму, а й ухилення від сплати
Китай	розмежування між окремими структурними підрозділами функцій управління та реалізації фінансового моніторингу в рамках єдиного уповноваженого органу
Фінляндія	відповідальність уповноваженого органу за процес попереднього розслідування
Бельгія	покладання на законодавчому рівні на уповноважений орган в фері протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму функцій координації діяльності органів фінансового моніторингу
Великобританія	заборона передачі інформації про податкові правопорушення іншим державам

Першочергові задачі державної політики у сфері фінансового моніторингу:

– законодавча визначеність щодо організаційно-правових засад протидії відмиванню коштів злочинного походження, прийняття необхідних нормативно-правових актів, узгодження положень таких актів між собою, чітка регламентація процедури фінансового моніторингу, взаємодія органів влади тощо;

– визначення переліку протиправних дій, щодо яких держава формує політику протидії, шляхом розмежування понять «відмивання коштів злочинного походження» та «легалізація доходів, прихованих від оподаткування» тощо.

На завершення слід наголосити на тому, що проблема легалізації (відмивання) злочинних доходів, давно перестала бути проблемою певної окремої країни. Дане глобальне і системне явище, масштаб якого оцінюється в сумі 2,8 трлн. доларів США щорічно, є міжнародною проблемою. Недостатньо лише спостерігати за успіхами країн-сусідів і переймати позитивний досвід у сфері фінансового моніторингу. Світ потребує кооперації у розробці механізму та інституційної інфраструктури запобігання та протидії криміналізації економіки шляхом легалізованих (відмитих) у ній злочинних доходів. Участь України в цих процесах є напрямком подальших досліджень.

Література:

1. Буткевич С. А. Адміністративно-правовий механізм запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму / С. А. Буткевич // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского Серия «Юридические науки». – 2008 г. –Том 21 (60). – № 2. – С. 118-124.

2. Волковинська Т. Співробітництво з FATF як фактор формування в Україні європейської моделі фінансової системи / Т. Волковинська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Un_msm/2007_12/Volkov.pdf.

УДК 336

ТЕНЕВАЯ ЭКОНОМИКА: СУЩНОСТЬ, ПРИЧИНЫ И ПУТИ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Якобсон В. В.

Статья посвящена вопросам определения теневой экономики. Рассматриваются понятие и сущность теневой экономики, а также причины, последствия и пути преодоления.

В тех или иных формах теневая экономика присуща любой экономической системе. При всех возможных попытках искоренить этот процесс, полностью уничтожить теневую экономику никогда не удастся. Ее появление обуславливается в основном устойчивым желанием различных категорий подданных государства добывать средства к существованию, не делясь своими доходами с государственной казной. По определению, теневая экономика- это экономические процессы, которые не афишируются, скрываются их участниками, не контролируются государством и обществом, не фиксируются официальной государственной статистикой. Это – латентные процессы производства, распределения, обмена, потребления товаров и услуг, экономические отношения, в которых заинтересованы отдельные люди и группы людей. [1]

Если говорить о причинах возникновения теневой экономики, то можно выделить три группы факторов, которые способствуют ее развитию.

Первая группа факторов- экономические. В основном, они связаны с высокими налогами (на прибыль, подоходный налог и т.д.), кризисом финансовой системы и влиянием его негативных последствий на экономику в целом, несовершенством процесса приватизации, деятельностью незарегистрированных экономических структур. Вторая группа- социальные факторы. К этому можно отнести низкий уровень жизни населения, что способствует развитию скрытых видов экономической деятельности, высокий уровень безработицы и ориентация части населения на получение доходов любым способом, неравномерное распределение валового внутреннего продукта. Последняя третья группа факторов- правовые факторы. Они связаны с несовершенством законодательства, недостаточной деятельностью правоохранительных структур по пресечению незаконной и криминальной экономической деятельности, несовершенством механизма координации по борьбе с экономической преступностью.[2]

Уход экономики в "тень" является следствием общего состояния экономики. При плачевном состоянии официальной экономики работа в ее теневом секторе может иметь множество преимуществ. С другой стороны, кризисное состояние экономики вынуждает предпринимателей искать более привлекательные ниши для своей деятельности. Одной из них и является теневой сектор.

Что касается влияния теневой экономики на экономическое развитие Украины, стоит отметить, что среди стран Центральной и Восточной Европы и на постсоветском пространстве за масштабами теневого сектора Украина, к сожалению, и дальше удерживает одну из главных позиций. Оценки масштабов теневой экономики в Украине колеблются в границах от 40 до 80% ВВП в зависимости от метода оценки (например, на основе спроса на деньги или потребления электроэнергии).[3] Влияние теневой экономики на государство скорее негативное, чем позитивное. Это обосновывается рядом последствий этого феномена, среди которых перераспределение доходов общества, деформация налоговой системы, дезорганизующая функция, дестабилизирующая функция, блокирующая функция, криминализация общества, асоциальная функция, социальная незащищенность, исключение долгосрочного инвестиционного развития, разрушение системы централизованного управления экономикой.

Что бы эффективнее внедрять методы борьбы с теневой экономикой в Украине, следует понимать, что теневая экономика в Украине — это не отдельное явление, а результат системного кризиса экономики. В развитых странах объемы теневого сектора составляют 5-12% ВВП, тем самым не оказывая значительного влияния на экономические и социальные процессы в стране. К сожалению, по масштабам теневого сектора Украина занимает одну из ключевых позиций не только на постсоветском

пространстве, но и на территории Восточной и Центральной Европы. Исходя из причин возникновения теневой экономики и специфики ее темпов развития, я могу рассматривать следующие методы борьбы с этим феноменом:

- создание самостоятельного органа, который занимался бы комплексной системой контроля над финансово-хозяйственной деятельностью физических лиц;
- сделать защиту прав акционеров, инвесторов и кредиторов государственным приоритетом;
- разработка правовых основ их функционирования в сфере предпринимательства;
- легализация теневой экономики и создание условий для их вовлечения в нормальную экономическую жизнь;
- привлечение к уголовной ответственности криминальной части.

Подводя итоги, хотелось бы подчеркнуть, что на сегодняшний день теневая экономика достигла критической отметки. Это означает, что от налогов уклоняется почти половина предприятий. Для борьбы с этим явлением государству необходимо, в первую очередь, посмотреть на истоки, а именно на причины возникновения и роста теневой экономики, следовательно, пока в нашей стране не будут улучшаться экономические, политические и социальные аспекты жизни, а именно улучшаться путем урегулирования налоговой системы, устранения финансового кризиса, повышения уровня жизни населения, борьбы с безработицей, улучшения законодательства, усовершенствованием системы по борьбе с экономической преступностью и коррупцией, будет невозможно достичь результатов в борьбе с теневой экономикой.

Литература:

1. Воробьев Е., Тимченко Б. Теневая экономика в условиях системного кризиса. // Экономика Украины. 1998. № 8 [1]
2. Причины возникновения и развития теневой экономики [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://revolution.allbest.ru/economy/00065019_0.html [2]
3. Влияние теневой экономики на экономическое развитие Украины. [Электронный ресурс]. / Луценко Е.В., Гордиенко Е.С. -Режим доступа: http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Economics/3_57464.doc.htm [3]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Андрійченко Жанна Олегівна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Ачкасова Світлана Анатоліївна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Бабіч Анастасія Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Бажанов Олександр Євгенович – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Бандурка Олександр Маркович – голова комісії з правових питань, регуляторної політики, законності, громадського порядку, боротьби з корупцією та злочинністю Харківської обласної ради, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, президент Кримінологічної асоціації України;

Бачо Роберт Йосипович – завідувач кафедри економіки Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, кандидат економічних наук, доцент;

Бендерська Ольга Борисівна – доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту Белгородського державного технологічного університету імені В.Г. Шухова;

Берест Марина Миколаївна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Беляєва Людмила Анатоліївна – доцент кафедри економіки і фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Бутенко Каріна Володимирівна – викладач кафедри контролю та аудиту Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ваганова Людмила Василівна – доцент кафедри економіки та управління Хмельницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом, кандидат економічних наук;

Вискребенцева Анастасія Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Владімірова Наталія Петрівна – аспірант кафедри контролю та аудиту Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Внукова Наталія Миколаївна – завідувач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України;

Волохова Людмила Федорівна – доцент кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат економічних наук, доцент;

Воротинцев Михайло Михайлович – аспірант кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ворфоломєєва Олена Миколаївна – старший викладач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Гаєвський Ігор Миколайович – директор Департаменту координації системи фінансового моніторингу Державної служби фінансового моніторингу України (м. Київ), кандидат юридичних наук, доцент;

Гайворонський Олександр Анатолійович – доцент кафедри економічної теорії Харківського національного університету будівництва та архітектури, кандидат економічних наук, доцент;

Гудзь Генріх Олександрович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Гула Алла Сергіївна – аспірант кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Гусаров Сергій Миколайович – ректор Харківського національного університету внутрішніх справ, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, доктор юридичних наук;

Давиденко Дар'я Олександрівна – аспірант кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Древаль Анастасія Анатоліївна – студентка факультету менеджменту і маркетингу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Дудка Майя Олександрівна – аспірант кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ерастов Василь Ігорович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Егоричева Світлана Борисівна – завідувач кафедри фінансів ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», доктор економічних наук, професор;

Жукова Лариса Миколаївна – доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, кандидат економічних наук, доцент.

Загуменна Ольга Володимирівна – старший викладач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Загуменна Юлія Олександрівна – доцент кафедри теорії та історії держави і права Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Загуменний Олександр Олександрович – студент факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Харківського національного університету внутрішніх справ;

Заколюдажний Володимир Олегович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Золотарева Наталія Валеріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Карасьова Ірина Миколаївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Квасницька Раїса Степанівна – професор кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Кібкало Анна Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Клочко Анатолій Миколайович – проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук;

Ковака Ганна Миколаївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Ковальов Євген Володимирович – професор кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор;

Ковальчук Вікторія Анатоліївна – аспірант кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Кожушко Ольга Вікторівна – доцент кафедри контролю і аудиту Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Колеснікова Наталя Миколаївна – викладач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Колодізева Світлана Олегівна – аспірант кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Корват Олена Валеріївна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Косарева Ірина Павлівна – завідувач кафедри фінансів і кредиту Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, кандидат економічних наук, доцент;

Коцюрба Ольга Юріївна – асистент кафедри фінансів та планування Кіровоградського національного технічного університету;

Кравчук Юлія Броніславівна – викладач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Кузенко Тетяна Борисівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Латишева Інна Леонідівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Лелюк Світлана Валеріївна – аспірант кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Леонова Олена Олегівна – здобувач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Лобова Оксана Миколаївна – асистент кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат економічних наук;

Лозовий Анатолій Вікторович – завідувач кафедри економічної теорії Харківського національного університету будівництва та архітектури, кандидат економічних наук, доцент;

Маковоз Оксана Сергіївна – доцент кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук;

Марамзіна Наталя Вікторівна – директор ТОВ «Експерт Інфо»;

Медведева Ірина Борисівна – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Мілорадов Антон Олексійович – аспірант кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Москаленко Наталія Віталіївна – старший викладач кафедри банківської справи та фінансового моніторингу Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь Київської обл.);

Москалець Ганна Сергіївна – студентка факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ;

Московець Валерій Іванович – декан факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат соціологічних наук, доцент;

Наден Андрій Олегович – студент економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Невольник Артем Іванович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Новицький Віталій Андрійович – аспірант кафедри фінансових ринків Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь Київської обл.);

Носова Ольга Валентиновна – завідувач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор економічних наук, професор;

Носова Тетяна Юріївна – доцент кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ;

Онишко Олег Володимирович – доцент кафедри організації оперативно-розшукової діяльності Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь Київської обл.), кандидат юридичних наук;

Онишко Світлана Василівна – професор кафедри фінансових ринків Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь Київської обл.), доктор економічних наук, професор;

Орлова Наталія Сергіївна – професор кафедри фінансів, обліку і аудиту та банківської справи Донецького державного університету управління (м.Маріуполь Донецької обл.), доктор наук з державного управління, професор;

Павлов Костянтин Вікторович – завідувач кафедри економіки та управління НОУ ВПО «Камський інститут гуманітарних та інженерних технологій» (м. Іжевськ, Росія), доктор економічних наук, професор;

Пивоваров Василь Миколайович – доцент кафедри культурології Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат філологічних наук, доцент;

Плахотна Наталія Валеріївна – аспірант кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Полтініна Ольга Павлівна – старший викладач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Понікаров Валерій Дмитрович – професор кафедри контролю і аудиту Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Попова Світлана Миколаївна – професор кафедри загальноправових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доктор юридичних наук, доцент;

Прошутя Олена Анатоліївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Пустовгар Світлана Анатоліївна – викладач кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Сабліна Наталія Вікторівна – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Савченко Марія Павлівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Сапич Вадим Іванович – доцент кафедри соціально-економічних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат економічних наук, доцент;

Сапич Надія Миколаївна – доцент кафедри економіки Сумського національного аграрного університету, кандидат економічних наук, доцент;

Семенчук Іван Андрійович – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Середа Олена Олександрівна – старший викладач Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєвєродонецьк Луганської обл.);

Серікова Анастасія Андріївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Смоляк Віктор Анатолійович – доцент кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Тлуста Ганна Юріївна – доцент кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат економічних наук;

Філіппов Олександр Олександрович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Хворостян Юлія Василівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Хрущ Ніла Анатоліївна – завідувач кафедри фінансів та банківської справи Хмельницького національного університету, доктор економічних наук, професор;

Цубера Катерина Володимирівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Череватенко Володимир Андрійович – заступник директора з розвитку Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, кандидат економічних наук, доцент;

Черниченко Анастасія Олександрівна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Чиж Олена Геннадіївна – студентка фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Чуницька Ірина Іванівна – доцент кафедри фінансових ринків Національного університету державної податкової служби України (м. Ірпінь Київської обл.), кандидат економічних наук, доцент;

Шимків Світлана Анатоліївна – аспірант кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Шолойко Антоніна Сергіївна – асистент кафедри страхування та ризик-менеджменту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник;

Штаєр Оксана Михайлівна – викладач кафедри управління фінансовими послугами Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук;

Щербина Владислав Сергійович – студент фінансового факультету Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця;

Юшко Сергій Васильович – доцент кафедри фінансів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент;

Якобсон Вероніка Вячеславівна – студентка факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ;

Яковлев Анатолій Іванович – завідувач кафедри економіки та маркетингу, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», доктор економічних наук, професор;

Яковлева Олена Володимирівна – старший викладач кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ.

ЗМІСТ

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ	3
Бандурка О. М. Протидії тінізації економіки України	3
Внукова Н. М. Розвиток системи фінансового моніторингу за новими міжнародними стандартами	6
Гаєвський І. М. Правова природа визначення активів у антилегалізаційному законодавстві	10
Гусаров С. М. Окремі питання захисту економіки України від кримінальних посягань	13
Єгоричева С. Б. Протидія фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення як новий напрям фінансового моніторингу	16
ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ НАУКОВЦІВ	19
Андрійченко Ж. О. Місце фінансового моніторингу в системі управління ризиками ринків фінансових послуг	19
Ачкасова С. А. Тренінгові форми фахового забезпечення системи фінансового моніторингу на ринках фінансових послуг	22
Бажанов О. Є. Особливості моніторингу проблемних кредитів банку	24
Бачо Р.Й. Ознаки відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом на ринку небанківських фінансових послуг в Угорщині	26
Беляєва Л. А. Методи дослідження окремого документа в практиці контролюючих і правоохоронних органів	29
Бендерская О. Б. Угрозы и меры обеспечения экономической безопасности предприятий в нормативно-правовых актах государства	31
Берест М. М., Цубера К. В. Фінансовий потенціал підприємства як підґрунтя забезпечення його фінансової безпеки	34
Бутенко К. В. Оперативне податкове планування як інструмент забезпечення фінансової стійкості промислового підприємства	38
Владімірова Н. П. Сутність державного фінансового контролю	40

Волохова Л. Ф. Інноваційний ресурс управління ризиками на ринку страхових послуг	44
Воротинцев М. М. Проблеми фінансового моніторингу у фінансових установах	46
Ворфоломєєва О. М., Яковлєва О. В. Фінансова стійкість – фактор забезпечення економічної безпеки	49
Гайворонский А. А., Лозовой А. В. Конкурентоспособность регионов – важнейшее направление экономической безопасности страны	51
Гудзь Г. О. Розвиток сільського господарства у контексті фінансової безпеки за рахунок страхування сільськогосподарських ризиків	55
Гула А. С. Проблеми забезпечення економічної безпеки кредитування аграріїв	57
Давиденко Д. О. Сутнісна характеристика поняття фінансовий механізм на ринку нерухомості	59
Дудка М. О. Аналіз сучасних тенденцій розвитку агропромислового сектору України в контексті забезпечення економічної безпеки держави	61
Ерастов В. І. Інтернет речей у страховій діяльності	63
Жукова Л. М., Наден А. О. Вплив корупції на корпоративний сектор економіки як інститут держави	66
Загуменна О. В. Фінансова безпека держави: поняття та механізм забезпечення	68
Загуменна Ю. О., Загуменний О. О. Протидія кіберзлочинності у банківській сфері як основа фінансової безпеки держави	70
Заколюдажний В. О. Сучасні тенденції розвитку інноваційної діяльності страхових компаній в Україні	73
Квасницька Р. С. Капіталізація в аспекті забезпечення інвестиційного потенціалу банків – інститутів фінансового ринку	76
Клочко А. М., Кравчук Ю. Б. Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави	79
Ковальов Є. В., Леонова О. О. Результати моніторингу фінансової безпеки України	81
Ковальчук В. А. Особливості розвитку інформаційних технологій системи фінансового моніторингу	83
Кожушко О. В., Понікаров В. Д. Захист інтелектуального капіталу як інструмент забезпечення фінансової безпеки підприємства	85

Колеснікова Н. М. Проблеми розвитку корпоративного управління в Україні	89
Колодізева С. О. Управління послугою факторингу для підвищення рівня економічної безпеки підприємств	91
Корват О. В. Макропруденційні механізми забезпечення фінансової безпеки та стабільності	94
Plakhotna Natalie V., Kuzenko Tatiana B. Theoretical aspects of business entity crisis management	97
Латишева І. Л. Проблеми моніторингу управління ризиками банківської діяльності	99
Лелюк С. В. Біхевіористичний підхід до вивчення фінансової безпеки економічних систем	101
Леонова О. О. Сутність, витоки та визначення тіньової економічної діяльності	103
Лобова О. М. Зарубіжний досвід страхування депозитів	106
Лозовий А. В., Гайворонський О. А. Взаємозв'язок мікро- і макроекономічних аспектів фінансової безпеки країни та суб'єктів господарювання	109
Марамзіна Н. В. Особливості автоматизації процесу фінансового моніторингу	113
Медведєва І. Б. Роль фінансового моніторингу у забезпеченні національної безпеки у фінансовій сфері	115
Мілорадов А. О. Досягнення економічної безпеки ерр системи, як ключове завдання підприємства	117
Москаленко Н. В. Комплаєнс-аналіз у системі фінансового моніторингу	120
Московець В. І., Маковоз О. С. Механізм корпоративного контролю та безпека банку	122
Носова О. В., Носова Т. Ю. Инвестиционная безопасность в условиях финансовой нестабильности	125
Онишко С. В., Новицький В. А. Протидія втратам бюджету України від використання офшорів у міжнародній торгівлі	128
Онишко О. В. Місце моніторингу в реалізації комплексної системи протидії корупційним діям	130
Орлова Н. С. Моніторинг інвестиційної привабливості регіонів в Україні	131

Павлов К. В. Патоинституты, патоинституционализм и модернизация российской экономики	134
Пивоваров В. М. Використання кейс-методу для формування професійно орієнтованого мовлення при викладанні основ фінмоніторингу	137
Полтініна О. П. Визначення впливу активізації глобалізаційних процесів на фінансову безпеку держави	140
Попова С. М. Особливості контролю в забезпеченні фінансової безпеки підприємств України	142
Пустовгар С. А. Фактори зовнішнього впливу на ризик фінансової неплатоспроможності металургійних підприємств в Україні	145
Сабліна Н. В., Хворостян Ю. В. Управління фінансовим потенціалом підприємства під впливом фінансових ризиків	147
Сапич В. І., Сапич Н. М. Орендні відносини і економічна безпека сільськогосподарських товаровиробників	149
Семенчук І. А. Розвиток обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності в Росії	152
Середа О. О. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання при формуванні структури капіталу	154
Смоляк В. А. Роль та місце ризику легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, в системі ризиків ринків фінансових послуг	156
Тлуста Г. Ю. Ризики фінансової стабільності держави	159
Хрущ Н. А., Ваганова Л. В. Складові механізми управління економічною безпекою підприємства	162
Череватенко В. А., Коцюрба О. Ю. Моніторинг фінансових потоків підприємств житлово-комунального господарства	164
Чуницька І. І. Стабільність і гнучкість в системі управління фінансовим ринком	168
Шимків С. А. Оптимізація системи обов'язкового страхування від нещасних випадків на виробництві	170
Шолойко А. С. Сутність понять «фінансова стійкість» і «фінансова надійність» страховика	172
Штаєр О. М. Фінансовий моніторинг економічної безпеки банку	174
Юшко С. В., Пршутя О. А. До питання оцінювання рівня боргової безпеки України	178
Яковлев А. И., Косарева И. П. Совершенствование систем кредитования нововведений с учетом степени риска	180

ДОПОВІДІ НА ЗАСІДАННІ СЕКЦІЇ СТУДЕНТІВ	183
Бабіч А. О., Кібкало А. О. Аналіз новел законодавства у сфері фінансового моніторингу з питань суб'єктного складу первинного фінансового моніторингу та обов'язків суб'єктів первинного фінансового моніторингу	183
Древаль А. А. Типологічні схеми відмивання грошей в Україні, проблеми реалізації протидії легалізації доходів в Україні	185
Золотарева Н. В., Ковака Г. М. Основні завдання та права Держфінмоніторингу України	187
Карасьова І. М. Співпраця державної служби фінансового моніторингу з Егмонтською групою та FATF	189
Москалець Г. С. Поняття фінансова безпека держави в глобальних умовах розвитку	191
Невольник А. І. Сучасний стан фондового ринку України та перспективи розвитку	194
Савченко М. П. Підходи до оцінювання стану фінансової безпеки підприємства	196
Серікова А. А. Методичні підходи до управління фінансовою стійкістю підприємства	198
Філіппов О. О. Розвиток фінансового ринку як основа фінансової безпеки держави	200
Черниченко А. О., Вискребенцева А. О. Особливості розвитку системи фінансового моніторингу в Україні	202
Чиж О. Г. Зміни нормативно – правового забезпечення у сфері фінансового моніторингу	204
Щербина В. С. Використання світового досвіду у побудові національної системи фінансового моніторингу в Україні	206
Якобсон В. В. Теневая экономика: сущность, причины и пути преодоления	208
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	211

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

IV Всеукраїнська
науково-практична конференція
(10 квітня 2015 р.)

Збірник матеріалів

Матеріали подано в авторській редакції.

Стиль та орфографія збережені.

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ,
цифрових даних, посилань на літературу тощо несуть автори.

Видання здійснено за кошти учасників конференції

Відповідальний за випуск – **Смоляк В. А.**

Комп'ютерна верстка та дизайн обкладинки – **Смоляк В. А.**

Підп. до друку 01.04.2015 р. Зам. № 2814

Папір офсетний

Гарнітура Calibri, Cambria

Обл.-вид. арк. 12,5

Формат 60x84/16

Друк різнографічний

Ум.-друк. арк. 12,75

Наклад 200 прим.

**Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,**

Адреса: пр. Леніна, 9а, м. Харків, 61166,
тел. +380 (57) 702-18-36, ufr2007@meta.ua

Видано та надруковано:

Товариство з обмеженою відповідальністю «ТО Ексклюзив»

тел. +380 (57) 755-74-58, exkluz@ukr.net

Свідоцтво ДК №347 від 28.02.2001 р.